

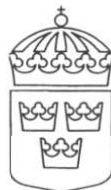
Riksdagens protokoll

1993/94:65

Onsdagen den 23 februari

Kl. 9.00 – 17.46

19.00 – 20.03

Protokoll
1993/94:65

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 17 februari.

*Utrikespolitisk
debatt*

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1993/94:162 till näringsutskottet

Redogörelse
1993/94:RJ1 till utbildningsutskottet

Allmänna frågor

3 § Utrikespolitisk debatt

Allmänna frågor

Anf. 1 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Ärade ledamöter! Det kalla krigets speciella världsordning försvinner nu långsamt in i historien. En ny håller mödosamt på att utformas. I bilden av föränderlighet – på sina håll av upplösning – finns både ljusa och mörka stråk.

Hela Europa har befriats från bördan av alliansernas kapprustning och från hotet av sovjetisk aggression.

I Västeuropa pågår en politisk och ekonomisk integration som har stor dragningskraft på omvärlden.

I Central- och Östeuropa har folken för första gången på mer än 50 år fått möjlighet att fritt forma sin egen framtid.

Nordens säkerhetspolitiska läge har utan tvekan förbättrats genom den dramatiska utveckling som ägt rum de senaste åren. Östersjöns strandstater har nu alla demokratiskt valda regeringar. I Ryssland har Sverige återfått en granne med vilken vi kan och vill utveckla normala förbindelser. Samtidigt är de nyvunna strukturerna sköra. Om situationen i vårt närområde försämras kan de nordiska länderna komma i ett mycket utsatt läge.

Ett antal u-länder uppvisar anmärkningsvärda ekonomiska framgångar.

En integrationsprocess håller på att förstärkas i Stilla havs-området, som redan är världens främsta tillväxtregion. Länder och regioner tar mer än tidigare ansvar för säkerhet och ekonomiskt framåtskridande i det egna området.

På många håll i världen förvärras likväl fattigdomen, vilket ställer stora krav på vår solidaritet. Vi ser nya konfliktmönster, mer oförsonliga och – vill det synas – mindre åtkomliga för förnuft och internationellt framförhandlade lösningar.

Det är i denna internationella situation den svenska utrikespolitiken har att verka. Målet står fast:

Vi vill bevara Sveriges frihet och oberoende. Vi vill vidmakthålla fred och stabilitet i vår del av världen och bidra till fredliga lösningar i andra regioner. Vi vill skapa förutsättningar för ekonomiska framsteg här hemma och i vår omvärld.

Vi vill stärka det internationella samarbetet globalt och regionalt och spela den roll som vårt ansvar och traditionen bjuder och som en ny tid kräver. Vår aktiva medverkan i FN och vårt deltagande i europeiska organisationer som Europarådet och ESK är uttryck härför.

Det är regeringens övertygelse att den europeiska unionen kommer att förbli kärnan i det europeiska samarbetet. Med utgångspunkt i riksdagens uppdrag ser regeringen det som sin uppgift att föra Sverige fram till ett medlemskap i den europeiska unionen. Ett intensivt och omfattande arbete har under det gångna året lagts ned på detta. Väsentliga svenska synpunkter har fått gehör i förhandlingarna. Regeringen hyser gott hopp om att förhandlingarna skall vara slutförda inom kort. En folkomröstning skall avgöra frågan.

Medlemskap i Europeiska unionen innebär ett vägval. Väljer vi medlemskapet ökar Sveriges möjligheter att bidra aktivt till Europas internationalisering.

Som medlem i EU kommer Sverige att kunna medverka i det nära samarbete mellan Öst- och Västeuropa som vi alla så länge har eftersträvat men som först nu blivit möjligt.

Som medlem av EU kommer Sverige och övriga nordiska länder att kunna ge en nordeuropeisk dimension till EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik.

Ett svenskt inträde i EU kommer att föra oss in i en organisation som är nära förbunden med världens övriga länder. Sveriges internationella arena kommer inte att bli mindre, utan större. Regeringen räknar med att redan i vår ta del i det utrikespolitiska samarbete mellan EU-länderna som bl.a. riktar sig till Asien, Afrika och Latinamerika.

Låt mig ta den nyligen träffade GATT-uppgörelsen som tecken på hur europeisk integration går hand i hand med öppenhet och globalt samarbete. För ett litet utrikeshandelsberoende land som Sverige kan betydelsen av denna världsvida överenskommelse inte nog understrykas. De fattiga ländernas behov liksom sambandet mellan handel och miljö kommer att uppmärksammas särskilt i det fortsatta multilaterala förhandlingsarbetet.

Europarådet har som huvuduppgift att främja demokrati och mänskliga rättigheter i Europa och har därför en särskilt viktig roll att spela i den förändringstid vi nu lever i. Inte minst i omdaningsprocessen i Central- och Öst-

europa, när det gäller att bidra till uppbyggandet av rättssamhällen och parlamentarisk demokrati i tidigare diktaturer och nya medlemsländer, kan Europarådet göra betydande insatser.

Fru talman! Regeringarna i Europa söker nya samarbetsformer. Det vi vill uppnå är en ordning som har frihet och demokrati som grund. De många försöken under det kalla kriget att skapa avspänning och samarbete över blockgränserna utgick alla från föreställningar om en samlevnad mellan ofrihetens och frihetens system.

Den tiden har vi nu lämnat bakom oss.

Ännu går det inte exakt att ange hur en ny säkerhetsordning bäst etableras, men det vore ansvarslöst av oss att inte aktivt och förutsättningslöst ge vårt bidrag till den när den börjat ta form. Målet måste vara att Sverige skall sitta med vid det rådsbord där Europas framtid utformas.

Därför har Sverige ett klart intresse av att delta i NATO-initiativet Partnership for Peace. Värdet av initiativet består inte minst i det åsyftade breda europeiska deltagandet. Det utgör en bekräftelse på ett fortsatt amerikanskt engagemang för Europas säkerhet, samtidigt som PFP inbjuder också Ryssland att delta i samarbetet. Regeringen överväger nu hur ett svenskt deltagande kan utformas och vilka bidrag Sverige kan lämna till denna samverkan, som ytterst har ett förtroendeskapande syfte. Ett viktigt inslag i samarbetet kommer att bli utbildning och övning för fredsbevarande operationer. Regeringen räknar med att senare i vår ha utarbetat ett första förslag till samarbetsarrangemang med NATO. Liksom på andra säkerhetspolitiska områden kommer ett brett parlamentariskt samförstånd att eftersträvas.

Partnership for Peace innebär ingen försvarsgemenskap mellan deltagarna. Sveriges alliansfrihet består alltså. Ingen annan har ansvar för vårt försvar.

Fru talman! Att främja stabiliteten i Central- och Östeuropa liksom i Rysslands nya grannstater är ESK:s huvuduppgift. Genom nära samverkan mellan det svenska ordförandeskapet, minoritetskommissarien och ESK:s lokala närvaro togs under det gångna året viktiga steg framåt i det konfliktförebyggande och konfliktbegränsande arbetet. ESK kunde bidra till nationsbyggandet i Baltikum, till samlevnaden mellan olika folkgrupper i Central- och Östeuropa och till begränsningen av antalet konflikthärddar på Balkan.

I detta arbete kunde vi utnyttja många av ESK:s fördelar: det allomfattande medlemskapet, de gemensamma värderingarna, de krishanteringsmekanismer som börjat byggas upp de senaste åren liksom en tradition av flexibilitet och praktiskt handlag i hanteringen av nya problem.

Samtidigt blev vi påmind om ESK:s begränsningar. Om parterna i en konflikt inte själva vill lösa den på politisk väg kan ESK inte göra det åt dem. ESK kan sätta parterna under tryck, men inte med militära tvångsmedel driva fram en lösning.

Att ESK inte har den inre täthet som behövs för att hantera alla konflikter mellan eller inom dess medlemsstater leder till två slutsatser. Den första är att ESK-samarbetet måste fördjupas. Den andra är att ESK:s normsystem och konfliktförebyggande mekanismer måste kompletteras med en annan, mer djupgående, integration. Övriga samarbetssträvanden i Europa är därför särskilt viktiga.

Under året har Sverige etablerat ett fastare samarbete mellan FN och ESK. Genom bättre samverkan vinner båda organisationerna i styrka.

Fru talman! Kriget i Bosnien är en mänsklig och politisk tragedi. Striderna har lett till att en av FN:s medlemsstater sönderfaller och förstörs. Kriget har karakteriserats av grymheter som etnisk rensning, urskillningslös artilleribeskjutning, övergrepp mot kvinnor och tortyr.

Sverige gav sitt stöd till FN:s generalsekreterares begäran till NATO om beredskap att använda flygstridskrafter för att genomdriva de beslut som säkerhetsrådet fattat. Det är tillfredsställande att den bestämda hållningen från FN:s och NATO:s sida tillsammans med Rysslands insatser nu givit positiva resultat. Hotet om flyginSATser måste emellertid kvarstå till dess vapenvilans alla villkor uppfylls. Belägringen av Sarajevo bör omgående hävas och striderna stoppas även på andra håll i Bosnien.

Det tillfälle som nu uppstått måste utnyttjas för förhandlingar. De stridande parterna måste förmås att inse att det meningslösa dödandet måste få ett slut.

Sanktionerna mot Serbien och Montenegro måste upprätthållas till dess vi ser att en allomfattande politisk lösning av konflikterna i hela det f.d. Jugoslavien är inom räckhåll.

Sverige deltar i alla de fredsbevarande operationer som FN genomför i olika delar av det f.d. Jugoslavien. Sammantaget är mer än 1 200 svenska soldater under FN-tjänst i området. Den nordiska bataljonen i Bosnien har fått välförtjänt beröm för sina insatser. Ett kompani befinner sig sedan en tid i Sarajevo.

Sverige är ledande när det gäller stöd för sanktionerna mot Serbien. Vi bidrar med över 700 miljoner kronor i katastrofhjälp och är därmed den per invånare största bidragsgivaren till de humanitära insatserna i f.d. Jugoslavien. Nära 100 000 flyktingar har sökt sig till Sverige.

Våra insatser syftar till att minska lidandet och medverka till att hindra en spridning av konflikten. Vi vill stödja de krafter som arbetar för fred, tolerans och ett mångkulturellt samhälle. Vi är redo att tillsammans med andra länder och organisationer bidra till återuppbyggnad av krigshärjade områden när ett hållbart fredsavtal ingåtts.

Fru talman! Utvecklingen i Ryssland är av största betydelse för Europa i dess helhet och för möjligheterna att på olika områden stärka det internationella samarbetet.

Den samhällsomvandling som nu inletts i och med Sovjetdiktaturens och planekonomins sammanbrott är lika omfattande som mångfasetterad och svår.

På en rad områden är det lätt att se de avgörande framsteg som gjorts under de senaste åren: fria och demokratiska val, en ny författning med klar maktindelning, en omfattande privatisering och frigörelse av stora delar av ekonomin.

Men samtidigt är svårigheterna betydande. Gamla strukturer som bromsar och försvårar finns på många områden kvar. Den ekonomiska utvecklingen domineras fortfarande av det förgångnas bittra bördor. Hotet om hyperinflation framstår som allt allvarigare.

Sverige har all anledning att på alla de sätt vi kan ge den demokratiska och

marknadsekonomiska omvandlingen av Ryssland vårt stöd. Bakslag i denna process kommer självfallet att ske. Men lika självklart är att det inte finns någon annan långsiktig väg än denna till ett starkt och fritt Ryssland.

Det potentiella hot mot omvärlden som det sovjetiska systemet alltid utgjorde har försvunnit. Det innebär dock inte att varje säkerhetspolitisk spänning mellan Ryssland och dess omvärld undanröjts.

Vi kan nu skönja tendenser till återgång till mer traditionella spänningsmönster. De måste hanteras inom ramen för det samarbete kring freds- och säkerhetsfrågor som etablerats i Europa.

Diskussionen i Ryssland om dess relationer till vad man där kommit att kalla "det nära utlandet" har ofta givit anledning till oro. Det går inte att bortse från de tendenser till intressezonstänkande och åsidosättande av principen om varje stats lika rättigheter som funnits i denna debatt. Vi har vid några tillfällen också sett anledning att mer officiellt reagera på uttalanden och åtgärder som ingett oro.

Av särskild betydelse i detta perspektiv är relationerna mellan Ryssland och de tre baltiska staterna. Dessa länder är i en speciell situation jämfört med varje annan del av det forna Sovjetunionen.

I motsats till varje annan f.d. sovjetrepublik var de självständiga stater som ockuperades av Stalins sovjetarméer. Också likaså i motsats till varje annan f.d. sovjetrepublik återvann de sin självständighet före upplösningen av Sovjetunionen.

Sverige har på olika sätt engagerat sig för att stärka de baltiska staternas självständighet, ge dem en fast plats i det europeiska samarbetet och främja relationerna mellan dem och Ryssland.

Av central betydelse är bortdragandet av resterande ryska trupper från deras territorier. De sista främmande trupperna lämnade Litauen i augusti förra året. Vi utgår från att de sista främmande trupperna kommer att lämna Estland och Lettland före utgången av augusti detta år.

Från ryskt håll riktas ibland hård kritik mot främst Estland och Lettland för påstådda brott mot mänskliga rättigheter när det gäller de ryskspråkiga invandrargrupperna. Även uttryck som "etnisk rensning" har använts.

Det finns skäl att ånyo slå fast, att sådana anklagelser saknar grund. Såväl våra egna erfarenheter som en lång rad internationella undersökningar visar att de mänskliga rättigheterna för var och en är väl skyddade i dessa länder. Anklagelser om motsatsen tjänar inget konstruktivt syfte, utan riskerar i stället att ses som inslag i en maktpolitik.

Men samtidigt som detta sägs finns det anledning att framhålla, att de baltiska länderna gör mycket klokt i att driva en politik i dessa frågor som kännetecknas av större generositet mot de ryskspråkiga än vad de internationella reglerna i och för sig kräver. Den interna harmonin mellan de olika invånargrupperna är i ett längre perspektiv inte utan betydelse också för den externa säkerheten.

Det finns ett nära samband mellan vårt engagemang för Rysslands demokrati och våra insatser för de baltiska staternas självständighet. Ytterst handlar det om förutsättningarna för fred och frihet också i vår del av Europa. Vi kan aldrig stå likgiltiga inför utvecklingar som innebär hot mot vare sig Rysslands demokrati eller de baltiska staternas självständighet.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

Fru talman! Förenta nationerna är det främsta uttrycket för globalt samarbete och solidaritet mellan länder. Därför bör FN:s strukturer återspegla dagens medlemskrets och dess förväntningar på sin organisation. Samtidigt måste FN kunna arbeta med kraft och effektivitet. Dessa krav bör utgöra en ledstjärna i den nödvändiga reformeringen av FN-systemet och inte minst av säkerhetsrådet.

Förväntningarna på FN:s förmåga att ta ett ansvar för internationell fred och säkerhet har ökat. Olika slutsatser kan dras av de många fredsoperationer FN genomfört och nu genomför. En är att stor uppmärksamhet bör ägnas det nära samband som finns mellan politiska, militära och humanitära mål och medel i varje enskild operation. FN behöver ges större befogenheter och resurser att ta på sig ett samordnande ansvar i dessa avseenden. De nordiska länderna har lagt fram förslag som syftar till att stärka FN:s operationella ledning av den fredsbevarande verksamheten.

FN måste få stöd från sina medlemsländer om organisationen skall kunna motsvara de höga förväntningar som medlemmarna ställer. Men det är lika viktigt att organisationen å sin sida visar att den förvaltar sina resurser väl och arbetar med hög effektivitet. Det är ett av motiven för de reformer av FN:s ekonomiska och sociala verksamhet som de nordiska länderna föreslagit.

Slöseri med naturresurser och miljöförstöring hindrar långsiktigt ekonomiskt och socialt framåtskridande. I stora delar av världen är grundläggande levnadsbetingelser i fara. FN:s kommission för hållbar utveckling är ett politiskt viktigt organ för att upprätthålla och vidareutveckla den internationella samsyn om miljö och utveckling som grundlades i UNCED-processen.

Fru talman! I FN enas vi om normer för mänskliga rättigheter. Det finns ett utvecklat regelsystem vars tillämpning nu förhoppningsvis ytterligare skall förstärkas genom inrättande av en högkommissarie för mänskliga rättigheter. Ett viktigt och nytt uttryck för internationell beslutsamhet på detta område är den krigsförbrytardomstol för f.d. Jugoslavien som nu är i färd med att inleda sitt arbete.

Det internationella samfundet har rätt och skyldighet att påtala kränkningar av mänskliga rättigheter i enskilda länder. Men ansvaret för att dessa rättigheter respekteras och att övergrepp inte tolereras utan beivras ligger hos de enskilda regeringarna. Det kan inte övervältras på internationella organisationer. Den regering som inte tar detta ansvar på det största allvar förklarar en del av sin legitimitet.

Grundläggande mänskliga rättigheter kan inte relativiseras. De är absoluta och universella. Denna uppfattning har inget med ringaktning för andra traditioner och kulturer att göra. Den är ett uttryck för vår syn på den enskilda människans värde och roll i samhället.

Fru talman! Flera långvariga konflikter går förhoppningsvis mot en varaktig lösning. Jag tänker bl.a. på Mellanöstern, Sydafrika, Cambodja och Moçambique. I alla dessa fall går det att se ett samband, om än ibland otydligt, mellan det kalla kriget och konfliktens krafter.

I Sydafrika har en revolution ägt rum, men det rör sig om en framförhandlad revolution. Ett djupt orättfärdigt samhällssystem monteras ned. Det är

ytterst glädjande att försoning nu ser ut att kunna åstadkommas på fredlig väg, trots våldet och trots de stora återstående motsättningarna.

Om den demokratiska processen i grannlandet Moçambique nu förs vidare, vilket vi har anledning att tro, och om det blir fred i Angola, kommer Södra Afrika att helt ändra karaktär, från en arena för motsättningar och krig till en samarbetets och framtidskridandets region. Afrika har ett starkt behov av att kunna visa en sådan utveckling.

I Somalia har den akuta svälten avväjts. De militära insatserna, som kom till för att skydda den humanitära hjälpen, har delvis skymt den politiska försoningsprocess som samtidigt pågår.

Liksom i Sydafrika har ett historiskt genombrott skett i och med Israels och PLO:s ömsesidiga erkännande och principavtalet om palestinskt självstyre. Regeringen välkomnar att det palestinska självstyret nu förefaller vara på god väg att genomföras.

Sverige stöder aktivt fredsprocessen i Mellanöstern. Det sker genom kontinuerlig dialog med parterna, genom omfattande och ökat bistånd till palestinierna och genom deltagande i samtliga multilaterala samtalsrundor. Från svensk sida kommer vi att medverka i övervakningen av de palestinska val som skall hållas enligt Osloöverenskommelsen.

I flera av de asiatiska länderna ser vi att en politisk process i riktning mot ökad demokrati följer i spåren av de anmärkningsvärda ekonomiska framstegen. Tyvärr fortsätter dock kränkningarna av mänskliga rättigheter i bl.a. Kina och Vietnam. Förtryck och diktatur kan inte i längden förenas med ekonomisk tillväxt och integration i världsekonomin.

Utvecklingen i Latinamerika har under de senaste åren gått mot ökad demokratisering och ekonomisk liberalisering, och i Centralamerika arbetar nu starka krafter för fred och försoning. Sverige stöder denna process aktivt.

Fru talman! Kärnvapenkapprustningen har upphört i sin gamla form, men i dess fotspår har följt en ökande risk för en spridning av kärnvapeninnehavet till fler länder. Flera asiatiska länder tycks ha ambitioner att skaffa kärnvapenkapacitet. Det är en huvuduppgift för det fortsatta nedrustningsarbetet att försöka hejda denna utveckling. Folkrepubliken Koreas ovilja att efterleva internationellt bindande avtal är mycket oroande.

Ukrainas regering har lovat oskadliggöra kärnvapnen. Parlamentet har beslutat att utan reservationer ratificera START I-avtalet. Omvärlden förväntar sig att Ukraina inleder och fullbordar denna kärnvapennedrustning.

Nästa år skall icke-spridningsfördragets femte granskningskonferens hållas. Det blir den viktigaste hittills, eftersom beslut om fördragets framtid skall fattas. Det är av största vikt att granskningskonferensen kan enas om att förlänga fördraget på obestämd tid.

I Genève skedde förra året ett genombrott i provstoppsfrågan. Samtliga kärnvapenstater är för första gången någonsin beredda att förhandla om ett totalt förbud mot alla kärnvapenprov. Sverige lade i somras fram ett förnyat och utbyggt förslag till ett fullständigt provstoppsavtal. Nedrustningskonferensen har inlett sitt arbete för året, och vi hoppas att förhandlingarna skall kunna slutföras utan dröjsmål.

Fru talman! För oss européer framträder den nya situationen tydligast i Europa. Men de på längre sikt kanske mest betydelsefulla förändringarna

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

äger rum på annat håll. Det pågår en process som uttrycker att staters säkerhet alltmer kommer att bero på den gemenskap som växer fram ur olika former av kulturell, politisk, social och ekonomisk samverkan. Därför bör vi välkomna regionala samarbetsarrangemang av olika slag. Världssamfundet står starkare om världens regioner tar sin del av ansvaret för gemensamma angelägenheter.

Den stora skillanden mellan rika och fattiga länder är en av samtidens fundamentala frågor. Fattigdomsbekämpning förblir det svenska utvecklings-samarbetets överordnade mål. Vårt biståndssamarbete utgör ett nödvändigt stöd för de många utvecklingsländer som genomför politiska och ekonomiska reformer i riktning mot demokrati och marknadsekonomi. Vår solidaritet visas genom den föreslagna höjningen av biståndsanslaget.

Fru talman! Av min redogörelse inför kammaren framgår att vi lever i en tid som både erbjuder stora förhoppningar och inger åtskillig oro. Kanske kommer vi under lång tid att blicka tillbaka på första hälften av 90-talet som de år vi hade en historisk möjlighet att lägga grunden för ett nytt och bättre internationellt samarbete. Jag hoppas att vi då också kommer att kunna konstatera att vi tog väl vara på de möjligheter som fanns.

Anf. 2 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Låt mig börja med att välkomna utrikesministern tillbaka från Sydafrika och gratulera till berömmet hon fick för den mångåriga svenska Sydafrikapolitiken. Det var svart på vitt att den svenska politiken har varit framgångsrik och uppskattad. Vi som under åren tålmodigt bistått ANC och stått emot Moderaternas försök att häva sanktionerna och stoppa stödet till befrielserörelsen bjuder i dag utrikesministern och hennes parti på det berömmet.

Vem vet, samma aha-upplevelse drabbar kanske statsministern när han besöker Vietnam i april. Vietnam är ju det land som han lovade klippa av allt bistånd till.

Fru talman! För 50 år sedan landsteg de allierades styrkor i det Hitlerockuperade Frankrike. Slaget om Normandie kostade hundratusentals människors livet, men Dagen D blev en vändpunkt i andra världskriget. Den avgörande slutoffensiven inleddes, Europa befriades och demokratin segrade över nazismen. Vi bör detta år sända en tacksamhetens tanke till alla dem som vågade liv och hälsa för vår frihet och gemensamma säkerhet.

För fem år sedan inträdde en annan vändpunkt i Europas historia. Järnriddån rostade till slut sönder inifrån under trycket av dissidenternas motstånd, folkens frihetslängtan och den katastrofala ekonomiska utvecklingen. Demokratien segrade över kommunismen.

Men demokratin segrade över diktaturerna blev inte den skördefest för fred och framsteg som vi hoppades på. 2 000 år efter Kristi födelse uppvisar Europa ett janusansikte mot omvärlden och sig självt. Det ena ansiktet är fredligt och integrerande. Det andra är krigiskt och fränstötande.

Våra drömmar om välbstånd och förbrödring i det postkommunistiska Europa grumlas. Vem kan inskränka sin medkänsla och handling till ett godtyckligt närområde då människor torteras ihjäl, kvinnor våldtas systematiskt och barn slits i stycken av granater i Europa? Det forna Jugoslavien måste

vara vårt hjärtas närområde och vår handlings huvuduppgift. Vem kan med självkänslan i behåll skryta med sin europeiska identitet utan att sätta orden i halsen? Europa erkände Bosnien som stat i går, men vi godtar dess upplösning i dag.

Den europeiska identiteten är mångtydig och svårbestämd. Den är både ond och god. Det räcker inte med att frejdigt utropa: "Jag är europé!" Man måste välja position och säga vilken typ av Europa man vill leva i och kämpa för – inkräkthetens eller vidsynthetens, egoismens eller solidaritetens, barbariets eller humanismens.

Vår främsta uppgift i denna tid blir att finna en humanismens och solidaritetens väg mellan Maastricht och Sarajevo. Det gäller kriget i Bosnien. Folkmord i frukost-TV är en outhärdlig upplevelse. Det gäller värderingarna enligt vilka vi, medborgare mellan stat och marknad, skall forma vår framtid. I denna massarbetslöshetens tid tål det att upprepas: Fria människor är lika viktiga som fria kapitalrörelser.

Det finns inga färdiga lösningar eller självklara recept inför den lava av obehagliga överraskningar som strömmar ur postkommunismens krater. Få vill ha en återgång till det gamla – det är dött. Men det nya har inte fötts ännu.

Krisen är inte begränsad till öst. Även i de västliga välfärdssamhällena finns klyftor och kontraster mellan dem som har arbete och dem som står utan. Detta borde stämma till eftertanke i politikens värld och mana till samförstånd och breda lösningar.

Fru talman! Hur står vi då rustade i Sverige för att möta dessa utmaningar? Det är vår parlamentariska uppgift att som företrädare för oppositionen utifrån detta perspektiv granska regeringens fögderi under den gångna mandatperioden samt att komma med egna förslag. Det är med beklagande som vi konstaterar att Sveriges internationella agerande i denna turbulenta och initiativkrävande tid har förändrats under moderat ledning.

Hur ofta hör vi inte ute i världen att man inte längre känner igen Sverige? Av en aktiv utrikespolitik har det blivit en reaktiv utrikespolitik. Borta är kreativiteten och viljan att ge konkreta bidrag utifrån våra erfarenheter och våra diplomaters erkända duglighet. Den moderata ledstjärnan tycks i stället vara diplomatisk inordning och politisk passivitet i de svåra frågorna.

Låt mig nämna tre exempel.

Vi skulle ha velat se en annan, aktivare svensk politik rörande f.d. Jugoslavien. I den svårhanterliga och ödesdigra erkännandefrågan traskade regeringen patrullo efter Tyskland och hade ingen egen linje. Under det svenska ordförandeskapet i ESK, just då Balkankrisen höll på att eskalera, togs inga självständiga initiativ av den svenska utrikesministern för att stämma i bäcken.

Efter Socialdemokraternas begäran om förtursbehandling av motionerna rörande Balkan skall riksdagen senare under dagen diskutera nuläget i konfliktområdet. Utrikesutskottet förklarade i förra veckan att Sverige har en viktig uppgift i det nödvändiga förberedelsearbetet för återuppbyggnaden i det forna Jugoslavien. Vi har därför enat oss om att uppmana regeringen att spela en aktiv roll i internationella fora.

De förslag som ligger där är exempel på den framförhållning och de krea-

tiva initiativ som vi menar regeringen borde ha lagt ned stor kraft på i ett tidigt skede. Nu hoppas och tror vi att regeringen efterkommer den unisona uppmaningen från utrikesutskottet.

Utvecklingen i Ryssland är den viktigaste faktorn för vår säkerhetspolitik. Rysslands öde kan bara avgöras av ryssarna själva. Men vi kan och skall givetvis stödja demokraterna och reformpolitiken. Vilken väg som demokratiseringsprocessen skall ta är, som vi vet, ett livligt diskuterat ämne. Det pågår något av ett professorernas krig i USA, Europa och även här i Sverige om inriktningen av den ekonomiska politiken. I Ryssland självt är både reformisterna och deras motståndare splittrade om vägvalet.

Efter den högerextremistiska och gammelmaktkommunistiska framgången i valet är det angelägnare än någonsin att komma bort från de förenklade föreställningarna om chockterapi. Nu behövs en intensifiering av reformarbetet. Nu behövs en politik för en social marknadsekonomi. Det är ju det sociala sönderfallet och den dramatiskt sjunkande levnadsstandarden som skapat en grogrund för antidemokraternas propaganda och framgångar.

I detta läge har Sveriges statsminister inför världspressen och ryska regeringsföreträdare med enfaset förklarat att Rysslands ekonomi behöver mindre av terapi och mera av chock. Till detta kommer statsministerns uppmärksammade uttalanden – utan föregående samråd vare sig i regeringen eller med oppositionen – om Sveriges agerande i händelse av en rysk inmarsch i Baltikum och hans parallell till finska vinterkriget.

Fru utrikesminister! Sveriges östpolitik får inte bli en privat angelägenhet. Man kan inte privatisera utrikespolitiken i en demokrati. Vi måste föra en politik mot Ryssland som bygger på eftertanke och största möjliga enighet över partigränserna. Låt oss därför se mera av samråd i riksdagen och mindre av ukaser från Rosenbad. I dag vilar det, kära kolleger, litet av rysk roulett över den moderata östpolitiken.

Förenta nationerna är ett tredje exempel. Sällan har frågan om säte och stämman i säkerhetsrådet varit så angelägen som i dessa dagar. Om Sverige hade varit medlem i FN:s styrelse, om Sverige inte hade förlorat den platsen den 28 oktober 1992, hade vi i dag kunnat driva Bosniens och fredens sak på ett helt annat sätt än vad regeringen nu kan och gör.

Men Sveriges nya utrikespolitik vägdes den gången av FN:s generalförsamling och befanns vara för lätt. Underbetyget var inte oväntat. I sin första regeringsförklaring "glömde" statsministern FN. Carl Bildts budskap var att Sverige skulle bli mer västorienterat. Utrikesministern ändrade Sveriges röstande i olika frågor som Mellanöstern, nedrustning och nord-sydfrågor.

Genom denna nya FN-politik övergav statsministern och utrikesministern Sveriges traditionella FN-politik, den aktiva och engagerade Hammar-skjöld-Palmelinjen. Denna nya FN-politik blev också underkänd i valet till säkerhetsrådet.

Vad vill då regeringen? Jag kan inte se det på annat sätt än att man saknar såväl vilja och ambition som engagemang i denna fråga. I sin deklaration nämnde utrikesministern inte med ett ord att Sverige kandiderar till FN:s säkerhetsråd. FN har inte prioriterats. Hur skall man annars tolka att det ännu inte finns en övergripande strategi, en konkret instruktion för våra beskickningar och en handlingsplan för våra statsråd?

När talade t.ex. statsministern med någon kollega om säkerhetsrådsplatsen? Jag är beredd att satsa både kopek, cent och pfennig på att han inte diskuterat frågan med Boris Jeltsin, Bill Clinton eller Helmut Kohl. Han borde ha utnyttjat det gyllene tillfället att göra det.

Jag vill gärna bli rättad, fru utrikesminister, i min beskrivning av regeringens FN-politik om det finns skäl till det.

FN är i dag viktigare än någonsin. Jag skulle gärna se att vi i samförstånd kunde verka för att uppnå målet att få säte i säkerhetsrådet 1995. Socialdemokratin erbjuder sin medverkan och sitt globala kontaktnät i utbyte mot en uttalad vilja och en klar strategi.

Fru talman! Socialdemokraterna har i sex partimotioner presenterat sin utrikespolitik. I den fortsatta debatten kommer de att presenteras närmare av mina kolleger. Det gäller kravet på en ny strategi för samarbetet med Central- och Östeuropa. En sådan behövs. Samtidigt som det råder oro i öst, råder det oordning i vårt östbistånd. I dag bereds östbiståndet på olika departement, avdelningar och minst 15 myndigheter. Det försvårar och försepar samarbetet. Dessutom utnyttjas inte resurserna till fullo. Bl.a. har 300 miljoner kronor från 1991 inte använts. Vi föreslår därför en ny ordning och ett maximalt utnyttjande av avsatta medel till gagn för säkerhet, demokrati, sociala reformer och miljö.

Det gäller vidare motioner om målmedvetna insatser för mänskliga rättigheter, åtgärder mot rasism och kvinnodiskriminering, en åtgärds katalog för fred och nedrustning och biståndet till tredje världen.

I vår motion om ett nytt program för gemensam säkerhet föreslår vi en nyordning som innebär ett sammanförande av resurser från Utrikes- och Försvarsdepartementet till ett nytt slagkraftigt anslag på totalt 1 300 miljoner kronor. Det är en påtaglig omfördelning från traditionella försvarsutgifter till internationellt säkerhetsskapande samarbete – en svensk s.k. peace dividend, den första i sitt slag. Det innebär möjligheter att vid behov snabbt kunna mobilisera resurser för bidrag t.ex. inom ramen för Partnerskap för fred. Med detta nya program ger vi den militära alliansfriheten ett mer operativt innehåll. Till detta hör även förslaget som vi lade fram i fjol om en fredsbrigad.

Fru talman! På senare tid har Sveriges neutralitetspolitik varit föremål för viss diskussion igen. Den s.k. Neutralitetskommissionen gör efter sina studier i gamla dokument bedömningen att regeringens agerande var helt förenligt med folkrätten under det kalla krigets kallaste dagar. Det är bra att det blir sagt.

Den svenska neutralitetspolitiken har genom åren varit respekterad och uppskattad. Den har bidragit till stabilitet och låg militär spänning i vårt närområde, som det heter. Det viktigaste av allt är att den har fyllt sin huvuduppgift, nämligen att hålla vårt land utanför krig och bevara vår demokrati. Bättre betyg kan inte historien ge den politiken, och högre trovärdighet kan man inte få.

Det kalla krigets slut har skapat ett radikalt nytt läge för vårt land och nya möjligheter för en gemensam säkerhet i Europa. Blir vi medlemmar i Europeiska unionen går vi in i ett politiskt förbund, men inte i en militär allians.

Riksdagen fastslog redan i fjol att man enligt Maastrichtavtalet kan vara både militärt alliansfri och EU-medlem. Kontrollen över svensk utrikespolitik behöver vi inte och skall vi inte heller avhända oss. Samma slutsats har Leif Leifland och Sverker Åström kommit fram till efter ingående studier.

Just nu flyter det mesta. "Panta rei", skulle den grekiske EU-ordföranden kunna säga. Men huvudfrågan är inte den västliga försvarspaktens utvidgning utan den alleuropeiska säkerhetsordningens successiva uppbyggnad. Även om vi föredrar att avvakta utvecklingen, får detta inte betyda att Sverige är inaktivt. Vi bidrar konkret till europeisk säkerhet i det forna Jugoslavien, vi arbetar för fred och samarbete i FN, i ESK, i Europarådet, i Nordiska rådet, i Östersjörådet och kring Nordkalotten.

Vi socialdemokrater har också förordat ett försvarsfinansierat deltagande i NACC och PFP. Vi ser dessa organ som länkar i en gemensam europeisk säkerhet, där forna fiender och alliansfria stater kan mötas i fredliga samövningar. Sverige bör också enligt vårt förmenande se positivt på det franska förslaget om en stabilitetspakt för Europa. Denna pakt, som syftar till att medelst preventiv diplomati förebygga minoritetskonflikter och gränsproblem, har nu av EU gjorts till sin. Då ESK redan arbetar inom samma områden, är det dock angeläget att relationerna mellan EU och ESK först klar görs.

NATO är inte aktuellt för utvidgning för någon. Sverige bör inte heller inträda i en militär allians och påta sig automatiskt verkande alliansförpliktelser. Det skulle bl.a. rubba det stabila säkerhetspolitiska mönstret i Norden.

Skulle vi bli medlemmar i Europeiska unionen är detta en viktig länk i kedjan av gemensam säkerhet, som jag ser det den viktigaste, eftersom jag i längden tror mera på den icke-militära säkerheten än på den vapenuppbyggda. Det verkliga hotet för reformstaterna i öst är inte heller militärt, utan ekonomiskt, politiskt och kulturellt. Det är därför angelägnare att utvidga EU än Nato.

Fru talman! Det räcker inte med att förklara världen, vi måste också förändra den, sade en gång en berömd samhällsomstörtare. I dag måste vi tillägga att det inte räcker med att förstå att världen förändrats, vi måste också förändras med den.

Ett socialt och ekonomiskt stabilt EU, generöst och öppet mot omvärlden, är för mig det ojämförligt viktigaste navet för fred och samarbete i Europa, särskilt i en tid av hotande stamkrig och etniska skyttegravar. Att väva samman folk och nationer genom allsidiga kontakter och avtal till ömsesidig nytta är den bästa fredsgarantin. Det raserar murar, underminerar diktaturer och främjar försoning, fred och framsteg.

Den ungerske författaren György Konrád har formulerat en liknande tanke: "Om det finns en väg ut ur Sarajevo och Bosnien, och de eviga europeiska krigen, så heter den övernationellt samarbete. I öst som i väst. Det Jugoslavien kunde ha blivit, måste nu Europa skapa."

Med ett sådant synsätt blir den europeiska unionen inte heller ett färdigt projekt, utan ett historiskt instrument i tiden för våra politiska och sociala ambitioner.

Det måste finnas ett samband, fru utrikesminister, mellan vad vi verkar

för i det egna landet och vad vi står för internationellt. Det har med trovärdigheten i vår politik att göra. Utrikespolitiken kan så ses som en förlängning av inrikespolitiken.

Detta samband återspeglas i vår Europadebatt. Det är inte lätt att känna sig delaktig av en europeisk identitet, om man känner sig utanför i det egna samhället. Det är inte lätt att tro på Europa, om man misströstar om Sverige. Och det är svårt att lita på att en regering som ägnar sig åt social nedrustning i Sverige skall verka för social upprustning i Bryssel.

Vi behöver en regering som för en politik för alla, för ett samhälle där den enskilde känner sig som medborgare och medmänniska och inte som reducerad till kund och klient. Vi behöver en utrikespolitik med realism och engagemang som är aktiv, inte reaktiv, som är förankrad i det lokala och regionala men också har en global dimension.

Man kan inte förstå vare sig sammanhangen eller sin tid om man inte ser problemen globalt. Ytterst gäller det i utrikespolitiken respekten för vår nästa, bortom partipolitik, taktik och strategi. För snart 400 år sedan gav prästen och poeten John Donne uttryck för detta humanismens credo:

"Ingen människa är en ö, sig själv tillräcklig; varje människa är en del av världen, en del av det stora hela. Varje människas död försvagar mig, därför att jag är förbunden med mänskligheten; Låt därför aldrig fråga för vem klockan klämtar: den klämtar för dig."

(Applåder)

Anf. 3 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Fru talman! Sverige är en naturlig del av Europa. Vårt land hör ihop historiskt, kulturellt och geografiskt med det övriga Europa. Det är därför naturligt att vi utvidgar och fördjupar samarbetet med varandra. EES-avtalet är ett steg i denna riktning. Vi är en del av den s.k. inre marknaden i Europa med ca 380 miljoner människor. EES är ett logiskt första steg i närmandet till våra viktigaste handelspartners och är därför oerhört viktigt i vår ambition att behålla och utveckla den internationella företagsamhet som är så betydelsefull för det svenska välståndet.

Ett utanförskap kan tyckas ge större suveränitet och därmed större rörelsefrihet men betyder sannolikt att vi kommer att få sänka vår levnadsstandard. Genom medlemskap får vi möjlighet att styra utvecklingen i ett gränsöst Europa, även om vi därmed överlåter till överstatliga organ att fatta vissa gemensamma beslut. Vi anser dock att fördelarna klart uppväger nackdelarna. Därför är vi positiva till medlemskap i den europeiska gemenskapen.

I vårt närområde har vi på kort tid utvecklat ett gott samarbete med de fria staterna Estland, Lettland och Litauen.

Detta är den goda sidan av den utrikespolitiska utvecklingen. Men det pågår krig i f.d. Jugoslavien och på en del håll i f.d. Sovjetunionen. Ryssland kan uppfattas som alltmer fyllt av problem och motsättningar. I världen i övrigt pågår ett stort antal väpnade konflikter – flertalet helt bortglömda och sällan noterade i svenska medier.

Fru talman! Utrikespolitikens uppgifter är bl.a. att undvika yttre risker för

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

Sverige och att skapa goda relationer till omvärlden, särskilt till våra närmaste grannar. Vilka är då farorna i vår omvärld – vårt närområde?

Kan Ryssland blir farligt? Behöver vi en ny järnridå, som vi själva skapar tillsammans med de fredliga demokratierna i vår närhet eller i Europa? Törs man säga det? Eller skall den förmenta neutralitetens tystnad än en gång råda i denna församling?

Det bästa medlet mot krig och elände i världen är fri handel och öppna gränser. Men öppna gränser behöver nödvändigtvis inte betyda att varje land har en skyldighet att ta emot vem som helst på vilka villkor som helst. Varje nation måste ha en rätt att säga ifrån.

Små nationer måste slå sig samman för att kunna mäta sig med en stor nation. Enighet ger styrka – en styrka som kan avskräcka.

Man skall alltid vara på sin vakt mot nationer som styrs av personer som är benägna att kasta ur sig hot mot omvärlden. Detsamma gäller om det finns en påtaglig risk att sådana personer kan nå makten i landet. Varför hota om hoten är tomma?

Adolf Hitlers hot togs inte på allvar till en början. När man väl förstod att han menade allvar var det för sent. I f.d. Jugoslavien pågår krig där hotfulla krigsherrar nu genomför sina hot i praktiken. Den fria världen, den som styrs på demokratisk grund, har länge stått handfallen.

Historien har lärt oss en sak, och det är att konflikter, krig, övergrepp, våldtäkter, massmord, svält och död har funnits och finns alltså. I vår tid, av många i Sverige uppfattad som den fredliga tiden, då vi alla simmar omkring i ankdammen, har flera dödats än någonsin tidigare i historien. Vår tid är kanske den mörkaste av alla tider.

Men i den här församlingen tycks man inte tro det. Här råder, som sagt, ankdammens stilla lugn. Men vi kan inte längre stå neutrala. Vi får inte längre vända bort blicken och kan inte fortsätta att diskutera tramsfrågor när omvärlden ser ut som den gör.

Sverige är ett litet land. Vi kan inte ta ansvar för alla. Men vi kan försöka ta ett större ansvar för vår bit av jorden – för vårt närområde, där de människor finns som är vår närmaste angelägenhet, nämligen våra närmaste grannar. Våra grannar är vår högsta prioritet.

Jag tänker självfallet på Estlands, Lettlands och Litauens folk, som nu lever under den hotfulla uppstigande skuggan av en ny icke-demokratisk härs-karmakt i Ryssland. Det går inte att bortse från Zjirinovskijs hotfulla uttalanden. Är han bara en ofarlig galning? Är han bara en skrytig fylltratt bland andra?

Jag vill tro det men vågar inte. Det är möjligt att han är något annat och att han representerar något annat. Han kan representera revanschsugna människor – människor som tryckts ned, som lurats och som mist sin tro på sin egen storhet. Sådana människor är farliga om de blir tillräckligt många. För omvärlden blir de farliga om de har tillgång till vapen. Zjirinovskij har ett starkt stöd hos militären.

Att nu tro att inget farligt kommer att hända är dumhet. Men att veta att något farligt kan hända och att förtiga det är inte bara dumhet utan något betydligt värre, det är svek – att svika sin plikt. Diktaturer eller självut-nämnda diktatorer har aldrig mått bra av sanningen.

Gör klart för Zjirinovskij och andra i Ryssland, att om de funderar på att ge sig på Estland, Lettland eller Litauen eller något annat land i vår omvärld, kommer vi inte att sitta passiva och titta på. Vi klarar inte allt själva. Därför måste vi snabbt skapa förutsättningar för att vi tillsammans med de andra fria nationerna i Europa och världen skall kunna gör en insats, om det behövs för att hålla vår omvärld fri från barbari och tyranni.

Fru talman! Att tala klarspråk är nödvändigt. Det är dags att bryta med feghet i svensk utrikespolitik. Hur hade det gått om Sverige talat klarspråk med Hitler? Det kanske inte var möjligt den gången av det enkla skälet att socialdemokraterna och etablissemangen faktiskt var mer Hitlervänliga än man i dag vill tillstå. För det socialdemokratiska Sverige var det viktigt att de tyska judarnas pass försågs med en judestjärna, så att de enkelt kunde utvisas till förintelsen. Man var väl medveten om vad som skedde i förintelse-lägren. Att påstå något annat är rent nonsens. Det var ju först när man förstod att Hitlertyskland skulle förlora som man vände kappan.

Sveriges underdånighet mot Stalinryssland och baltutlämningarna är ett annat exempel på socialdemokratisk pragmatism. Socialdemokraternas öppna flirt med världens kommunistdiktaturer är ett tredje.

Allt detta har ju skett under sken av neutralitet och alliansfrihet. Men det är ju faktiskt inget annat än rent bedrägeri. Alliansfriheten har i praktiken inte existerat. Det neutrala förhållningssättet har inte existerat.

Det är nu nödvändigt att tvätta byken. Vi vill ha korten på bordet. Svenska folket måste få klarhet om de socialdemokratiska sveken och bedrägerierna. Anledning därtill är självklar. Det är endast med kunskap om gångna tiders illgärningar, svek och oförrätter som vi kan skapa nödvändig beredskap för framtiden.

Men det är klart att man ibland har tagit öppen ställning. Men då har det ju gällt konflikter som ligger långt bort från oss själva och vårt närområde. Jag tänker t.ex. på kriget i Vietnam, omvälvningen i Chile och konflikten i Sydafrika.

Hyckleriet måste nu få ett snabbt slut. Tala klartext! Skrota omedelbart den märkliga svenska formen av alliansfrihet och neutralitet! Gör klart för de uppstickande stollarna i Ryssland var vi står! Om det inte går på annat sätt, så bjud in alla Zjirinovskijs anhängare eller vilka de nu är till Sverige och tala klarspråk! Utsätt dem för en nyttig lektion i demokrati och frihet och lär dem visa hänsyn till andra, särskilt till de små självständiga nationerna i deras omedelbara närhet.

Det sagda får inte missuppfattas. Självfallet är Sveriges främsta uppgift i internationella sammanhang att medverka till att freden bevaras. Sverige kan gå före, som vi tidigare påpekat. Sverige kan bli banbrytande och ta täten i fredsbevarande insatser.

Ny demokratis under två och ett halvt år framförda krav på att FN:s ställning som internationell polis avsevärt bör stärkas börjar ny visa sig vara rätt.

Vi har tidigare föreslagit en s.k. snubbeltrådsstyrka – en liten styrka som man sätter in före den stora aktionen och som ligger som en buffert i de länder där oroligheterna börjar pyra. Vad skulle en snubbeltrådsstyrka ha kunnat göra i Jugoslavien, innan händelseförloppet gått så långt som i dag? Det kan man fråga sig. I Somalia skulle naturligtvis sådana styrkor också sättas

in. Sverige har genom samarbete med ESK sänt ut en fredsbevarande styrka på 500 man till Makedonien. Det är ett fint exempel på detta. Det har t.o.m. fått amerikanerna att tänka om då det gäller insatser i kritiska områden.

Fru talman! Vi måste hitta nya sätt när det gäller att använda våra FN-styrkor och frivilliga. I Gulfkriget bidrog Sverige med ett sjukhus; det var bra. Men Sverige hade kunnat skicka ett minröjningsfartyg, trots att Sverige inte är med i NATO. Man behöver inte aktivt delta i strid för att svepa minor, minor som exempelvis orsakade så stor förödelse bland de allierades styrkor. Det finns mycket annat Sverige skulle kunna göra för att inte enbart medverka med passivitet.

Fru talman! Den europeiska unionen är demokratisk. Det är en levande demokrati. EU är egentligen världens största fredsörelse. För första gången i historien ligger den varaktiga freden inom räckhåll. Vi måste ta chansen och göra vårt, här i Sverige, för att bidra till fred, inte bara i vår tid utan också för framtiden.

Med det nya demokratiska och fredliga Europa blir läget ett annat. Sverige befrias från dubbelmoralens och de dubbla budskapens hyckleri och kan i stället tala klarspråk. Sverige bör så snabbt som möjligt ta sitt ansvar för freden.

I säkerhetspolitiskt hänseende bör Sverige redan nu söka sig mot EU-länderna. Om vi ger upp tilltron till den falska alliansfriheten och neutraliteten, har vi möjligheter att omgående öppna en fruktbar försvarspolitisk dialog med det övriga Europa. Sverige skall självfallet inte vara främmande för ett försvarssamarbete med EU eller NATO. I stället kan det t.o.m. vara så att Sverige bör driva på en sådan utveckling genom att snarast ta ett initiativ som kan gynna freden i Europa, inte bara på kort sikt utan också på lång sikt.

EU- och EFTA-länderna är förutsägbara. Alla är fredliga demokratier. Demokrati och fred hör ihop. Från dessa länder finns inget hot mot Sverige.

Det som hänt i öst kan inrymma en demokratisk utveckling. Framtiden är dock svår att förutse. Rysslands nya hållning i Jugoslavienkonflikten kan tyda på ett försök till återgång till den tidigare stormaktspolitiken. Det är dock för tidigt att ha någon bestämd uppfattning i frågan.

Vid säkerhetspolitiska bedömningar är det alltid bättre att se på omvärlden med misstro än med dumhet – det borde vi ha lärt oss av historien.

Misstro eller klarsyn, grundad på fakta om man så vill, leder mig till slutsatsen att Sverige snabbt måste närma sig det övriga Europa och EU-länderna och kasta av sig alliansfrihetens och neutralitetens ok. Sverige måste ta aktiv del i den europeiska fredsörelsen. För detta behöver Sverige egentligen inte invänta medlemskap i EU.

Sverige måste naturligtvis kunna garantera säkerheten i sin del av Europa men också aktivt kunna delta där freden hotas.

En öppnare hållning innebär också att Sverige måste ompröva sin krigsmaterielpolitik och att den svenska försvarsindustrin måste ges förutsättningar till ett långtgående samarbete med Europa och de delar av övriga världen där demokrati råder.

Vi måste alla inse att demokratin och de demokratiska värdena måste kunna försvaras med vapenmakt varhelst de hotas, om inget annat hjälper.

Det går inte längre att krypa bakom tal om alliansfrihet och neutralitet. I förhållande till demokrati och fred går det inte att vara neutral; det går inte att inte ta ställning. Demokratien och freden i Europa och i övriga världen kräver ett klart och tydligt ställningstagande av Sverige.

Fru talman! Vid sidan av dessa hot anser vi i Ny demokrati, och många med oss, att det största hotet mot en fredlig utveckling i ett internationellt perspektiv är befolkningsexplosionen. Den kan komma att skapa enorma problem genom ökande klyftor mellan fattig och rik, genom stora migrationsvågor beroende på svårigheter med att försörja sig och beroende på stora problem med miljöförstöring osv.

I slutet av 1800-talet uppgick jordens befolkning till en miljard människor. Nu närmar vi oss sexmiljardersvallen. Fördubblingstakten för världens befolkning är nu 42 år. Afrikas befolkning fördubblas på 23 år – enskilda länder t.o.m. ännu snabbare. När den ekonomiska tillväxten är lägre än befolkningstillväxten får människorna det sämre och sämre.

Professor David Pimentel vid Cornelluniversitetet i New York har i en nyligen presenterad rapport visat att jordens naturresurser snart räcker till en rimlig försörjning enbart åt två miljarder människor, dvs. fyra miljarder färre än i dag.

Enligt FN:s bedömning kommer jordens befolkning att växa till tio miljarder människor omkring år 2030. Odlingsbar jord kommer att bli en dyrbarhet år 2010 hävdas det i rapporten. Det främsta skälet härtill är förstöringen av åkermark, bl.a. genom erosion. Produktionen av livsmedel kommer att minska och färskvattenförsörjningen kommer att bli ett mycket stort problem, vilket den för övrigt redan är i dag på många håll i världen.

Ny demokrati bedömer detta problem som mycket angeläget. Sverige kan emellertid inte lösa detta ensamt, utan det måste ske i ett internationellt forum. I väckta motioner föreslår därför Ny demokrati en höjning av anslaget till FN:s befolkningsfond UNFPA med 40 miljoner kronor. Andra företrädare för Ny demokrati kommer att redovisa det förslaget senare i dag. (Applåder)

Anf. 4 BERTIL MÅBRINK (v):

Fru talman! Förhoppningsvis innebär de senaste händelserna i krigets Bosnien-Hercegovina att freden har kommit ett steg närmare.

Det står klart att FN:s ultimatum beträffande bombning var en nödvändig åtgärd. FN:s roll är och bör vara i första hand fredsbevarande. När de fredsbevarande åtgärderna är helt verkningslösa och när alternativet för FN är att bara stå och se på hur civila massakreras måste dock fredsframtvingande åtgärder enligt kap. 7 i FN-stadgan kunna tillgripas.

Det måste dock betonas att det endast är ett FN-beslut om sådana åtgärder som är legitimt i det internationella samfundet. Den beslutsförvirring som rått och råder i Bosnien-frågan är inte bra. Den visar på de problem som uppstår när en mäktig försvarspakt, i det här fallet NATO, är den som i praktiken skall verkställa FN:s beslut. Det vore givetvis bättre om FN-styrkorna verkligen vore multinationella och ställda under ett militärt stabsutskott, som det föreskrivs i FN-stadgan.

Vägen mot verklig fred i Bosnien är trots lugnet i Sarajevo mycket lång.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

FN:s fredsplan innebär i praktiken, enligt vår uppfattning, en kapitulation inför etnisk rensning och serbisk och kroatisk erövringspolitik. De verkliga förlorarna vid ett sådant fredsavtal är de bosniska muslimerna. Deras situation är katastrofal. I dag finns endast 750 000 muslimer av totalt 2,4 miljoner kvar i Bosnien. 250 000 har dödats och 1,4 miljoner är fördrivna. Den etniska rensningen har varit effektiv. En verklig fred i Bosnien måste innebära att de muslimska flyktingarna, och även de serbiska och kroatiska, kan återvända till sina hem och att ett multi-etniskt Bosnien återigen kan skapas.

Vänsterpartiet ger den Marshall-liknande planen för de krigshärjade områdena i det f.d. Jugoslavien – som senare i dag skall diskuteras i kammaren – sitt fulla stöd.

Fru talman! Kriget på Balkan sker i ett Europa som trots allt tal om integration fortfarande har en mur mellan öst och väst. Den muren består numera inte av betong och taggtråd utan av stora sociala och ekonomiska skillnader, nämligen rikedom i väst och fattigdom i öst. Dessa skillnader kommer, om ingen utjämning sker, att vara grogrund för ytterligare konflikter och ökad spänning i Europa.

I detta känsliga läge fortsätter den del av Västeuropa som ingår i den europeiska unionen att bedriva en politik som går ut på att skapa en försvarspakt, en försvarspakt med det uppenbara syftet att skydda medlemsländerna från bl.a. de militära och icke-militära hot som situationen i östra Europa skapar.

Det är inte nya försvarspakter Europa behöver, utan alleuropeiskt samarbete. Det är därför det inte är ett EU Europa behöver för att skapa säkerhet. Ett EU som utvecklas enligt vad som föreskrivs i Maastrichtavtalet leder till ett osäkrare, inte ett säkrare, Europa.

Och det är detta EU – med det uttalade målet att skapa ett gemensamt försvar – som Sverige söker medlemskap i. Från regeringshåll, men även från den socialdemokratiska ja-sidan, framhålls nu ständigt att detta inte innebär att alliansfriheten upphör. Detta är givetvis nonsens och, som förre Siprichefen Frank Barnaby sade häromveckan, ”ren politisk propaganda”. Det framstår allt tydligare att det bara är de svenska ja-sägarna som fortsätter att tala om alliansfrihet vid EU-medlemskap. Utländska kommentarer låter annorlunda. Senast i raden var det den franske Europaministern som betonade:

”Som EU-medlem måste Sverige på sikt gå med i den västeuropeiska försvarsalliansen WEU. Sverige bör också vara redo att låta sina försvarskrafter tjäna EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik.”

Hur detta skall förenas med alliansfrihet är för oss alla som säger nej till EU obegripligt. Nej, alla ni ja-sägare i denna kammare: Sluta tala om bibehållen alliansfrihet vid EU-medlemskap! Tala klarspråk för era väljare och säg till dem att vad Sverige söker medlemskap i är en blivande militärpolitisk stormakt, vars försvar kommer att baseras på Frankrikes och Storbritanniens kärnvapenarsenaler!

I Leiflands och Åströms utredning om säkerhetspolitiska konsekvenser av ett EU-medlemskap målas Ryssland upp som det huvudsakliga hotet mot den svenska säkerheten. Det är en relevant beskrivning av hotbilden som ges. De mer eller mindre möjliga scenarierna är många.

Om utredningens beskrivning av de olika scenarierna är rimlig, är slutsat-

sen att EU-medlemskap är bästa sättet att bemöta hoten däremot helt orimlig. Återigen vill jag betona att det sämsta sättet att försöka skapa en europeisk säkerhetsordning är att bygga upp en försvarspakt vars huvudsyfte bl.a. är att skydda mot vad som uppfattas som det ryska hotet. Detta gör ju bara Ryssland osäkrare. För Sveriges del är det bästa sättet att skapa säkerhet att bibehålla alliansfrihet och neutralitet och använda denna resurs i skapandet av relationer med Ryssland som bygger på förtroende och samarbete.

Vad Sverige bör göra för att minska hotet från Ryssland är således inte att gå med i EU, utan i stället som självständig och neutral stat bistå med medel för att bygga upp ett fungerande socialt, ekonomiskt, ekologiskt och rättsligt system i Ryssland.

Fru talman! Sveriges ansträngningar för att bidra till en fredligare värld får inte begränsas enbart till Europa. Det finns ett otal konflikter utanför Europa där Sverige kan använda sin goodwill som alliansfri och neutral stat för att utöva inflytande och påtryckningar.

El Salvador står inför ett historiskt val. I valet deltar gerillarörelsen FMLN, som nu avväpnats och ombildats till ett politiskt parti. Ett deltagande av FMLN utgör hörnstenen i fredsplanen och byggandet av demokrati i landet.

Under senaste tiden har dock de högerextremistiska dödsskvadronerna återigen trappat upp sin verksamhet och närmast systematiskt börjat mörda FMLN-ledare, givetvis i syfte att sabotera valen i nästa månad. Regeringen i El Salvador gör inget för att stoppa detta mördande. Här kan Sverige göra en insats genom att pressa den salvadoranska regeringen att ingripa mot dödsskvadronerna.

Även i Västsahara finns en fredsplan, som om den genomförs med stor sannolikhet skulle innebära självständighet för det sahariska folket efter snart 20 års kamp mot den marockanska ockupationsmakten. Ockupationen fortsätter, och genomförandet av den folkomröstning som ingår i FN:s fredsplan saboteras oavbrutet av Marocko. Ett stopp av svenskt bistånd till Marocko vore givetvis ett utmärkt sätt att markera Sveriges hållning i denna fråga.

Klyftorna mellan de fattiga och rika länderna fortsätter att öka. 1981 var de rika ländernas BNP per capita 20 gånger större än de fattiga ländernas. Nu är den 22 gånger större. Per capita-inkomsten i Afrika sjönk under 1980-talet med 0,9 %, i Latinamerika med 0,8 % och i Västasien med hela 3,7 %. I stora delar av Afrika och i nästan hela Latinamerika var per capita-inkomsten lägre i början av 1990-talet än i början av 1970-talet.

I denna katastrofala situation för många länder i tredje världen är de grundläggande mänskliga behoven skriande: behov av matförsörjning, elementär hälsovård och utbildning, rent vatten, hygien och familjeplanering. Biståndet från de rika länderna skulle kunna vara ett viktigt medel för att tillfredsställa åtminstone en liten del av dessa behov.

I årets budgetproposition oroar sig regeringen mera för att svenska företag inte upphandlar tillräckligt inom de multilaterala biståndsprojekten än för att Angolas folk håller på att förintas. Nyligen rapporterades att en halv miljon angolaner, av en befolkning på 10 miljoner, dödats sedan inbördeskriget

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

flammade upp igen för ett och ett halvt år sedan och att 80 000 barn blivit föräldralösa. Mot bakgrund av sådana siffror vill Sveriges regering mer än halvera biståndet till Angola. Till världens fattigaste världsdel i dess helhet, Afrika, vill regeringen ge drygt 120 miljoner kronor mindre än under innevarande budgetår.

Det här är en biståndspolitik som börjar närma sig cynism. Och får den nuvarande regeringen sitta kvar efter valet har vi förmodligen inte sett slutet på denna cynism. Uttalanden från ledande personer inom regeringens ledande parti, Moderaterna, tyder på att biståndet kommer att skäras ned ytterligare.

Fru talman! Ett av de mest vidriga av alla samhällssystem som har existerat under detta århundrade, apartheidsystemet i Sydafrika, håller på att upplösas. Målet är inte nått ännu och kommer inte heller att vara det efter valet i slutet av april. Det är den rika västvärldens skyldighet att med alla tillgängliga medel stödja den svarta befolkningen i Sydafrika, så att valet kan genomföras på fredlig, demokratisk väg, och även fortsätta att stödja landet efter valet så att apartheidsystemet slutligen kan kastas på sophögen. Återigen visar dock den svenska regeringen dåligt omdöme, och i stället för en uppbyggnad av biståndet till Sydafrika föreslår man en sänkning med 20 miljoner kronor.

Den, trots det fortsatta politiska våldet, positiva utvecklingen i Sydafrika visar att solidaritetsrörelsernas stöd till ANC och omvärldens sanktioner mot apartheidregimen varit framgångsrika. Södet till ANC har i Sverige varit ovanligt brett och samlat såväl socialistiska som borgerliga partier och rörelser. Ett parti har dock envist ställt sig utanför denna breda solidaritetsrörelse, nämligen Moderata samlingspartiet.

I förra veckan fick vi bevittna hur fru utrikesministern fick motta Nelson Mandelas tack till det svenska folket för vad han menade var ett unikt stöd till Sydafrikas svarta befolkning. Jag hoppas att utrikesministern kände åtminstone en viss skamsenhet när hon tog emot denna diplomatiska gest.

Apartheidsystemet är det värsta tänkbara exemplet på hur de grundläggande mänskliga rättigheterna kränks i dagens värld. Men grova kränkningar behöver som alla vet inte systematiseras på detta utstuderade sätt. I många länder, som Colombia, Peru och Indien, döljs brotten mot de mänskliga rättigheterna bakom en mer eller mindre tjock fasad av formell demokrati. I andra länder försöker regimerna inte ens dölja sina antidemokratiska system, t.ex. i Kina och i Indonesien.

De två sistnämnda länderna är speciellt intressanta för svenskt vidkommande då båda erhåller svenskt bistånd i form av u-krediter. Indonesien är dessutom godkänt av regeringen som mottagare av svensk krigsmateriel. Som alla vet är det ett villkor för såväl svenskt bistånd som vapenexport att mottagaren respekterar mänskliga rättigheter. Ja, regeringen har t.o.m. försökt göra mänskliga rättigheter till en kärnfråga i utrikespolitiken.

Ihålligheten och dubbelheten i den politiken är tydlig när de här två länderna kommer på tal. Båda tillhör de länder som människorättsorganisationer betraktar som de värsta vad avser grova MR-kränkningar. Indonesien ockuperar dessutom fullständigt olagligt Östtimor och Kina Tibet. Jag kan i det sammanhanget nämna ett tredje land som erhåller svenska u-krediter,

nämligen Marocko, som fortfarande ockuperar Västsahara. När, fru utrikesminister, skall ni upphöra med er dubbelmoral när det gäller dessa länder? Och när, fru utrikesminister, skall ni sluta sitta på två stolar när det gäller mänskliga rättigheter?

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Anf. 5 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Pierre Schori tar munnen full och gillar uppskruvade röstlägen. Det är jag van vid. Det nya är att tonläget börjar bli patetiskt. Var är den egna konstruktiva handlingslinjen? Var är alternativen? Var är noggrannheten och fastheten i svåra situationer?

Pierre Schori talar om rysk roulett. Men vem spelar rysk roulett med världsfreden i morgon-TV om inte Pierre Schori när han föreslår missilattacker mot Belgrad?

Fru talman! Den här regeringens utrikespolitik präglas av handling och ansvar. Vi agerar i vårt närområde till stöd för de baltiska staternas suveränitet och de demokratiska krafterna i Ryssland. Vi för en mer intensiv och samstämd dialog med våra nordiska grannländer i vitala frågor än kanske någon gång under efterkrigstiden. Vi är på väg att föra Sverige in i det europeiska samarbetets kärna som medlemmar av Europeiska unionen. Vi förbereder ett svenskt deltagande i Partnerskap för fred och har som ordförandeland i ESK verkat för att ge ESK mer handlingskraft och nya instrument på det konfliktförebyggande området.

Vid sidan av de direkt berörda grannländerna är Sverige den nation som gör mest för att lindra och söka underbygga en fredlig lösning av tragedin i f.d. Jugoslavien. Sverige var, tillsammans med Frankrike, den enda nation som gick till direkt handling i anslutning till säkerhetsrådets resolution om skyddade områden. I samverkan med de övriga nordiska länderna tränade och utrustade Sverige en nordisk bataljon som i dag spelar en central roll i FN:s ansträngningar, såväl i Tuzla som i Sarajevo.

Sverige arbetar i nordisk samverkan bestämt för att reformera och effektivisera FN:s fredsbevarande, ekonomiska och sociala arbete. I mitt tal inför generalförsamlingen i höstas föreslog jag att truppbidragarna till större FN-operationer borde kallas till särskilda samrådsmöten. Detta är nu på väg att ske under händelsernas tryck. Två sådana möten har redan ägt rum efter det att NATO:s tidsfrist gick ut i söndags.

Sverige fortsätter sin generösa biståndspolitik, och vi för en ny och bredare dialog med de demokratiska och marknadsorienterade länderna i Latinamerika och Asien. Vi stöder fredsprocessen i Mellanöstern, Sydafrika och Centralamerika.

Denna regeringens utrikespolitik är en handlingens utrikespolitik. Vi är fast beslutna att ta till vara de möjligheter som det kalla krigets slut år 1989 erbjuder svensk utrikes- och säkerhetspolitik att främja fred och frihet i vårt närområde, i Europa och ute i världen.

Fru talman! Självfallet varierar våra möjligheter att handla från område till område. I vissa sammanhang är vi centrala aktörer, i andra får vi agera i samspel med det internationella samfundet.

Detta för mig över till kriget i f.d. Jugoslavien, där vi nu i bästa fall skulle kunna skönja en vändpunkt. Tack vare ett mer bestämt uppträdande från

Allmänna frågor

FN:s sida, NATO:s ultimatum och det faktum att huvudaktörerna i det internationella samfundet – USA, EU och Ryssland – nu äntligen tycks börja marschera i takt igen verkar det som om Sarajevo skulle kunna få fred. En närmast koncentrationslägerliknande situation skulle då kunna hävas. Sedan gäller det för FN att gå vidare för att kunna skapa fred för andra orter och städer. För detta krävs återigen huvudaktörernas sammanhållning och bestämda stöd.

Sverige kommer att fortsätta att spela en viktig roll i det internationella samfundets ansträngningar. Det gäller på marken i Bosnien, särskilt i Tuzlaområdet, det gäller de humanitära hjälpsändningarna och det gäller sanktionernas efterlevnad. Jag tycker faktiskt att vi gemensamt här i dag bör sända en tacksamhetens tanke till de många svenskar som riskerar sina liv för att hjälpa och skydda de nödlidande i Bosnien.

Granatattacken mot Tuzla i går understryker att vi inte skall ha några illusioner att det nu har blivit lätt att lösa Bosnienkonflikten. Men genom energisk och effektiv diplomati – och mot bakgrund av vissa positiva signaler från såväl den bosniska regeringen som bosniska serber – kan det nu kanske finnas en möjlighet att komma fram till en mer omfattande fredsuppgörelse. Till viss försiktig optimism bidrar också det faktum att bosniska kroater och muslimer nått längre än tidigare i sina överläggningar.

Vi är i dag medvetna om att det kan komma att ställas stora krav på truppbidragarländerna den närmaste tiden, och från svensk sida har vi ständigt understrukt betydelsen av att FN får tillräckliga resurser till sitt förfogande i Bosnien. När FN:s önskelista presenterades vid det truppbidragarmöte som ägde rum i måndags var det enbart Sverige som omedelbart förklarade sig redo att ställa upp med åtminstone ytterligare tio militära observatörer. Jag vill gärna nämna detta för kammaren.

Jag vill också nämna för kammaren att det i realiteten pågår ett intensivt arbete för att utrusta, träna och bemanna Nordbat 2, men detta är naturligtvis inte ett helt lätt arbete – alla inser uppdragets svårighetsgrad. Men jag vill verkligen framhålla att Sverige i alla sammanhang manar andra länder att också ställa upp med trupp i Bosnien och att vi måste vara helt klara över att detta också är en viktig faktor för att nå fram till någon form av förhandlingslösning. Bosniens regering måste få veta att det internationella samfundet är berett att upprätthålla ett fredsavtal med tillräckliga styrkor.

Självfallet är Sverige berett att bidra till återuppbyggnaden när fred har nåtts. Som ESK-ordförande tog Sverige initiativ för att ESK som organisation skulle förbereda sig för att kunna medverka till försoningsprocessen mellan de olika folkgrupperna, mänskliga-rättighets-övervakning, osv. Vår beredskap att bidra till Bosniens återuppbyggnad har åstadkommit i förvisningen att den insikten förr eller senare kommer att nå gemene man att de olika folkgrupperna är hänvisade till varandra och måste lära sig att leva tillsammans. Vi måste naturligtvis hoppas och önska att befolkningen såväl i Bosnien som i Serbien-Montenegro och Kroatien skall inse att det är ledare som är för folkförsoning, för ett mångkulturellt samhälle och för demokrati som man måste välja till makten i respektive land. Vi får aldrig glömma att de fasor som i dag utspelar sig är krigsherrarnas ansvar.

Fru talman! Vår politik har redovisats i sex partimotioner. Det redogjorde jag också för i min inledning, och andra här i kammaren kommer att tala om dem i fortsättningen.

Det finns bl.a. en motion som vi betraktar som ett nödvändigt nytänkande i denna tid, nämligen motionen om gemensam säkerhet. Den innebär att resurserna skall samordnas mellan Försvarsdepartementet och Utrikesdepartementet, så att vi snabbt kan ställa upp för att förebygga krig.

I fjol föreslog vi en fredsbrigad. Den skulle just kunna användas på detta sätt. I tider då det dras ned och regementen läggs ner bör den kunskap och skicklighet som finns hos den svenska militären utnyttjas, så att man snabbt kan vara på plats för att förebygga krig. Det förslaget röstades ner av den borgerliga regeringen och riksdagen.

I år har vi i vår motion om gemensam säkerhet nämnt Partnerskap för fred. Det är förhoppningsvis en förlängning av den gemensamma säkerheten, den preventiva diplomatin och fredsbyggandet. När nu riksdagen skall fatta beslut om ett svenskt deltagande finns det inte några pengar hos utrikesministern till detta; det är intressant. Därför är vår motion framåtsyftande och pekar på behovet. Förslaget från i fjol om fredsbrigaden och förslaget från i år om det gemensamma säkerhetsanslaget är exempel på framåtsyftande fredsbefrämjande insatser. Det är ett tankearbete som mycket väl hade kunnat förekomma också i regeringen.

Fru talman! Den enda gång som jag märker att vår utrikesminister visar litet nerv inför dramat i Bosnien är när hon hoppar på mig. Det är när hon använder snedvridna uttalanden. Det har jag redovisat tidigare här i kammaren och statsministern accepterade det när han var här. Jag har aldrig sagt att det skall bombas i Belgrad. Tänk om utrikesministern kunde visa samma nerv och energi när det gäller nya insatser för Bosnien!

Utrikesministrernas regeringskolleger har inte skonat henne från kritik. Om fru Ugglas Bosnienpolitik skriver Expressens chefredaktör: "Bedrövligt, af Ugglas". Folkpartiets partisekreterare Örn skriver: "Din politik är kraftlös". I den moderata tidningen Östgöta Correspondenten skriver man: "Bildts kyla en skandal".

Det är denna litet avståndstagande, distanserade, politik inför slakten i Bosnien som många i vårt land har upprörts över.

Det som nu har givit resultat är att man äntligen har visat kraft från världssamhället. Kraft räddar liv i Bosnien. Svaghet och passivitet har kostat liv.

Jag ställde en fråga till utrikesministern om Förenta nationerna. Jag fick inget svar. Jag upprepar den därför inför den diplomatiska kåren här: Vilken är Sveriges linje när det gäller säkerhetsrådet? Jag vet att det inte finns någon strategi, men jag undrar om det finns någon vilja. Det skulle vara intressant att få höra om Sverige i denna viktiga tid vill komma in i själva styrelsen för Förenta nationerna. Med nordiskt stöd har man ju nu chansen att göra det. Finns det någon plan? Finns det någon vilja?

Till Christer Windén skulle jag vilja säga att kloka herrar – jag tror att det bara var herrar – har kommit med utlåtanden om tidigare regeringars förda politik, inte minst neutralitetspolitiken. Jag tror att Sverker Åström är den

enda som var aktiv på den tiden som fortfarande finns kvar. Han vet vad det handlade om. Han har bl.a. skrivit följande:

Kort sagt kan man nu dra en suck av lättnad. Äntligen har ballongen spruckit. De beskäftiga forskarna och journalisterna som i årtal idisslat tessen om regeringens bedrägeri, dubbelspel, förljugenhet, humbug, den stora lögnen står där med lång näsa. Deras resonemang har fallit ihop som ett korthus.

Detta är vad den statliga kommissionen har kommit fram till efter ingående studier. Jag skulle råda Christer Windén och hans gelikar inom Ny demokrati att också studera nutidshistorien, bl.a. hur man ute i världen betraktar faran med högerextremismen i Europa.

I det senaste numret av *Le Nouvel Observateur*, en fransk mycket seriös tidskrift, har man kartlagt den yttersta högern i Europa. Man redovisar land för land var verbölderna finns. I Ryssland är det t.ex. Zjirinovskij. På den högerextremistiska kartan kommer man också till Sverige. I Sverige representeras högerextremisterna, enligt *Le Nouvel Observateurs* forskarteam, av Bevara Sverige svenskt, Sverigedemokraterna och Ny demokrati.

Anf. 7 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Fru talman! Den politiska retoriken är rätt underlig. Om Pierre Schori hade lyssnat på vad jag sade under mitt första anförande hade han ganska snart insett att detta slag mot Ny demokrati var ett slag i luften.

Jag har förstått att det inte är vad jag säger som räknas. Det är Pierre Schoris förutfattade meningar som räknas. Jag är fullt medveten om, Pierre Schori, att man inte får en klapp på axeln som tack om man sparkar någon på benen. Jag hade inte räknat med det. De som lyssnar utanför denna kammar och de som till äventyrs läser detta protokoll kanske förstår vad jag menar och inser att allt jag säger inte är så tokigt som Pierre Schori vill göra gällande.

Pierre Schori och hans gelikar – det uttrycket använde han när det gällde mig – har en dubbelmoral som är ganska otrolig. Häromdagen gav en prominent socialdemokrat, som förväntas bli invandrarminister i nästa regering, i TV uttryck för en flyktingpolitik som nästan var densamma som den som finns att läsa i vårt partiprogram. Då är det plötsligt bra. Då är det okej. Det är alltså inte fråga om vad politiken innehåller utan om vem som framför den. Det är verkligen beklämmande.

Fru talman! Jag skulle vilja vända mig till fru utrikesminister. Jag delar hennes uppfattning om att det finns ett enormt behov av bistånd i världen. Jag har full förståelse för att det i olika sammanhang är vår sak att bidra med så mycket vi kan. Samtidigt måste den u-hjälp som vi ger i form av kontanter och bidrag stå i rimlig proportion till de ekonomiska resurser som Sverige för närvarande har.

Jag skulle vilja fråga utrikesministern: Är det rimligt att avsätta ökade anslag med hjälp av lånta pengar för att hjälpa andra länder, i ett läge då vi har en galopperande statsskuld och ett jättestort budgetunderskott? Pierre Schori sade för en stund sedan att han inte känner igen politiken sedan den nya utrikesministern trädde till. Han känner inte igen politiken i den meningen att de flesta som fick pengar är Pierre Schoris gamla kompisar på den

yttersta vänsterkanten: enpartistater och andra diktaturer. Det är inte så konstigt att han inte känner igen detta.

Jag skulle också vilja fråga utrikesministern om hon tycker att det är rimligt att ha en sådan fördelning. Vi föreslår att det långsiktiga biståndsmålet bör vara det som är uppsatt av FN, nämligen 0,7 % av bruttonationalinkomsten. Inom denna ram skall allt bistånd rymmas – både det till fjärran länder och det som går till våra grannar på andra sidan Östersjön.

Så länge vi har svåra ekonomiska problem på hemmaplan anser vi dessutom att det finns anledning att ytterligare sänka biståndet. Vi tycker att man skall lägga ned SIDA:s verksamhet. Det bilaterala biståndet skall ges i form av svenska produkter, tjänster och kunskaper. Vi kräver kontroll av att hjälpen når fram. Vi vill ge högsta prioritet till åtgärder för att hejda befolkningsexplosionen, som jag berörde i mitt tidigare anförande.

Vi vill fördela biståndspengarna på följande sätt: en tredjedel i multilateralt stöd till olika världsorganisationer, en tredjedel till katastrofinsatser och folkrörelsebistånd och en tredjedel till våra grannländer på andra sidan Östersjön. Givarländer skall självfallet avskriva sina fordringar på fattiga u-länder. Sverige skall åtminstone inte hjälpa andra i-länder att få tillbaka sina fordringar. Det får de sköta själva. Regeringen har föreslagit att vi skall ge en miljard i skuldlettadsåtgärder. Det säger vi nej till. Varje i-land får sörja för sin egen u-landsfordran.

Jag vill beröra ett annat stort problem när det gäller den ökande skillnaden mellan fattiga och rika länder, nämligen handelshindren. Handelshindren är ett av de svåraste problemen när det gäller de fattiga ländernas möjlighet att få i gång en verksamhet i det egna landet och på så sätt få en utveckling av ekonomin som kan leda till sociala reformer, demokratiska rättigheter m.m. Det gäller att bygga upp en ekonomi och ett sätt att tänka som passar våra hjärnor.

I det här sammanhanget tror jag att resultatet av GATT-förhandlingarna kommer att få stor betydelse. Om man däremot inom EU fortsätter att driva en jordbrukspolitik som innebär att den synliga delen av kostnaden är så liten att den understiger världsmarknadspriset som i sin tur är starkt subventionerat kommer de fattiga länderna aldrig någonsin att få en möjlighet att få i gång ett jordbruk inom den egna sfären. För dem blir det i stället billigare att använda de pengar som vi pytsar över till att köpa spannmål t.ex. på världsmarknaden. Jag tror att vi skjuter oss själva i foten om vi fortsätter med detta slags politik.

Det är först genom att erbjuda utvecklingsländerna möjlighet att få avsättning för sina produkter i våra länder som vi kan få en situation då dessa länder verkligen får möjlighet att stå på egna ben.

Anf. 8 BERTIL MÅBRINK (v):

Fru talman! Utrikesministern nämnde GATT-avtalet i sin deklaration. Till det vill jag göra en liten kommentar. Jag vill påstå att det nya GATT-avtalet inte gav så värst mycket till u-länderna. För exempelvis större delen av Afrika blev avtalet närmast en förlust. De textilexporterande u-länderna fick ge mera än vad de själva fick i utbyte. Indien minskar exempelvis de genomsnittliga tullarna på industrivaror med 55 %, medan EU bara minskar tul-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

larna med 22 % och USA minskar med 18 %. GATT-förhandlingarna blev en uppgörelse mellan USA och EU. Så uttryckte sig flera av u-ländernas förhandlare. Såvitt jag förstår kan det som uppnåddes i Uruguayrundan därför bara ses som ett första steg som måste följas av ett andra där u-ländernas intressen mera kommer att tillgodoses.

Talet om en ny världsordning måste nu följas av konkreta åtgärder. En ny världsordning betyder för mig en rättvisare värld. Det betyder bl.a. att världsmarknaden måste öppnas för u-länderna på lika villkor. Det betyder för mig att u-ländernas enorma skuldbörda måste avskrivas. Det betyder för mig att råvarupriserna måste stabiliseras och bli mer rättvisa. Tullarna på exempelvis Afrikas tillverkningsexport måste sänkas. Biståndet, inte minst till Afrika, måste ökas. Det måste också innebära att GATT måste införa en miljöklausul för att förhindra att den rika världen dumpar sina miljöfarliga avfall i tredje världen och flyttar sin miljöfarliga industri dit. Det måste också innebära att GATT ser till att få en effektiv socialklausul. Den grova exploateringen av främst barn men naturligtvis även av vuxna av bl.a. de transnationella företagen måste förhindras.

Det är väl endast, fru utrikesminister, när vi har uppnått den rättvisa världen och fått jämlikhet mellan den rika världen och den s.k. fattiga världen som vi kan börja tala om en fri världshandel. Som bekant existerar den inte i dag. Jag är inte motståndare till en fri världshandel, men en förutsättning är att den rättvisare världsordningen är konkret. Man skall vara försiktig när man i dag talar om frihandel och fri världshandel.

Jag noterade att fru utrikesministern inte med ett ord kommenterade klyftan mellan att bara tala om mänskliga rättigheter och att konsekvent tillämpa dem i relationer med länder ute i världen. Jag tog tre exempel på länder där ett hemskt förtryck äger rum. Jag upprepar dem – Indonesien, Kina och Marocko. Det är inte bara så att dessa länder *grovt* bryter mot de mänskliga rättigheterna, utan samtliga länder är också ockupationsmakter. Till dessa länder ger vi bistånd. Samtidigt sätter vi upp ett förnumstigt finger mot andra små länder, som naturligtvis också bryter mot de mänskliga rättigheterna. De är dock inte intressanta kommersiellt. Vi kan inte tjäna något på dem.

Christer Windén från Ny demokrati borde också kommentera denna fråga. Såvitt jag förstår tycker Ny demokrati att det är acceptabelt med denna dubbelmoral när det gäller mänskliga rättigheter. Eller har ni en annan uppfattning? Ni talar ju om moral i så många andra sammanhang som rör bistånds- och utrikespolitiken. Varför är ni tysta på just den här punkten?

Anf. 9 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Som jag sade i mitt tidigare inlägg är regeringens linje handlingens linje. Vi visar vårt engagemang för tragedin i före detta Jugoslavien i handling. Kritik får vi naturligvis bära. Det är regeringars och utrikesministrars lott att kritiseras. Jag måste dock återigen fråga var alternativen till regeringens insatser finns.

Det har flera gånger talats om det fina betänkandet om Jugoslavien. Jag tycker att betänkandena från utrikesutskottet alltid är bra och konstruktiva. Efter att ha läst igenom betänkandet kan jag ändå konstatera att det inte

innehåller något annat än samma slutsatser och riktlinjer som regeringen för fram när det gäller en konstruktiv och effektiv svensk Jugoslavienpolitik.

Ett återkommande tema i Pierre Schoris inlägg i kammaren är att denna regering skulle försumma världen utanför Europa till följd av vårt starka europeiska engagemang. Detta är inte bara nonsens utan också uttryck för en felsyn. Just genom vårt starka europeiska engagemang förvärvar vi en ställning och trovärdighet som gör oss till intressanta samtalspartners också utanför Europa.

I dynamiska Stillahavsasien har denna regering skapat närmare kontakter än någonsin tidigare. Kontakterna hämtar naturligtvis sin styrka i att vi ser marknadsekonomins centrala uppgift i utvecklingen. Samtidigt har vi, inte minst jag själv, betonat att också demokrati och mänskliga rättigheter måste gå hand i hand med marknadsekonomin.

Våra relationer med Sydasien förbättras också. Inte minst i Indien har det skett en betydande rehabilitering av det svenska anseendet. I Mellanöstern har det skett en nödvändig balansering av de svenska förbindelserna. Vi ville skapa goda relationer med Israel, samtidigt som vi kristallklart slog fast det palestinska folkets rätt till sin egen nation. Det är just detta balanserade tänkande som är en förutsättning för en framgångsrik fredsprocess. Jag vill påstå att det har skett en betydande kvalitativ förbättring av den svenska Mellanösternpolitiken de senaste åren.

Afrika har inte heller glömts bort. Det har blivit mer realism i utvecklings-samarbetet. Sverige ställer mer bestämda krav. Det handlar om en konstruktiv kritik, inte för att göra ned utan för att förbättra utvecklingen och kampen mot fattigdomen. Denna regering har varit tydligare än sina föregångare i just denna fråga.

Flera har uppmärksammat att jag just har kommit tillbaka från Sydafrika. Demokratiseringen och försoningen mellan folkgrupperna där kan bli en inspiration också för övriga Afrika. Kan demokrati och marknadsekonomi få ett starkt fotfäste i Sydafrika, kan de bli en kraftkälla till snabb utveckling som Afrika så väl behöver.

Den svenska politiken angående Latinamerika har också kraftigt förbättrats. Latinamerikanska demokrater behöver inte längre tvivla på den svenska regeringens entydiga uppslutning bakom demokratin. Det finns inte längre någon grumlig diktaturbeundran.

Sveriges röst i världen är tydlig. Vi främjar demokrati, mänskliga rättigheter och marknadsekonomi. På de flesta ställen är detta uppskattat. Men det skall inte förnekas att på vissa ställen är detta impopulärt.

När jag talade om demokratis betydelse i Ostasien fanns det de som rynkade på näsan. Åtskilliga i Mellanöstern gillar inte heller de svenska metoderna av demokrati. Vissa länder i Afrika skulle föredra ett mer kravlöst uppträdande från Sveriges sida. Kubanska diktaturen beklagar säkert regimskiftet i Sverige. Det får vi bära.

Fru talman! Min slutsats är att vi praktiskt taget över hela världen har stärkt det svenska engagemanget och den svenska närvaron jämfört med tidigare.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

Anf. 10 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Utrikesministern sade att Sveriges linje inte har blivit populär i världen. Det är en uppfattning som styrks av t.ex. regeringens egen ambasadör i Moskva. Han har skickat hem en depesch till utrikesministern som slutar med att han hävdar att man skall iakttä försiktighet med att uttala några ekonomisk-politiska råd. Hur korrekta och rättsliga chockterapiuppmaningar det än må vara fråga om är de en politisk belastning.

Det är bekant att det finns en stor upprördhet inom UD över den politik som förordas. En artikel om Baltikum har skrivits av Lindholm, docent i folkrätt på UD, som handlar om att Bildt skapar osäkerhet om svensk neutralitet. Det kan diskuteras.

Jag ställde en fråga om FN. Som vi alla hörde fick jag inget svar. Regeringen står för handlingens politik. Man får tillägna sig Orwells nyspråk om denna politik skall gälla FN. Inget svar finns på den frågan.

Fru talman! Jag skulle vilja ta upp ett exempel på vad jag betraktar som regeringens närsynhet beträffande närområdet. Det gäller synen på Vitryssland. Just nu blåser där Bresjnevitiska isvindar. I förra veckan hölls den första protestaktionen utanför parlamentet i Minsk. Landets statschef, reformisten Sjusjketij, har ju avsatts. De utlovade valen har skjutits upp. Vidare har det inletts en förföljelse av fackföreningsledare, socialdemokrater och Folkfronten. Under den senaste helgen organiserade oppositionen ett solidaritetsmöte i Minsk tillsammans med den svenska, tyska och baltiska socialdemokratin. Frågan om förföljelsen av facket i Vitryssland har tagits upp med Fria fackföreningsinternationalen.

Detta låter som nyheter från en svunnen tid. Men det är Beloruss, Vitryssland, februari 1994, 20 mil från Vilnius och 70 mil från Sverige. Det är närområdet.

Inte nog med att grundläggande rättigheter trampas ned. Nu har den nya premiärministern förklarat att Vitryssland skall utgöra en del av den ryska federationen. Först hotas demokratin, sedan hotas suveräniteten. På något sätt har Vitryssland blivit Baltikums Baltikum.

Fru utrikesminister! Vi vill efter Sovjetmaktens kollaps se ett demokratiskt Europa bestående av självständiga, samverkande länder. Då måste vi också ge ett land som Vitryssland vårt stöd. När vi i en delegation från riksdagen återkom från Vitryssland skrev vi till regeringen och bad den att stödja Vitryssland. Det är ett land där var fjärde invånare har drabbats av Stalin och kriget och var femte av Tjernobyl. Vi har inte fått något svar.

Anf. 11 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Fru talman! Jag ställde en fråga till fru utrikesministern, men jag fick inget svar. Under finansdebatten ställde Dan Eriksson i Stockholm, en partikamrat till mig, en fråga i ungefär samma ärende till finansministern. Han frågade vad finansministern säger till den generation som skall betala alla de skulder som den nuvarande politiken har lett fram till. Finansministern svarade att de skulle vara glada för att inte fler röstade på Ny demokrati. Den sortens svar var det sämsta av alla jag har fått. Jag är glad för att jag inte har fått ett lika dumt svar här. Inget svar alls är bättre än ett sådant. Men jag

efterlyser i alla fall ett svar. Jag hoppas att någon i den senare debatten kan svara på frågan å utrikesministrarnas vägnar.

Vi har föreslagit katastrofbrigader, Pierre Schori, och vi har föreslagit förändringar i flyktingpolitiken. Båda dessa områden har Socialdemokraterna anslutit sig till helt och betraktar som sina egna förslag. Inte nog med att Socialdemokraterna har svårt för att skilja på det verbala spelet för gallerierna och handling, man stjäl dessutom goda idéer. Vi bjuder på det, Pierre Schori! Men betyder detta att det finns en majoritet i kammaren för de förslag som vi ursprungligen lade fram?

Till Bertil Måbrink vill jag säga följande. Det är klart att vi står för ett rakt politiskt budskap i fråga om mänskliga rättigheter. Vi är beredda att ställa upp när det gäller att skruva åt kranen i fråga om bistånd till sådana länder som inte lever upp till de grundläggande kraven, nämligen mänskliga rättigheter, demokrati och marknadsekonomi. Vi är fullt beredda att ställa upp på det.

Ett exempel där vi tycker att den svenska regeringen har visat en enastående feghet är i fråga om att inte erkänna Taiwan. Det är på grund av att stora Kina sätter tumskraven på Sverige, och då backar regeringen svekfullt.

Anf. 12 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Fru talman! Realism i biståndspolitik talar utrikesministern om. Realismen i biståndspolitik är, såvitt jag förstår, sänkta anslag till Afrika där behoven är enorma. Det är cynism!

Utrikesministern svarade inte på den naturligtvis känsliga frågan om mänskliga rättigheter, att de inte bara får vara ord utan också bör tillämpas i praktisk handling.

I en nyligen utkommen rapport från den USA-baserade medborgarrättsorganisationen Asia Watch redogörs för att situationen i Kina har försämrats under den senaste tiden. Godtyckliga arresteringar, tortyr och avrättningar tillhör vardagen. Antalet politiska fångar ökar stadigt. Från Indonesien hörde vi häromveckan hur oberoende fackliga ledare och demonstranter fängslades när de krävde höjd minimilön och rätt att bilda oberoende fackföreningar.

Det är en förbättring av läget i Sydostasien enligt utrikesministern.

200 000 människor har dödats på Östtimor av Indonesien sedan ockupationsmakten började våldföra sig på folket på Östtimor. Amnesty International beskriver situationen för timoreserna på Östtimor som ett skräckens tillstånd, där brotten mot de mänskliga rättigheterna är institutionaliserade och systematiska. Den indonesiska militären, som i praktiken styr Östtimor, utsätter befolkningen för godtyckliga arresteringar, tortyr, våldtäkt och utomrättsliga avrättningar.

Det är en förbättring av situationen enligt utrikesministern.

Jag förstår att utrikesministern också syftade på mänskliga rättigheter och menade att situationen har blivit bättre. Det är cyniskt att uttala sig på det sättet när vi har fått sådana rapporter från olika medborgarrättsorganisationer. Dem borde utrikesministern ha läst.

Det är bra att Christer Windén svarade på min fråga hur man ser på det jag tog upp. Det är faktiskt biståndspengar, svenska folkets pengar, som ges

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

till de olika förtryckarregimerna. Jag hoppas vi får stöd för våra motioner i denna fråga när de kommer upp i biståndsdebatten om någon månad.

Anf. 13 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag begärde ordet för ett särskilt inlägg med anledning av Pierre Schoris inlägg. Jag vill klargöra för Bertil Måbrink varför jag viftade något med handen.

Jag måste faktiskt här i kammaren få ställa frågan: Var är varsamheten och noggrannheten hos Socialdemokraternas utrikespolitiske talesman? Citerade Pierre Schori en hemlig depesch från vår ambassad i Moskva?

Vidare vill jag säga några ord om Vitryssland. Jag var den första utrikesminister som besökte Minsk efter det att Vitryssland hade förklarat sig självständigt vid Sovjetunionens sönderfall. Vi har övervägt att upprätta en ambassad i Minsk, men vi måste låta Kiev gå före. Vi har budgetmässiga restriktioner.

Vi har inbjudit Vitryssland till två Östersjökonferenser för att dra in Vitryssland i Östersjösamarbetet och för att kunna hjälpa Vitryssland när det gäller brottsförebyggande verksamhet, illegal flyktingtrafik osv. Vi har gett bistånd via EBRD för strålskyddssanering. Jag tror att Sverige redan på Pierre Schoris tid vid Utrikesdepartementet lämnade bistånd efter Tjernobylyolucky. Vi försöker alltså aktivt att få med Vitryssland i grannskapssamarbetet. Tack, herr talman!

Anf. 14 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Jag noterar att utrikesministern inte vill svara på frågan om Förenta nationerna. Jag kan med beklagande konstatera att det inte finns någon vilja till att vi skall gå in i FN:s säkerhetsråd.

När det gäller depescher från UD gäller diskussionen om man får citera eller inte. Jag citerade naturligtvis inte ordagrant. Men där framgår med all tydlighet att det är samma budskap från nästan alla kommentatorer utom moderater och Anders Åslund, nämligen att chockterapi är någonting förkastligt eftersom det är grogrund till gammelmunnister och högerextremister i Ryssland och kan leda in i kaos.

Den enda vägen gick inte i Sverige. Den enda vägen går inte heller i Ryssland. Den enda vägen var ju någonting som Ho Chi Minh och Mao Tse-tung förespråkade. Jag förstår inte varför moderaterna är så intresserade och envisa.

Anf. 15 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Diskussion eller inte, men i utrikespolitiken gäller noggrannhet och varsamhet. Jag tycker inte att Pierre Schori visade det.

Jag är väl medveten om att man i Sveriges riksdag får ställa samma fråga hur många gånger som helst. Det är utrikesministerns plikt att svara på denna fråga hur många gånger som helst. Därför svarar jag: Ja, Sverige vill försöka bli medlem i säkerhetsrådet. Vi har för avsikt att verka för att bli medlem så fort som möjligt. Detta svar har jag gett till Pierre Schori ett antal gånger tidigare, och det gör jag nu igen.

Herr talman! Nästan en tredjedel av mänskligheten bor i länder som genomgår ett omfattande systemskifte. Hela den euroasiatiska kontinenten, från Stilla havet i öster till Oder i väster, genomgår den kanske största omvälvningen någonsin i fredstid.

Det handlar om en övergång från socialism och planstyrning till kapitalism och marknadsekonomi. Privatisering och avreglering är de centrala förändringsinstrumenten.

Förändringen pågår i olika takt. I Kina har systemskiftet pågått i över ett decennium. Framstegen är tydliga. På andra håll är förändringarna små, och på vissa håll kan bakslag noteras.

Ofta går demokrati och marknadsekonomi hand i hand. Fria människor kräver en fri ekonomi och vice versa. Men i Kina och Vietnam och på några andra ställen ser vi inte någon sådan utveckling. Inger Koch kommer för Moderaternas räkning att ta upp diskussionen om mänskliga rättigheter och demokrati.

Förändringens vind blåser kraftigt över stora delar av u-världen. Tidigast och tydligast har det varit i Stillahavsasien. Där har snabb ekonomisk utveckling och snabb minskning av fattigdom blivit det normala.

I Latinamerika pågår i många länder, från Argentina i söder till Mexico i norr, en omfattande avreglering och privatisering.

Också i Sydasien börjar nu förändringar märkas. Indien, som så länge stagnerade i sin egenartade blandning av feodalism och socialism, börjar nu röra på sig. Frigörelseprocessen har påbörjats. Tillväxten ökar. Det ger hopp för framtiden i det område där fortfarande den största absoluta fattigdomen finns koncentrerad.

Klyftan mellan industrivärlden och u-länderna blir mindre intressant. Det uppstår nu i stället en ny klyfta mellan de u-länder som slår in på en snabb tillväxt och effektiv fattigdomsbekämpning och de u-länder som kvarblir i fattigdom och misär.

Ungefär var femte människa på jorden, betydligt över 1 000 miljoner, beräknas leva under absolut fattigdom. Den hårda brutala vardagen innebär att man inte har mat för dagen för sig själv och sina närmaste.

Det är för deras skull som det är så viktigt med kraftig tillväxt och snabba systemskiften. De kan inte vänta på långsamma och tröga förändringar.

Också vi i Sverige kan bidra. När vi privatiserar och avreglerar skickar vi en viktig signal till u-länderna. I utvecklade industriländer skapar monopol ineffektivitet och minskat välbefinnande. I fattiga u-länder är det ofta skillnaden mellan svält och överlevnad.

GATT-överenskommelsen kommer att få en enormt stor betydelse för u-ländernas möjlighet till kraftig tillväxt och snabb minskning av fattigdomen. Möjligheten till handelsutbyte både med varandra och med de utvecklade industriländerna är helt avgörande.

Vi känner inget exempel på något land som förmått häva sig ur fattigdomen genom isoleringen. Inte ens väldiga länder som Kina och Indien klarade av att isolera sig från omvärlden. Att delta i den internationella frihandeln är en absolut nödvändighet för alla.

Därför är det också nödvändigt för oss i Sverige att öppna våra gränser.

Vårt medlemskap i den europeiska unionen skulle härvidlag innebära ett framsteg. Sverige har ju hittills inte precis varit ett land som har varit särskilt öppet för handelsutbyte med de fattigaste länderna.

Herr talman! I vårt närområde öster och söder om Östersjön sker också dramatiska förändringar. Proletariatets diktatur har avvecklats och ersatts med demokrati, om än bräcklig i många fall.

Det ekonomiska och sociala systemet befinner sig under stark omvandling. När folken fick bestämma själva ville de inte behålla socialismen utan de föredrog marknadsekonomi.

Att införa demokrati kan gå fort. Det handlar om en process som i Central- och Östeuropa har räknats snarare i månader än i år.

Att byta ekonomiskt och socialt system tar betydligt längre tid, 5–10 år eller t.o.m. längre är nog mer realistiskt.

Det handlar inte bara om att bryta upp kommandoekonomins orderlinjer, om att bryta ner och omorganisera resursförstörande verksamheter i stor omfattning.

Det handlar i lika stor utsträckning om en mentalitetsförändring. Det personliga ansvaret och initiativet skall återupprättas, där ansvar och initiativ inte bara undertryckts utan t.o.m. bokstavligen talat tidigare kunnat vara förenat med livsfara.

Skall förändringar gå fort eller långsamt? Är det chockterapi eller snigelfart som gäller?

Vi börjar nu se erfarenheterna från olika systemskiften. I Polen, som var först i spåret, har det nu pågått ett systemskifte i fyra år. I Ryssland har det pågått ett i två år, och i vissa länder har det knappast påbörjats något systemskifte alls. Ett tydligt mönster börjar att växa fram.

De länder som har valt en snabb reformväg har också sett snabbare framsteg. Påfrestningen för befolkningen, inte minst för alla dem som lever under en oerhörd fattigdom mätt med västliga mått, har blivit mindre.

Tydligast ser vi detta i Polen. Där myntades begreppet chockterapi när dåvarande finansministern Balserovitz inledde sitt radikala systemskifte på nyåret 1990.

Förra året, dvs. efter tre år, var Polen Europas mest snabbväxande land med en officiell tillväxt på 5 % – i praktiken säkert mycket mer.

Om politiken inte ändras kan Polen komma in i en utveckling av snabb – ja, t.o.m. mycket snabb – tillväxt, kanske på ostasiatiska nivåer.

Systemskiftet har också gått särskilt snabbt i Tjeckien och i Estland. Även i dessa båda länder börjar nu tillväxten ta fart.

I andra änden på spektrum finns de länder som har haft mycket blygsamma förändringar. Ukraina och Rumänien är exempel på detta. Följden har också blivit att befolkningen kvarstannar i fattigdom.

I den socialdemokratiska partimotionen om Östeuropa förs ett mycket grumligt resonemang om reformtakten. Man får intrycket att socialdemokraterna inte är särskilt angelägna om att folken i Central- och Östeuropa snabbt skall komma ur sina förödande ekonomiska och sociala system.

Man frågar sig: Är det Ukrainas modell som socialdemokraterna förespråkar? Vad har man emot den polska erfarenheten? Inser man inte att människor måste se ett slut på besvärligheterna och börja hoppas för framtiden?

Ibland görs det gällande att det behövs större sociala satsningar i Central- och Östeuropa. Felet är att det görs stora sociala satsningar, och att de görs på alldeles fel sätt.

I ett socialistiskt system sker satsningar på människors trygghet genom stora stöd eller krediter till ineffektiva arbetsplatser. De kan inte läggas ner därför att människors hela försörjning och trygghet är knutna till dessa. Därför fortsätter många miljöförstörande och slösaktiga verksamheter med stora statliga stöd.

I ett kapitalistiskt samhälle ges det sociala stödet direkt till individen. Socialförsäkringar är det huvudsakliga sätt varpå vi hjälper människor som har det svårt. Ineffektiva verksamheter läggs ner medan människor skyddas.

Omläggningen av de sociala skyddsnäten är en viktig del i systemförändringen. Det gamla systemet med sin låga standard och ofta helt undermåliga sociala nivå måste bytas ut mot vårt västliga tänkande.

Begreppet social marknadsekonomi lanserades när västra Tyskland 1948 genomförde sin chockterapi och det tyska undret skapades. Det skedde då mot ett mycket starkt motstånd från den tyska socialdemokratin.

Även då var penningstabiliteten en nödvändig förutsättning för framgången. Inledningsvis blev det stora protester. Många befarade väldiga sociala konsekvenser. Men framgångarna blev enorma. De tyska socialdemokraterna fick också 1959 ge sig i sitt Bad Godesberg-program.

Arvet från Bismarck, ofta kallat social marknadsekonomi, var en del i dåtidens chockterapi.

Privatiseringar och avregleringar behöver kombineras med ett någorlunda fast och stabilt penningvärde. Det är på den här punkten som utvecklingen i Ryssland under 1992 och 1993 har brutit.

Den centralbank som lydde under Högsta sovjet vägrade att föra en rimlig penningpolitik. I stället lät den sedelpressarna gå för att på den vägen subventionera värdelös verksamhet.

Verkligheten visar vem som har rätt. De snabba reformernas väg har hittills varit väsentligt humanare än ett långsamt och utdraget systemskifte.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis säga något om vår säkerhetsordning.

En viktig uppgift för vår generation är att bygga en europeisk freds- och säkerhetsordning till de små folkens skydd och till hela kontinentens frihet och stabilitet.

Vad vi nu absolut inte vill se är att mellankrigstidens ordning återuppstår, då små länder lätt blev beroende av mäktiga grannar och föreställningen om inflytelsezoner växte fram.

Västeuropa utgör en stabil och trygg enhet, inte minst genom den europeiska unionen och den inre marknaden. Problemen finns öster därom. Många av de nya demokratierna i Central- och Östeuropa känner sig osäkra. De har ännu ingen fast anknytning till Västeuropa.

Samtidigt är det viktigt att sträva efter att bygga den europeiska säkerheten med och inte mot Ryssland. Ett demokratiskt och välmående Ryssland som lever i fred med sina grannar är naturligtvis ett mål för denna strävan.

Att både skänka säkerhet och trygghet till de säkerhetspolitiskt hemlösa länderna i Central- och Östeuropa och samtidigt bygga denna säkerhet med och inte mot Ryssland är uppgiften, och denna ekvation är inte alldeles lätt.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

NATO:s förslag till "partnership for peace" är ett försök att lösa den uppgiften. Vi bör också välkomna detta NATO:s erbjudande till oss.

Att involvera Ryssland i ett förtroendefullt gemensamt säkerhetsarbete kan kanske verka konstigt i en tid när mörka krafter dyker upp på den ryska politiska scenen. Men det är just då som det är särskilt viktigt att utveckla kontakterna.

Anf. 17 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag noterar med stor tillfredsställelse att min syn på vikten av fri handel när det gäller att utjämna skillnaden mellan rika och fattiga länder delas av Moderata samlingspartiet.

Däremot förbryllar det mig att Moderaterna, och även andra partier inom regeringen, samtidigt förespråkar en jordbrukspolitik som innebär att de fattiga länderna får minskade möjligheter till avsättning för sina produkter. Faktum kvarstår att det just är sådana produkter som de har förmåga att producera. De fattiga länderna kan inte producera högteknologiska produkter av den typen som har skapat Sveriges framgångar, utan de kan producera ganska enkla stapelvaror inom livsmedelssektorn, som de skulle kunna få en större avsättning för, t.ex. på den svenska marknaden. Jag vill då fråga: Hur kommer det sig att Moderaterna förespråkar en jordbrukspolitik som går stick i stäv mot detta?

Anf. 18 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Den moderata jordbrukspolitiken går ut på att Sverige snabbt skall bli medlem i den europeiska unionen och därmed bli en del av den europeiska jordbrukspolitiken. När vi har blivit medlemmar i den europeiska unionen kommer vårt parti, förmodligen också tillsammans med en del övriga svenska partier, att verka för att man inom denna gemensamma jordbrukspolitik inte producerar stora överskott som dumpas på världsmarknaden. Det är en central uppgift för oss att verka i den riktningen.

Anf. 19 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Göran Lennmarker talar om chockterapiens välsignelse eller inte. Sedan går han tillbaka till Tyskland, som fick Marshallhjälp efter kriget. Han tar upp Polen, Tjeckien och Estland som exempel på länder där det går att föra en politik som har både reforminslag och en radikal ekonomisk förnyelse.

Grunden i hela vår syn måste vara att vi inte kan se länderna i Central- och Östeuropa och Ryssland som en enhet, att de alla är likadana. Man måste se på land efter land, och detta gäller särskilt Ryssland, denna väldiga nation där vi har sett hur det har gått efter valet med försöken med en alltför snabb reformering utan sociala inslag. Gammelmunkar och högerextremister har fått ett starkt fäste.

Vad vi vänder oss emot är dessa trosvisa rekommendationer till ryssarna som kommer utifrån, särskilt när de ges av statsministern i en situation när majoriteten av experter och inflytelserika personer har en annan uppfattning. Vi undrar om detta är till gagn för Rysslands eller Sveriges intressen.

Statsministern borde lyssna på Helmut Kohl som också har varnat för denna utveckling.

Slutligen vill jag till Göran Lennmarker säga att han borde betänka den fråga som den gamle Nixon tog upp precis vid nyår. Han sade: Den avgörande frågan i Ryssland är att se om den demokratiska kapitalismen i Ryssland lyckas bättre än den kommunistiska kapitalismen i Kina.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

Anf. 20 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Det finns en föreställning som man kan möta på åtskilliga håll, att Ryssland är hopplöst och måste ses som något mycket djupare efterblivet än Central- och Östeuropa. Det är fråga om en Rysslandspessimism och kanske ett Rysslandsförakt – det går inte att reformera Ryssland och det är meningslöst att satsa på snabba reformer.

Jag tror att detta i grunden är fel. Vi kan i Ryssland se mycket starka och goda krafter som snabbt vill normalisera Ryssland. De vill göra landet till en del av Europa, och de känner en stark samhörighet med våra västliga värderingar.

Det är en viktig uppgift för oss att på alla sätt, genom samarbete och nära kontakter, stärka dessa krafter. Moderata samlingspartiets strävan är att på alla sätt hålla en intensiv kontakt med just dessa reformvänliga och framstegsvänliga krafter i Ryssland.

Vår kritik har inte riktats mot något annat än att reformarbetet har gått för långsamt. Framför allt har Centralbankens förödande politik inneburit att mycket av systemskiftet inte har kunnat genomföras, eftersom Ryssland har legat på gränsen till hyperinflation. Det går inte att reformera en ekonomi i hyperinflation. Det går inte heller att göra långsiktiga investeringar i ett land där penningvärdet urgröps i en svindlande hastighet. Då får man just den mycket kortsiktiga och närsynta verksamhet som finns i hyperinflatoriska sammanhang. Det är mot detta vi har riktat vår kritik.

Ryssland behöver ett reformarbete med ett någorlunda rimligt, stabilt penningvärde. Det finns krafter i Ryssland som inser detta och som har kämpat för det. Det är vår uppgift att se till att vi står på deras sida och inte på de krafteras sida som vill använda sedelpressarna för att mycket kortsiktigt skapa vad man tror vara en social, hållbar lösning. Det medför ingen social lösning utan fortsatt misär.

Anf. 21 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! "Nu slocknar ljusen över Europa, och vi kommer inte att få se dem tända igen i vår livstid."

Det har gått nästan 80 år sedan den engelske utrikesministern Edward Grey uttalade de orden vid första världskrigets utbrott.

Likheterna mellan sommaren 1914 och vintern 1994 är tillräckligt stora för att sända kalla kårar längs ryggraden – en storserbisk rörelse som verkar för utvidgade gränser, bestämda ultimatum till Serbiens regering, explosioner i Sarajevo som likt jordbävningar sänder stötvågor långt utanför sitt epicentrum. Står vi åter inför ett storkrig i Europa?

Det är gott om mörker i vår omvärld. Fem år efter järnridåns fall är Öst-

europa ännu i gungning. Levnadsstandarden har sjunkit – kraftigt på sina håll – och gamla nationella motsättningar har åter vaknat till liv.

Längre bort i världen fortsätter tragiska inbördeskrig i länder som Somalia, Sudan och Angola. Fredsprocessen i Mellanöstern är ännu ömtålig, och i Sydafrika tillstöter ständigt nya hinder på vägen från apartheid till majoritetsstyre och jämlika villkor för alla befolkningsgrupper. I många, kanske flertalet, länder fortsätter övergreppen mot mänskliga rättigheter. Låt mig här bara nämna Kina som ett allvarligt exempel.

Ändå finns det också ljus i detta mörker. 1994 är inte 1914. En avgörande skillnad mellan 1900-talets början och dess slut är inte minst det internationella samarbete som har vuxit fram, framför allt under de senaste 50 åren.

Jag tänker då i första hand på FN och FN-systemet – ofullkomligt, byråkratiskt och ineffektivt. Ja visst, men det är också utvecklingsbart och sedan länge verkningsfullt inom en rad olika områden. Även i den jugoslaviska konflikten, där det klagas mycket över FN:s maktlöshet, har världsorganisationen trots allt utträttat stordåd för att lindra nöden, hjälpa flyktingarna och dämpa krigslusten hos de stridande.

Jag tänker också på Europeiska säkerhetskonferensen, ESK. Den har senast genom sin Parisstadga lagt grunden för en bred politisk samverkan i Europa och har nu förutsättningar att verka konfliktdämpande, inte minst genom förebyggande diplomati.

Europeiska unionen spelar en stor roll för freden i Europa genom att ouppslösligt binda samman en gång fientliga stater. Självfallet skall också Sverige ta aktiv del i detta samarbete och därigenom kunna påverka förhållanden som vi, hur vi än gör, är starkt beroende av. Hadar Cars kommer senare i debatten att utveckla Folkpartiets positiva syn på Europeiska unionen.

För stabiliteten i Europa fortsätter NATO att vara en avgörande tillgång. Under de senaste åren har alla eller nästan alla stater i det gamla östblocket anmält intresse för medlemskap i NATO. Men de gamla medlemmarna ser många problem i en sådan utvidgning och har därför lanserat olika former av samverkan: först det konsultativa rådet, NACC, och nu senast Partnership for Peace, PFP. Vi har all anledning att välkomna initiativet som är flexibelt och utvecklingsbart.

För staterna i Östeuropa öppnar PFP en väg till en närmare praktisk samverkan med NATO, vilket kan öka statibiliteten i Europa. Även vi själva har anledning att delta i PFP-samarbetet, som t.ex. kan leda fram till ett mer effektivt samspel vid fredsbevarande operationer. Här har Sverige också en hel del egna erfarenheter att bidra med som kan vara till nytta för andra länder.

Samarbetet med Östeuropa måste också drivas vidare på andra fronter. Vi gör det bilateralt genom vår samverkan med Östeuropa som med alla miljöinsatser inräknade omsluter långt mer än 1 miljard kronor. Vi gör det också samfällt med andra, t.ex. inom Europarådet, vars allra viktigaste uppgift under de kommande åren bör bli just att bidra till att demokratin och rättsstaten konsolideras i Öst- och Centraleuropa och att samarbetet utvidgas på alla möjliga områden, såsom kultur, miljö, utbildning och forskning.

Herr talman! Sveriges utrikespolitik har sedan länge, också under denna regering, en uttalat global profil. Vi har byggt upp ett omfattande bistånd

som över lag fungerar effektivt. Runt om i världen gör svenskar värdefulla insatser för att bekämpa fattigdomen och bistå alla länder att utveckla sina egna resurser.

Det liberala ungdomsförbundet, och senare Folkpartiet, väckte för en del år sedan en viss uppståndelse genom att lansera ett tvåprocentsmål för biståndet. Det bistånd som räknas in vid officiella jämförelser är förvisso inga 2 %. Men om man lägger ihop vad vi svenskar bidrar med till u-länder, till Östeuropa och till flyktinghjälp både hemma och utomlands, hamnar man avsevärt närmare 2 % än 1 % av BNP. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att vi kommer att fortsätta på den vägen.

Biståndet är inte bara ett uttryck för solidaritet och omsorg om andra. Det rymmer också ett starkt mått av egenintresse. Det svenska välståndet bygger i allt större utsträckning på internationell arbetsfördelning, men hoten mot vår välfärd, vår miljö och vår säkerhet kommer också till allra största delen utifrån.

I det läget kommer vi inte långt med isolationism eller med de grumliga stämningar av nationell självtillräcklighet som EU-motståndarna vädjar till. I stället måste vi bejaka vår plats i världen och vår plats i Europa samt aktivt ta del i den samverkan som blir alltmer nödvändig.

Herr talman! Det betänkande om krisen i det forna Jugoslavien som vi nu också skall ta ställning till är på alla punkter enhälligt. Jag tycker att det ligger en stor styrka i att utrikesutskottet efter mycket noggrann diskussion av olika yrkanden har kunnat nå fram till gemensamma ställningstaganden.

Gemensam är vår upprördhet och indignation inför det lidande som fortsätter att plåga folken i Bosnien-Hercegovina. När granaterna faller över le-kande barn i källbacken eller över den fullpackade marknaden, är det omöjligt att känna annat än vrede över de brottslingar som begår sådana illdåd.

Gemensam är också vår uppslutning kring FN:s strävanden att demilitarisera området runt Sarajevo. Det är ett orättfärdigt krig som förs i Bosnien-Hercegovina, men det är inte fler vapen som behövs i området utan färre. Jag gläder mig över att det i detta betänkande råder full samstämmighet också mellan regering och riksdag. Vi stöder den aktiva Jugoslavienpolitik som regeringen har fört och noterar att det även framöver finns mycket viktiga uppgifter. På alla punkter råder enligt betänkandet samstämmighet mellan regeringen och riksdagen.

Nordbat 2 spelar en konstruktiv roll i arbetet på att vidmakthålla skyddade zoner i området, och andra svenskar gör ovärderliga insatser i det humanitära biståndet. Vi måste ge vårt stöd åt de svenskar som arbetar i Jugoslavien, och vi måste vara beredda att även framöver vidga de svenska insatserna. I betänkandet understryks att FN-trupperna gör stor nytta i området. Utskottet skriver också att vi både på kort sikt och i det längre perspektivet måste vara beredda att medverka när det gäller att organisera ett internationellt bistånd till återuppbyggnad och försoning i det forna Jugoslavien.

Från Folkpartiets sida har vi länge pläderat för ett hårdare tryck mot de banditer i Jugoslavien som fortsätter det urskillningslösa dödandet av oskyldiga civila. Nu har en skärpning av FN:s och NATO:s hållning och en konstruktiv medverkan från rysk sida lett till en etappseger i den kampen. Låt oss alla se till att den framstöten inte blir den sista, att kanonerna äntligen

tystnar och att allt större områden förvandlas till skyddade zoner. Från Sveriges och den övriga omvärldens sida måste vi vara beredda till fortsatta och ökade insatser för fred, försoning och återuppbyggnad i det forna Jugoslavien.

Herr talman! Det finns ljus i mörkret. Krigen och konflikterna kan motverkas. Men för detta duger det inte med isolationism och inåtvändhet, utan det krävs i stället en allt djupare och bredare internationell samverkan. I den skall Sverige självfallet vara berett att spela en aktiv roll.

Anf. 22 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Denna utrikesdebatt, precis som många tidigare under de senaste åren, präglas av den osäkerhet och det sökande som vi alla känner såsom oundvikligt och nödvändigt i den brytningstid som vi befinner oss i på det säkerhets- och utrikespolitiska området.

För fem år sedan rasade järnridån. För fem år sedan föll det kalla krigets bojar. Det hot om den slutliga undergången för vår civilisation som det kalla krigets "fredsordning", som byggde på ömsesidigt säkerställd förstörelseförstå, innebar har undanröjts. Men i stället kom hotet om de många mer begränsade men därmed inte mycket mindre tragiska konflikterna – och inte bara hotet utan också verkligheten. Det kalla kriget hade upprätthållit en järnhård disciplin i stora delar av världen, samtidigt som det hade underblåst krig i andra delar av världen. Nu dyker många gamla konflikter och motsättningar upp. Inte minst i vår egen världsdel har kriget blivit en realitet på ett sätt som vi inte har upplevt på länge.

Som utrikesministern betonade måste vi i denna situation av förändring och osäkerhet finna nya vägar för att bygga upp en hållbar fredsordning. En av de viktigaste målen för den svenska säkerhetspolitiken måste vara att förhindra en ny uppdelning, en ny tudelning av Europa ur säkerhetspolitisk synvinkel. Vi måste sträva efter att skapa en verkligt alleuropeisk säkerhetsordning med inriktning mot en global säkerhetsordning. Det innebär att EU, som kommer att vara en viktig aktör, inte är svaret på detta behov så länge EU inte är alleuropeiskt. Det viktigaste organet i dag för att skapa en alleuropeisk säkerhetsordning är ESK med de svagheter som detta organ har. Men vi måste fortsätta aktivt att bygga upp ESK:s möjligheter att främja säkerhet, stabilitet och samarbete i Europa. En god början har gjorts, men väldigt mycket återstår.

Vid sidan av ESK finns också andra viktiga initiativ. NACC och Partnership for Peace är exempel härpå. Det är angeläget att vi försöker få till stånd en samordning av de olika mönster som nu håller på att byggas upp för säkerhetspolitiskt samarbete i Europa. Vi måste se till att det blir mer av beslutskraft, mer av handlingsförmåga och mer av möjligheter att tidigt ingripa i olika typer av konflikter och kriser så att ESK-systemet verkligen kan bli basen för den alleuropeiska säkerhetsordning som vi behöver.

Den stora utmaningen här just nu är givetvis det som händer i det forna Jugoslavien. Det som vi ser där är inte uppmuntrande för möjligheterna att verkligen skapa en alleuropeisk säkerhetsordning. Skeendet i Bosnien är en djup tragedi, främst naturligtvis genom alla de tusentals och åter tusentals människor som drabbas av död, skador eller fördrivning. Det är också en

tragedi för strävandena att skapa fred i Europa. Risken är stor att slutet på Jugoslavienkrisen blir att det återigen demonstreras att den starkes makt gäller, att våld är ett medel som framgångsrikt kan användas för att nå politiska mål. Det är någonting som kan få mycket långsiktiga konsekvenser för vår världsdels framtid. Därför måste vår strävan vara att få slut på striderna.

Det räcker inte med Sarajevo. Vi måste gå vidare också i de andra stridszonerna. Men vi måste även se till att slutresultatet av denna konflikt inte blir ett premierande av framför allt serbernas våldshandlingar utan en ordning som respekterar alla folkgruppers intressen. Där återstår oerhört mycket. En huvudsträvan för svensk utrikes- och säkerhetspolitik måste vara att vara med och bygga upp den alleuropeiska freds- och säkerhetsordningen.

I avvaktan på att denna kan realiseras fullt ut – det kommer säkert att ta tid, om det nu alls blir möjligt – måste den svenska linjen vara att stå fri från militära bindningar som bara gäller delar av Europa.

Den tanke som inte minst Ny demokrati tidigare i debatten gav uttryck för, att Sverige bör överge sin alliansfrihet och gå in i en militärallians, bygger på en dålig analys av den roll som Sverige kan spela i den europeiska säkerhetsutvecklingen.

Så länge vi inte kan gå in i en alleuropeisk säkerhetsordning bör vi bibehålla vår neutralitetspolitik. Med neutralitetspolitik menar jag då inte neutralitet i varje situation, utan en politik som bygger på alliansfrihet i fred så att vi kan vara neutrala om det skulle bli krig i vårt närområde.

Just därför att en säkerhetspolitisk uppdelning av Europa är det som vi i första rummet måste förhindra skall vi själva inte medverka till en sådan tudelning genom att knyta oss till en militärallians. Det hindrar oss inte att delta i ett aktivt utrikes- och säkerhetspolitiskt samarbete, t.ex. inom ramen för den europeiska unionen. Som också har påpekats tidigare innebär medlemskap i den europeiska unionen inte några försvarspolitiska eller militära alliansförpliktelser.

Det innebär i stället en möjlighet för oss att samarbeta med andra länder för att nå viktiga utrikespolitiska mål – och det skall vi naturligtvis vara beredda att göra. Vi skall göra det i en målmedveten strävan att främja ett all-europeiskt samarbete men också, och det är inte minst viktigt, i en strävan att se till att Europa kan spela en aktiv roll när det gäller att finna lösningar på globala problem.

Vi skall inte tro att det är möjligt att nå en fredlig värld om det inte också är fråga om en någorlunda rättvis värld. Vi i de rika länderna har ett ansvar när det gäller att hjälpa till med att lösa de stora ekonomiska och ekologiska problem som drabbar tredje världen. Det är också någonting som har en långtgående säkerhetspolitisk betydelse.

Utvecklingen i Sydafrika har kommenterats tidigare i dag, och andra talare återkommer till den saken senare i den här debatten. Det är naturligtvis ett av de bästa exemplen på framgångsrik svensk utrikespolitik som vi kan peka på. Vi har inte varit ensamma om att spela en aktiv roll här. Men Sverige har hört till de mest aktiva länderna. Vi kan se att det har gett positiva resultat. Detta visar vikten av ett starkt engagemang också för tredje världens problem.

Herr talman! Vi i Sverige har en tradition av bred samstämmighet bakom de utrikespolitiska linjerna. Enligt min uppfattning finns alla förutsättningar för detta samförstånd och denna samstämmighet också i dag. Detta är en utrikespolitisk strävan. Därför beklagar jag avslutningsvis om Socialdemokraterna tänker börja använda utrikespolitiken som konfrontationsområde. Jag beklagar detta desto mera eftersom de angrepp som från socialdemokratiskt håll har gjorts på den svenska utrikespolitiken inte handlar om sakfrågor. Jag har hittills inte hört ett enda konkret förslag.

Låt oss återställa samarbetet på det utrikespolitiska området, och låt oss återfå den styrka som en brett förankrad utrikespolitik är!
(Applåder)

Anf. 23 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag sade att demokrati och fred måste försvaras. Jag sade också att man inte kan ställa sig neutral till försvaret av demokratin och freden. Man måste ta ställning. Detta är huvudinnehållet, kort sammanfattat, i det som jag sagt.

I det häfte som Pär Granstedt har utarbetat – Försvar i nutid, neutralitetspolitiken i ett nytt Europa – som handlar om just det som vi här talar om säger Pär Granstedt att neutralitetspolitiken inte är detsamma som neutralitet, utan att det är en politik som skall syfta till neutralitet i krig.

Sedan skriver han: Sverige har minsann tagit ställning i många svåra frågor. Pär Granstedt räknar upp ett antal frågor. Det gäller då Nordvietnam och Södra Afrika. Speciellt nämner han Angola och Moçambique. Jag undrar om anledningen till att man har mera kurage att fatta beslut om ett ställningstagande beror på att det gäller länder som ligger långt hemifrån. Finns det en principiell skillnad mellan att ta ställning för fred och demokrati i det egna närområdet och mellan att göra det för länder som ligger långt borta?

Enligt min mening tycks det vara så – jag hoppas att jag har fel på den punkten – att om det gäller länder långt borta är riskerna med ett ställningstagande mindre. Om detta är den drivande tanken finns det många ganska fula ord att säga om ett sådant handlande. Ett av de mildaste orden är feghet.

Anf. 24 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det är en helt riktig iakttagelse som Christer Windén gör, nämligen att neutralitetspolitik inte innebär neutralitet i fred. Den klassiska formuleringen av den svenska neutralitetspolitiken är ju alliansfrihet i fred som syftar till neutralitet i krig. Neutralitet är alltså någonting som vi iakttar i ett krigsläge. Därmed är det också sagt att vi i Sverige i det förflutna – liksom vi kommer att göra i framtiden – har betraktat oss som fria att ta ställning, också mycket aktivt, i olika konflikter.

Det är möjligt att vi ibland tyckt att det har varit lättare att ta ställning i fråga om konflikter långt borta, men så har det alls inte alltid varit. Ett mycket påtagligt exempel i det sammanhanget är finska kriget under andra världskriget. Trots att Sverige i övrigt bedrev neutralitetspolitik förklarade vi oss i det fallet som icke krigförande, men politiskt stödjande den finska saken. Sverige har också reagerat och tagit ställning när kriserna i Tjeckoslovakien och Ungern var aktuella. Visst har det alltså funnits exempel i vår

historia på att vi mycket aktivt har tagit ställning till konflikter också i vårt närområde.

Det viktiga här är alltså att konstatera att även en politik som syftar till att vi skall kunna vara neutrala i händelse av krig möjliggör en aktiv utrikespolitik och ställningstaganden i fråga om olika konflikter.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

Anf. 25 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Pär Granstedt är en utmärkt talare. Han är min överman. Det är helt klart. Men icke desto mindre är det så att våltaligheten – om än aldrig så stor – och kringgåendet i en fråga inte kan dölja det faktum att något svar inte har getts.

Min fråga är alltså: Finns det en principiell skillnad mellan att ta ställning när det gäller det egna närområdet och mellan att ta ställning när det gäller områden långt borta? Detta och ingenting annat handlar det om. Jag skulle vilja ha ett rakt och enkelt svar på den frågan, utan inblandning av fakta om vad som hände under andra världskriget. Jag undrar alltså hur Pär Granstedt ser på nämnda fråga i dag.

Exempelvis kan sådana här frågor dyka upp med anledning av de oroshärder som vi ser österut.

Anf. 26 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Svaret på Christer Windéns fråga är nej.

Anf. 27 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Det kan inte minst med tanke på åhörarna finnas anledning att svara på den fråga som Pär Granstedt avslutningsvis ställde. Vi har ju här hört Folkpartiets representant och även Centerns representant företräda en politik som är traditionell svensk utrikespolitik och som vi socialdemokrater helhjärtat instämmer i.

Hur kommer det sig då att det till synes ofta finns en debatt mellan moderater och socialdemokrater? Ja, moderaterna har ju alltid varit ensamma på sin kant med sina extrema åsikter i utrikespolitiken, medan vi andra har stått på den andra sidan. Nu har Moderaterna visserligen fått stöd av Ny demokrati i samma politik. Den här egendomliga situationen uppstod i och med att Moderaterna fick utrikesministerposten. Därför har vi fått den här spänningen. Den skall inte behöva finnas där. Men den finns i mycket konkreta fall. Moderaterna var hela tiden emot sanktionerna mot Sydafrika och stödet för befrielserörelserna, medan mittenpartierna och Socialdemokraterna tillsammans har kunnat baxa in i rätt position.

Det har från statsministerns sida förekommit ensidiga utspel om säkerhetspolitiken, som också Pär Granstedt har kritiserat starkt. Jag kan ta fler exempel. Biståndet är ett sådant. Moderaterna går nu aktivt ut och säger att vi skall sänka biståndet.

Slutligen vill jag säga att jag kan försäkra även åhörarna om att det finns grund för ett styrkebälte i svensk utrikes- och säkerhetspolitik, som det har funnits tidigare. Men det förutsätter att moderaterna inte längre styr och ställer ensamma.

Anf. 28 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det intressanta just nu är inte vilken politik Moderata samlingspartiet eventuellt skulle vilja föra om man ensam fick sköta den svenska utrikespolitiken. Det intressanta är vilken utrikespolitik Sverige faktiskt har.

Jag kan bara konstatera, för att anknyta till de exempel som Pierre Schori tog upp, att när det gäller Sydafrika har regeringen på ett mycket konsekvent sätt fullföljt den politik som också bedrevs tidigare med brett parlamentariskt stöd. Sverige var det sista landet som släppte sanktionerna mot Sydafrika. Sverige har in i det sista aktivt stött ANC, fram till dess man gick över till att vara politiskt parti. Sverige planerar ett omfattande bistånd till Sydafrika.

Om det stämmer med den politik som Moderaterna stod för före regeringsbildningen kan vi diskutera. Men det stämmer definitivt med den politik som vi har stått för hela tiden.

När det gäller biståndet har det skett en nedskärning. Den genomfördes i en krisuppgörelse med Socialdemokraterna. Vi beklagar mycket att vi fick det inslaget i krisuppgörelsen. Men jag vill betona att det var under aktiv socialdemokratisk medverkan. I årets budget tas ett litet men dock steg för att vi skall närma oss enprocentsmålet. Det är den politik som faktiskt förs, oavsett om vi spekulerar i att Moderaterna skulle ha velat ha en annan politik.

Beträffande säkerhetspolitiken konstaterar jag det som utrikesministern sade i sin utrikesdeklaration, att alliansfriheten ligger fast. Det är den politik vi vill ha. Om Moderaterna egentligen skulle vilja eller inte skulle vilja ha något annat är i det här sammanhanget ointressant. Det viktiga är vilken utrikespolitik som regeringen faktiskt för. Såvitt jag förstår är det en utrikespolitik som Socialdemokraterna borde kunna backa upp och ge helhjärtat stöd i stället för att försöka skapa inrikespolitiska konflikter omkring.

Anf. 29 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Det måste finnas ett samband mellan den politik man för i Sverige och den utrikespolitik man för. Det är tydligt att särskilt Moderaterna står för en politik som inte är för solidaritet i vårt land. Det kan alla och envar se. Då är det mycket svårt att tro att man för en sådan utrikespolitik. Men det finns andra partier – jag räknar in mitten bland dem – som hela tiden gemensamt med Socialdemokraterna har stått för en internationell solidaritet.

Vi hör nu att Moderaternas partisekreterare kommer att gå ut i valrörelsen med att man skall sänka biståndet ytterligare. I säkerhetspolitiken har Centern kritiserat sin statsminister. Man har inte ens blivit informerad om hans olika utspel om Baltikum och chockterapi. Man har klagat på det oförentligt också.

Det är inte fråga om detta. Det är fråga om att det går åt så mycket onödig energi när vi tillsammans skall bända saker och ting till rätta. Sverige skulle kunna spela en mycket aktivare pådrivande roll i de stora konflikterna ute i världen, som vi har gjort tidigare med Centerns och Folkpartiets stöd. Men Moderaterna har alltid bromsat eller gjort motstånd.

Anf. 30 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag förstår att problemet är att Pierre Schori har svårt att tro. Det kan vara ett bekymmer. Det kan kännas otroligt för Pierre Schori att regeringen för en bra utrikespolitik. Men jag tycker ändå att man måste kunna ställa det kravet på Socialdemokraternas utrikespolitiske talesman att han inte utgår från vad han bedömer som troligt, utan från den politik som faktiskt förs.

Även om det är otroligt för Pierre Schori att den här regeringen för en omfattande och aktiv biståndspolitik är det ett faktum. Även om det är otroligt för Pierre Schori att den här regeringen har fortsatt en mycket aktiv politik mot apartheid och för stöd för krafterna mot apartheid i Sydafrika är det ett faktum. Även om det är otroligt för Pierre Schori att den här regeringen står för en alliansfrihetspolitik är det ett faktum. Jag tycker att det är viktigt att vi ägnar den utrikespolitiska debatten inte åt trosfrågor utan åt den politik som faktiskt förs. Det är den vi skall diskutera. Det är den som jag tycker att Socialdemokraterna borde backa upp för att ge den ett kraftfullare genomslag också internationellt.

Anf. 31 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Efter denna djupdykning i gårdagens debatter ber jag att få ta upp en helt annan fråga.

Enligt vad jag förstår kan detta vara Pär Granstedts sista utrikesdebatt. Därför tycker jag att det i högsta grad är på sin plats att uttrycka uppskattning för Pär Granstedts insatser på det utrikespolitiska området. Det är naturligt för mig att särskilt framhäva hans arbete i ESK:s parlamentarikerförsamling. Jag tycker också att det är viktigt att påpeka hans mycket engagerade arbete i AWEPA, som vi alla i den här kammaren känner till.

Jag förstår också att det finns en viss likhet mellan Pär Granstedt och Gunnar Sträng. Det är att Pär Granstedt ofta håller t.o.m. sina huvudanföranden i den här kammaren utan manus. Det är något som vi alla hyser respekt för. (Applåder)

I detta anförande instämde Pierre Schori (s), Daniel Tarschys (fp), Christer Windén (nyd) och Eva Zetterberg (v).

Anf. 32 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Alltsedan det kalla krigets slut befinner sig vår omvärld i en oerhört dynamisk process. För denna dynamiska omvärld och process krävs också en dynamisk utrikes- och säkerhetspolitik.

För att orden säkerhet och säkerhetspolitik skall få en verklig innebörd måste framför allt tre centrala frågor in i sammanhanget. Den första gäller begreppet flexibilitet. Den dynamiska process som jag har nämnt gör att riskernas art, intensitet, sannolikhet och tidshorisont ständigt ändras och i en snabbare takt än förr. Därför måste också flexibilitet vara integrerad i säkerhets- och utrikespolitiken.

Den andra aspekten är gemensamt ansvar. Ländernas ömsesidiga beroende av varandra har ökat dramatiskt under detta århundrade. De kommer att öka ännu mer på grund av att samarbetet länder emellan ökat och fortsät-

ter att öka, men också på grund av samhällsproblemens tilltagande globala karaktär. Detta medför att ett lands säkerhet aldrig kan bedömas enskilt utan måste sättas in i ett större sammanhang. Hänsyn måste hela tiden tas till andra länder och deras situation.

Den tredje aspekten är insikt om problemens mångfald. De allvarliga risker som en nation i dag kan ställas inför är exempelvis inte endast strikt militära. Tvärtom. Riskerna är i ökande omfattning också politiska, kulturella, ekonomiska, miljömässiga och biologiska.

Herr talman! Fred i Europa är inte bara en frånvaro av krig, utan handlar också om en ordning präglad av sanning, rättvisa och frihet. Fred kan inte heller byggas utan skapande ansträngningar. Och det ställer krav på ett intensifierat och effektiviserat mellanstatligt men också överstatligt samarbete. Trots tillkomsten av ytterligare en europeisk säkerhetsorganisation, PFP, och trots att FN, ESK, NATO och NACC redan finns har ännu ingen verklig europeisk säkerhetslösning skapats.

Europas förmåga att hantera de utrikespolitiska och säkerhetspolitiska utmaningarna är beroende av om EU stärks i sin beslutande förmåga och sina handlingsmöjligheter. Endast ett enat EU som förverkligar Maastrichtavtalets ambitioner inom hela det politiska fältet inklusive utrikes- och säkerhetspolitiken kan avgöra om Europa får uppleva en fredlig och stabil utveckling i framtiden. EU, som sedan 40 år framstår som ett exempel på försoning och välstånd, har som uppgift att inspirera och konkret engagera sig i hela Europas utveckling.

Vi kristdemokrater i Sverige stöder denna vision och önskar att Sverige solidariskt engagerar sig i detta samarbete. Som bekant har kristdemokraterna i Europa varit ledande i arbetet med att skapa ett EU som fullt ut kan axla ansvar för den europeiska kontinenten. Hade länderna i det forna Jugoslavien varit anslutna till EU hade situationen i det området inte sett ut som den gör i dag. Det är jag övertygad om. Holger Gustafsson kommer senare att utveckla kristdemokraternas syn på EU.

Herr talman! Vid konflikter mellan och inom stater har fredlig konfliktlösning självfallet alltid företrädde framför insatser av vapenmakt. Men vid en situation av väpnad konflikt är det viktigt att fastslå att aggression aldrig är etiskt försvarbart och att offret har rätt till legitimt försvar. Därför är det också viktigt att undersöka och uppmärksamma i vilken utsträckning parterna i en konflikt verkligen har rätten på sin sida.

När det gäller konflikten i Bosnien-Hercegovina har det under senare tid funnits en tendens i Sverige, men också internationellt, att hävda att alla parter är lika skyldiga.

Herr talman! Striderna i Bosnien-Hercegovina är i nuläget precis så hemska som de brukar bli i moderna men inte desto mindre medeltidsliknande krig när civilbefolkningen utsätts för de värsta grymheter. Alla parter deltar också i striderna. Men faktum kvarstår: den ursprungliga aggressorn är serbisk, och offren är muslimska.

Den utsatta situation som muslimerna har varit och är i genom att deras huvudmotståndare, bosnienserberna, har varit och är uppbackade av den f.d. jugoslaviska armén beror på att utvecklingen har tagit den vändning som vi har varnat för. Röster världen över har upprörts över denna orättvisa. I

dag strider några tusen fundamentalistiska muslimska soldater med erfarenheter från bl.a. Afghanistan på samma sida som bosnienmuslimerna. Detta tillsammans med det faktum att muslimerna har den moraliska rätten på sin sida och förmodligen känner sig styrkta i det har medfört att krigslyckan har vänt – delvis till deras fördel.

Men kriget i Bosnien är ingen etnisk och religiös konflikt. Nu, liksom vid konfliktens början, är huvudorsaken hänsynslösa maktambitioner från framför allt den serbiska statsledningen som uppviglat bosnienserberna. Muslimerna i Bosnien är ett europeiskt folk. Deras sekulariserade variant av islam – fredlig samexistens med människor med andra religioner – har varit en motpol till religiös fanatism och extremism. Vi har allt att vinna på att detta förhållande fortsätter. Iranska invandrare i Sverige, nordafrikaner i Frankrike, turkar i Tyskland osv. är en del av den europeiska vardagen. De förtjänar att mötas med respekt och rättvisa och behöver sist av allt få felaktiga signaler om att muslimska folkslags rättigheter förtrampas i Europas hjärta. Om detta uppstår skapas rädsla och i dess förlängning radikalisering och fundamentalism. Liknande påståenden har jag framfört här tidigare.

Herr talman! De etiska förpliktelserna människor emellan förbjuder att andra stater intar rollen som åskådare när respekten för människors värde och mänskliga rättigheter förtrampas. Aggression får aldrig löna sig. Ingen har rätt att överge en angripen. Att hejda och avbryta aggression är en förpliktelse för hela världssamfundet. Speciellt gäller denna förpliktelse när en konflikt sker i grannskapet och gäller ett land som är erkänt av FN. Sverige deltar med manskaper och finansiella medel för att påskynda freden i Bosnien-Hercegovina och försöka att åtminstone något lindra krigets skadeverkningar. Det är bra. Vi får inte glömma att de svenskar som är där representerar Sverige med livet som insats och med freden som mål.

Nu när kanonerna har tystnat i Sarajevo och världen tillfälligtvis andas ut dyker många angelägna uppgifter upp för Sverige. Den första är att lyfta fram de andra områden i Bosnien där kriget fortgår i det tysta. Civilbefolkningens lidande i Srebrenica, Tuzla, Bihac, Mostar och andra orter är oförminskat stort.

Den andra uppgiften är att noggrant övervaka situationen för muslimerna i anslutning till att de stridande parterna avväpnas. Vi får inte glömma att det trots allt är så, att serberna mycket lättare kan finna nya vapen på grund av det stöd de erhåller från Restjugoslaviens armé. Denna situation kan med tiden öka krigsriskerna.

Den tredje, något svårare, uppgiften är att försöka förhindra att Bosnien blir ett forum för nya stormaktsambitioner. Det finns i nuvarande läge spänningar mellan säkerhetsrådets medlemmar beroende på skiftande nationella intressen. Dessa måste övervinnas till förmån för fred och återuppbyggnad av Bosnien-Hercegovina. Det är fel om FN utnyttjas som en sköld för stormakternas intressen. Tendenser i den riktningen har tyvärr länge varit synliga.

Herr talman! Det är inte bara i Europa som länder befinner sig i kritiska skeenden. Jag tänker också på bl.a. Sydafrika, som nu är i en oerhört svår situation. Odemokratiska och extremnationalistiska krafter vill med alla medel förhindra den demokratiska processen. De demokratiska erkända parti-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

erna i Sydafrika behöver allt det stöd som över huvud taget är möjligt, så att landet verkligen kan nå från det lagligt gällande förbudet mot apartheid till ett i verkligheten fritt land med för alla likvärdiga mänskliga rättigheter. Det handlar bl.a. om totalt förändrade attityder inom exempelvis olika befolkningsgrupper, polis och politiska grupperingar.

Herr talman! Världssamfundet, inklusive Sverige, måste också ta sitt ansvar så att valet i Sydafrika och tiden före och efter det genomförs och genomlevs under människovärdiga former. Dagligen får vi rapporter om de grymmaste våldshandlingar med avsikt att försvåra och förhindra den demokratiska processen. Med tanke på demokrati och mänskliga rättigheter ligger det i allas vårt intresse att valet blir genomfört under demokratiska former. Det blod som spillts för demokrati och rättvisa i det landet är mer än nog.

Det våld som utövas i länderna i det forna Jugoslavien är också mer än nog. Det är bra att världssamfundet äntligen har tagit sig samman i den frågan.

(Applåder)

Anf. 33 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! "Peace cannot be kept by force, it can only be achieved by understanding". "Fred kan aldrig behållas med våld, den kan bara uppnås genom förståelse" sade en gång Albert Einstein.

"Eftersom krig börjar i människors sinnen, är det i människors sinnen som försvaret för fred måste byggas" är orden som inleder Unescostadgan. Vad som händer i världen i dag – i f.d. Jugoslavien, Somalia, Kaukasus – bekräftar dessa talesätt. Fred kan aldrig behållas med våld.

Därför måste hela tänkandet förändras – från det typiskt manligt militära med våld och missiler till det arketypiskt kvinnliga med samtal, förhandlingar och lösningar av konflikter utan våld.

Därför måste metoderna förändras från kulor och krut till konfliktlösning i förebyggande syfte. "Det gröna bordet" måste åter bli samlingsplatsen för konflikters lösande. Där används kunskap och medvetenhet om konflikter och deras psykologi. Där blir förhandling, medling, skiljedom, förlikning och våldsförebyggande åtgärder naturliga.

Därför måste begreppet säkerhet förändras från att snävt innebära *staters* säkerhet, vilket hittills rättfärdigat kraftiga satsningar på militärt försvar, till att innebära *människors* säkerhet. För att verklig säkerhet för människorna skall uppnås måste konflikter och krig förebyggas genom avskaffande av ekonomiska, sociala, politiska och militära förhållanden och genom att förutse och hantera kriser innan de leder till väpnade konflikter. Insatser för att förebygga våld blir i längre perspektiv de mest lönsamma.

Därför måste en sammanhängande fredspolitik formas, där institutioner för såväl förvarning, faktafinnande och konfliktlösning ges en mycket starkare roll inom FN och ESK och där FN:s civila insatser byggs ut. "Fredsakademier" måste tillskapas i varje land för utbildning i fredsarbete av polis och de civila och militära fredsbevarande styrkorna. Som Lars-Erik Wahlgren, tidigare chef för FN:s fredsbevarande styrkor i Libanon och f.d. Jugoslavien, uttryckt det: "Det är lättare att skjuta tillbaka än att hålla inne med skott."

Där traditionellt fredsbevarande arbete måste byggas ut, och FN bör skapa förtroende genom en absolut opartiskhet.

Därför måste en aktiv nedrustningspolitik med en kärnvapenfri värld som mål bedrivas. För det måste strategier och metoder utarbetas, där alla vägar leder åt samma håll – mot en värld utan kärnvapen. Då krävs det ett aktivt intresse från regeringens sida och ett engagemang som inte skyggar för kärnvapenmakternas intressen. Då krävs det ett engagerat arbete för ett fullständigt stopp för alla kärnvapenprov, för en kärnvapenfri zon i Norden och för folkrättsligt bindande avtal om nedrustning av taktiska kärnvapen.

Då gäller det att regeringen aktivt agerar för en internationell kontroll av allt plutonium och höganrikat uran i världen genom ett FN-register. Då krävs det att regeringen inte på nytt darrar på manschetten när frågan om kärnvapenanvändningens olaglighet skall besvaras vid Internationella domstolen.

Användningen av kärnvapen är ett brott mot internationell rätt. Användningen av kärnvapen är ett brott mot internationella principer för att skydda civilbefolkningen i krigstid. Genèvekonventionen, Nürnbergprinciperna och WHO:s konstitution är exempel på detta.

Därför måste också konventionella vapen nedrustas och resurser användas för FN:s fredliga arbete.

Därför måste den internationella vapenhandeln kraftigt begränsas och kontrolleras. När en kalasjnikov kan köpas för 10 dollar på Mogadishus gator och en fullt utrustad stridsvagn för 2 000 dollar är flyktingkommissariens och FN:s fredsarbete närmast hopplöst. Därför krävs det nu ett fullständigt och obligatoriskt register över all vapenproduktion, export och import under FN:s kontroll. Det är inte tillräckligt att som nu enbart tyngre vapen frivilligt anmäls. Nu finns inte alla de lättare vapen med – inklusive antipersonella landminor – som de allra flesta människor dödas av i konflikter och krig.

Därför är det nödvändigt att just dessa minor som urskiljningslöst dödas och lemlästar barn och civila långt efter det att krigen upphört totalförbjuds, liksom komponenter till dem. Utan uppmärksamhet från TV dödas eller lemlästras minst 800 människor av dessa vapen varje månad. Nu behövs en regering med vilja att sätta stopp för dessa vapen. En regering som inte i första hand går krigsmaterielinspektörens och försvarsindustrins ärenden.

Utrikesministern talade om en regeringspolitik som är handlingens politik. Jag måste tyvärr säga: Bevare oss väl för högerns aktivitet i fredsfrågorna! Jag varnade på ett tidigt stadium för, att när utrikes-, freds- och nedrustningspolitik placerades i högerns famn, skulle Sverige få en högerpolitik på detta område, trots att Moderaterna endast har 20 % av svenska folket bakom sig. Och så har det blivit. Varför låter Centern, Folkpartiet och kds dem forma en politik som rimligen inte kan vara deras? Varför låter Folkpartiet, Centern och kds högern härja fritt?

En sammanhållen fredspolitik med fredliga medel finns i den socialdemokratiska partimotionen. En sådan politik är nödvändig, därför att freden måste byggas i människornas sinnen, och som Albert Einstein sade: Fred kan aldrig behållas med våld, den kan bara uppnås genom förståelse.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

Anf. 34 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag vill gärna ta tillfället i akt att säga något gott om regeringens icke-spridnings- och nedrustningspolitik efter Maj Britt Theorins inlägg.

Jag kan peka på det faktum att vi i Sverige har lagt fram det enda arbetsdugliga och fullständiga förslag till provstoppsavtal som nu arbetas med i Genève. Det förslag som Maj Britt Theorin stod bakom var säkert mycket för tjänstfullt, men det var icke fullständigt, och det är detta avtal.

Sverige var en av de första att efter ett väldigt intensivt arbete från Utrikesdepartementet och andra organ ratificera den stora kemvapenkonventionen. Vi föregår där med gott exempel, och vi arbetar i olika fora.

Jag vill även nämna för Maj Britt Theorin att jag faktiskt själv i många av mina samtal på utländsk botten tar upp frågan om NPT, vikten av att detta förlängs och att olika nationer ansluter sig till NPT. Det är någonting som vi arbetar med mycket bestämt och mycket energiskt. Vi engagerar oss i sådana frågor som, vilket jag också nämnde i utrikesdeklarationen, situationen för Nordkorea.

Jag vill peka på det nya viktiga område som nu finns, nämligen att försöka förhindra spridning, att ta hand om arbetslösa kärnvapentechniker, och stöd till ett centrum för sådant i Moskva och ett sådant centrum i Kiev. Det finns helt nya verksamhetsområden där vi arbetar vilka inte fanns och inte var möjliga på Maj Britt Theorins tid.

Anf. 35 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Jag är glad att utrikesministern tog tillfället i akt att besvara mitt angrepp. Jag tycker att det är befogat. Vi har fört denna debatt i tidningarna, och jag är gärna beredd att föra den också här.

När högern tillträdde på posten som utrikesminister och tog ansvar för en utrikespolitik som tidigare – som Pierre Schori sade – hade varit enig mellan Centern, Folkpartiet och Socialdemokraterna, och som bara högern målt sig ur, inte minst när det gällde kärnvapenfrågorna, varnade jag för vad som skulle komma att hända, och det har också visat sig.

När man tillsatte en utredning i UD hade den som sitt enda mål att den skulle arbeta med icke-spridning av kärnvapen. Frågan om provstoppet var då inte alls av intresse. Den skrevs bort. Det var först efter en mycket intensiv diskussion i Sveriges riksdag – där Centern, Folkpartiet och Socialdemokraterna gjorde gemensam sak – som vi kunde vända utrikesminister Margaretha af Ugglas ointresse för provstoppsfrågan.

Det är bra att regeringen har lagt fram ett fullständigt förslag till provstoppsavtal i Genève. Det har jag gjort, och det har mina föregångare Alva Myrdal och Inga Thorsson också gjort tidigare. Tiderna förändras, och man kan vidga avtalet. Det är bra att det förslaget ligger. Jag hoppas att det kommer att kunna ligga till grund för det provstopp som vi alla vill se.

Men det räcker icke med detta. Om man vill komma åt kärnvapnen måste man gå längre. Då måste man ta upp frågan om deras olagliga användning. Då måste man också driva frågan om en kärnvapenfri zon. Då måste man i Förenta nationerna använda sig av möjligheten att konstant lägga fram förslag för att få en stor och bred majoritet bakom sig.

I FN har Sveriges röst totalt tystnat när det gäller freds- och nedrustnings-

frågor. Det är t.o.m. så att de gånger det läggs fram förslag eller ageras, blir det så att man nästan frågar sig om det inte vore bättre att Sverige inte agerat. Det må gälla de landminor vi här har diskuterat eller kärnvapenfrågor. Det är tyvärr så.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

Anf. 36 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! I den nya värld vi lever i är det två ord som är absolut centrala på detta område, och de är icke-spridning och demontering. Demontering har tillkommit. Det är oerhört viktigt att nu hjälpa de länder som vill bli av med sina kärnvapen, sina kemvapen och sina biologiska vapen och försöka se till att detta blir utfört i praktiken. Där är Sverige mycket aktivt.

Anf. 37 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Vi har ingen delad mening i den frågan. Socialdemokraterna har lagt fram förslaget att man skall se till att sysselsätta de arbetslösa ryska kärnvapenteknikerna i Ryssland för att undvika en risk för att de för ut sin kunskap utomlands. Det kommer från vårt förslag, och det har vi inga delade meningar om.

C-vapen-konventionen har jag under mina nio år varit med om att arbeta för. Det är inte något som denna regering har åstadkommit. Den har varit med om att få signera, och det gratulerar jag till. Men arbetet har drivits intensivt under den socialdemokratiska regeringen.

Vi har också lett arbetsgrupperna vid konferensen i Genève under ett antal år, och vi har framför allt ställt vår tekniska kapacitet till förfogande. Det är alltså traditionell svensk politik som ni nu har fått hämta in vinsterna av, och det är att gratulera.

Det är likadant beträffande den andra stora centrala och väsentliga frågan. Skall man driva en aktiv utrikes-, freds- och nedrustningspolitik måste man också ha en stark folklig opinion med sig.

Vi socialdemokrater kom överens med Centern och Folkpartiet om att vi så småningom skulle uppnå en promille av försvarskostnaderna. Högern begärde redan 1991 att anslaget skulle skäras ned – det var då uppe vid 20 miljoner – till 10 miljoner. Man har gjort gemensam sak med Ny demokrati om detta, och nu har man fått igenom sitt förslag. Nu blir det en halvering av biståndet till det nödvändiga och viktiga freds- och konfliktlösningsarbete som folkrörelserna gör både i Sverige och internationellt.

Det är att beklaga att högerens politik har fått genomslag också på detta område. Det är inte någon aktiv politik som denna regering bedriver på freds- och nedrustningsområdet, tyvärr. Det är en politik där ni skjuts framåt steg för steg.

Anf. 38 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Jag vill uppehålla mig något kring förhållandet mellan utrikespolitik, säkerhetspolitik och frågan om det militära försvaret. Vi i Vänsterpartiet anser att Sverige kan och bör minska sitt militära försvar. Det Maj Britt Theorin nyss sagt om nedrustning stämmer väl med vad jag och Vänsterpartiet anser.

Säkerhetspolitiska bedömningar skall i teorin ge grunden för utform-

49

ningen av bl.a. det militära försvaret. I praktiken har det sällan skett. Det sker inte heller i dag. Analysen och de säkerhetspolitiska slutsatserna tjänar i stället till att motivera de beslut man tidigare har fattat om det militära försvaret och tjänar också till att motivera den nuvarande organisationen.

Det framtida totalförsvarets utformning bestäms av bedömningar om vad som är inrikespolitiskt och ekonomiskt lämpligt att företa sig. I det stycket skiljer sig inte detta politiska område från de flesta andra. Vi bestämmer alltså hur mycket vi har råd med, och sedan får vi se vad det blir.

Om vi tittar på svenskt militärt försvar i belysningen av en säkerhetspolitisk analys finner vi att den utveckling som skett efter andra världskriget ger stöd för det jag nyss har sagt. Det gäller exempelvis flygvapnets utformning. Under 50- och 60-talet hade vi ett våldsamt överdimensionerat flygvapen. Det hade i huvudsak växt fram genom svensk industris behov av kvalificerade samhällsbeställningar.

När sedan säkerhetspolitiken ändrades – i vart fall borde vår bedömning ha ändrats vid t.ex. Warszawapaktens upprustning inom flyget – då rustade Sverige ner. I sak tycker jag att det var riktigt. Men det hade knappast något samband med vad man föreställer sig att en säkerhetspolitisk analys skulle kommit fram till. Likaså får vi nog anse att upprustningen från andra världskriget i stort sett avslutades med 1972 års försvarsbeslut. Den hade alltså inte i någon slags rationell mening något samband med en säkerhetspolitisk analys.

Om vi tittar på dagens situation kan vi diskutera de politiska förutsättningarna för ett angrepp riktat mot Sverige. Skramlet från det hotfulla Ryssland har vi historiska erfarenheter av, även om de nu börjar ligga långt tillbaka i tiden. De materiella förutsättningarna för ett aggressivt Ryssland förefaller vara utomordentligt små under ganska lång tid. Retoriken har inget samband med vad man i realiteten har möjlighet att företa sig.

Detta gör det möjligt för oss att i den officiella politiken skjuta föreställningen om en möjlig invasion av land och kust framåt i tiden. Vad skall vi då ha för motiv för ett bibehållet eller eventuellt stärkt militärt försvar? Begreppet det strategiska överfallet är ju perfekt. Det är till sin karaktär oätkomligt för en rationell bedömning. Definitionsmässigt finns ingen politisk förvarning. Definitionsmässigt kan man genomföra detta med begränsade styrkor. Det ligger i själva företagets karaktär. Den säkerhetspolitiska analysen medger alltså något slags samhällsekonomiskt acceptabel utformning av den militära organisationen vid varje tillfälle.

Vi får också möjlighet att fortsätta att ge kvalificerade samhällsbeställningar som riktas till det militära försvaret. Sådana samhällsbeställningar behövs även inom andra områden som inriktas på civila behov. För att belysa detta behöver jag bara nämna miljöteknik och kommunikationssystem.

Vänsterpartiet hävdar att den nuvarande konflikten i Europa knappast hotar Sverige som nation. Låt oss titta på Östersjöområdet. Där menar jag att vi har nått en viss historisk stabilitet. Det kommer självfallet alltid att vara maktpolitisk intressant, men jag har svårt att ansluta mig till föreställningen om ett omfördelningskrig i norra Europa. Vi menar att huvudlinjen i svensk säkerhetspolitik fortfarande skall vara alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig.

Den förändring av politiken som vi har sett har ju skett utifrån kravet på ett medlemskap i Europeiska unionen. Där planerar inte regeringen för ett troligt nej i folkomröstningen. Efter ett nej i folkomröstningen kommer en ny och självständig säkerhetspolitisk linje att behöva formuleras. Det finns ingen väg förbi detta. Vi menar att det måste innebära en återgång till den tidigare uppfattningen.

Ett sådant arbete och en sådan lösning bygger på samarbete med andra, främst de nordiska länderna, FN och ESK, och inte på samarbete inom den Europeiska unionen.

Anf. 39 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! TV-bilderna från massakern på Sarajevos marknadstorg sände en chockvåg över världen. Europas statsmän, som krampaktigt sökt förhindra att FN med kraft skulle ingripa i kriget i Bosnien, kunde inte motstå effekten. De tvingades ställa ultimatum till den serbiska milisen i bergen runt Sarajevo. I ett par veckor höll världen andan. Nu tycks man kunna dra en suck av lättnad.

Det som så många ute på fältet i Bosnien hävdar så länge verkar ha varit mer korrekt än all ängslig räddhågsenhet i Europas regeringskanslier. Angripna förstår maktspråk – åtminstone när det verkar vara allvar. Varför gjordes inte detta redan för 20 månader sedan? Vi måste ha tålamod! Vi får inte förvärpa våldet, har även ansvariga politiker i vårt land pläderat.

Herr talman! Egentligen handlar det inte om blodbadet på Sarajevos marknadstorg. Det handlar inte om de 70 dödade eller mer än 200 lemlästade. Det handlar inte ens om Sarajevos belägring.

Det handlar om att i mer än 21 månader har ett folkmord ägt rum i Europas mitt. Ett folkmord där minst 200 000 människor dödade. De flesta civila – barn, kvinnor och män. Mer än 3 miljoner människor har tvingats på flykt.

De som upplevde andra världskrigets förintelse – som vi för övrigt nu får en ny och ytterst välkommen påminnelse om med Steven Spielbergs film Schindler's List – har fått leva med frågan: Hur kunde det få ske? Svaret, som var lika falskt då som nu, har varit: Vi visste inget.

I 21 månader har vi alla dagligen via TV-rutan i våra vardagsrum kunnat följa det fasansfulla. Och den fria världen har låtit det ske. Vi vet allt, vi ser allt, men vi har inte handlat. Först när CNN:s bilder kablades ut var statsmännen tvungna att visa handlingskraft för att lugna TV-tittarna. 200 000 döda i krigets Bosnien var inte tillräckligt.

Herr talman! Sveriges regering framställer den svenska linjen som en aktiv och kraftfull politik. Det är ett hån mot Bosniens döda och levande krigsoffer.

I själva verket har Sverige tassat försiktigt i EG:s fotspår. EG:s politik är inte uttryck för någon sofistikerat genomtänkt och långsiktig strategi. Det är en politik som tvärtom präglas av ängslan, tvekan och djup inre splittring. En ständig maktkamp mellan Västeuropas stormakter har förlamat EG.

Om Sveriges politik hade varit självständig, aktiv och kraftfull skulle såväl Sveriges medborgare som Europas regeringar hört talas om den i välgörande kontrast till EG:s katastrofala Jugoslavienpolitik. I stället har den varit en

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

blåkopior som i efterhand anpassat sig till EG:s minsta gemensamma nämnare. Kraftorden i Sveriges Bosnienpolitik har varit "om" och "kanske".

Herr talman! Ett talande exempel är utvecklingen kring republiken Makedonien. Den grekiska utpressningen inom EG och mot Makedonien är en katastrof. Trots att Sverige ännu inte är medlem i EU traskar vi som klassens mest väluppfostrade elev i EG:s fotspår. Skälet är rädsla för att stöta sig med EG under pågående medlemskapsförhandlingar och särskilt rädsla att stöta sig med EU:s nuvarande ordförandeland Grekland.

Nu trappar Grekland upp sitt långsamma strypgrepp på Makedonien. När får vi höra Sveriges utrikesminister tala klarspråk om den grekiska regeringens krig med andra vapen än de militära? Nu leds ju inte ens den grekiska regeringen av partivänner till Sveriges stats- och utrikesministrar.

Herr talman! Strax före blodbadet i Sarajevo talade allt fler av Europas politiker om att omvärlden kanske borde dra sig tillbaka och att det kanske var lika bra att folken på Balkan fick slåss tills de tröttnade.

Bakom detta låg den förtrytelse Europas regeringar kände över att Bosniens regering inte var beredd att acceptera den styckning som kallas Owen-Stoltenberg-planen. Europas regeringar ville ju bara rädda livet på de bosnier som ännu levde – om än till priset av att den stat som man erkänt och invalt i FN i praktiken skulle upphöra. Den staten har nu anfallits först av serbiska styrkor med stöd i Belgrad och därefter av kroatiska styrkor med stöd i Zagreb.

På vilka folkrättsliga grunder styckar man ett folkrättsligt erkänt land som är medlem i FN? Statsministern svarade i torsdags här i kammaren att det inte handlar om att Bosnien skulle upphöra som folkrättsligt subjekt. Jag förmodar att hundratusentals serber, kroater och bosnier som alltid levat, lever och vill fortsätta att leva i fred och grannsämja tackar för statsministerns semantiska definition.

Herr talman! Nu gäller det att åstadkomma fred, hävdas det. Parterna måste tvingas att inse att fred är det viktigaste. Nu görs ingen skillnad på angripare och offer. Freden är viktigare. Människorna i Bosnien måste få leva. Kriget måste upphöra. Då får man inte vara formalistisk.

Det kan tyckas självklart. Men vilka är villkoren? Vad är fred? Är det bara att det inte längre skjuts på människor? Ja, det är väl bra nog, svarar många. Men även en ovillkorlig kapitulation innebär fred i den meningen. Det är innebörden av de påtryckningar på den bosniska regeringen i Sarajevo att sluta fred som även Sverige välkomnar. Omvärlden har inte förmått – eller helt enkelt inte velat – stoppa det folkmord som pågått i mer än 21 månader.

Herr talman! Jag noterar att jag som så många gånger förr under det gångna årets debatter om kriget i Bosnien här i kammaren inte kommer att få något svar av utrikesministern.

Anf. 40 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Starka demokratier är de bästa garantierna för säkerhet och stabilitet. Det är förvisso en historisk kunskap.

Gemensam säkerhet bygger på att politisk pluralism utvecklas, att demokratiska institutioner stärks och att det civila samhället utvecklas. En sådan

utveckling är särskild viktig i de nya stater som blivit självständiga efter sovjetimperiets upplösning.

Här spelar ESK en betydelsefull roll. Sverige tog flera initiativ under sitt ordförandeskap. ESK fick en högkommissarie för nationella minoriteter och ett ESK-kontor inrättades i Narva. Man lade ner stora ansträngningar för att finna förhandlingslösningar på konflikten i Nagorno-Karabach.

I det forna Jugoslavien var ESK:s insatser mindre lyckosamma. De rapportörer som sändes till Kosovo, Vojvodina och Sandjak vägrades tillträde. Misslyckandena har lett till en känsla av besvikelse, vanmakt och otillräcklighet.

Som ordförandeland måste Sverige ta på sig en del av detta, och jag frågar mig: Kunde inte den svenska regeringen ha gjort mer av sitt ordförandeskap? Kunde inte ännu större ansträngningar ha mobiliserats?

Vi socialdemokrater har i vår partimotion pekat på att ESK:s institutioner måste förstärkas för att kunna fungera mer effektivt – det gäller ODIHR i Warszawa och ESK-kontoren i Prag.

Den nya modell, Partnership for Peace, som nu växer fram utesluter inte ESK:s roll som alleuropeisk säkerhetsordning.

En av ESK:s uppgifter är valövervakning i samband med val i de nya demokratierna i Öst- och Centraleuropa. Vi parlamentariker har här fått en ny uppgift – att övervaka och granska att val är fria och rättvisa.

Internationell valövervakning ger dessa val legitimitet och är av stor symbolisk betydelse. De nya demokratierna upplever det internationella samfundets engagemang för en demokratisk utveckling på ett mycket konkret och påtagligt sätt.

Men demokrati är inte en enstaka händelse. Det är inte bara det som sker under valdagen. Valet är en del av en demokratisk process och måste ses i ett mycket längre perspektiv.

Internationell valövervakning borde därför också omfatta förberedelserna inför ett val, t.ex. registrering av röstberättigade och granskning av valkampanjerna. Och den allra viktigaste frågan får inte lämnas obesvarad, nämligen vad som händer efter valet.

Det är inte bara inom ESK:s nya medlemsstater som demokratiseringsprocesser pågår.

I Afrika ersätts gamla enpartisystem av politisk pluralism. Inte alltid sker denna övergång smidigt. I Togo rapporteras om övergrepp och oroligheter i samband med valen nyligen. Det svåraste och grymmaste nederlaget för de demokratiska krafterna upplevde den lilla centralafrikanska republiken Burundi i oktober förra året. En folkvald president och ett folkvalt parlament fick möjlighet att arbeta endast fyra månader. En fasansfull kupp med 100 000 dödade och 750 000 flyktingar störtade demokratin.

Man frågar sig: Är en försoningspolitik möjlig efter dessa ohyggligheter?

I Centralamerika kommer El Salvador att den 20 mars ha sina första demokratiska val utan inblandning av militär. En fredsöverenskommelse och en massiv FN-insats gör detta möjligt.

Jag hade nyligen möjlighet att för Interparlamentariska unionen tillsammans med två latinamerikanska parlamentariker granska förberedelserna för valet i El Salvador. Jag kan bekräfta att FN:s mission på platsen, ONU-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

Allmänna frågor

SAL, gör ett mycket gott arbete. Just nu pågår registrering av samtliga röstberättigade. Enskilda organisationer arbetar i hela landet med upplysningsverksamhet kring valet.

Vad som är oroande är dock våldet och kriminaliteten. Under några månader i höstas opererade åter de s.k. dödspatrullerna, och flera politiska mord förövades.

Efter våra samtal med bl.a. presidentkandidaterna, biskoparna, de politiska partierna, valtribunalen och ONUSAL samt efter våra fältbesök drog vi den slutsatsen att valet förmodligen kommer att kunna genomföras korrekt. Men vi blev starkt oroade över vad som kan hända efter valet. Vilka garantier finns för att de olika komponenterna i fredsöverenskommelsen kommer att respekteras?

FN har i sommar fullgjort sitt mandat och lämnar då El Salvador.

Av mina erfarenheter av valövervakning i Europa, Afrika och Centralamerika har jag dragit den slutsatsen att det internationella samfundet har ett större ansvar än att enbart sända ut valövervakare. Det får inte handla om bara punktinsatser.

De nya demokratierna är sköra och behöver ytterligare stöd för att kunna stärka en demokratisk utveckling. Exemplet Burundi är det tydligaste och sorgligaste exemplet. El Salvador kan bli det andra exemplet. Det internationella samfundet måste följa upp sina valövervakningsinsatser.

Herr talman! Det oberoende internationella valinstitut som Sverige lagt fram förslag om kan fylla denna roll. Men det är också nödvändigt att kompletterande biståndsinsatser görs för att stärka uppbyggnaden av de civila samhällena.

Mänskliga rättigheter, bistånd m.m.

Anf. 41 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! I förra årets utrikesdeklaration gjorde utrikesministern en så stark betoning av FN att jag fann mig föranlåten att ställa en fråga till utrikesministern: Innebär denna starka FN-betoning en återgång till den engagerade FN-linje som fastlades av Folke Bernadotte, Dag Hammarskjöld, Alva Myrdal, Olof Palme och många andra? Utrikesministern svarade: Jag tycker inte så bra om uttrycket återgång. Jag använder däremot gärna uttrycket fullföljande.

Jag skulle vilja fråga vad utrikesministern ett år efteråt säger om just den här formuleringen.

Så, herr talman, över till det som jag har tänkt tala om och som har rubriken Mänskliga rättigheter, bistånd m.m. Eftersom taletiden är begränsad kommer jag i huvudsak att hålla mig till mänskliga rättigheter. Även när det gäller de mänskliga rättigheterna kommer det att bli bara några nedslag.

Vad gäller bistånd vill jag säga att vi ju kommer att få en särskild biståndsbatt om ett par månader. Som flera har varit inne på är bistånd nödvändigt i den utvecklingsprocess mot demokrati och förstärkt skydd för mänskliga rättigheter som vi är inne i. Också fattigdomen är ett hot emot mänskliga rättigheter, vilket vi blir påmind om genom FN-rapporterna. Bl.a. pekas i

rapporten om mänsklig utveckling från UNDP på att den rikaste miljarden människor förbrukar 82,7 % av världens inkomster medan den fattigaste miljarden får dela på 1,4 %. Därför är fattigdomsbomben ett hot också mot de mänskliga rättigheterna. Det gäller världen i stort och självfallet framför allt u-länderna.

UNICEF pekar dock i en rapport för bara ett par veckor sedan på situationen i Central- och Östeuropa och säger att fattigdomen där har många ansikten. Reformerna drar med sig höga sociala och ekonomiska kostnader, högre än vad som var förväntat. Förhoppningar om snabb utveckling och ekonomiskt välstånd har inte infriats, och krisen är värst i östra och sydöstra Europa.

Allt färre barn går i skola. En kraftig våg av kriminalitet sköljer över Central- och Östeuropa. Fattigdomen slår hårdast mot barn, och allt fler växer upp som föräldralösa.

Det är en skrämmande rapport, men det är viktigt att vi tar till oss den och försöker göra någonting åt förhållandena.

Herr talman! Jag återvänder ofta till några rader av Svante Foerster. Jag har citerat dem här i kammaren tidigare, och jag tycker att det är angeläget att lyfta fram dem igen:

”Friheten innebär frihet först när den innebär frihet också för dem som tänker annorlunda. I detta land, kamrat, medger du helt självklart rätten för de annorlunda. I många andra länder skulle du höra till de annorlunda. I detta land, kamrat, hör det som är uppnått och självklart till det som i andra länder är ouppnått och möjligen tänkbart.”

Herr talman! Kravet på rätten att få tänka annorlunda, kraven på medborgerliga politiska rättigheter och kraven på frihet jagar skräck i diktatorer och diktaturer över hela världen. I Burma sitter en kvinna i husarrest sedan snart fem år tillbaka därför att hon reser kravet på frihet, nobelpristagaren Aung San Suu Kyi. Hon har egentligen en enda strävan, nämligen nationell försoning. Det är hennes mål. Hon är beredd att förhandla med militärregeringen om vilken fråga som helst, säger hon, men sedan snart fem år tillbaka sitter hon i husarrest för sin orädda icke-våldskamp mot juntan.

Man har i förra veckan meddelat att hon skall vara arresterad ytterligare ett år, trots att lagen säger högst fem år. Det är för övrigt en underlig lagstiftning som tillåter husarrest i fem år. Hon är erbjuden frihet, men på det villkoret att hon lämnar landet. Man kan inte acceptera att hon skall sprida oro där.

Så är det med dem som tänker annorlunda och med dem som slåss för frihet, också med fredliga medel. Den här kvinnan, nobelfredspristagare, är världens mest kända politiska fånge. Det är en benämning som hon har övertagit från en annan fredspristagare, Nelson Mandela, som nu efter nära tre decennier som politisk fånge är med om att montera ned det förhatliga apartheidssystem som han har vikt sitt liv åt att bekämpa. För första gången skall nu Nelson Mandela, nära 80 år gammal, få delta i ett val. Det blir, om man nu kan kontrollera våldet i det sydafrikanska samhället, det första fria valet i Sydafrika, den 27 april.

Den valövervakning som Kristina Svensson just har talat om är viktig, men det behövs också en övervakning av hela fredsprocessen. Jag vill därför

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

peka på de insatser som svenska fredsövervakare med stöd från SIDA och därmed regeringen nu gör i Sydafrika.

16 svenska enskilda organisationer – kyrkor, solidaritetsorganisationer och fackliga organisationer – med Caritas som samordnare är med om att övervaka fredsprocessen. De har gått in i ett viktigt uppdrag, på begäran av just kyrkor och oberoende organisationer i Sydafrika.

Det är en solidaritetsinsats, tyvärr inte riskfri. De första fredsövervakarna är nu hemma igen. De kom under helgen som gick. Men några är kvar där nere, eftersom de varit vittnen till skottlossning – alltså till det brutala våld som då och då slår till – och måste vittna i utredningen om detta.

Det här visar att det finns risker med den viktiga solidaritetsinsats som dessa personer gör, men de har ändå velat stå upp. Det överallt förekommande våldet är ett hot mot den demokratiska processen. Låt oss bara hoppas att demokratin är stark nog att klara problemen.

Dagen efter valet i Sydafrika måste en utvecklingsprocess komma i gång. Ett val som inte följs av massiva biståndsinsatser för utveckling gör demokratin skör, sade Nelson Mandela, och han har sagt det vid åtskilliga tillfällen. Därför måste vårt stöd till Sydafrika inte bara fortsätta, utan öka.

Herr talman! Bertil Måbrink uttryckte i stort det jag skulle kunna tänka mig att säga om Östtimor och Indonesien, om Västsahara och Marocko. Jag lämnar därför det och går över från nedmonteringen av apartheid i Sydafrika till ett land som det är dags att tala klarspråk om, ett land där man har ett slags apartheidsystem. Jag tänker på Guatemala.

Det kommer nu från olika håll rapporter om ett ökande våld gentemot ursprungsbefolkningen, mayaindianerna. De är utsatta för en politik som bär tydligt släktskap med den apartheidpolitik vi har sett i Sydafrika. Fredsförhandlingarna måste därför komma i gång på allvar. Mayaindianerna måste få sitt människovärde erkänt och respekterat. Det här är en viktig fråga för oss. Jag hoppas att vi driver den i MR-kommissionen och i FN. Utnyttja möjligheterna där!

Anf. 42 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag lyssnar alltid med respekt på Karl-Erik Svartbergs inlägg, och det har jag gjort också i dag. Jag går inte i svaromål. Jag har lyssnat på vad Karl-Erik Svartberg har framfört.

Eftersom jag tror att Karl-Erik Svartberg på samma sätt som Pär Granstedt kanske har gjort sitt sista inlägg i en utrikesdebatt – dock säkert inte här i kammaren, eftersom betydande tid återstår på riksmötet – vill jag uttrycka min uppskattning och min respekt också för Karl-Erik Svartbergs fortsatta gärning som ordförande för Caritas. Det är sådana röster som Karl-Erik Svartbergs som vi behöver, både i Sverige och i världen.

I detta anförande instämde Maj Britt Theorin och Kristina Svensson (båda s).

Anf. 43 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Det var väldigt bra att Karl-Erik Svartberg tog upp den kvinnliga nobelpristagarinnan som sitter i husarrest i Burma. Jag måste in-

stämman i att det är en märklig form av straff, då husarrest kan förlängas år efter år utan egentligen någon rättgång. Jag kan meddela att hennes belägenhet möjligen håller på att förbättras. För ett par dagar sedan kom det nämligen en rapport om att en amerikansk kongressman med åtföljande TV-reporter hade fått besöka henne. Jag hoppas alltså att det kommer att bli litet bättre och att kanske också utrikesministern skulle kunna göra något för den här stackars kvinnan.

Jag vill också kort nämna apartheidsystemets fall i Sydafrika. Jag var med på den tiden då kampen mot apartheidregimen började. Jag var förstås inte nydemokrat då, men jag var SSU-ordförande i Haparanda. Jag läste i en gammal skolkatalog, där vi hade skrivit en årsberättelse, och jag tänkte: Oj då, man har blivit gammal! Med vilken entusiasm man kämpade för Sydafrika på den tiden, i slutet på 50-talet. Det är därför med stor glädje jag noterar att det här systemet nu äntligen faller.

Nu kommer jag in på svensk utrikespolitik. Den utmärks på 1900-talet av feghet, undfallenhet och dumhet. Jag vill inte gå in på andra världskriget och vår förmåga att stå utanför kriget – det finns även en hel del gott att säga om vårt agerande då – men jag skall ta upp ett par saker som inte har tagits upp tidigare.

På 30-talet fanns planer på att inrätta ett nordiskt försvarsförbund. Marskalk Mannerheim var en av dem som förespråkade ett sådant försvarsförbund. Också svenska socialdemokrater var positiva, men vad gjorde de innan de gick med på att studera saken närmare? Jo, de frågade ryssarna: Vad tycker ni om det här? Skall vi inrätta ett försvarsförbund? Detta var åren 1937, 1938 och 1939, och vad ryssarna planerade då vet ju alla som känner till historien. Det här är ett exempel på dumhet. Naturligtvis sade ryssarna nej. Jag tror att t.ex. vinterkriget hade kunnat undvikas om vi hade haft ett nordiskt försvarsförbund.

Även tiden efter andra världskriget utmärks av feghet och eftergivenhet i våra relationer med Sovjetunionen. Denna feghet och undfallenhet blev särskilt uttalad under Olof Palmes tid som statsminister. Man säger att Palme var modig i sin kritik av USA, men det håller jag inte med om. Det var enligt min mening i huvudsak fråga om demagogi. Ni vet ju alla att undersökningar har visat att det har förekommit spel under ytan, med försvarssamarbete, osv.

Jag tar upp detta därför att samma feghet i dag utmärker vår Kinapolitik. Vi törs t.ex. inte sälja viss materiel som klassas som krigsmateriel till Taiwan, en demokrati sedan 1992. Vi tar hänsyn till diktaturen Kina, som är mycket större, och vi är rädda om våra affärsförbindelser, främst Ericssons insatser i Kina.

Nu vill jag övergå till Tibet. Frågan om Tibet tas alltid upp av Clintonregeringen, och den togs upp även av de tidigare amerikanska regeringarna, i diskussioner om statusen som "mest gynnad nation" och handelsförbindelser med Kina.

Tibet är enligt alla kriterier ett fritt land, ett eget, fritt land, som har varit fritt sedan år 127 f.Kr., då staten Tibet uppstod. Åren 1949–1950 ockuperades Tibet av Röda armén, och man räknar med att ca 87 000 tibetaner blev dödade av Röda armén. FN har i tre resolutioner åren 1959, 1961 och 1965

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

fördömt ockupationen, men dessa fördömanden har egentligen inte lett till någonting. Man beräknar att ca 1,2 miljoner tibetaner under åren därefter har dödats på grund av ockupationen. Det har varit ett fruktansvärt förtryck.

Man undrar vad Sverige har gjort. Tyvärr har Sverige egentligen inte gjort någonting. Vi har under de 20 år som jag har följt SIDA:s budget skänkt ca 3 miljoner kronor. Detta kan jämföras med vad vi har gett Vietnam, ungefär 10 miljarder kronor. Vi har alltså gett 3 000 gånger mer till en kommunistdiktatur än till ett fredligt land som ockuperats av en kommunistdiktatur. Jag tycker att detta är något man bör tänka över och skämmas inför.

Jag tog upp frågan om Tibet i mitt första tal här i kammaren 1991. Alf Svensson är väl insatt i problemet. Vad har han gjort? Jag frågade honom häromdagen här i kammaren. Egentligen hade han inte gjort så mycket, och det var ju väntat. Han hade endast tagit upp frågan med någon kinesisk minister – till vad nytta detta hava må, sade han. Han trodde inte att det var någon nytta med det samtalet, och det tror inte jag heller. Han sade att det var svårt att hjälpa Tibet och tibetanerna, att man får lov att infiltrera in bistånd i landet, osv.

Men det är inte svårt alls. Det finns gott om tibetaner utanför Tibet som man kan börja med att hjälpa. Det finns kanske närmare 100 000 tibetaner i Indien, i Bhutan och i Nepal. Tibetänerna är ju faktiskt utrotningshotade. Vi kan ta hand om utrotningshotade växter och djur, men vi kan inte ta hand om och hjälpa utrotningshotade människor. Exempelvis Individuell människohjälp, en svensk organisation, bedriver verksamhet med skolor för tibetanska flyktingbarn i norra Indien.

Jag hoppas att få besöka dem i samband med ett parlamentariskt möte som har organiserats i New Delhi, och som efter vad jag hittills vet skall besökas av två av riksdagens ledamöter. Men dessa personer från Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, som i regel brukar besöka alla möjliga länder och yttra sig kring dessa, är tysta när det gäller Tibet. Det är en ganska märklig inställning. Man kan tala om alla möjliga andra länder och engagera sig, men när det gäller Tibet är Socialdemokraterna och Vänsterpartiet tysta.

Vad är det som pågår i Tibet? Jo, enligt Solzjenitsyn är den kommunistiska regimen i Tibet den grymmaste historien känner, och jag tror att Solzjenitsyn är fackman på det här området. Man fängslar t.ex. munkar och nunnor. Jag känner väl till tibetanska munkar, och några fredligare människor kan inte jag tänka mig. Jag var häromdagen i kontakt med Tibetan Office i London och fick veta att det här fortfarande pågår. Nyligen har man förlängt fängelsestraffet för en mängd nunnor, som egenligen inte har gjort någonting. Ungefär som i fallet med nobelpristagarinnan förlängdes dessa straff utan rättgång eller andra åtgärder. Dessa nunnor sitter inne redan nu.

Vad händer mer? Det händer otäcka saker. Tvångssteriliseringar och tvångsaborter pågår som tidigare. Det varierar litet grand i de olika distrikten i Tibet, men det förekommer och har inte minskat.

Vidare förekommer en enorm förstörelse av den tibetanska kulturen. År 1959 fanns 6 259 kloster i Tibet, och 1976 fanns åtta kvar. Det är alltså ett fruktansvärt kulturmord och religiös förföljelse som pågår.

Det pågår en mycket omfattande förstörelse av naturen i Tibet. 70 % av Tibets yta består av grässlätter, där nomaderna har sina hjordar. Man har

kört iväg nomaderna, och kineserna har flyttat in. De har brukat jorden väldigt hårt, så grässlätterna har förstörts, och erosion har blivit följden. Det finns nästan inga djur kvar i Tibet, utan de är uppätta och utplånade.

Vidare använder man Tibet som en avstjälningsplats för toxiskt avfall, bl.a. kärnavfall. I området kring sjön Lop-nor, "den vandrande sjön", som en del av er kanske kommer ihåg från Sven Hedins böcker, håller man nu på med kärnexperiment. Området är helt avstängt för omvärlden, men man vet vad som pågår där.

Vad kan man göra? Dalai Lama inbjöds 1987 att tala för den amerikanska kongressen. Han framlade sin fredsplan. Den innebar bl.a. att man skulle inrätta en fredlig zon i Tibet dit inte bara tibetaner utan alla människor i världen skulle få komma och finna inre frid och ro och komma ifrån världens stress. Det tycker jag verkar mycket sympatiskt. Jag tror att vi alla skulle behöva litet av det.

Rent praktiskt kan man öppna ett Tibetan Office här i Stockholm. Jag tror att det vore till stor hjälp. Det närmaste finns i London. Man kan hjälpa de olika organisationerna, t.ex. Médecins sans frontières och Schweiziska röda korset, som arbetar i Lhasa. Det finns mängder med möjligheter att hjälpa dem om man bara vill, vilket jag betvivlar.

Jag tror att det i framtiden kommer att finnas en möjlighet för Tibet att nå stor autonomi. Jag har talat med en hel del personer som känner till saken ganska väl. Man talar om någon form av finlandiserat Tibet då landet skulle tillhöra Kina men ha omfattande autonomi. Dit skulle Dalai Lama och flyktingar tillåtas att återvända. Det finns en viss ljusning.

Anf. 44 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag vill först säga till Leif Bergdahl att det är bra att Ny demokrati engagerar sig i frågan om Tibet. Det är ingen ny fråga för Vänsterpartiet. Vi har haft den frågan uppe långt innan Ny demokrati kom in i riksdagen. Vi har upprepat våra krav och kritiken mot Kinas tvångsokkupation av Tibet. Vi har också kommit med en rad olika konkreta förslag till hur vi tycker att Sverige skall ta upp frågan internationellt.

Det är mycket bra att fler partier är engagerade i den här frågan. Jag är övertygad om att de övriga partierna, inklusive Socialdemokraterna som direkt har tillfrågats, har tagit itu med frågan. Ny demokrati har inte varit ensamt om att intressera sig för saken. Men det är välkommet, eftersom det är viktigt att fler partier visar intresse.

Herr talman! Jag vill återkomma till utrikesministerns första anförande. Jag beklagar att utrikesministern nu gick från kammaren. Det är en bra utgångspunkt för regeringen att se på nutidssituationen, där man både kan ha stora förhoppningar och känna oro. Jag vill poängtera att utrikesministern sade att vi tog väl vara på de möjligheter som fanns. Det är lätt att instämma i de raderna.

Förvisso finns det många positiva tecken i världssituationen. Jag vill nämna situationen i Sydafrika, som flera andra tidigare talare har gått in på i detalj. Jag vill också nämna Chile som nu har lämnat diktaturen bakom sig och nu har gått in i en fas för att bygga upp en demokrati. I Palestina finns i dag grunden för en palestinsk stat.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

Samtidigt finns det många stora orostecken. I Chile bygger man upp en demokrati, men det finns t.ex. fortfarande politiska fångar. Ett annat orostecken är situationen i Guatemala, som Karl-Erik Svartberg var inne på tidigare, och jag vill lägga till Mexico. Det finns med andra ord en rad länder i världen som inger mycket stor oro. Min och Vänsterpartiets fråga är: Hur förvaltar regeringen sitt ämbete och tillämpar de vackra orden i praktiken?

Bertil Måbrink tog i sitt anförande och i sina repliker upp en rad exempel där vi från Vänsterpartiet är mycket kritiska till hur regeringen bedriver utrikes- och biståndspolitik. Vi har kunnat se hur man från regeringens sida har minskat biståndsbudgeten. På vissa områden är minskningarna katastrofala. Biståndet till Afrika har minskat med över 100 miljoner.

Flera andra talare har varit inne på insatserna i samband med valet i Sydafrika. Det är mycket bra att regeringen och också riksdagen kommer att bevaka valet i Sydafrika. Det är bra att det sker och att man har skickat ut valövervakare och fredsövervakare från kyrkor och ideella organisationer. Men vi kan inte stanna vid det.

Tidigare i debatten nämndes att utrikesministern under sitt besök i Sydafrika fick ta emot Nelson Mandelas tack till Sverige för de insatser som har gjorts under tiden av apartheid. Man kan naturligtvis kritisera utrikesministern eftersom hennes parti definitivt inte har gått i första ledet, utan tvärtom har motarbetat stödet till demokratiska organisationer i Sydafrika.

Jag vill fortsätta mitt resonemang med att vi i Sverige, liksom man i ANC gör i Sydafrika, kan försöka att inte blicka bakåt utan framåt och inte se till det bristande intresse som har funnits hos de borgerliga partierna. Vi måste fråga: Vad tänker ni göra i framtiden? Tänker ni vara med och bygga upp demokrati? Tänker ni bidra till att Sverige stärker demokratiska institutioner och utvecklingsprojekt i Sydafrika?

Jag kan inte annat än beklaga att man faktiskt har minskat budgeten. Biståndet till Sydafrika har minskat, stödet till ANC har helt tagits bort. Man har lagt tillbaka en del, men inte allt. I Vänsterpartiets partimotion har vi föreslagit att 300 miljoner avsätts för Sydafrika. Jag skulle önska att fler partier, även Socialdemokraterna, hade ett intresse av ett kraftigt ökat stöd för att bidra till att bygga upp demokratin.

Min förhoppning är att utrikesministern själv under besöket nyligen skall ha blivit vittne till vilka bra insatser som har gjorts på många olika områden i uppbyggnaden av det sydafrikanska samhället. Man har gjort insatser för hälsovård, juridiska rättigheter, människors rätt i rättsväsendet m.m. Det finns ett väldigt brett spektrum med många små projekt som är av mycket stort värde. Det finns alltså ingen brist på uppslag för vad pengarna skulle kunna användas till. Men det kanske blir först i och med Alf Svenssons besök i samband med valet som uppmärksamheten kring det konkreta arbetet och för ett utökat bistånd från Sverige till Sydafrika kommer. Det skulle i högsta grad vara nödvändigt.

Herr talman! Jag vill nämna Angola dit biståndet också har halverats. Man kan verkligen fråga sig varför det har skett just när det gäller Angola, ett land som är så oerhört drabbat av krigets fasor och där hela civilbefolkningen har lidit oerhört. Där om någonstans skulle väl en Marshallplan behövas för återuppbyggnaden när kriget har tagit slut.

Jag undrar också vad det finns för planer inför valet i Moçambique. Kommer svenska insatser att utökas?

Jag vill också kort kommentera Cuba. Utrikesministern var inne på situationen där och bristen på demokratiska rättigheter. I Vänsterpartiet är vi kritiska mot regimen på Cuba. Vi tycker att det brister när det gäller de demokratiska rättigheterna. Den kritiken måste Sverige framföra. Hur pass hårt kritiserar den svenska regeringen blockaden mot Cuba? Vi har i och för sig röstat för att gå mot blockaden. Men hur driver man frågan i regeringen? Hur försöker man övertyga det internationella samfundet om att blockaden mot Cuba måste upphöra? Jag tycker inte att vi kan se några som helst tecken på att regeringen har något intresse på det området.

Herr talman! När vi talar om mänskliga rättigheter talar vi ofta om vuxna som förnekas demokratiska rättigheter i politiskt avseende. Men det är barn som i allra högsta grad blir mest lidande när det råder brist på mänskliga rättigheter. Många talare uppehåller sig kring situationen i Bosnien och f.d. Jugoslavien, där barn och barns rättigheter definitivt kränks dagligen.

Jag vill gärna återgå till Angola, där inte bara kriget i sig orsakar stora problem. Där är bieffekter av kriget hundratusentals föräldralösa barn, undernäring och undermålig utbildning och hälsovård. Det är inte bara själva kriget, och att en del barn mördas eller skadas allvarligt, som är problemet. Kriget har även andra följder.

Jag vet att Lisbeth Palme för närvarande tillsammans med en delegation för Unicef befinner sig i Angola. Jag skulle vara intresserad av att veta i vilken mån man från regeringens sida tänker följa upp de förslag som kommer från Unicefs kommitté. Hur skall vi bevaka att just barnen och ungdomarna i Angola inte behöver lida så mycket som de gör i dag? Vad kan den svenska regeringen och det svenska folket göra i stället för att skära ned biståndet? Vilka övriga insatser kan vi göra?

Jag skulle också vilja fråga regeringen om en annan viktig del i svensk utrikespolitik, nämligen mintillverkningen. Ungefär 800 människor dödas av minor varje månad runt om i världen. En översynskonferens angående minor kommer att äga rum 1995, och inför den har Rädda barnen startat en kampanj.

Sverige tillverkar minor. Sverige har inte förbjudit export av minor. Sverige har inte agerat internationellt för att stoppa export och användning av minor.

Jag vill gärna höra regeringens syn på detta: Vad kommer ni att göra? Kommer ni att försöka stoppa tillverkningen, stoppa exporten och stoppa internationell användning av minor? Det är definitivt så att barn drabbas i stor utsträckning.

Till slut vill jag ta upp frågan om barnarbete. Barnkonventionen skyddar inte barn från barnarbete. Jag tror inte att bojkott och förbud mot barnarbete internationellt är en framkomlig väg, däremot att ge stöd åt dessa barn så att de får rimliga arbetsvillkor och att se till att deras rättigheter tillgodoses.

Vi har i Vänsterpartiet väckt en motion, och i en tvärpolitisk motion, med Moderaterna som första namn, lyfts de insatser fram som Sverige kan göra

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

för att kartlägga situationen och för att se vilka ytterligare insatser som kan göras.

Regeringen vill bara ge en mycket liten del i bistånd till barn och gatubarn, nämligen 15 miljoner, och det behöver definitivt ändras.

Herr talman! När jag frågar mina egna barn och andra svenska barn vad de vill bli när de blir stora, svarar de lärare, polis, brandman osv., men för barn i södra Afrika handlar det om att överleva. Målet måste vara högre för barnen även i södra Afrika och resten av världen än att överleva.

Anf. 45 INGER KOCH (m):

Herr talman! Den avsky och den förtvivlan som vi alla känner inför de illdåd som vi dagligen genom TV:s försorg bevittnar mot försvarslösa civila i Bosnien, där massakern i Sarajevo den 5 februari bara är ett exempel på en rad övergrepp, och i andra delar av det forna Jugoslavien gör att vårt intresse och vårt engagemang i första hand inriktas på händelseutvecklingen i Öst- och Centraleuropa. De konflikter som vi i dag ser i flera av de nya, självständiga stater som bildats efter Sovjetunionens och Jugoslaviens upplösning visar på nödvändigheten och behovet av hjälp från det övriga Europa och från världssamfundet med att bygga upp fungerande demokratier, där respekten för mänskliga rättigheter blir en självklarhet.

Orsaken till dessa konflikter är i flera fall att regeringarna inte accepterar sina minoritetsbefolkningar. Det är därför nödvändigt för en framtida stabil utveckling i dessa nya stater att de i sina konstitutioner har ett tillfredsställande skydd för mänskliga rättigheter och för minoritetsrättigheter.

Men, herr talman, stora och dramatiska förändringar sker också i Afrika. Detta gäller inte minst länderna på Afrikas horn. År efter år har här brutala inbördeskrig rasat, med förfärliga dödssiffror.

I Sudan – ett av Afrikas största länder – har inbördeskriget pågått med korta uppehåll sedan 1983. Det är en konflikt där de svarta kristna folken i söder har slagits mot arabisk och muslimsk dominans från landets norra delar. Kriget hårdnade när Khartoumregeringen försökte tillämpa islamisk sharialag även i de kristna områdena. De sudanesiska regeringsstyrkorna inledde i mitten på januari återigen en storoffensiv för att försöka krossa motståndet i de södra delarna av landet. Konsekvenserna är fruktansvärda, enligt rapporter från hjälparbetare i området. Det handlar om ren folkmordspolitik, där förutom själva krigshandlingen även svälten är ett vapen. 250 000 människor har redan dött på grund av torkan och inbördeskriget, och ytterligare 3,5 miljoner behöver omedelbar nödhjälp för att överleva sedan de flytt från sina hemtrakter på grund av striderna.

FN vädjar nu om bidrag från omvärlden. För att ytterligare en stor svältkatastrof på Afrikas horn skall kunna undvikas är det nödvändigt att västvärlden svarar positivt på denna vädjan och visar sitt engagemang även i denna del av världen. Samtidigt är det viktigt att brotten mot mänskliga rättigheter fördöms.

I Somalia har, tack vare FN:s stora insatser, svälten bringats under kontroll och utgör inte längre ett allvarligt hot. FN:s närvaro i landet har också delvis förbättrat det politiska läget och avhjälpt den totala laglöshet och upp-

lösning som rådde där efter diktatorn Siad Barres fall och de rivaliserande krigsherrarnas strider om makten.

FN:s säkerhetsråd ändrade också mandatet för FN-soldaterna i Somalia för några veckor sedan. Deras främsta mål skall, enligt en enhällig resolution, inte längre vara att avvärja landets stridande grupper, utan att främja politisk försoning.

Läget i Somalia är dock instabilt, och risken för ett uppflammande inbördeskrig är överhängande. En fortsatt närvaro av FN-trupper är därför nödvändig.

I Etiopien kan vi däremot efter inbördeskrigets slut för tre år sedan nu se hur övergångsregeringen söker leda landet mot demokrati. Allmänna, demokratiska, nationella val planeras äga rum i vår. Det finns dock fortfarande motsättningar mellan etniska och politiska grupperingar, och landet behöver Sveriges stöd för att den demokratiska processen skall kunna fortsätta.

Eritrea har genom utslaget i folkomröstningen i april förra året nu fått sin självständighet. En ny konstitution håller på att utarbetas, och allmänna val planeras. Även här har Sverige ett ansvar att bidra till att den demokratiska processen kan fortsätta.

Allt fler länder i Afrika inför nu flerpartisystem och håller fria val. Det stundande valet i Sydafrika är ytterligare ett exempel.

Men vägen till demokrati kan vara både lång och smärtsam. Utvecklingen i Angola, som Eva Zetterberg nyss nämnde, är ett exempel på detta. Efter de allmänna valen i september 1992, som gav det regerande MPLA-partiet en majoritet i nationalförsamlingen, tog oppositionspartiet Unita åter till vapen. 3 miljoner människor är nu på flykt undan striderna. 2 miljoner är i behov av akut nödhjälp för att överleva. Över 100 000 människor har dött i de nya striderna. Svåra övergrepp mot mänskliga rättigheter sker dagligen från båda sidor.

FN:s säkerhetsråd har fördömt Unitas vägran att fullt ut respektera fredsavtalet och säkerhetsrådets tidigare resolutioner. I september förra året införde rådet vapen- och oljesanktioner mot Unita. Mandatet för FN:s fredsbevarande insats har förlängts.

Detta är endast några exempel på de allvarliga konflikter som drabbar tiotusentals miljoner människor i Afrika och som är viktiga att komma ihåg när massmedia ensidigt rapporterar från mer närliggande konfliktområden i Europa.

Herr talman! FN har genom det nya politiska läget i världen nu en möjlighet att ingripa mot hot mot internationell fred och säkerhet runt om i världen. FN kan nu också ingripa i interna kriser vid massiva övergrepp mot de mänskliga rättigheterna.

Dagens situation visar också att FN är inblandat i en rad länder som övervakare och medlare vid pågående fredsprocesser och demokratiseringssträvanden i forna diktaturer runt om i världen. Samtidigt ställs allt fler krav på organisationen från nationer och olika folkgrupper i världen, att FN skall engagera sig för att åttstadkomma hållbara lösningar när nya hot och konflikter uppstår.

För att så skall ske behöver FN reformeras. I dag finns inte den kraft och auktoritet som världen behöver. Sverige och de övriga nordiska länderna har

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

därför, som utrikesministern nyss poängterade, tagit fram förslag som skall bidra till att stärka FN:s roll som konfliktlösare och fredsbevarare. Men även förslag som bidrar till prioriteringar av verksamheten, hårdare kontroll av sekretariatet och förbättrad budgetdisciplin har lagts fram. En nordisk resolution om reformer på det fredsbevarande området antogs också under höstens generalförsamling.

För att FN skall kunna möta den nya tidens uppgifter krävs ett större helhetsgrepp på reformverksamheten. Medlemsländerna måste på allvar diskutera hur organisationen skall användas i framtiden. Detta betyder att även de stora länderna, säkerhetsrådets permanenta medlemmar, aktivt och på allvar engagerar sig. Först då kan FN bli vad alla hoppades på när organisationen grundades: en garanti för fred, demokrati och respekt för mänskliga rättigheter.

Anf. 46 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Inger Koch talade inkännande om situationen i Angola och de lidanden som befolkningen där har utsatts för på grund av kriget. Då vill jag fråga: Är Inger Koch och moderaterna här i riksdagen villiga att försöka ändra regeringens förslag att dra ned biståndspengarna till Angola?

Anf. 47 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Vi kommer vid ett senare tillfälle att diskutera hur biståndet skall fördelas i världen. Men jag kan redan nu säga till Eva Zetterberg att de pengar som är avsedda för utvecklingsinsatser i Angola – det är de som enligt förslaget skall dras ned – inte kan användas i dag. Vad som för tillfället behövs är massiva insatser för att avhjälpa nöden. Vi måste just nu förhindra att människor svälter ihjäl på grund av kriget. När fred och försoning har återställts i landet kan vi återigen gå in med program som hjälper till att föra landet framåt.

Anf. 48 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Tolkar jag Inger Koch rätt när jag uppfattar hennes anförande så, att moderaterna har de här pengarna reserverade för att när ett fredsavtal föreligger så snart som möjligt ta dem i anspråk för att genomföra en återuppbyggnadsplan och även eventuella förslag från den Unicefdelegation som jag nämnde?

Anf. 49 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Den budget vi nu fattar beslut om hänför sig till det närmaste året. Jag hoppas naturligtvis att ett fredsavtal – eller åtminstone en början till en överenskommelse om fred – skall kunna träffas i och med de samtal som man ändå för, men riktigt så optimistisk att jag tror att detta kan ske under året är jag inte. Men självklart kommer Sverige att bidra till att det kan komma till stånd en utveckling mot demokrati, mot marknadsmässiga lösningar och även mot att skolväsen och liknande återigen kan börja fungera.

Anf. 50 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! "Nio brandbomber detonerade tidigt på söndagen i butiker, på pubar och restauranger i Belfast på Nordirland."

"I lördags morse genomfördes sex liknande attentat mot butiker i London."

"Tre beväpnade afghaner höll ännu sent på söndagen 16 pakistanska skolbarn som gisslan i Pakistans huvudstad Islamabad."

"Röda khmererna hävdade på söndagen att de dödat 127 kambodjanska regeringssoldater, däribland 18 officerare, under två dagars strider nära Anlong Veng."

"Samtidigt som ekonomin går på högvarv hårdnar det politiska förtrycket i Kina. Det hävdar människorättsorganisationen Asia Watch, som redogör för över 1 200 exempel på politisk och religiös förföljelse. Den 664-sidiga rapporten visar tydligt att det politiska förtrycket inte minskar utan ökar."

"Beväpnade gäng angrep vallokaler i minst tre byar då det första flerparti-vallet på söndagen hölls i den västafrikanska republiken Togo. --- Radion i huvudstaden Lomé sade att minst sex vallokaler hade vandaliserats så svårt att de inte kunde användas."

"Tuzla, Bosniens näst största stad, utsattes på söndagsförmiddagen för en serbisk granatattack. Sammanlagt fem granater slog ner i Tuzlas centrum."

Detta är citat, hämtade från en enda sida ur en svensk dagstidnings måndagsexemplar den här veckan.

Våld och brott mot mänskliga rättigheter präglar många – alltför många – av våra medmänniskors vardag över hela vår värld. Jag har här nämnt några exempel från en ond värld. Tyvärr kan listan göras mycket lång. Tidningen kunde denna måndag till frukostkaffet ha gett oss exempel på hur demokratiska människorättsorganisationer förföljs på Cuba, hur civilbefolkningen är ut och år in mördas i Angola, hur Mujahedinrörelsen kämpar för ett demokratiskt Iran. Den kunde också ha berättat om Polisarios kamp för ett fritt Västsahara, etc.

Är då allt på vår jord våld, elände och mörker? Nej, förvisso inte! Det finns ljus och hopp, just därför att människor är beredda att offra tid, kraft, ja sin personliga frihet och säkerhet, t.o.m. sitt liv, för att bekämpa våldet, förtrycket och brotten mot mänskliga rättigheter och för att hävda människans rätt att leva ett mänskligt liv i frihet.

Nelson Mandela är en i raden av alla de tusen och åter tusen frihetskämpar som offrar och har offrat sin frihet just för att bekämpa det våld och det förtryck som medmänniskor tvingas leva under. Mandelas och ANC:s långa kamp mot det sydafrikanska apartheidsystemet och för ett demokratiskt Sydafrika är på väg att lyckas. Val är planerade att genomföras i slutet av april.

Många misströstade om att Nelson Mandela någonsin skulle få delta i ett fritt och demokratiskt val. På grund av militärens obevekliga jakt på meningsmotståndare, alla dessa politiska fångar och människor i landsflykt vågade få tro att förändringens tid stod för dörren. Men Sydafrikas folk gav aldrig upp. I dag sitter f.d. torterare vid samma bord som f.d. tortyroffer för att diskutera en gemensam framtid.

Det finns all anledning för Sydafrika att känna glädje. Men mycket arbete

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

återstår att uträtta och genomföra för att valen i Sydafrika skall bli fria och rättvisa.

Vid fem riksdagsledamöters besök i Sydafrika för två veckor sedan – jag var en av dem – möttes vi av ett oroande budskap från företrädare för ANC, nämligen: Tiden är emot oss för närvarande. Och jag förstår våra afrikanska vänners bekymmer. Mycket tålmodigt arbete måste uträttas under de två månader som återstår fram till valet. 9 000 vallokaler skall upprättas. Identitetshandlingar skall distribueras till miljoner väljare, till analfabeter långt ute på landsbygden. Man skall bedriva utbildning om hur val går till för alla dem som aldrig förut deltagit i ett val. Man skall fastställa om man skall ha en eller två valsedlar. Det är ännu inte klart – två månader före valet. In i det sista förs fortsatta förhandlingar med Mangosuthu Buthelezis trilskande Inkathaparti, och man har förlängt tiden ytterligare för att få med partiet på valvagnen, men det ser ut att misslyckas.

Allt detta och mycket mer måste finna sin lösning före den 27 april, om fria och rättvisa val skall kunna genomföras. Och allt detta arbete måste uträttas under ständigt hot om våld.

Våldet i Sydafrika är omfattande. Varannan dag de senaste två månaderna har ett större sprängattentat utförts mot elkraftsanläggningar, järnvägar, kommunkontor, ANC-kontor, etc. – allt för att störa och förhindra utvecklingen mot ett demokratiskt Sydafrika.

I en TV-intervju häromveckan med ledaren för Afrikaner-Werstandsbeweging Eugene Terre Blanche fick vi erfara det hat och den oförsonlighet den vita extremhögern i Sydafrika besitter.

På ett kusligt sätt fick jag åter bekräftat det oförsonliga hat som jag för 30 år sedan fick erfara vid konfrontationen med vita farmare och affärsmän i södra Afrika. De kom från befriade länder norrut – Kenya, Tanzania, Zambia – och hade flyttat söderut till Sydafrika via Rhodesia-Zimbabwe. Deras inställning var helt kallt: Vi tar inte kampen i Zambia, Rhodesia-Zimbabwe. Vi tar kampen i Sydafrika – sedan återstår bara havet.

Nu gäller det att stödja Sydafrika på upploppet mot demokratins förverkligande i landet. I ett öppet brev till det svenska folket skriver Nelson Mandela bl.a. följande:

”Det finns så mycket att uträtta; de flesta av oss har aldrig deltagit i något val tidigare och många har förnekats rätten att lära sig läsa och skriva. Vi måste försäkra oss om att människor från avlägsna landsbygdsområden kan gå till vallokalen och att valarbetarna får de nödvändiga valattiraljerna. Vi måste också bekämpa de våldskrafter som försöker hindra den demokratiska processen”.

Låt oss nu gå hela vägen tillsammans med Sydafrikas kämpande demokrater, och låt oss komma ihåg att demokratin inte är säkrad enbart genom att val har genomförts! Det kommer en dag efter valdagen. Då måste vi vara med och bistå, förstärka och befästa ett demokratiskt Sydafrika.

Anf. 51 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! De flesta TV-inslag och massmedierapporter som vi får från konfliktområden kommer just nu från det forna Jugoslavien. Olika vittnesmål når oss om massvåldtäkter mot kvinnor och övergrepp mot barn. Här-

omdagen läste jag bosniska vittnesmål från serbiska koncentrationsläger. De berörde mig mycket illa. Fäder tvingades under pistolhot att våldta sina egna barn. Föräldrar tvingades se på när deras barn stympades för att sedan städa upp blod och benstumpar. Man ställer sig frågan hur ett krig kan förändra till synes beskedliga och tidigare goda grannar till obeskrivligt grymma bödlar.

Därför är det viktigt att alla insatser nu sätts in för att ställa dessa bödlar, våldtäktsmän och misshandlare inför den krigsribunal som har inrättats i Haag och att de som har gjort sig skyldiga till krigsförbrytelser döms. Samtidigt är det viktigt att man hjälper de människor som flyr från dessa grymhet och ger dem en fristad.

Kriget i det forna Jugoslavien påminner oss om att det finns konflikter i vårt närområde och inte bara i fjärran utvecklingsländer. Det är av största vikt att vi från svensk sida agerar så, att vi hjälper till att förhindra att andra interna konflikter utvecklas till nya allvarliga inbördeskrig. Det finns risk för detta i vår närhet. Jag tänker då på Turkiet.

Från olika rapporter framträder en bild av ett land på väg in i ett krigsliknande tillstånd. Turkiet anses höra hemma bland de europeiska demokratierna. Ändå är det ett land som står på tröskeln till ett omfattande inbördeskrig, ett land där respekten för mänskliga rättigheter minskar och det militära våldet ökar. FN:s kommitté mot tortyr publicerade en rapport i november i fjol. Där framgår det att tortyren är utbredd och systematisk. Många fall av utomrättsliga avrättningar och försvinnanden har samtidigt rapporterats.

Vi känner till att det sedan 1979 råder militärt undantagstillstånd i Kurdistan. Så sent som i april 1993 utfärdades antiterrorlagen. Den utvidgades dessutom i augusti av premiärminister Ciller utan parlamentariskt beslut. Nu är strejker, möten, demonstrationer och i stort sett alla former av demokratiska reaktioner, yttranden och aktioner förbjudna. Turkiet anses ändå höra hemma bland de europeiska demokratierna.

Handel kan nu förbjudas, byar tvångsdeporteras och människor arresteras i långa tider utan rättegång. Säkerhetsstyrkor och poliser skyddas från att bli anmälda om de anklagas för våldtäkt, utövning av tortyr och mord. Rätten att bestämma över liv har överlämnats till militärens och polisens godtycke. Men Turkiet anses höra hemma bland de europeiska demokratierna.

Läget har ytterligare förvärrats inför de kommande kommunalvalen, som skall hållas den 27 mars. Särskilda säkerhetsoperationer genomförs nu, och en offensiv propaganda sker både innanför och utanför landets gränser.

De militära aktionerna inkluderar säkerhetsattacker mot civilbefolkningen. Särskilt utsatta är de som vägrar delta i det s.k. byvaktsystemet. Av byvakterna kräver den turkiska staten att de skall bekämpa PKK i området. Att vara byvakt innebär samtidigt att man utsätter sig för angrepp från PKK. Om de vägrar att ställa upp riskerar de att attackeras av turkiska säkerhetsstyrkor. Det är verkligen en ond cirkel.

De första truppförstärkningarna av säkerhetsstyrkor sändes till sydöstra Turkiet i början av januari. De är tungt beväpnade, tränade för närstrider med gerillan, oftast maskerade och specialtränade för byoperationer. De flesta är anklagade för att ha varit inblandade i brott mot mänskliga rättigheter.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

Det har redan utförts en mängd räder mot byar. De utförs i stort sett på samma sätt. Byinvånarna blir sammanförda i byn och utsätts för hot och för-olämpningar. Styrkorna letar igenom husen. Egendom förstörs. Det tycks nu närmast har blivit rutin att man efteråt sätter eld på husen och också på fälten och husdjuren. Den turkiska staten pressar således kurderna att flytta från de mindre byarna. In- och utfarterna till byarna mineras, och militären upprättar livsmedelsblockader. Sedan 1985 har mellan 800 och 1 000 kurdiska byar förstörts.

Möjligheterna för pressen att rapportera om säkerhetsstyrkornas attacker har också försvårats. Journalister får utstå förföljelse, häktning och tortyr. Tidningar beslagtogs. Tidningen Özgür Gundem, som är en av de tidningar som ihärdigt fortsätter att rapportera om säkerhetsstyrkornas räder och agerande, har drabbats oerhört hårt. Under den tid som tidningen har getts ut, vilket är litet mer än ett och ett halvt år, har sex journalister dödats. En kvinnlig journalist har försvunnit. Tolv tidningsdistributörer har mördats. Säkerhetsstyrkorna misstänks ligga bakom alla dessa fall.

Försvarsadvokater och mänskliga-rättighets-aktivister förhindras att arbeta. Många häktas i månader och utsätts för förhör och tortyr. Andra dödas eller bara försvinner. Den turkiska statens syfte tycks vara att försöka förhindra att rapporter om säkerhetsstyrkornas övergrepp och försök att skrämja befolkningen i sydöstra Turkiet når omvärlden.

Därför är det oerhört viktigt att man runt om i världen, från olika länder och parlament, besöker Turkiet, särskilt i samband med valen. EU-parlamentet ville sända dit kontrollanter, men det turkiska parlamentet uttryckte besvikelse över detta beslut. Det visar att man från de turkiska myndigheternas sida verkligen är orolig för att visa upp sin situation.

Vi måste informera oss om hur läget är. Vi måste sprida information om situationen. Vi måste utöva påtryckningar på Turkiet. Vi måste se till att Turkiet respekterar de mänskliga rättigheterna. Ett sätt är att Sverige begär en granskning av Europarådets ministerkommitté över hur avtalet om de mänskliga rättigheterna mellan Europarådet och Turkiet följs. Jag undrar om statsrådet Svensson skulle kunna tänka sig att agera i denna riktning för att utöva påtryckningar på Turkiet.

Sverige bör också verka för att den högkommissionär för mänskliga rättigheter som generalförsamlingen har beslutat om också ges i uppdrag att granska kränkningarna i detta område. Jag ser alltså en uppenbar risk för att detta inbördeskrig i Turkiet kan sprida sig som en allomfattande krissituation som kan nå långt utanför landets gränser.

Herr talman! Förutom att turkarna förtrycker sin egen befolkning har de dessutom nyligen börjat utvisa iranska och irakiska flyktingar, trots att de står under UNHCR:s beskydd. Man överlämnar dem till gränsvakterna. Vi vet att det där väntar tortyr och även dödsstraff för dessa flyktingar när de kommer tillbaka. Att situationen är illa i Iran har vi fått många vittnesmål om, och jag har nyligen fått rapporter om att den på sistone har förvärrats.

Vi har väl alla fått information om att de kristna nu ytterligare förföljs i Iran. Kristna präster har mördats.

Tusentals politiska fångar sitter i fängelse, en del ända sedan år 1979 då den iranska republiken grundades. Här förekommer tortyr, skenavrätt-

ningar och andra övergrepp. Offentliga avrättningar har blivit ett ökat inslag i Iran. Dessutom sker avrättningarna efter i stort sett summariska rättegångar. Iranska motståndsmän dödas långt utanför Irans gränser.

Det är oerhört viktigt att vi fortsätter att uppmärksamma dessa händelser i alla internationella sammanhang och också tar upp dem i direkta samtal med den iranska regimen.

De iranska kvinnorna är mycket hårt utsatta för förtryck. De betraktas i stort sett som andra klassens medborgare. Total kontroll råder över kvinnorna. Iran är ett könsdiskriminerande och könssegregerat samhälle. Kvinnor träffar i stort sett bara kvinnor. Kvinnliga läkare behandlar kvinnliga patienter. Kvinnliga lärare undervisar kvinnliga elever. Kvinnor kontrollerar kvinnliga arbetsplatser. Kvinnor kontrollerar kvinnor på gatorna. Kontrollen har hårdnat. Allt går ut på att kvinnan inte skall synas. Hon skall inte kunna visa upp sig för någon. Om hon visar några hårstrån eller har målat läpparna hotar arrestering, misshandel, offentlig piskning och avskedande från tjänsten. Allt detta sker alltså år 1994 i Iran. Det är en situation som mera liknar medeltiden och den tidens häxprocesser.

Anf. 52 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag är mycket glad över den uppmärksamhet som frågan om mänskliga fri- och rättigheter får här i dag i den utrikespolitiska debatten. Vi är säkert alla överens om att den här typen av frågor och opinionsbildning inte kan få nog tid och nog uppmärksamhet. Som vi alla vet handlar det om en ständigt pågående process – en kamp mot kränkningar av människovärdet, av individens integritet och av varje människas rättigheter och frihet. Genom hela historien – i kultur efter kultur på kontinent efter kontinent – kan vi se eller skaffa oss information om hur förakt för svaghet, för oliktänkande och för människor av annan ras, annat kön, annan religion, annan politisk ideologi etc. fått göra sig gällande.

Just nu premiärvisas filmen *Schindler's List* här i Sverige, vilket jag tror att alla har observerat. Jag hoppas att många, många svenskar kommer att se den filmen. Den visar ett skede i vår europeiska historia som vi gärna vill glömma men inte får glömma. Historielösheten gör det lättare för vanvettet, den mörkaste ondskan, att jäsa igen. Man skulle så ofta vilja förbjuda och åter förbjuda. Det känns också ofta som om man skulle vilja vända ryggen åt alla dessa brott mot mänskliga fri- och rättigheter, vilket kanske skulle vara hälsosammast rent mentalt. Dessa brott är i regel oerhört grymma. Jag är övertygad om att vårt ansvar är att med öppen blick ihärdigt och outtröttligt informera, argumentera, bilda opinion och sätta oss i sinnet att på alla tänkbara sätt försöka främja respekten för de internationella människorättskonventionerna.

Vi vet alla att den kommunistiska kollapsen och det kalla krigets slut har lett till att konflikter som tidigare tryckts ned med blytung diktatoriska knutna nävar nu lätt blossar upp. Jag tror att det är utomordentligt viktigt att vi i det idémässiga vakuum som kan märkas fylls av större respekt för mänskliga fri- och rättigheter. Efter de bipolära decennierna behövs en makt eller korrigerande i riktning mot att ställa upp mot den extremism som populis-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

tiskt lätt hugger tag i en del grupper. Jag skulle vilja se respekten för mänskliga fri- och rättigheter som just det korrigeringsverktyget.

Av en medarbetare har jag informerat mig om det som har sagts. Jag ber om ursäkt, herr talman, för att jag inte har varit här under hela den tid som dessa frågor har debatterats. Det beror på att jag faktiskt trodde att den här debatten skulle äga rum i samband med den biståndspolitiska debatten som kommer att hållas i slutet av april. Jag är naturligtvis mycket glad över att ämnet också har kommit upp i dag. Jag tror dock att vi får tillfälle att återkomma i den nämnda debatten. Som jag sade tål dessa frågor verkligen att vara med i de flesta debatter och resonemang som vi för när vi berör både våra egna och de internationella relationerna.

Karl-Erik Svartberg har talat om fattigdomen som naturligtvis är ett hinder för mänskliga fri- och rättigheter. Vi är helt överens om det. Därför är människorätsfrågorna kopplade till biståndsfrågorna. Det är förstås inget annat än ett hån för många människor om vi skall stå här med stolta paroller från internationella konventioner samtidigt som vi inte bryr oss om deras eländiga fattigdom, vilken gör det omöjligt för dem att tänka en enda tanke om konventionstexter. Det här hänger ihop. Jag tror också att det är mycket viktigt, vilket har sagts här, att barnen och kvinnorna ställs i centrum. Det kanske vi gör i för liten utsträckning, låt mig ärligt säga det. Under min tid, låt vara kort, som minister för bistånds- och människorätsfrågor har det blivit allt mer påtagligt för mig att det i synnerhet är barnen och kvinnorna som kommer i kläm där fattigdomen härskar och där människorätskonventionerna kränks.

Sydafrika har omnämnts av flera talare. Jag kan försäkra att Sydafrika ingalunda kommer att lämnas därhän. Låt oss i dag glädjas över det som håller på att ske. Ni som har suttit i denna kammare i många år kan särskilt glädja er över de beslut som har fattats när det gäller att stödja kampen mot apartheid. Det är ingen tvekan om att Sverige har spelat en mycket väsentlig roll i detta sammanhang för att rucka på den vedervärdiga bastionen så att den nu håller på att rämna.

Herr talman! Jag vill också tacka Karl-Erik Svartberg för många trevliga meningsutbyten och önska honom all lycka framöver i den mycket betydelsefulla organisationen Caritas, som vi har de bästa relationer till.

Leif Bergdahl nämnde Tibet. Han hade också det landet uppe i en fråga till mig nyligen. Det gör mig litet förvånad. När nydemokraterna skall börja tala om bistånd tar de upp ett land, ett område eller en region som det är särskilt svårt att bedriva bistånd i eller att ha relationer till. Däremot skall vi naturligtvis göra vårt yttersta för att hjälpa tibetanerna. Beskrivningen av deras situation är säkert korrekt. Jag har sagt tidigare och kan upprepa det att vi gör en del för exiltibetanerna. Vi vill gärna göra mer om vi kan. Vi kan dock inte bortse ifrån att våra svårigheter att engagera oss inne i Tibet är mer än omfattande.

Biståndet till Angola har nämnts. Det är väl ändå allom bekant att skälet till att vi drog ner summan som presenterades i budgeten så mycket inte var något annat än att situationen är som den är i Angola. Beredskapen att rycka in med mera stöd och hjälpa till när uppbyggnadsprocessen är möjlig finns förvisso.

I debatten har man också talat om minor. Någon har tydligen frågat vad regeringen tycker om dem. Vi tycker naturligtvis förfärligt illa om dem.

Det är kanske bekant att vi arrangerade ett seminarium om minverksamheten för två tre veckor sedan. Vi sammanförde de som har med den typen av ärenden att göra, dvs. representanter från Försvarsdepartementet, Handelsdepartementet och från U-avdelningen. Det råder inget tvivel om att vi måste fortsätta att vara aktiva och mycket resoluta. Vi vet att antalet minor som utgör ett kontinuerligt hot mot människors liv och hälsa är enormt.

Inger Koch nämnde FN. Norden har utfört utomordentligt mycket – jag vågar säga firat triumfer. Jag säger utan omsvep att jag trodde att i fråga om det multilaterala biståndet fungerade relationerna som de skulle – enkelt uttryckt. Men jag har lärt mig att det multilaterala biståndet är alldeles för byråkratiskt och administrativt tungt. Därför har vi slitit med det nordiska FN-projektet. Det har manglats, stötts och blötts i alla tänkbara sammanhang. Jag behöver inte, herr talman, ta åt mig någon ära av detta. Jag skickar helt och hållet över berömmet till mina medarbetare. De är värda beröm för den insats de har åstadkommit där vi är på väg – långt ifrån färdiga – in i en situation där FN:s myndigheter och organ är, enligt vårt sätt att se, mer i en kondition där besluten inte behöver dras i långbänk, manglas vecka ut och vecka in i en alldeles för stor beslutande församling.

Herr talman! Det finns naturligtvis mycket mer att ta upp. Jag kan inte annat än att instämma i de påståenden som har fällt här angående olika länder och områden.

Ingbritt Irhammar tog upp frågan om Turkiet. Jag kan försäkra att det är ett land som ofta är på tapeten. Bara för några dagar sedan hade jag ett långt samtal med Turkiets ambassadör. Det finns mycket övrigt att önska. Samtidigt får vi ”skicka med” – som det brukar heta – att Turkiet har väldiga interna problem att slåss med. Det är extremism och terrorverksamhet. Detta är inte ett försvar för att landet bryter mot mänskliga fri- och rättigheter. Men landet befinner sig inte i en sansad och anständig intern situation när terrorverksamhet poppar upp runt om i landet.

Herr talman! Det är viktigt att vi ständigt är på vår vakt, bildar opinion, ligger i och alltid har MR-frågorna hyperaktuella. Detta är inte för att vi tror att vi kommer att nå ända fram, utan våra insatser hör hemma i den verksamheten.

Anf. 53 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Alf Svensson talar med värme om mänskliga rättigheter. Men det är för mig litet hycklande när han som exempel tar länder som Kina. Vi har från många partier kritiserat just bristen på rätten att uttrycka mänskliga och politiska rättigheter på ett demokratiskt sätt. Sverige har som biståndsland gått in med u-krediter och på andra sätt gett ett indirekt starkt stöd till Kina, likaså till Indonesien m.fl. länder där man klart bryter mot de mänskliga rättigheterna. Jag tycker inte att det vackra talet om mänskliga rättigheter stämmer överens i praktiken.

Jag vill ställa en fråga om biståndet. Regeringen har dragit ned biståndet till både Angola och Sydafrika, men med olika motiveringar. Vore det inte

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

bättre att ha kvar det fulla ekonomiska stödet till Angola, väl medveten om att det inte går att utföra alla projekt just i dagens läge förrän kriget är över. Men ha pengarna i beredskap så att så fort en freds- och återuppbyggnadsplan finns de kan sättas i verket! Varför inte göra så, Alf Svensson?

Regeringen har minskat bidragen till Sydafrika för att efter ett demokratiskt val kunna bygga upp demokratiska institutioner, utveckla landets sjukvård och skolor för alla osv. Jag har svårt att förstå det.

Herr talman! Vidare har vi frågan om barn och kvinnor. Alf Svensson nämnde klädsamt att det inte har satsats tillräckligt mycket på dem. Det är bra att den insikten finns. Det satsas alltför litet. De 15 miljoner kronor som går till gatubarnen i Sydamerika är en mycket liten droppe i havet. Det handlar ju om ungefär 200 miljoner barn i hela världen som är gatubarn eller som finns i barnarbete osv. Regeringen måste ha ett helt annat grepp i frågan.

Anf. 54 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag vill inte vara bister mot Eva Zetterberg. Men jag tycker ibland att det är onödigt att dra till med ord och uttryck som "hycklande". Vänsterpartiet har ju ett förflutet just i fråga om mänskliga fri- och rättigheter. Det är väl inte en helt främmande ideologi som detta erbarmelige Kina står för för Eva Zetterbergs vidkommande?

Jag har icke vid något tillfälle försvarat situationen när det gäller mänskliga fri- och rättigheter i Kina. Jag kan för övrigt berätta att jag kom till kammaren direkt från ett samtal med just den kinesiske ambassadören i Sverige. Jag har den övertygelsen att det är klokare att ha ett fönster öppet till Kina och föra resonemang och försöka påverka. Det är för övrigt vad de kinesiska dissidenterna jämt och ständigt säger: "Lämna oss inte. Vänd oss inte ryggen. Ha kontakt med oss."

Sedan kan man naturligtvis alltid resonera om det kloka i att sätta av en stor summa för bistånd till Angola, väl medveten om att denna summa inte kommer att kunna brukas. Jag är säker på att det då skulle finnas någon i kammaren som skulle fråga mig, om vi verkligen är så okunniga om Angola så att vi tror att vi kan använda denna summa till bistånd som där ser ut just nu. Men det tillhör politikens villkor att hur man än vänder sig har man en viss kroppsdel bakåt.

Anf. 55 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag vet inte vad mitt parti har haft för speciella relationer till Kina. Jag är okunnig på den punkten. Alf Svensson är tydligen mer insatt i den frågan än vad jag är. Mitt parti har under flera år kritiserat just bristen på demokrati i Kina.

Jag menar – även om Alf Svensson personligen inte varit inblandad i att ge biståndspengar till Kina – att det förhållandet att landet får svenska ukrediter gör att Sveriges regering spelar en viktig roll på det området.

Jag vill också ytterligare kommentera frågan om barn. Sverige har undertecknat barnkonventionen. Jag menar att konventionen förpliktar. Den förpliktar inte bara här i Sverige utan även i högsta grad hur ett bistånd måste utformas just för att nå fler barn än biståndspengar i dag når för att erbjuda en värdig tillvaro.

Jag ställde en fråga tidigare som Alf Svensson kanske inte hörde. Representeranter för Unicef, med Lisbet Palme i spetsen, besöker för närvarande Angola. De kommer säkert att komma fram till rekommendationer för ytterligare insatser. Är Alf Svensson villig, om det kommer propåer från Unicef om ytterligare insatser i dag, att acceptera dem och gå in med ett massivt stöd så fort möjligheterna bjuds?

Jag har ett par frågor vad gäller barn och barnarbete. Det finns över 200 miljoner gatubarn eller barnarbetare. Vad vill man konkret göra från regeringens sida i biståndssammanhang och också i internationella överläggningar? Är man villig att kartlägga situationen med barnarbete i världen?

Anf. 56 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Det är alldeles självklart att vi skall ta till oss vad Unicef-kommittén säger efter besöket i Angola, givetvis. Det finns från min sida en stark vilja att avsätta påtagliga och rejäla resurser för att avhjälpa och i någon mån sopa undan den nöd som alldeles uppenbart drabbar inte minst barnen i Angola.

Sedan tror jag att Eva Zetterberg och jag är helt överens om att biståndet i sin helhet skall vara inriktat så att barnen blir hjälpta. Även om man här kan nämna en viss summa, ett visst antal miljoner, som explicit är riktade till insatser för gatubarnen, är vi säkert överens om att många andra konton också inrymmer insatser som är ägnade att göra tillvaron drägligare för kvinnor och barn.

Jag kan försäkra Eva Zetterberg om att barnarbete, över huvud taget kränkande av barns fri- och rättigheter, ständigt är på agendan vid varje bilateral eller multilateral överläggning där det går att ta med just denna fråga.

Anf. 57 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag är tacksam för att Alf Svensson i sitt anförande kommenterade situationen i Turkiet. Jag menar nog att man skulle kunna vara ännu tydligare än vad han var. Då tänker jag på att brotten mot mänskliga rättigheter har en sådan utformning och sker i sådan omfattning att det inte går att ursäkta detta med att det finns en terrororganisation i området. Självklart skall vi fördöma all den terror som PKK utövar. Men det får inte vara en ursäkt, vilket också Alf Svensson var inne på, för det våld som den turkiska staten utövar som statsterror.

Det är oerhört viktigt att vi i alla sammanhang påminner om att våld inte löser några konflikter. De måste lösas med fredliga medel och dialog. Vi måste också komma ihåg bakgrunden till varför PKK har kunnat växa och få ökat stöd i området. När inte Turkiet under ett antal år har kunnat respektera de grundläggande mänskliga rättigheterna och kurdernas behov i området, har det alltså bildats en gerillaorganisation, PKK, som har tagit till våld. Detta våld skall som sagt fördömas, men det får inte tas som en ursäkt för statsterrorn i Turkiet.

Jag vill bara påminna om min fråga om Alf Svensson kan tänka sig att Sverige begär av Europas ministerkommitté en granskning av avtalet om de mänskliga rättigheterna mellan Europarådet och Turkiet.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

Anf. 58 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag är tacksam för att Ingbritt Irhammar sade att jag inte på något sätt vill ursäktat våldet i Turkiet. Ingbritt Irhammar sade också att våld inte löser några konflikter, utan det är medelst förhandlingar och överläggningar som dessa kan lösas. Jag håller naturligtvis i princip med om det. Samtidigt kan vi inte – det har jag sagt förut i mitt anförande – bortse från att den turkiska staten har enorma bekymmer med det våld som begås i synnerhet av PKK, den infiltration som PKK använder sig av ute i byar och de provokationer som därmed skapas.

Jag är förvisso överens med Ingbritt Irhammar om att detta måste påtalas i alla tänkbara forum och sammanhang. Men jag tycker samtidigt att man skall tillstå att situationen för turkarna är mycket komplex. Jag hoppas självfallet – och arbetar också för det – att de minoriteter som kommer i kläm och som så att säga drabbas från båda håll skall kunna få ett mycket bättre skydd när det gäller mänskliga fri- och rättigheter än vad som för närvarande är fallet.

Anf. 59 LEIF BERGDAHL (nyd) replik:

Herr talman! Jag vänder mig till Alf Svensson, som inte var här när jag höll mitt huvudanförande. Jag hoppas att Alf Svensson läser igenom det i protokollet så att jag inte behöver upprepa det.

Jag tog upp situationen i Tibet. Den första fråga jag ställde till Alf Svensson 1991 här i kammaren gällde Tibet. Alf Svensson kommer säkert väl ihåg det. Jag frågade häromdagen igen vad som har gjorts. Jag hör att Alf Svensson nu är betydligt mer insatt och positivare inställd än i början. Det här var inte så där vidare aktuellt ämne för honom när han var ny i sitt arbete. Nu tror jag att någonting är på gång. Men vad har man gjort rent praktiskt?

Alf Svensson nämnde vid en frågestund för några dagar sedan att det är svårt att hjälpa tibetaner. Jag säger att det inte är svårt att hjälpa dem. Det är egentligen mycket lätt att göra det, men man måste hjälpa på ett annat sätt än det vanliga. Man måste göra det via olika organisationer som verkar i Tibet. Jag kan nämna några här. Det finns en organisation som heter Médecins Sans Frontières, som alla känner till. Den har verksamhet i Lhasa. Det finns en organisation som heter Röda korset, som vi alla känner till. Dess schweiziska gren arbetar i Lhasa. Man kan exempelvis gå via Individuell Människohjälp, som säkert Alf Svensson känner till, som driver skolor i norra Indien för tibetanska barn. Man kan gå via Tibetan Office i London. Jag var i kontakt med den organisationen häromdagen. Den har mycket god kännedom om Tibet och är Tibets mer eller mindre officiella representant i London. Det finns alltså en mängd kanaler.

Nu vill jag att Alf Svensson lovar att det blir av att man hjälper dessa stackars människor. Jag kommer att fortsätta att arbeta med frågan den här valperioden ut, och jag hoppas att vi får fortsätta detta samarbete ytterligare fyra år. Jag kommer att ta upp frågan om Tibet om och om igen tills det händer någonting.

Anf. 60 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag vill understryka att jag är mycket glad över att någon av nydemokraterna ivrar för biståndssatsningar. Det är inte alltid, herr talman,

att det inträffar. Jag hoppas att Leif Bergdahl och övriga så småningom kommer att utvidga sitt engagemang så att det blir riktigt intensivt – behov finns också utanför Tibet, i andra länder. Då kommer det nog inte att räcka med 0,7 % i bistånd, utan det kommer att klättra över 1 %. Jag ser fram emot den dagen, herr talman, och jag hoppas att den inte är alltför avlägsen.

Vi hjälper ju exiltibetaner. Jag kommer dess värre inte ihåg summan. I Indien hjälper vi dem. Jag skall naturligtvis informera mig bättre till nästa gång vi möts, Leif Bergdahl, så att jag kan ange det exakta krontal som hittills har satsats, och inte bara i Tibet.

Jag tror att det är betydelsefullt med opinionsbildningen. Jag hoppas naturligtvis att det här meningsutbytet har battrat på den. Vi tog faktiskt emot – jag i all enkelhet – Dalai Lama, till irritation för en del i Tibet. Jag nämnde för en kort tid sedan här i kammaren att jag tog upp frågan under mitt besök i Kina. Jag påtalade situationen för tibetanerna. Men vi skall fortsätta – det är vi överens om. Jag håller med om att vi naturligtvis skall göra så mycket vi kan för att hjälpa detta arma folk.

Anf. 61 LEIF BERGDAHL (nyd) replik:

Herr talman! Det var trevligt att höra detta positiva svar. Jag kan tala om att jag inte bara är engagerad för tibetaner utan också för srilankesiska budister i Stockholm. Nydemokraterna är icke sådana som de framställs i medierna, utan många av oss har ett djupt mänskligt engagemang.

Hur många procent i bistånd som skall ges kan vi diskutera. Men jämfört med t.ex. vårt grannland Finland är Ny demokratis politik betydligt mer generös än landet Finlands i fråga om flyktingpolitik, u-hjälp osv. Vi är alltså inte särskilt grymma av oss. Internationellt sett är Ny demokratis politik egentligen vänlig mot flyktingar och innebär att vi vill hjälpa andra länder.

Anf. 62 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Mänskliga rättigheter handlar inte bara om grundläggande fri- och rättigheter, utan också om sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. Det är här som framför allt de internationella samfundens ansvar kommer in, för att dessa rättigheter någon gång skall kunna bli en realitet för människor runt om i världen.

I regeringsförklaringen – i dag liksom tidigare – går sambandet mellan marknadsekonomi och mänskliga rättigheter som en signatur. En ohämmad marknadsekonomi måste motverkas. Det behövs en balanserad och socialt inriktad marknadsekonomi. Men en ohämmad marknadsekonomi leder till exploatering, utslagning och fattigdom. Det råder inte brist på marknadsekonomi i Sydafrika, i Argentina, i Brasilien, i Colombia eller i Peru – för att ta några exempel. Där existerar det både marknadsekonomi och också allvarlig och omfattande fattigdom, liksom i åtskilliga av dessa länder en skyhögt inflation.

Det behövs därför en mera nyanserad bild. Marknadsekonomi leder inte automatiskt till välstånd och utveckling. Det behövs inte bara bistånd utan också en aktiv internationell politik för att stärka insatserna för utveckling och välfärd runt om i världen.

Jag läser med tillfredsställelse i regeringsförklaringen om inrättandet av

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

en högkommissarie. Jag vill bara erinra om att det under de många som frågan har väckts har funnits motstånd här i riksdagen mot detta yrkande. Det är nu bra att regeringen – liksom andra som har varit kritiska – ställer sig bakom detta, men det räcker inte bara med att inrätta en högkommissarie. Det krävs också att denna högkommissarie får de resurser som krävs för att en sådan institution skall kunna verka och få betydelse. Det vore därför av intresse att höra vad statsrådet Svensson har för kommentarer till detta.

Jag undrar också vad statsrådet har för kommentar till frågan om en krigsförbrytardomstol. Det är fråga om en ad hoc-domstol som bara gäller Jugoslavien. Men är regeringen beredd att verka för en internationell krigsförbrytardomstol för alla krigsförbrytelser, t.ex. de krigsförbrytelser som har begåtts i Cambodja och i Angola – för att nämna bara några exempel? Det är av stort intresse att få veta hur man ser på frågan om en internationell krigsförbrytardomstol.

I en regeringsdeklaration om mänskliga rättigheter hade jag nog tänkt mig att en del andra frågor väl hade fyllt sin plats, lika väl som frågorna om Kina, Cuba och Vietnam. Jag är helt införstådd med nödvändigheten av att påtala de kränkningar av mänskliga rättigheter som förekommer i Kina, Vietnam och Cuba – det har också jag gjort många gånger. Däremot tycker jag att det är något märkligt – och nu återkommer jag till vår käpphäst – att Indonesien inte nämns. Jag undrar om statsrådet har något svar på den fråga som jag härordagen ställde om Indonesien, där det förekommer mycket allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter, nu senast i form av arresteringar av ledande fackliga funktionärer.

De 9 000 fångarna med politisk bakgrund i Israel och på Västbanken behöver också en viss omtanke, men det ser jag ingenting av i regeringsdeklarationen. Jag hoppas att statsrådet kan säga någonting om att man aktivt vill verka för en amnesti av de politiska fångarna på Västbanken, i Israel och i Gaza.

Europarådet är omnämnt i regeringsförklaringen, men det får en blygsam plats. Vad som är av särskilt intresse är att få veta hur regeringen kommer att ställa sig till strävandena att få till stånd en minoritetskonvention och till att åstadkomma förbättrade europeiska regler om asylrätten. Jag tycker också att man inte bara bör tala om de baltiska staterna som om de uppfyllde alla mänskliga rättigheter. Det gör de inte. När det bl.a. gäller dödsstraffet har de baltiska staterna mycket kvar.

Slutligen beträffande Turkiet vill jag instämma med det som Ingbritt Irhammar sade. Jag förväntar mig att få höra vad regeringen konkret är beredd att göra för att få till stånd en förändring när det gäller de allvarliga kränkningar som försiggår i Turkiet.

Anf. 63 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Jag vill först säga att jag instämmer i Hans Göran Francks anförande i alla dess delar. Ingbritt Irhammars anförande när det gällde Iran var nästan identiskt och ordagrant lika Vänsterpartiets motion. Jag väntar därför med mina kommentarer till dess att motionen behandlas i utskottet och ärendet läggs fram för kammaren i form av ett betänkande.

För ca en månad sedan besökte representanter för den samlade oppositio-

nen i Irak Sverige. Det var representanter för kurderna i norr, för shiamuslimer och andra muslimer samt för träskaraber i den övriga delen av Irak. Deras högkvarter ligger nu inne i den skyddade zonen.

Genom att skydda ett område från Saddamregimens luftangrepp beslutade FN hösten 1991 att stoppa Saddamregimens planer på att rensa Kurdistan från kurder, assyrier och andra som var motståndare till regimen. Det gjorde att de flyende människorna kunde återvända. Det har nu gått mer än tre år sedan detta skydd upprättades, men ännu svävar alla i ovisshet om när skyddet skall kunna dras tillbaka.

Den av FN proklamerade blockaden mot hela Irak – och även den skyddade zonen – pågår fortfarande. Den kurdiska regionen är dessutom utsatt för en blockad från Saddamregimen.

Människorna i den skyddade zonen har svårt att förstå att de av världssamfundet skall straffas med samma medel som deras bödel bestraffas med. Deras besvikelse och känsla av att vara övergivna av världens demokratiska länder bara växer.

Den delegation som var i Sverige sade bl.a. att man inte väntar sig att andra länder och krafter skall komma och befria dessa människor med vapnad makt. Man inser att man måste stå för den befrielsen själv.

Vi behöver annat stöd, ett stöd för hjälp till självhjälp, för att kontakterna med omvärlden skall öppnas, för att möjligheten att bygga upp den infrastruktur som förstördes under Gulfkriget skall underlättas, för att sanktionerna för införsel av varor för detta ändamål skall lättas och för att om möjligt få i gång handeln så att det allt större behovet av humanitär katastrofhjälp kan minskas. Med tiden, med den växande nöden och med känslan av vanmakt, minskar förutsättningarna att bibehålla och utveckla den demokrati som har börjat byggas upp i området.

På grund av de två blockaderna måste den lokala administrationen passivt tillåta Irans fundamentalistiska regims satsningar på moskéer, bistånd och infiltrering bland dess nödlidande folk.

Under tiden med detta dödläge minskar människors tro på en positiv utveckling. Människor söker sig ut ur regionen till andra länder.

En annan viktig insats som måste göras i området är minröjning. I det sammanhanget vill jag återkomma till den fråga som Eva Zetterberg inte fick besvarad. Förutom behovet av hjälp till minröjning är det angeläget framför allt för människor som lever i starkt minerade områden att minering undviks i framtiden. Kommer Sverige att förbjuda tillverkning av och handel med minor?

Anf. 64 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag tog upp detta tidigare, men jag kanske inte var så utförlig som jag borde ha varit.

Seminariet mynnade ut i en hel del mycket konkreta förslag om krav som måste ställas på de länder som säljer och använder minor. Jag tror att jag för svenskt vidkommande vågar säga att minorna, som väl är, är på väg att bli ett helt avslutat kapitel. Jag har inte skaffat mig svart på vitt på detta, men efter att ha lyssnat på seminariet kan man göra den tolkningen.

Sverige tillhör inte de länder som exporterar och säljer minor, men icke

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

förty är det stora problemet i dag att det finns miljontals och åter miljontals minor som är ett potentiellt hot mot exempelvis människorna i Angola, som nämndes. När de går ut för att skaffa sig mat måste de in på minerade områden. Därför behövs internationella bestämmelser. Det är en tingens ordning som gör att man, i alla fall efter att fred har slutits eller när överenskommelser har åstadkommits, kan oskadliggöra minorerna. Men det kan inte göras genom att man söker upp dem en efter en utan det måste ske på annat sätt.

Anf. 65 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Lennart Rohdin talade här tidigare om en politik som hade förts på ett annat område. Han sade att den mest hade präglats av "om" och "kanske". Jag tycker att också Alf Svensson svar hade litet av samma prägel. Även om vi inte säljer minor, så säljer vi delar till minor.

Eftersom jag i mitt anförande glömde en fråga vill jag passa på att ställa den nu. Är regeringen och Alf Svensson villiga att verka för att blockader mot den i Irak skyddade zonen mot Kurdistan upphävs?

Anf. 66 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Jag vill ta upp utvecklingen i Latinamerika som inger både hopp och oro. Man har där haft en reellt stark ekonomisk utveckling. Konsensus om statens roll i ekonomin var en av framgångarna.

Marknadsekonomiska reformer i nästan alla latinamerikanska länder har lett till ekonomiska framgångar. Men en svag makroekonomisk struktur, fattigdom och nu också sviktande exporttillväxt börjar nu att pressa fram en aktivare statlig politik. Militäretablissemangen, korruption, militanta fackföreningar och gammal misskötsel är fortfarande faror i dessa länder.

Mycket är oväntat. Trots en tidigare tidsinställd skuldbomb som hotade hela det globala finansiella systemet har Latinamerika nu blivit en magnet för globalt kapital. Nästan alla länder, utom Cuba och Haiti, leds av valda presidenter i stället för av diktatorer. Ekonomiska reformer har kylt ned den ekonomiska skakigheten. Protektionistiska ekonomier har blivit frihandelsorienterade.

Sydostasien blev ett föredöme, och frihandeln avvecklade ransoneringar och svarta börs-affärer. IMF och Världsbanken drev på.

Men det är ingen ren och hedervärd ideologi bakom allt som sedan har hänt. Menem i Argentina byggde mycket på nationalistiska strömningar. Politisk realism och omvärldsförhållanden motiverade reformer, och inflationen beredde vägen för sundare fiskal och monetär politik.

I Latinamerika finns en brist på nödvändiga infrastrukturinvesteringar. En tredjedel saknar elektricitet och sanitära installationer, en fjärdedel saknar rent dricksvatten, hälften av vägarna behöver byggas om och bara elförsörjningen kräver 7 miljarder dollar per år under en tioårsperiod.

Ränteläget är högt. Sedan 1989 har man i Latinamerika fått mer främmande investeringar än i någon annan del av världen. Detta har höjt valutornas värde och därmed minskat exporten.

År av låga investeringar, protektionism, dålig teknologi och indexerade löner innebär en annan fara. Nu växer importen mer än exporten. Olja, socker, kaffe och tenn är lågprisprodukter på världsmarknaden.

De kritiskt fattiga kräver med all rätt institutionella reformer. Ursprungsbefolkningarna måste tillgodoses. Skövlingarna av regnskogarna måste upphöra.

Valen i Brasilien, Venezuela, Santiago del Estero i Argentina samt Chiapashändelserna i Mexico talar för att 1994 kommer att bli ett prövoår för de ekonomiska reformerna och för demokratin.

Välfärdssystem, privatisering, utbildningssatsningar och skattereformer tar tid och kraft. Parlament, domstolar, lokala myndigheter och godsägare som har fått subsidierna minskade verkar destabiliserande.

Den under så lång tid upprörande MR-situationen är nu generellt något lugnare men alls inte tillfredsställande.

Situationen i Latinamerika är instabil och inger både hopp och oro. Vi måste från svensk sida aktivt följa utvecklingen av MR-frågor, demokrati och marknadsekonomi under åren framöver.

Anf. 67 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Socialdemokraterna har i biståndsmotionen markerat en prioritet åt olika konfliktområden. Vi ser det såsom avgörande för fred och utveckling att vi gör en särskild koncentration till sådana områden. Jag kan här i mitt anförande välja att bara ge ett exempel på detta, nämligen Mellanöstern. Jag tycker att det finns anledning att i utrikesdebatten säga någonting också om Mellanöstern.

Vi har för vår del under mycket lång tid prioriterat den politiska utvecklingen i Mellanöstern. Jag har själv faktiskt följt den i snart 20 år. Det finns all anledning att göra det nu också när fredsprocessen är på gång. Då kanske man bör ge denna fråga högsta prioritet.

Den utveckling som vi ser är självfallet positiv – de konkreta förhandlingarna inte minst. Det är en framgång, inte minst för oss socialdemokrater som har jobbat så aktivt för detta. Jag vill särskilt framhålla Sten Anderssons insatser för att skapa en dialog mellan PLO och USA. Jag tycker att de borgerliga partierna, särskilt i opposition, har varit mycket passiva i denna fråga. Det har dock skett en vändning i regeringsställning. Den får man väl säga är senkommen men välkommen.

Den process som pågår är positiv men också ömtålig med bilaterala och multilaterala samtal. Vi ser en stegvis utveckling, som jag tror är en klok politik. Det gäller att vinna folken för saken, att förankra och att ha tålamod. Det är faktiskt en brant stege, som man skall bestiga, och denna stege måste stå stadigt. Man kan ta ett steg i taget. Men vi kan också konstatera att processen i alla fall ser ut att vara oåterkallelig. Det var som vi sade: kommer processen i gång, går den inte att vända.

Hindren är dock många. Detta kan jag intyga efter att helt nyligen tillsammans med andra riksdagsmän från olika partier ha besökt området. Även om vi inte kan vänta oss ett stopp i fredsprocessen, kan vi vänta oss allvarliga komplikationer. Det finns extremism på båda sidor. De judiska bosättningarna och många av 70-talets ideologiska immigranter ser landet såsom givet av Gud och anser att palestinierna skall flytta på sig. Vi har fundamentalismen på den palestinska sidan. Det är hårdföra falanger som ser våld och en ore-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

sonlig inställning såsom något nödvändigt. De ser Arafats handskakning med Peres eller Rabin såsom ett förräderi.

Vi kan se att opinionen för fredsprocessen bland palestinierna under den tid som har gått har sjunkit från 70 % till 40 %. Vi ser den dagliga situationen med svåra förhållanden för palestinierna när det gäller bostäderna. Arbetslösheten är enormt stor. Ungefär varannan är arbetslös i Gaza. Kommunikationerna är besvärliga med ideliga kontroller. Universiteten är visserligen öppna, men lärarna får ägna den mesta tiden åt pappersexercis och kontroll från ockupationsmyndigheterna. Politiska fångar sitter i allra högsta grad kvar i fängelserna. Problemen med de mänskliga rättigheterna är stora. Bosättningarna expanderar faktiskt trots vad som sägs. Mark konfiskeras och bosättnarnas uppträdande är naturligtvis oerhört aggressivt. Det kan vi följa i TV.

Även den israeliska befolkningen känner djup oro inför det tilltagande våldet i intifadan. Det har ju bl.a. lett till stängning av Västbanken och Gaza från israelisk sida. Det finns många tvivel på att tvåstatslösningen går att uppnå, att man kan lösa frågan om bosättning och vattenfrågorna i Jerusalem.

Men när man har besökt detta område, måste man trots allt säga att optimismen överväger. Palestinierna har tålamod. Man använder mer hjärna än hjärta, och det kan behövas i denna situation. Den israeliska opinionen har successivt vunnits, och man genomgår nu någonting som kan liknas vid en psykologisk jordbävning. Det är en ny atmosfär. Det finns ingen väg tillbaka. Vägen tillbaka ser bara värre ut.

Efter Jeriko- och Gazaplanen gäller det nu att hålla tempot uppe och undvika besvikelser och motreaktioner. Det gäller att ge ett starkt stöd till fredsprocessen. Här är Sveriges regerings agerande oerhört viktigt. Man måste utnyttja alla kanaler som finns för att ge ett fortsatt stöd i fredsprocessen. Man måste ta alla tänkbara initiativ. Det är viktigt att alla länder medverkar i fredsprocessen. Det är angeläget med fortsatta förtroendeskapande åtgärder. I dem ingår rimligen att Israel definitivt fryser bosättningspolitiken, då även beträffande östra Jerusalem. Det är också rimligt att palestinierna avblåser intifadan, när de nu uppnår den del av sina mål.

Här finns det utrymme för aktiviteter från regeringens sida. Stödet till palestinierna måste byggas ut på olika sätt. Det gäller frivilligstödet, infrastrukturstödet samt stödet till administration och institutioner. Här görs en del, men ännu mer behöver göras. Regeringen har även ett ansvar för att stöta på andra länder. Regeringen drog förra året ner UNRWA-stödet men har nu ändrat sig och satsar mer. Det är bra, men ännu mer pengar behöver satsas. Framför allt behöver vi planera framåt för konstruktiva och genomtänkta insatser. Det är inte bara fråga om pengar. Det är även fråga om ett personligt engagemang och deltagande i utvecklingen i Mellanöstern.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag tycker att det är bra att regeringen har ändrat uppfattning och är beredd att satsa mer i Mellanöstern. Men det räcker inte med bara detta, utan nu krävs nya tag och ett offensivt och intensivt arbete för att fredsprocessen skall löpa vidare. Det är en prioritering som i alla fall vi socialdemokrater vill göra.

Herr talman! Mänskliga rättigheter är ett fundamentalt begrepp i en demokrati. Det är rätten att få överleva, att slippa tortyr, att få utöva sin kultur och att fritt få uttrycka sina åsikter. I en demokrati är detta självklara saker. Men i världen i övrigt i dag är mänskliga rättigheter en bristvara. I alltför många länder begår överheten brott mot de mänskliga rättigheterna. Men på FN:s världskonferens för mänskliga rättigheter i somras i Wien bedyrade alla stater respekten för mänskliga rättigheter. Konferensen samlade tusentals människor från hela världen. I den stora FN-byggnaden höll staterna och den officiella konferensen till på övervåningen. På det undre planet arrangerade icke-parlamentariska organisationer debatter, utställningar, föredrag m.m. Det var upstairs and downstairs eller, som någon sade: Där uppe sitter förtryckarna och där nere de förtryckta.

En mycket stötande resolution lades fram av Turkiet om mänskliga rättigheter och terrorism. Konventionen om mänskliga rättigheter handlar om att skydda medborgarna mot den egna staten. Brott mot mänskliga rättigheter avser således staters agerande och inte enskilda personers eller organisationers. Det är därför felaktigt att koppla ihop mänskliga rättigheter och terrorism. Terrorism skall självklart motarbetas, eftersom den är ett hot mot säkerheten. Men stater skall inte kunna motivera brott mot mänskliga rättigheter med att de bekämpar terrorism. Därför var det synnerligen olyckligt att först MR-konferensen och senare FN:s generalförsamling 1993 enhälligt på förslag av Turkiet antog resolutionen om mänskliga rättigheter och terrorism. Sverige avgav visserligen en röstförklaring i FN, vari påpekades att brott mot mänskliga rättigheter avser stater och inte terrorgrupper.

Turkiet såg som väntat FN:s beslut såsom en framgång och gick direkt ut med ett pressmeddelande, vari man bl.a. framhöll följande:

Enligt förslaget kränker terrorister de mänskliga rättigheterna. Därmed bryts regeln om att enbart stater kan kränka de mänskliga rättigheterna. Länder uppmanas dessutom att på internationell, regional och nationell nivå utöka sitt samarbete och vidta effektiva åtgärder för att omintetgöra terrorism. Att förslaget antogs visar prov på det internationella samfundets beslutsamhet att försvara de mänskliga rättigheterna och demokratin mot terrorism.

Turkiet uppfattar således – det är inte så förvånansvärt – att FN-beslutet ger Turkiet legitimitet för det våld som används mot kurderna. Detta strider mot konventionen om mänskliga rättigheter, som bl.a. inriktar sig på skydd för minoriteter. Amnesty International rapporterar kontinuerligt om brott mot mänskliga rättigheter i Turkiet. Våldet har dessutom på ett fruktansvärt sätt trappats upp under den senaste tiden från såväl PKK som turkisk militär, vilket drabbar den civila befolkningen. Enligt min mening måste FN återgå till uppfattningen att mänskliga rättigheter handlar om befolkningens skydd mot staten. Genom att koppla ihop mänskliga rättigheter och terrorism undergrävs det högst angelägna arbetet för mänskliga rättigheter.

Regeringen har framfört att mänskliga rättigheter skall ha betydelse vad gäller både vapenexport och biståndspolitik. Därför är det enligt min mening oacceptabelt att över huvud taget exportera vapen till Indonesien.

Indonesien styrs av en militärdiktatur som inte respekterar mänskliga rät-

tigheter. Dessutom ockuperar man Östtimor sedan 17 år tillbaka. Den svenske kriminalinspektören talar om stabilitet i Indonesien och inkluderar då Östtimor. Ja, kontrollen är total – speciellt när det gäller Östtimors folk. Trots att FN beslutat att timoreserna som ett koloniserat folk skall ha rätt att besluta om sin egen framtid har de i dag inte ens möjligheter att uttrycka sina åsikter. Timoreserna har utsatts för rena massakrer. I dagarna har en engelsk TV-journalist påstått att människor i samband med massakern i Dili t.o.m. fördes till sjukhus där de förgiftades av läkare med benägen medverkan från militären. Tala om stabilitet!

Hur kan man ge u-krediter till Kina, som är ett annat land som förtrycker olikstänkande, eller till Marocko, som inte respekterar mänskliga rättigheter och som dessutom obstruerar mot FN:s fredsplan och fortsätter med den okkupation av Västsahara som har pågått i snart 20 år?

En sak är att göra stolta deklARATIONER om mänskliga rättigheter och demokrati. En annan sak är att se möjligheterna att komma i åtnjutande av stora expanderande marknader. Då tonar talet om mänskliga rättigheter bort.

I morse sade utrikesministern i sin deklARATION: Grundläggande mänskliga rättigheter kan inte relativiseras.

Då bör inte heller Sverige enligt min mening exportera krigsmateriel till Indonesien eller ge u-krediter eller annan form av bistånd till vare sig Marocko eller Kina.

Anf. 69 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Äntligen är Sydafrika på väg att lämna det omänskliga apartheidsystemet. Utrikesministern sade tidigare här att en framförhandlad revolution har ägt rum. Jag vill påstå att den revolutionen pågår. Det är en lång process, och den är inte lätt. Själva systemet och de som kämpat för att bevara det har utgjort grogrund för våld och brist på respekt för mänskliga rättigheter. Ingen annanstans i världen har förtrycket varit så systematiskt som här. Apartheidssystemet har medfört att landet också systematiskt förslösat sina mänskliga resurser, vilket nu märks bl.a. när det gäller bristen på utbildade människor.

Sydafrika är nu ett land som pendlar mellan hopp och fruktan. Man känner hopp inför det stundande valet och en ny tid och hopp inför det starka internationella intresset för landet och inför dess stora möjligheter samt fruktan för det tilltagande våldet och för att det inte skall gå att genomföra fria och rättvisa val och fruktan för att de stora förväntningarna inte skall kunna infrias.

Vi fem riksdagsledamöter som besökte landet för ett par veckor sedan kunde konstatera det. Vi mötte företrädare för flera av partierna, inklusive Inkatha – eller IFP, som partiet kallas. Trots intensiva försök och många eftergifter för att få dem att ställa upp i valet har de hittills vägrat. De inser säkert att deras folkliga stöd är minimalt, eftersom det upprätthålls med våld. Därför kommer de med all säkerhet att i desperation göra allt för att hindra människor att utöva sin rösträtt för att sedan kunna hävda att dessa människor har avstått just för att stödja Inkatha.

Våldet från den vita ultrahögern under ledning av Eugene Terre Blanche är också skrämmande. Karl-Göran Biörsmark beskrev detta nyss. Vi känner

bl.a. igen detta från Namibia. Där lyckades FN genom sin massiva insats i stort sett med ett stopp och med att få de olika parterna att tala med varandra. Utvecklingen därefter har varit god.

Även om det är svårt att jämföra Namibia med dess 1,5 miljoner invånare med Sydafrika som har närmare 40 miljoner invånare bör utvecklingen i Namibia vara en förebild. Det går att leva tillsammans, även efter många år av förtryck.

Vi reste runt i Johannesburgs och Durbans förorter men också något på landsbygden i Natalprovinsen. Vi träffade företrädare för en mängd organisationer som arbetar med valförberedelser och med mänskliga rättigheter. Vi såg också våldets effekter. Våra slutsatser var att samtidigt som många goda krafter nu förenas för att genomföra valen är problemen enorma. Tiden är mycket kort. Många praktiska frågor återstår att lösa. Behovet av stöd och hjälp utifrån är mycket stort när det gäller valövervakning.

Det är glädjande att Sverige nu skickar många fredsövervakare till landet. Särskilt glädjande är det att riksdagen kommer att skicka en talmansdelegation till Sydafrika över valet.

Den viktigaste milstolpen nu är alltså valen i slutet av april – dvs. att valen kan genomföras med minsta möjliga blodsutgjutelse och att de skall bli så fria och rättvisa som möjligt. Jag väljer de orden, eftersom en företrädare för en kyrklig samverkansorganisation sade till oss: Valen kan inte bli i verklig mening fria och rättvisa, eftersom förspelet inte är fritt och rättvist. Men de kan bli så bra som möjligt.

Sedan kommer nästa viktiga milstolpe: det verkliga arbetet efter valet. Det gäller att i verklig mening kunna genomföra demokrati, att kunna förhindra våldsaktioner från dåliga förlorare, att förbättra situationen när det gäller utbildning och bostäder och att förbättra arbetsmarknaden. Arbetslösheten ligger på närmare 50 %. Bland de svarta är siffran betydligt högre. Trots att ANC i sitt valmanifest och att Nelson Mandela i sina tal försöker tona ner förväntningarna till en realistisk nivå kan de aldrig hindra att förväntningarna hos de stora massorna är enorma. Det är då kraftprovet kommer, och det är då våra insatser blir så viktiga.

Jag vill starkt poängtera vikten av att den landstrategi för biståndssamarbete med Sydafrika som beskrivs i budgetpropositionen har arbetats fram med förtur. Det gäller att det svenska biståndet används på ett strategiskt och effektivt sätt och att biståndet byggs upp efter denna strategi. Utbildning är ett sådant strategiskt område, liksom demokratiutvecklingen. Här bör demokratistödet kunna användas.

Herr talman! Sydafrika är ett land med stora möjligheter. Med tillräckligt internationellt stöd under denna kritiska period har landet stora möjligheter att bli en motor för hela Södra Afrika, vilket så väl behövs. Vi i Sverige måste nu följa upp vårt mångåriga arbete mot apartheid med ett starkt stöd för det nya, fria och demokratiska Sydafrika. Jag noterade med tillfredsställelse just biståndsministerns uttalande här alldeles nyss om ett kraftigt stöd för Sydafrika.

Anf. 70 NILS T SVENSSON (s):

Herr talman! I Central- och Östeuropa pågår omfattande politiska och ekonomiska förändringar. Att ersätta en kommandoeekonomi och ett aukto-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

ritärt politiskt samhällssystem fordrar mycket stora ansträngningar. Det är en tidskrävande och komplicerad process. Det visar sig dess värre att okun-
nigheten om demokratins villkor och arbetssätt samt om marknadekon-
omens spelregler och begränsningar kräver ett betydande internationellt stöd
för att kunna avhjälpas.

Men västvärlden – det gäller även vårt land – har inte levt upp till vad vår
tid kräver. Efter det kalla krigets slut får vi inte förlora freden. Vi social-
demokrater för fram tre saker som vi menar måste göras nu. Det handlar om
att stärka de organisationer som kan ge reformarbetet trygghet i en bredare
gemenskap. Det handlar om ESK men också om andra organisationer som
borde ges ett större alleuropeiskt ansvar. Ett regionalt samarbete över Öster-
sjön och Nordkalotten måste till. Det handlar också om EU som efter för-
djupningen nu kraftfullare måste öppna sig utåt. Vi vet ju att om känslan av
utanförskap får fäste så ökar otryggheten.

Vi måste vara beredda på långt större uppoffringar som stöd till ett gemen-
samt Europa. De förenklade chockterapierna är nu avskrivna och måste föl-
jas av en mer utvecklad ekonomisk politik. Massarbetslöshet, maffiavälde
och social utslagning får inte prägla det nya. För att det skall kunna undvikas
måste Västeuropa satsa mer långsiktigt med investeringar, öppna marknader
och integrerade samhällen på alla plan.

Allt måste göras för att stärka den demokratiska kulturen. I många av de
länder som lämnat kommunismens förtryck har ett skede av nationell enig-
het kring medborgerlig anständighet fått ge vika för en utbredd motvilja mot
politik över huvud taget. Politiken måste nu finna nya former och ett nytt
levande språk om en djup demokratisk förankring skall kunna nås.

Vi socialdemokrater har riktat stark kritik mot regeringens bristande han-
tering av östbiståndet. I fjolårets partimotion om östbiståndet skrev vi att
”regeringens proposition saknar övergripande målbeskrivning och strategi.
Där saknas prioritering vad avser länder och sakområden samt delvis även
biståndsformer. Där finns ingen verklighetsbeskrivning, erfarenhetsredovis-
ning eller problemdiskussion. Den fördelning av medel som finns utgör ej
en klar hanteringsordning. Klart och långsiktigt mandat ges ej till de myndig-
heter som enligt svensk författning efter riktlinjer från riksdag och regering
ska fatta beslut om användningen av de resurser som ställs till förfogande.
Samarbetet saknar fantasi och skaparkraft.”

Så skrev vi alltså förra året, och den kritiken är alltså träffande. Vi kon-
staterar nu att regeringen har avstått från att ta itu med de frågorna.

Riksdagen begärde en översyn av östbiståndet, och en enmansutredning
har gjort en sådan utredning. Men regeringen väljer att inte komma med
något förslag. Man säger att man avser att vid ett senare tillfälle återkomma
till riksdagen med en redovisning. Jag tycker att det är klandervärt att han-
tera en fråga som är av så stor betydelse för Sveriges internationella intressen
på detta sätt. Riksdagen har dessutom begärt ett bättre underlag från rege-
ringen. Ytterligare ett utredningsuppdrag har regeringen lämnat helt nyli-
gen.

Regeringen har alltså lagt fram tre budgetpropositioner om östsamarbe-
tet. Man har haft alla möjligheter att lösa hanteringsfrågorna. Man har haft
alla förutsättningar att göra utredningar och söka samförstånd i riksdagen.

Men man har inte kunnat samla regeringen till ett förslag. Visserligen säger sig regeringen ha för avsikt att genomföra sådana förändringar. Om man lyckas skall man därefter redovisa detta för riksdagen. Detta är onekligen en märklig ordning.

Ser man till sakinnehållet i programmet finner man att regeringen inte har lämnat en samlad budgetredovisning. Vad är utbetalt och till vilka ändamål?, frågar man sig. Det visar sig t.ex. att 300 miljoner kronor som var avsedda som stöd för de nya baltiska valutorna inte har betalats ut, därför att internationell uppslutning just kring det svenska initiativet inte kunde uppnås. Detta var medel som förbereddes hösten 1991. Nu står de passiva, och regeringen kommer inte heller nu med något förslag om hur de skall användas. Vi föreslår att dessa 300 miljoner skall används till att öka suveränitetsbiståndet och till ett särskilt demokratiprogram. Vi vill också öka stödet till de enskilda organisationerna och öka satsningen på miljön. Men vi vill också ge ytterligare stöd till de ekonomiska reformprogrammen.

I dag är det minst tre departement som fattar beslut som ger minst 15 myndigheter direktuppdrag att ansvara för bistandsprogram. Det är möjligt att alla har en viktig roll att spela, men det är också helt klart att ingen har en fullständig överblick.

För våra samarbetspartner i de östra grannländerna kan det inte vara lätt att möta denna oordning och att själva försöka styra utformningen av det bistånd som ju till slut skall svara mot deras behov. All biståndserfarenhet visar att det bara är insatser som mottagaren tar ansvar för och känner som sina egna som lyckas. Då måste man också ha en ordning som gör detta möjligt.

Vi tycker att regeringen nu borde inleda samtal med oss socialdemokrater om utformningen av en ny östpolitik. Vi föreslog förra året att Sveriges internationella ansvarstagande skulle ses över i en nationell kommission. Östsamarbetet borde ha varit en del av ett sådant arbete. Det här förslaget avvisades. Men grunderna för vårt östsamarbete – mål, övergripande prioriteringar och hanteringsordning – bör läggas fast i en bred samstämmighet här i riksdagen.

Jag vill upprepa det vi tidigare har sagt om östsamarbetet. Det skall

- stärka den gemensamma säkerheten,
- stärka demokratins kultur och
- stödja en samhällsomvandling som är ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar.

Anf. 71 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Jag skall göra det lätt för mig och endast ta upp frågor som jag själv handgripligen har kommit i kontakt med. Jag hittade under 70-talets mitt bättre i huvudstäderna i Afrikas diktaturregimer än i Gamla stans gränder i dag.

Sverige har satsat ej mindre än 250 miljarder i bistånd under årens lopp och borde vara världsmästare i u-hjälp. Sällan har emellertid så mycket pengar använts så dåligt.

Vi har haft en oförmåga att hålla allsköns mellanhänder borta från biståndsmedlen. Det går inte att låta oerfarna, känslomässigt laddade tjänste-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

män sköta förhandlingar med durkdrivna politiker. I England pratade man på kolonialtiden om "players versus amateurs" när det gällde att spela cricket. Vi håller oss med amatörer både i toppen och ute på linjen. Detta har konstaterats i utredning efter utredning, senast i en översyn av utvecklingssamarbetet med Moçambique. Nu är det handling som behövs – nya kompetenta chefer, inte fler utredningar.

Vi kan bara konstatera att svensk u-hjälp kört fast. Vad gör vi? Vi kan till en början konstatera några fakta från den i mitten av maj publicerade undersökningen av den svenska biståndsviljan. 91 % svarade då att de ville ge samma eller lägre bistånd. 9 % ville öka biståndet, 37 % ville minska det. 59 % av de 91 % tyckte att förra årets nedskärning var bra och skulle troligtvis inte ha accepterat årets uppskrivning.

Långsiktigt anser Ny demokrati att det bilaterala avtalet helt skall avvecklas i Afrika. FN måste överta ansvaret, eftersom man har helt andra möjligheter att samordna sina egna och andras biståndsinsatser. I FN:s organisationer – Världsbanken, IMF, m.fl. – finns alla dessa experter som planerar för u-ländernas finansiella överlevnad med mjuka lån m.m. Vi anser att Sverige i än högre grad än nu måste medverka till att inom FN:s ram stärka de afrikanska ländernas ekonomier.

Tyvärr måste jag instämma med statsrådet, som nu har gått, att FN:s byråkrati är mycket svårartad. Allting skall dras i långbänk. Men jag hoppas att vi kan påverka denna positivt.

Sverige bör i stället för bilateralt bistånd försöka bygga upp en organisation, vi har kallat den Swedaid, som skall ansvara för snabba katastrofinsatser, hjälpsändningar, flyktinghjälp, m.m. I dessa fall tar det för lång tid att rulla i gång det tunga FN-engagemanget. Swedaid skall ha ett nära samarbete med Räddningsverket.

Det är lång väg att vandra innan vi får FN som slutstation i biståndet till Afrika. Vi har därför föreslagit att vi som ett första steg skall inrikta oss på neddragning av det enprocentiga målet till det av FN rekommenderade målet 0,7 %. Med hänsyn till dagens statsfinansiella läge har Ny demokrati emellertid i budgeten 1994/95 föreslagit än kraftigare nedskärningar både i det bilaterala biståndet och i SIDA:s administrationskostnader.

Vi har vidare föreslagit en snabbutredning av ett samgående mellan alla de organisationer som i dag arbetar med bistånd. Vi vill även inkorporera EKN och Exportrådet. På så sätt får vi en bättre styrning och lägre administrationskostnader. Vi har gett den nya organisationen arbetsnamnet SwedeCenter. Vi vill att denna nya organisation skall reproduceras på alla marknader som är av vikt för svenskt bistånd och svensk export.

Ju mer vi krymper våra direkta hjälpinsatser till u-länderna runt ekvatorn, desto mer måste vi satsa på biståndsrelaterade insatser i vårt närområde. Jag besökte i samband med valet Sosnovyj Bor, kärnkraftverket utanför S:t Petersburg, vilket ligger 50 mil från Stockholm om man tar den väg som kråkan flyger. Under ett sådant besök blir man pinsamt medveten om det latent hot som pyr runt husknuten.

Med denna hotbild som bakgrund har Ny demokrati föreslagit en utökning av vårt stöd till Baltikum och Ryssland från 1 miljard till 2 miljarder.

Vidare har vi föreslagit en ökning av exportkreditgarantiramarna från 1 till 4 miljarder.

Jag vill slutligen från Ryssland ta Sidenvägen till Kina. Där har vi folkrepubliken Kina och republiken Kina. Båda har en tillväxt av bruttonationalprodukten som är uppåt fantastiska 7–8 %. De är stora importörer av svensk export, ca 3,5 miljarder. Den ena är en demokrati med 35 politiska partier. Den andra är en diktatur som bryter mot de mänskliga rättigheterna. Det har utrikesministern konstaterat, bl.a. i ett uttalande den 4 juni 1993. Man släpper också vätebomber med en viss regularitet.

Bägge dessa två kinesiska regimer gör nu gällande att de är den lagliga regimen för den motsatta parten. I denna strid har Taiwan blivit den förfördelade parten och är efter påtryckningar från folkrepubliken Kina ännu ej erkänd som oberoende stat av de flesta länder, inklusive Sverige. Det faktum att Sverige 1950 erkände folkrepubliken Kina skall i detta sammanhang ej behöva vara ett hinder, eftersom man en gång erkände Sovjet och nyligen har erkänt Baltstaterna, trots att många fortfarande hävdar att de är sovjetiska områden.

Följaktligen anser vi i Ny demokrati att UD bör ta initiativ till att förutsättningslöst finna lösningar så att Taiwan kan erkännas som självständig stat.

Om statsrådet hade varit här hade jag varit tacksam för ett besked om hur han ser på denna viktiga fråga och om UD har diskuterat den eller tänker ta nödvändiga initiativ.

Anf. 72 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Från svensk sida har man de sista åren poängterat vikten av att bistånd i alla former skall komma de verkligt behövande till del och uppmuntra demokratiprocesser, mänskliga rättigheter och marknadsekonomi i det land som biståndet ges till. I nr 8 av den av UD utgivna skriften *Aktuellt i biståndspolitik*, betitlad "Demokrati och mänskliga rättigheter", kan vi också läsa att Sverige är en av de största givarna till de flesta av FN:s biståndsorgan.

Antalet flyktingar i världen har ökat mycket dramatiskt under ett antal år. Man räknar med att drygt 18 miljoner människor befinner sig på flykt i annat land än sitt eget i dag. Vi påminnes mycket handgripligt om detta förhållande häromdagen, när en container fullastad med flyktingar anlände till vårt land. Av vad som verkar vara en ren slump räddades dessa från en långsam kvävning till döds. Containern var låst. Luften höll på att ta slut. Alla var mycket medtagna när hjälpen kom.

Dessa flyktingar, varav 26 var barn, hade betalat uppemot en miljon kronor – det talas om 22 000 kr vardera – för att bli hitsmugglade på detta omänskliga sätt. Man kan t.o.m. ifrågasätta om det varit meningen att de skulle komma fram levande. Löftet om en timmes instängdhet hölls ju inte över huvud taget.

Det är uppenbart att många i dag försöker profitera på andra människors förtvivlan och utsatthet. Alltför många sjöodugliga fartyg har redan gjort försök att ilandsätta flyktingar. Antingen har dessa fått vada i iskallt vatten eller färdas sista delen i små gummiflottor. Besättning och fartyg har försökt komma undan.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

Det är, herr talman, nödvändigt att vi från svensk sida vidtar sådana åtgärder, att denna sorts trafik upphör. Det kan aldrig få vara lönsamt att utsätta förtvivlade flyktingar för livsfara på detta sätt. Ett medel för att få stopp på trafiken kan möjligen vara mer hjälp till tull- och polispersonal genom stöd till mer utbildning och ett ökat internationellt samarbete. Ett annat sätt kan vara att använda en del av biståndspengarna till polis- och tullhundar som kan patrullera större områden och förhindra denna sorts ilastning av levande gods.

Det jag nu påpekat, herr talman, faller egentligen litet utan för den ram jag först hade tänkt tala om. Men frågan är så angelägen att jag ville lyfta fram den.

Herr talman! För att skydda barnet och dess rättigheter har ett stort antal länder, 130 hittills, skrivit under barnkonventionen. FN-kommittén för barns rättigheter kontrollerar också i dag att de länder som ratificerat barnkonventionen lever upp till de målsättningar som de har antagit. Man kritiserar utan att döma. Man försöker i stället att ge råd och hjälp.

Herr talman! Barnarbete har alltid funnits, men aldrig i sådan omfattning som i dag. Man anser att minst 150 miljoner barn exploateras i dag. Naturligtvis är detta bara uppskattade siffror, eftersom barn ofta arbetar på den svarta marknad som inte ingår i någon statistik.

Vi har fått se skrämmande bilder från fabriksbränder där barn och kvinnor hållits inlåsta och därför inte kunnat fly undan lågorna. De har hållits inlåsta för att man skulle kunna kontrollera att de utförde sina arbeten – arbeten som inte kan betraktas som annat än slavarbete. Många barn som arbetar på detta sätt har sålts av sina föräldrar, ibland med hoppet att detta offer skulle kunna rädda andra barn i familjen.

Barnarbete förekommer över stora delar av världen i dag. Det är mest utbrett i delar av Asien, Sydamerika och vissa delar av Afrika.

Jag vill nämna ett exempel på hur man har försökt kartlägga dessa barns situation. De som exploaterat barnen har inte varit villiga att hjälpa till. Det finns exempelvis en institution – Childworkers – i Nepal, som har undersökt 365 mattfabriker i Katmandu. Man har kommit fram till att hälften av alla arbetare där är barn under 14 år.

Barnen kommer dit. De rekryteras genom särskilda agenter som erbjuder desperata fattiga föräldrar lån i utbyte mot barnens arbetskraft.

Det här är bara ett exempel på hur barns situation kan se ut i dag. Gatubarnens situation i t.ex. Sydamerika är ju lika hemsk. Den första spontana reaktionen mot detta fruktansvärda utnyttjande av barn är avsky och avståndstagande. På många ställen har man i dag genomfört bojkottaktioner. Det kan leda till att man bara, som exempelvis i USA, byter leverantör och att barnen blir helt utan försörjningsmöjligheter.

Organisationer som kämpar för barnens rätt förespråkar en annan väg. De vill att importörer i samarbete med barns rättsliga organisationer skall sluta avtal om och förbättra villkoren för barn.

Jag noterade att Alf Svensson i en replik nyss påpekade att regeringen i många sammanhang driver frågor som rör barns situation och barnarbete för att försöka bana väg för en bättre framtid för dessa utsatta barn. Jag hoppas

att man även bidrar till en kartläggning av de svenska handelsmönstren och tar initiativ till ett samråd med olika aktörer i syfte att avskaffa barnarbete.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

Anf. 73 FANNY RIZELL (kds):

Herr talman! Sverige har sedan länge bedrivit en biståndspolitik som syftar till att hjälpa de fattigaste länderna i världen. Sedan regeringsskiftet har biståndspolitikern givits en tydligare inriktning mot mänskliga rättigheter, demokrati och marknadsekonomi. Samtidigt har effektiviteten ökat.

En internationell utblick visar oss att demokratin måste utvecklas. Kvinnornas situation har inte fått tillräcklig uppmärksamhet. Utvecklingsländernas skuldsituation och villkor för frihandel är fortfarande otillfredsställande. De enskilda organisationernas kunskap och möjligheter skulle kunna användas i större utsträckning, och miljöbiståndet har knappt börjat.

Det finns flera andra områden där ambitionsnivån måste höjas. Det är därför angeläget att Sverige säkrar resurser för bidrag till utvecklingsarbetet. Därför kvarstår enprocentsmålet som mycket viktigt. På lång sikt anser kds att ribban måste höjas till 2 % av BNI.

Det övergripande målet för den svenska biståndspolitikern är fattigdomsbekämpning. För det krävs det en kombination av tillväxtfrämjande åtgärder och fördelningspolitiska mål. Med andra ord gäller det att stödja utvecklingsländerna i formandet av en social och ekologisk marknadsekonomi. De som befinner sig längst bort från detta mål måste prioriteras, dvs. länder i Afrika och vissa delar av Asien.

Demokratin har vunnit flera avgörande slag i världen, men den är långt ifrån säkerställd. I dialogen med mottagarländernas regeringar förutsätts därför att Sverige fortsätter att tydligt framföra sin syn på ekonomisk och politisk frihet. Denna dialog skall kompletteras med aktivt demokratistöd. Sveriges avståndstagande från brott mot mänskliga rättigheter måste framstå mycket klart i dialog och agerande. Tydligare markeringar måste göras när det gäller bistånd till regimer som förtrycker eller militärt bekämpar sitt eget eller andra folk.

Biståndsviljan i Sverige har sin styrka hos folkrörelser och ideellt engagerade människor. Där finns ofta en stark vilja till fortsatt hjälp för de fattiga folken, även när deras ledare gjort sig oförtjänta av stöd. Ett sätt att påskynda demokratiseringsprocessen är att bättre stödja de frivilliga organisationernas arbete och att också stödja uppbyggnaden av sådana organisationer i u-länderna. Det måste finnas en mottagande organisation i biståndlandet som tillsammans med givarorganisationen kan vidareutveckla, fördjupa och föra projekten vidare. Folkrörelser och enskilda organisationer spelar här en mycket stor roll.

För att åstadkomma en hållbar och bestående utveckling i utvecklingsländerna måste såväl kvinnors som mäns kompetens och energi tas i anspråk. Villkoret för att detta skall ske är att kvinnans situation ständigt uppmärksammas och förbättras. Det är en grundläggande princip i vårt bistånd, och den måste hävdas internationellt.

Kvinnors och flickors situation i olika länder måste lyftas fram i allt biståndsgivande. Kvinnan måste bli accepterad som en fullvärdig individ och ha rätt till fullständig människovärde. Biståndet skall komma kvinnorna till

*Utrikespolitisk
debatt*

*Mänskliga rättighe-
ter, bistånd m.m.*

del, och kvinnor skall ha samma rätt som männen att delta i projekt och program.

Det är värt att stryka under att familjesammanhållning, försörjning, barns hälsa och utbildning i utvecklingsländerna oftast vilar på kvinnorna, trots att en mängd kulturella, sociala, ekonomiska och juridiska hinder systematiskt diskriminerar dem. Kvinnan diskrimineras t.o.m. prenatalt när foster aborteras just därför att de är flickor. I ännu högre grad måste bistånd knytas till kvinnan och därmed också till barnens behov.

En förutsättning för att man skall kunna hävda sina grundläggande mänskliga rättigheter är rätten till utbildning. Det är ett väsentligt och verkningsfullt villkor för utveckling. En kvinna av tre är i dag analfabet, medan förhållandet bland män är en av fem. Där kan biståndet göra mycket.

Mellan 1972 och 1982 var industriländerna nettolånggivare till utvecklingsländerna. Efter år 1982 vände flödet. Några år senare vände också kapitalströmmarna från Internationella valutafonden och Världsbanken så att de fattiga länderna blev ännu fattigare. Många utvecklingsländer har låg kreditvärdighet och använder stora delar av sina exportinkomster för att betala räntor och i vissa fall amorteringar. Den sammanlagda bilden är således dyster när det gäller utvecklingsländernas tillgång till kapital.

Sverige har länge arbetat med frågor om utvecklingsländernas tillgång och behov av kapital. I dag är inte frågan lika uppmärksamman internationellt. Sveriges uppgift måste därför vara att ständigt föra upp den på dagordningen, så att utvecklingsländerna beviljas en snar skuldsanering.

Ytterligare ett skäl för att åter nå upp till 1 % av BNI är att bättre kunna utöva påtryckningar vid ett EG-medlemskap. Inom EG skulle Sverige med de andra skandinaviska länderna och Nederländerna kunna föregå med gott exempel och därmed i en samfällid aktion förmå övriga europeiska länder att öka sin biståndsandel av BNI från nuvarande 0,4 % till den av FN rekommenderade nivån på 0,7 %. En sådan höjning skulle kunna innebära biståndsresurser värda åtminstone 100 miljarder kronor.

Ett omfattande arbete pågår sedan ett par år inom regeringen och biståndsmyndigheterna för att förbättra effektiviteten i biståndet. Större och större krav ställs på att varje biståndskrona får så hög effektivitet som möjligt. Även om enprocentsmålet återupprättas kommer vår solidaritet att möta större krav från omvärlden i framtiden. För att kunna möta denna situation på ett aktivt sätt krävs effektivitet. Det gäller med andra ord att maximera utdelningen av en relativt stor men ändå begränsad insats.

Europafrågor m.m.

Anf. 74 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! I dessa dagar av slutförhandling hör man nu ganska ofta kommentaren att förhandlarna och vi här i riksdagen som arbetar med dessa frågor liksom regeringens företrädare ägnar sig åt detaljer. Man borrar ner sig alltför mycket i detaljer och förlorar de visioner och de principer som Europasamarbetet borde handla om. Enligt min uppfattning är detta en felsyn och en felaktig uppfattning.

Var och en av oss som i dag lyssnar till debatten i riksdagen och följer de beslut som riksdagen fattar vet att det är detaljbeslut som vi borrar ner oss i varje gång riksdagen fattar beslut. Förhoppningsvis är de detaljbesluten kopplade till politiska program, värderingar och visioner.

Jag menar att det inte finns någon motsättning mellan detta och att vi borrar ner oss i detaljer när det gäller miljöpolitiken, jordbrukspolitiken, fisket, regionalpolitiken, budgetfrågor, alkoholpolitiken och mycket annat, för att om Sverige blir medlem av EU i övergången skapa så bra och så fördelningspolitiskt vettiga villkor som möjligt för Sverige. Detta måste vi göra å ena sidan. Å andra sidan skall vi givetvis föra en diskussion om de principer som är vägledande för varför dessa förhandlingar nu förs så intensivt.

För väldigt många av oss – hoppas jag – räcker det inte med att vara med på en stor marknad. Hur harmoniserad den nu är, hur bra den må vara för företagen och även för sysselsättningen, kan det för mig aldrig räcka att delta på en marknad utan att vara med i de organ som fattar besluten om de ramar som skall sättas för denna marknad.

Så var det historiskt sett på 1800-talet när demokratin och när arbetarrörelsen uppkom. Det handlade om att sätta ramar för den nationella marknad som då kom till, att skapa bättre villkor för löntagarna och konsumenterna.

Nu står vi inför ett skede där den stora harmoniserade marknaden är europeisk. Självfallet bör vi då vara med att fatta beslut i de organ som sätter ramarna för den marknad som dagligen kommer att påverka oss. Det handlar om värderingar. Många vill delta i utformningen av det Europa som nu omstöps med en sådan enorm hastighet efter Berlinmurens fall, järnridåns fall, osv.

För många av oss socialdemokrater handlar det inte minst om att föra ut det utmärkta program som vi tillsammans med Europas socialdemokratiska partier nu har arbetat fram inför Europavalen i juni. Det är ett valmanifest som också vårt parti har arbetat med. Vi har där tillsammans trots olika kulturer och olika traditioner kunnat enas mycket väl om de portalfrågor som gäller sysselsättning, jämställdhet, en uthållig miljö, gemensam säkerhet, kamp mot främlingsfientlighet och rasism samt en fördjupad demokrati. Det är alla frågor som vi trots vår olika bakgrund menar måste lösas europeiskt.

Detta är förvisso frågor som är viktiga för oss att driva. Men de kommer givetvis att hänga samman med detaljbeslut, vare sig de fattas i kommunfullmäktige, i riksdagen i Stockholm, i ministerrådet eller Europaparlamentet i Bryssel.

Så till de detaljfrågor som nu upptar denna intensiva slutförhandling. Det har i går för första gången kommit ett förslag från ministerrådet om ett nytt regionalpolitiskt kriterium som kallas Målområde 6. Det kallas tydligen ibland för Amigo och ibland för Viking. Jag förstår att uppfinningsrikedomen för närvarande är stor när det gäller vad detta skall kallas.

Jag vill om detta kriterium, regionalpolitiken och förhandlingarna i slutskedet säga följande. Det visar givetvis på en konstruktiv vilja från ministerrådet att man nu tar fram ett nytt kriterium och verkligen bemödar sig om att tänka ut någonting som man förstår skall passa våra speciella problem. Å andra sidan är det väldigt långt kvar innan detta kan bli färdigt.

Det är fortfarande ett mycket ofullständigt förslag. Det är oklart i sina

konturer och till formen. Man blandar samman olika typer av regionalt stöd – det som kallas NUTS 2 och NUTS 3, av dem som arbetar med detta. Det är också oklart till sin geografiska avgränsning. Det är, såsom det har presenterats, inte tillräckligt. Det finns väldigt mycket kvar att göra, och det är ingenting som på något vis kan accepteras rakt av. Det är för litet, det är för oklart och det är även tidsmässigt inte tillräckligt preciserat. Rättare sagt: Det finns en risk för att man ser det allför begränsat i tiden.

Det finns en uppenbar vilja hos ministerrådet till en dialog. Därför är förslaget en bas som det är viktigt att förhandla utifrån. Såvitt jag har förstått har också regeringen bedömt det så. I detta sammanhang är det också mycket viktigt att vi nu inte fastnar i detta nya kriterium.

Det förs också en andra regionalpolitisk förhandling, och den förs med kommissionen och inte med ministerrådet. Den förhandlingen gäller stöd till eftersatta industriområden och sådant glesbygdssöd som har sitt ursprung i regioner med svagt jordbruk – det man kallar för områdena 2 och 5b. Det är viktigt att den förhandlingen förs så, att kommissionen kommer att klart indikera de regioner i Sverige som kommer att få del av detta stöd.

Det vore en mycket olycklig utgång om den förhandlingen slutade med allmänna uttalanden om finansiella ramar så att man i Västerbotten kommer att tro: Det är ingenting för oss – det kommer Bergslagen till del, och att man i Bergslagen kommer att tro det motsatta: Det här kommer vi aldrig att få del av – det är för dem som bor mycket längre upp i Norrland. Det är viktigt att man så långt möjligt preciserar regioner i Sverige, och att kommissionen indikerar det i den förhandlingen.

Samtidigt är det viktigt att vi inte ensidigt diskuterar de stödformer och olika resurser som vi nu förhandlar om att få från EG och glömmar bort att allt detta är tänkt som tillskott till den regionalpolitik som vi i dag bedriver. Det gäller att i förhandlingen se till att vi i framtiden på i stort sett oförändrade villkor skall kunna bedriva regionalpolitik i Sverige. Det handlar inte om att ersätta dagens regionalpolitik med dessa nya stödformer, utan det är i huvudsak fråga om tillskott till regionalpolitiken, men förhandlingen gäller också den fortsatta regionalpolitiken.

När det gäller stödet till jordbruket i Norrland och jordbrukspolitiken skall jag av tidsmässiga skäl inskränka mig till att återigen varna för att regeringen nu underskattar kostnaderna för att behålla ett livskraftigt jordbruk i Norrland.

Risken med detta är att man förhandlar på en alltför låg kostnadsnivå och att en dyr nota kommer om något år när det visar sig att man behöver mer pengar, men att det då är för sent att förhandla med EG om delfinansiering. Lägg alla kostnader på bordet redan nu, så att vi kan förhandla så att EG i möjligaste mån förmås att delfinansiera de kostnaderna.

Norrlandsstödet är någonting man lägger på den bas som finns i allmänna priser. Det golvet kommer att sänkas vid ett inträde. Det innebär att man får lov att öka stödet om man skall behålla täckningsgraden inom Norrlandsstödet.

Fisket kan för en del kanske synas marginellt. Det är dock viktigt att denna förhandling, som ju gäller vilka permanenta resurser som är svenska, förs så att vi kan bevara torskfiske i Östersjön och även i Nordsjön får fram-

tida permanent tillgång till de resurser vi har förhandlat oss fram till, inte minst i samband med upplösningen av frågan om den vita zonen. Det handlar också om att möjliggöra fiske av andra arter så att trycket på torsken inte blir för starkt av ekologiska skäl.

Budgetfrågan är i slutomgången en avgörande fråga, dvs. hur stora kostnaderna blir för Sverige. Det är viktigt att vi i möjligaste mån driver budgetfrågan separat. Givetvis vill EG-sidan lägga allt i en pott den sista natten. Risken är förstås att jordbrukslösningar och regionallösningar blir dyrare och dyrare denna sista natt, och kostar mer och mer på budgeten. Hur skall vi kunna undvika att motsidan bestämmer?

Eftersom EG-sidan vill ha oss som medlemmar har också den en tidspress på sig när det gäller att reglera just villkoren för jordbruket och regionalpolitiken. Den tidspresen har man inte när det gäller budgeten.

Det är alltså viktigt att Sverige i möjligaste mån även i en sen slutskedsförhandling söker separera sakfrågorna och förhandlar om budgetfrågorna separat – efter det första förväntade nej vi fått – så att den tillträdesakt som Sverige förhoppningsvis snart har förhandlat sig fram till innebär att vi till rimliga kostnader kan bli medlemmar i den union där vi kan verka för svenska värderingar.

De politiska partierna kan då föra sin kamp inte bara här i vår riksdag utan också i ett europeiskt sammanhang. Mot den bakgrunden är det viktigt att förhandlingen förs med beaktande av de synpunkter jag har beskrivit.

Anf. 75 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Herr statsråd! Alla här i riksdagen har klart för sig vad som ligger bakom bildandet av EG eller EU, nämligen behovet av att förebygga ett nytt krig. EU är i grunden en organisation tillkommen för fred och frihandel. Den har sina fyra kända friheten, dvs. friheten att röra sig över gränserna för varor, tjänster, kapital och människor.

De mervärden som Sverige får genom att ansluta sig till EU är helt uppenbara för många. Andra är tveksamma eller motståndare till ett medlemskap.

Kunskapen om EU:s mål och medel är nyckeln till ett ja till medlemskap. Ulf Dinkelspiel vet att det är min käpphäst, nämligen att föra ut kunskap som familjen Svensson begriper, som automatiskt slår sönder nej-sidans konstruerade och många gånger falska motargument. Den enda populära informationsbroschyren som distribuerats till landets hushåll är enligt min uppfattning svårläst och rörig. Typografin på den hör mer hemma i industrireklamen än i en mänsklig kontakt med familjen Svensson. Jag visar upp den här så att ni kan se hur den ser ut. Jag tror inte att den kommunicerar på rätt sätt.

Jag hoppas emellertid att Ulf Dinkelspiel som ytterst ansvarig kan medverka till att intressera TV för att skapa lättsamma program, gärna med tävlingsbetonade idéer, som motvikt till de EU-fientliga programinslag vi levt med i Glashuset med Bosse Holmström. Det är nästan ett måste om vi skall vända opinionsvinden till ett kraftigt ja till EU.

Jag inledde med att tala om freden som en utlösande faktor bakom tillkomsten av EU. Det som händer framför våra ögon i Europa, i Jugoslavien, är ett talande bevis för behovet av ett säkerhetspolitiskt utvecklat samarbete

inom EU. Det är ett av skälen till att vi i Ny demokrati säger ja till EU. Men i botten ligger den handelspolitiska nödvändigheten att Sverige med 75 % av sin export till EU- och EFTA-länder inte kan ställa sig utanför en marknad med 380 miljoner människor. Vi måste vara med och påverka och fatta de beslut som styr hela grunden för vår välfärd. Så är det ju – utan en konkurrenskraftig svensk industri och export skulle vårt välfärdssystem raskt rämna.

Enligt nej-sågarna skulle Sverige inte få något att säga till om i EU. Vad är det för nonsens? Tillsammans med t.ex. Danmark och Norge får vi fler röster än Tyskland som faktiskt har tre gånger större folkmängd. Där kan man tala inflytande i förhållande till antalet människor i Sverige.

Låt oss se på jämställdhetsdebatten. Talet om att den svenska kvinnans ställning i samhället skulle försämrats genom ett medlemskap i EU är också fel. EU har en i många stycket tuffare lagstiftning när det gäller kvinnans rättigheter än vad Sverige har. I EU gäller t.ex. likalönsprincipen vid samma arbetsuppgifter för man och kvinna.

Andra är oroliga för att ett svenskt medlemskap i EU skulle ge oss sämre sociala förmåner. Det är också fel. Varje land bestämmer sin egen socialpolitik och sina egna trygghetssystem enligt tankegången om närhetsprincipen. Besluten skall fattas så nära de berörda som möjligt. Det är ett mycket viktigt principiellt ställningstagande från EU:s sida.

Frågan om ålderspensionen för en person som arbetat i flera EU-länder är också löst. Pensionen från respektive land räknas utifrån landets pensionsregler med hänsyn till intjänandetiden. Den saken är också klar.

Ett medlemskap i EU kommer också att ge oss lägre matpriser genom att gränshinder och tullar försvinner. Det inträffar ju inte genom vårt medlemskap i EES. Som EU-medlem får vi också en ökad konkurrens genom att fler butikskedjor kommer att etablera sig i Sverige. Samtidigt öppnas möjligheter för svenska livsmedelsföretag att fritt exportera sina varor till hela Europa.

Vad som däremot oroar mig är de svenska företagens relativa ointresse och bristande kunskaper om EU-marknadens möjligheter. Det gäller inte minst företagens utnyttjande av de internationella datasystemens informationsbanker. Är det manne så enkelt att det är språkkunskaperna som saknas? NUTEK, Exportrådet och handelskamrarna har här en stor uppgift att fylla. Det gäller verkligen att utnyttja den snabbt expanderande informationsteknologin.

Sverige kan inte och får inte isolera sig ifrån Europas miljöproblem. Det är en annan sida av saken. Vi måste vara med och påverka miljökraven inom EU. Vi vet att vi importerar mer än 70 % av miljöföroreningar luftvägen från EU-länderna. Samtidigt måste vi medverka till att miljövillkoren ger lika konkurrensmöjligheter för industrin inom EU.

Låt mig sedan göra en reflexion när det gäller alkoholfrågan och EU. Distributionsmonopolets förespråkare, som i dag gläder sig över ett eventuellt bibehållit Systembolag och dess butiker, binder kanske ris åt sin egen rygg. I dag finns det faktiskt ingen utredning som talar om vad svenska folket, ja- och nej-sägare till EU, verkligen tycker i alkoholfrågan när det gäller distributionsmonopolet.

Medlemskapet i EU innebär också en nödvändig anpassning till den gemensamma jordbrukspolitiken, CAP. En sådan anpassning måste innefatta harmoniseringen av skatter och avgifter så att konkurrensen sker på lika villkor. Fram till dess bör Sverige inte ensidigt sänka gränsskyddet.

EU bedriver i dag en starkt reglerad jordbrukspolitik. När Sverige erhållit medlemskap bör vi fortsätta att verka för en avreglerad jordbruksmarknad inom EU. Verksamheten måste bedrivas på affärsmässiga grunder, och företagens vinst och förlust skall kvittas mot andra inkomstslag i likhet med vad som gäller för andra företag. Produktionen skall styras av konsumenternas önskemål på en konkurrensutsatt marknad. Jordbruket måste då också producera det den svenska marknaden efterfrågar. Samtidigt måste vi satsa på utvecklingen av nya grödor, produkter och teknik i samklang med nationella och internationella forskningsinstitut. Där måste också självfallet stor hänsyn tas till hälsosamma och miljövänliga produktionsmetoder.

Det viktiga regionala EU-stödet till den arktiska jordbrukszonen har jag kallat nästa område som jag tänkte nämna. Där anser vi att regeringen fört en skicklig förhandlingspolitik. Det gäller inte minst vid veckans aktuella diskussioner i Stockholm. I dag kommer positiva signaler från ministerrådets möte om just stödet till Norrlandsregionen. Det hörde vi också från Mats Hellström. Om regeringen får gehör för sina senast framförda förslag till lösningar tror jag att det säkert blir ett mycket tungt plus i kanten för fler ja till EU.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis säga några ord om Ny demokratis syn på folkomröstningen om Sveriges medlemskap i Europeiska unionen. Om förhandlingarna avslutas i vår och EG-parlamentet fattar beslut om Sveriges medlemskap i juni föreslår vi en folkomröstning i juni-juli. Vi vill inte koppla samman folkomröstningen med de allmänna valen i september. I dag verkar det tyvärr som om beslutet om vårt medlemskap i EU inte kommer att fattas förrän till hösten, och då av ett nyvalt EU-parlament. Men, herr talman, vi kan alltid hoppas att EU-parlamentet når fram till ett beslut före sommaruppehållet.

Anf. 76 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Vi står nu inför slutspurtens i medlemskapsförhandlingarna. Jag tror inte att vi skall överdramatisera deras betydelse för det slutgiltiga ställningstagande bland de svenska medborgarna. Det som man förhandlar om är kanske en promille av hela det regelverk som blir aktuellt och som kommer att bli en del av det svenska regelverket.

Stora frågor som grundlagsändringar, utrikes- och säkerhetspolitik, EMU-processen och målet att ha en oavhängig centralbank, trafik och miljö är ju redan avprickade, som det heter. Det finns tillräcklig grund för ett ställningstagande.

Jag vill också kort påminna om vad Bertil Måbrink sade på förmiddagen om den svenska alliansfriheten. Han sade: Tala klarspråk inför era väljare! Säg till dem att Sverige nu söker medlemskap i vad som sannolikt kommer att bli en militärpolitisk stormakt vars försvar kommer att baseras på Frankrikes och Storbritanniens kärnvapensarsenal!

På Centerpartiets stämma 1993 i Falkenberg slogs fast att förhandlingarna

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

skall säkerställa att Sverige som suverän nation kan bibehålla sin alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig och inte ingå i ett gemensamt försvar och stå utanför en eventuell gemensam valuta. Det är alltså ett stämmobeslut från Centerpartiet.

Anser Centern att detta säkerställande har uppnåtts i dag?

Socialdemokraterna sade i sina krav inför förhandlingarna att Sverige vid ett medlemskap i full överensstämmelse med unionsfördraget skall stå utanför den västeuropeiska unionen och inte delta i utarbetandet och genomförandet av de unionsbeslut och unionsaktioner som har försvarspolitiska konsekvenser. Står socialdemokraterna fortfarande fast vid detta sitt krav i medlemskapsförhandlingarna? Vill ni att vi skall stå utanför VEU, i enlighet med de krav som ni ställde inför förhandlingarna?

På den socialdemokratiska partikongressen i september i fjol beslöt man också att inför EU-förhandlingarna förbehålla sig rätten att föra en självständig utrikespolitik. Såvitt jag förstår har socialdemokraterna nu utan reservationer godtagit formuleringarna i Maastrichtfördragets artiklar J 1 och J 2, där det sägs att medlemsländerna i internationella fora skall hävda de gemensamma standpunkterna.

Ni sade också om EMU att Sverige först när den slutgiltiga utformningen av EMU:s tredje steg är klargjord, efter den regeringskonferens som inleds 1996, skall ta ställning till ett svenskt deltagande i en gemensam valuta och en centralbank. Vi vet hur resonemangen nu går om detta, efter det att detta avsnitt har prickats av.

Under den interpellationsdebatt som avhölls i fredags och den diskussion som vi hade på måndagen i den gemensamma parlamentariskommittén stod det klart att Sverige inte hade fått några juridiskt hållbara garantier för att kunna bibehålla högre miljönormer efter de fyra övergångsåren. Jag antar att EG-ministern i dag inte har någon annan uppfattning om detta. Det är viktigt att svenska folket får detta förhållande klart för sig. Det som vi har fått ett fullständigt undantag för är ju rätten att snusa.

De socialdemokratiska kraven inför förhandlingarna löd: Behåll handelsfriheten gentemot EU:s regler beträffande en lång rad uppräknade kemikalier, avgaskrav och miljöklassning av motorfordon! Sverige skall ensidigt kunna bestämma om miljöavgifter, gröna skatter och avgifter på bekämpningsmedel och handelsgödsel. Denna handelsfrihet och ensidighet har nu kraftigt urholkats.

Ett exempel på vad som händer med handelsfriheten i Sverige är det som händer när vi nu avser att införa strängare regler för det ozonnedbrytande ämnet HCFC. Man vill avveckla detta ämne 1996. Nu har kommissionären Martin Bangemann i ett brev till den svenska regeringen protesterat och kräver att man skall uppskjuta införandet av strängare regler. EU vill avveckla detta ämne först år 2015. Sverige anklagas nu av Bangemann för att skapa handelshinder i strid med EES-avtalet. Ett bättre sätt att uttrycka saken vore att EU:s frihandelskrav är en barriär för miljöskydd. Det skulle vara intressant om Ulf Dinkelspiel kunde lätta litet på förlåten och tala om vad den svenska regeringen tänker svara kommissionären Bangemann.

Vi kan ju nu också konstatera hur regeringen hukar inför EG-kommissionens krav att medlemsländerna inte skall kräva förbud av export av miljöfar-

ligt avfall till t.ex. Östeuropa. Danmark står kavat upp för detta men får ett svagt stöd. Undantag gäller dock för Norge och Island, som ger ett ganska kraftfullt stöd därför att man hukar inför EU-förhandlingarna. Min fråga är: Vilken är den nordiska miljöprofilen i dessa frågor?

Herr talman! Jag har haft förmånen att både som vanlig ledamot och medlem i EU-delegationen få resa och träffa andra politiker ute i Europa. Någon brukar då och då tala om för mig att EU är ett socialistiskt projekt och att det nu gäller för politiker i Europa att visa ledarskap, ställa upp och gå emot även starka folkopinioner för att driva utvecklingen framåt och göra EU till en ledande kraft på världsarenan, som det heter.

Jag frågar då, herr talman: Vilka andra länder och regioner i vår omvärld är det som skall ledas? Har någon frågat dem? Skall världens länder delas upp i ledande och ledda länder? På vilket område skall det här ledarskapet gälla?

Jag frågar också: Vad tror ni en union som byggs mot starka folkopinioner egentligen får för styrka? Hur skall det normsystem som den politiska eliten formar under kristallkronorna i Bryssel omsättas i praktisk verklighet, om stora delar av befolkningarna inklusive företagare och bönder egentligen inte tror så mycket på projektet? Kommer då alla förordningar och direktiv som produceras att i verkligheten någonsin få en praktisk tillämpning? Vi vet att detta är ett stort problem.

Herr talman! Det talas nu för tiden oerhört mycket om vikten av effektivitet och snabbhet i beslutsfattandet. Därför får många politiker i bästa fall nöja sig med att godkänna övergripande principer och överlåta utformning av regler, övervakning och tvistlösning till tjänstemän och byråkrati. Dessa byråkrater hårdbevakas i sin tur av en armé av lobbyister. I Bryssel finns de i tusental. Det politiska systemet övergår därmed mer och mer till att bli ett lobbyistpåverkat juridiskt system. Det offentliga samtalets betydelse för normbildningen minskar, som Grundlagsutredningen säger.

Det är därför inte underligt, herr talman, att många EG-parlamentariker säger: Vi lämnade från oss makten i våra hemländers parlament, men vi fick den inte tillbaka när vi kom hit. Och detta inser givetvis också stora delar av valmanskåren ute i Europa, som helt enkelt struntar i att rösta eller engagera sig partipolitiskt. De arméer av arbetslösa och fattiga som är det främsta uttrycket för krisen i EU-länderna sätter tyvärr inte heller särskilt stort hopp till denna politiska elit. Klyftorna mellan rika och fattiga, mellan arbetande och arbetslösa, mellan starka regioner och svaga regioner har snarare ökat än minskat, trots de insatser som faktiskt gjorts och de löften om ett medborgarnas Europa som har utställts.

Jag är så pass gammal att jag gick i den svenska folkskolan strax efter andra världskriget. På den tiden skulle skolbarnen impregneras mot diktaturens lockelser och för demokratin. Visserligen hade dåtidens diktatorsystem fördelen att man kunde fatta snabba och effektiva beslut utan folkets hörande, sade mina lärare till mig. Men demokratin var ändå en sådan värdegrund för allt samhällsliv att vi fick acceptera långsamhet och en öppen debatt för att folket skulle kunna välja och kontrollera sina makthavare. All makt skulle utgå från folket, fick vi inpräntat i oss.

För mig blev därför demokratin i meningen folkstyret grunden för den so-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

cialistiska visionen. Utan ett djupt och aktivt folkstyre kommer det heller aldrig att kunna utvecklas något socialistiskt samhälle. Också ur denna synpunkt är det för mig befängt att tala om den europeiska unionen som ett socialistiskt projekt. Ett system som grundlagsfäster det privata kapitalets rörelsefrihet och överlåter valuta- och penningpolitik till oberoende bankdirektörer är en för mig hittills okänd form av socialism.

Anf. 77 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag kan inte avhålla mig från att notera att den gamla folkskolan uppenbarligen hade sina brister. Trots demokratiundervisningen blev faktiskt herr Hurtig kommunist.

Herr talman! En fråga som vi alla kan ha anledning att ställa oss inför slutförhandlingarna om svenskt medlemskap i den europeiska unionen är hur vi ser på Sveriges roll och vikt i Europa och i världen.

Hur vi besvarar den frågan bör ha betydelse för vilka mål vi sätter särskilt högt i förhandlingarna med den europeiska unionen.

För min del känns det då viktigt att framhålla Sverige som en europeisk kulturnation med en i europeisk historia osedvanlig politisk kontinuitet. Vårt lands omfattning och gränser har skiftat genom århundradena, men sedan 1523 har det i Stockholm utan avbrott funnits en svensk regering som styrt ett självständigt land. Av Europas nuvarande huvudstäder har bara London en historia som i det avseendet överträffar Stockholm.

Säkerhetspolitiken är den viktigaste uppgiften för varje lands statsledning. Målet för säkerhetspolitiken är att tillförsäkra landets medborgare rätten att självständigt – utan yttre tvång – forma sin framtid efter egna värderingar. I det avseendet måste man nog säga att generationer av svenska politiker varit framgångsrika. Den långa period av fred som Sverige åtnjutit stärker den bilden.

Tryggheten i vår nationella identitet har inte försvårat utan snarare underlättat ett internationellt engagemang och en öppenhet för handel, ekonomiskt samarbete och kulturellt utbyte med vår omvärld. Så har också den inspiration och de intryck som vi fått, inte minst från de många europeiska kulturerna, berikat oss och medverkat till att göra Sverige till det land det är i dag.

Sverige är ett rikt land. Utbildningsnivån är hög, infrastrukturen väl utvecklad. Vi har en industri, en servicenäring och ett jordbruk som mycket väl kan matcha det som finns i andra länder i Europa. Sverige är välbeställt med naturresurser och har natur- och miljötillgångar av mycket hög klass.

Visst är jag, som alla andra, medveten om att det för närvarande råder kassabrist i statens finanser. Det måste vi ändra på, liksom vi måste komma till rätta med problemen med den höga arbetslösheten. Men det är, som jag ser det, varken bra eller sakligt korrekt om landets ledande politiker tecknar bilden av Sverige som ett fattigt land, nästan som ett slags europeiskt u-land.

Vad jag vill ha sagt med detta är att Sverige har mycket att bidra med i ett fördjupat europeiskt samarbete inom ramen för den europeiska unionen. Därför är det också viktigt att vi i EU:s organ för rådslag och beslut får de möjligheter till inflytande som Sverige som nation är väl förtjänt av.

Alla svenskar, t.o.m. infödda stockholmare boende i Stockholms inner-

stad, känner mycket starkt för att hela Sverige skall vara bebott. Också vi i Stockholm vill ha ett levande norrländskt inland.

Därför är det centralt att det går att inom EU få gehör för en regionalpolitik som försäkrar oss möjligheten att ha hela vårt land bebott. Där ingår också delar av jordbrukspolitiken. Frågorna om regionalpolitiken och möjligheten att bedriva jordbruk i Norrland bör ges mycket hög prioritet i förhandlingarna.

Det förefaller mig som om de tankar och det material som Sverige presenterat och de besök ledande ministrar, kommissionärer och EU-parlamentariker gjort i övre Norrland, har gett resultat. Det utspel som har kommit från ministerrådet tyder på att man tagit intryck av Sverige och att det i dag därför finns bättre förutsättningar än tidigare att hitta en lösning som tryggar att det norrländska inlandet förblir befolkat med möjlighet för människor att verka och leva efter de förhållanden som naturen där medger.

Något som svenskar är mycket angelägna om, också när det gäller vårt medlemskap i EU, är att den mat vi kan köpa i affärerna och äta på restaurangerna håller hög kvalitet. Om människor som en följd av ett EU-avtal skulle bli osäkra på den punkten, skulle de säkert också bli negativa till ett EU-medlemskap. Därför anser jag att vi måste ställa mycket höga krav på att salmonella, andra djursjukdomar och växtsjukdomar, skall kunna hindras från att slå rot i Sverige.

Det är viktigt att det finns ett samband mellan vad vi betalar och vad vi får ut av ett medlemskap, men det vore, som jag ser det, fel att reducera frågan till en enkel räkneoperation. Ett medlemskap i den europeiska unionen ger oss nämligen så oerhört mycket mer än det man kan räkna fram genom att ställa upp en kolumn plus och en kolumn minus och sedan summera och försöka se vilken kolumn som har högst siffra.

Det viktigaste med medlemskapet i den europeiska unionen är, som jag ser det, att det ökar vårt lands säkerhet och våra medborgares förutsättningar att långsiktigt utforma vårt lands kultur och ekonomiska och politiska liv efter egna önskemål.

Ett medlemskap ger oss också ökad möjlighet att arbeta för fred i hela Europa. Inom EU:s ramar kan vi vinna gehör för ståndpunkter som omfattas också av flertalet andra europeiska länder och som kan bidra till att konflikter som den i Jugoslavien förhoppningsvis aldrig mer upprepas i Europa.

Vi får genom ett EU-medlemskap förutsättningar att verka för en bättre miljö. Det går inte att inom nationers gränser lösa de avgörande miljöproblem som Europa står inför. Det kan man bara klara genom ett samarbete, med ett gemensamt beslutsfattande som grund.

Genom EU får vi tillgång till en stor marknad, en trygg inre marknad, vilket i sin tur är förutsättningen för tillväxt och trygga arbeten för våra medborgare.

Jag är egentligen inte ute efter att polemisera, Mats Hellström, men jag noterade med glädje med vilket starkt patos Mats Hellström talade om ramhushållning. Min bild är dock, att det inte var ramhushållning som socialdemokratin stod för, utan att kampen mellan Folkpartiet och Socialdemokraterna på den tiden gick ut på att Socialdemokraterna önskade planhushållning, medan Bertil Ohlin däremot arbetade för att åstadkomma ett samhälle

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

baserat på ramhushållning. Men om ni nu har tagit över hans idéer också på den punkten, har jag självfallet ingenting att invända.

Det är viktigt att förhandlingarna om medlemskap i den europeiska unionen kan slutföras nu. Jag tror inte att förutsättningarna för att få ett bättre resultat för Sveriges del ökar om vi inte nu blir färdiga utan skjuter frågan på framtiden. Just nu finns en vilja, inte bara i Sverige utan bland alla EU:s medlemsstater, för att åstadkomma ett resultat. Det finns ett intresse bland ledande politiker och ekonomer i hela Europa. Låt oss utnyttja det tillfället och se till att vi nu når fram till en uppgörelse!

Europaparlamentet spelar i de här sammanhangen en viktig roll. Det är Europaparlamentet som skall godkänna det resultat som uppnås i förhandlingarna. Självfallet är det viktigt att det då får dokumentationen i tid. Vi har nyligen haft ett besök av företrädare för Europaparlamentet här i Sverige, och de har understrukt sin önskan att behandla det avtal som Sverige kan komma att sluta på ett riktigt sätt och att ge sitt stöd till Sveriges medlemskap.

Att klara den här förhandlingen, herr talman, blir inte helt lätt, men jag tycker att man ändå har anledning att hysa viss optimism. Jag vill sluta mitt anförande med att önska Europaministern och hans medarbetare all framgång i de förhandlingar som nu förestår.

(Applåder)

Anf. 78 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Hadar Cars uttalar sig om min politiska historia på ett insinuant sätt.

Jag blev i slutet av 50-talet organiserad socialdemokrat. Det var de slutsatser jag drog av de politiska lärdomar jag hade fått. Jag var socialdemokrat i några år, till i mitten på 60-talet, då jag tyckte att hukandet för den dåvarande storfinansen och det internationella kapitalet gick litet för långt. Jag kunde emellertid inte omedelbart gå över till det parti som då fanns, på grund av vad man kunde uppfatta som dess lojaliteter gentemot andra länder. När dessa däremot försvann, den demokratiska plattformen byggdes upp och anslutningen till grunderna för den svenska arbetarrörelsens principer kom till stånd var det inget problem att byta parti. Vi har också lagt ner ett omfattande arbete just för att säkra de demokratiska landvinningar som har uppnåtts i det här landet.

Jag känner Hadar Cars som en socialt ansvarskännande person, men jag blir tveksam när det gäller den konsekvensutredning som inte skall gå ut på remiss, som inte andra organisationer och människor skall få yttra sig om och som skall ligga till grund för regeringens fortsatta beslutsfattande. Det sägs om alkoholmissbruket på s. 73 i bil. 6 att vi har en post på plussidan, eftersom alkoholmissbruket genom dödsfall i förtid medför inbesparingar av pensioner, äldreomsorg, m.m. Tycker Hadar Cars att det här är ett lämpligt sätt att formulera sig i en statlig utredning?

Anf. 79 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag vill nöja mig med att kommentera den första delen av det som Bengt Hurtig anförde.

För mig har kommunism alltid stått för ofrihet, förtryck och terror. Jag är överraskad över att personer som man stundtals kan ha ett riktigt trevligt utbyte med har valt – ursprungligen eller senare i livet – att ansluta sig till den kommunistiska läran och till ett parti som har stått för de idéerna. Bengt Hurtig sade att han i folkskolan fått lära sig respekt för demokrati, och jag kände det då som angeläget att framhålla att skolundervisningen på den punkten uppenbarligen inte har varit hundra procentigt framgångsrik.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

Anf. 80 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Hadar Cars inte har någon kommentar till vad jag citerade ur den statliga offentliga utredningen.

Vi vet att det i EG-parlamentet förmodligen förbereds ett beslut som innebär att man godkänner en liberalisering av narkotikahandeln. Har de svenska parlamentarikerna vid sina möten med EG-parlamentariker tagit upp den frågan och försökt att få dem att förstå att detta är något totalt oacceptabelt för svenskt vidkommande?

Anf. 81 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag har med glädje noterat att flertalet länder i den europeiska unionen är starka motståndare till ett frisläppande av narkotika samt att den svenska regeringen, och för den delen en mycket bred majoritet i denna riksdag, delar den uppfattningen och ihärdigt kommer att kämpa mot en friare försäljning av narkotika.

Bengt Hurtig frågade också om saken togs upp under sammanträdet med Europaparlamentarikerna. Ja, den togs upp. Socialminister Bengt Westerberg framförde precis de åsikter som jag här gjort mig till tolk för, nämligen att kampen mot narkotika måste föras med kraft. Han begärde och förutsåg att de europeiska länderna skulle medverka aktivt i den kampen.

Anf. 82 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! I den offentliga debatten om Sveriges medlemskap i den europeiska unionen har själva huvudfrågan skjutits åt sidan. Medlemskapsfrågans betydelse för vår gemensamma framtid och värdet av att vi i vårt land är med och tar ansvar för utvecklingen i Europa har drunknat i ett sammelsurium av detaljer och småskuren negativism. Om minister Dinkelspiel ursäktar: Förhandlingsresultat i all ära, men jag hoppas att vi snart kan fokusera debatten på de väsentliga värden som ligger bakom Europasamarbetet. Det handlar om Sveriges roll i det framtida Europa och i världen.

Trots vinter och kyla ute befinner vi oss just nu mitt i en mycket het vecka. Mot veckohelgen kommer temperaturen i Ulf Dinkelspiels, vid det här laget välkända, ketchupflaska att stiga alltmer. Förhoppningsvis kommer flaskans innehåll genom uppvärmning och omsorgsfull bearbetning att anta flytande form så att allt kommer ut inom tidsmarginalen, allt på en gång som Europaministern förutspådde på ett mycket tidigt stadium i förhandlingsprocessen.

Även om vi inte kan räkna med att få igenom alla de kvarstående förhandlingsfrågorna precis enligt våra utgångsbud är det viktigt att slutresultatet blir tillräckligt aptitligt för svenska folket. EU:s medlemsländer har satt som

mål att Sverige och de andra ansökarländerna skall bli medlemmar i början av år 1995.

Under resans gång har uttrycket "det är sakfrågorna som står i fokus" upprepats så många gånger av Europaminister Ulf Dinkelspiel att tesen närmast blivit bevingad. Förhandlingsresultatet är viktigt. Det har vi hela tiden varit överens om. Jag har också goda förhoppningar om ett bra slutresultat, och jag önskar förhandlarna all lycka.

Vi kan glädja oss åt det förhandlingsresultat som blev klart i december. Då uppnådde våra förhandlare inte bara resultatet att svenska ståndpunkter på miljöområdet och bevarandet av frihandelsavtalen med Estland, Lettland och Litauen fick gehör hos EU. EU beslutade dessutom att följa Sveriges exempel och att förändra sin egen politik i samma riktning som Sveriges.

Detta har vi uppnått, trots att Sverige ännu inte är medlemmar i EU. Genom medlemskap kommer Sveriges möjligheter till inflytande på Europas utveckling att ytterligare öka.

Visst kan förhandlingarna komma att köra fast och då komma att ta längre tid; det förstår alla. Men det finns ingenting som på förhand säger att förhandlingarna inte kan slutföras som planerat. Det finns inte heller någonting som säger att vi i Sverige skulle vinna något på en förlängd förhandlingstid eller att det på något sätt skulle gagna svenska intressen om t.ex. Europaparlamentet skulle skjuta beslutet i utvidgningsfrågan till efter Europaparlamentsvalet. Tvärtom skulle en förhållning förmodligen bli kontraproduktiv och innebära mer osäkerhet och oförutsägbara risker.

Vi är många svenska riksdagsledamöter som i möten med våra respektive politiska vänner på europeisk nivå försökt att nå förståelse för de svenska förhandlingspositionerna. Europakontakterna har varit mycket täta på olika politiska nivåer. Avsikten har hela tiden för oss moderater varit att underlätta förhandlingarna och att gagna svenska intressen.

Anmärkningsvärt nog förefaller det som om Socialdemokraterna i sina Europakontakter tidvis agerat för att försena vårt medlemsinträde, detta oberoende av hur förhandlingsresultatet faller ut.

För Sverige är det viktigt att bli EU-medlem så snart som möjligt, helst i början av 1995 som planerat. Det är viktigt av flera skäl. Det är väsentligt att Sverige som medlemsland kan delta på samma villkor som övriga EU-länder och kan påverka utformningen av de förslag till institutionella förändringar som skall ligga till grund för beslut år 1996. Om vi i Sverige sitter kvar i väntebåset ända till 1996, får vi acceptera att andra under tiden bestämmer åt oss. Det är ett viktigt svenskt intresse att Sverige som medlemsland får inflytande på de förändringar som EU står inför inom den allra närmaste framtiden.

Herr talman! Osäkerhet om tidtabell, förhandlingar och EU-medlemskap fungerar som en broms på företagens investeringsvilja. Beslut om nyanställningar skjuts upp. Medlemskap är avgörande för utländska företags inställning till Sverige. För dem är vårt land ointressant så länge vi inte är med i EU. Om vi vill få amerikanska, japanska, tyska och andra utländska investeringar till Sverige är grundvillkoret att Sverige blir medlem i den europeiska unionen. Samma grundvillkor gäller för att vi skall få nya viktiga arbeten till vårt land.

Förhållanden processen får vi leva vidare med den osäkerhet som just nu vilar som en förlamande hand över vårt land. Det är precis som näringslivet just nu håller andan och väntar med nya investeringar.

EES-avtalet är i och för sig bra, men det ger inte den långsiktiga nödvändiga säkerhet som endast ett medlemskap kan ge. Det är därför ett viktigt svenskt intresse att Sveriges medlemskap inte förhållas.

I vetskap om frågans stora betydelse för ekonomi, tillväxt och tillkomst av arbeten borde alla politiska partier göra allt vad de förmår för att påverka förhandlingsprocessen positivt och för att vända opinionen i Sverige inför folkomröstningen.

Herr talman! Europasamarbetet är inte ett borgerligt projekt. Lika litet är det ett socialistiskt sådant. Vi som vet hur viktigt det är för vårt land och för våra barns framtid att Sverige blir medlem i den europeiska unionen borde ta ett större ansvar och höja debatten över det småskurna politiska etiketterandet.

Visserligen kommer vi att ha val i Sverige i september. Inför valet kommer vi på sedvanligt sätt att kämpa på barrikaderna, och vi kommer att slåss för de politiska lösningar som vi tror på. Men Europamedlemskapet har en så viktig dimension att vi politiker för en gångs skull borde kunna avstå från den vanliga politiska jargongen.

Frågan om vårt medlemskap i EU handlar om något så övergripande betydelsefullt att vi borde ha förmåga att föra upp Europadebatten till en högre nivå. Hittills har svenska folket utsatts för en störtflod av mestadels osakliga påståenden. Nyheter om alla hemskheter som skulle drabba oss svenskar som medlemmar i EU har flödat över oss alla.

När vi nu undan för undan får delar av facit i hand framstår överdrifterna och generaliseringarna i all sin solkighet. Jag påstår inte att EU är felfritt eller att allting endast innebär fördelar för oss. Vi kan inte heller förutsäga hur framtiden kommer att se ut vad gäller varje detalj. Men vi måste göra klart för oss vilken roll vi vill att Sverige skall ha i det framtida Europa.

Vill vi delta i formandet av Europas framtid, eller skall vi ställa oss utanför? Vill vi få inflytande, ta ansvar och bidra till Europas utveckling, eller vill vi enbart vara åskådare? Vill vi gå in i ett Europasamarbete för att tillsammans med andra länder lösa gemensamma problem, eller är det bättre att isolera sig?

För Moderata samlingspartiet är det fullständigt självklart att Sverige skall vara med och påverka vad som händer i vår egen världsdel. Medlemskap handlar om att Sverige tillsammans med övriga EU-länder tar ansvar för och påverkar stora övergripande frågor som bara kan lösas genom samarbete.

Genom medlemskap i EU förbinder vi oss att gå in i ett samarbete för fred och säkerhet, för demokrati, för ökat välbefinnande, för en bättre miljö och för en bättre framtid i hela Europa.

Vi, som anser att dessa mål är viktiga, borde över partigränserna gå ut och förklara för svenska folket de övergripande mål och värden som ligger bakom Europasamarbetet. Vi borde också gå ut och förklara värdet av att Sverige blir medlem i detta samarbete.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

Anf. 83 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Den debatt vi nu för har bisarra drag. Företrädaren för Vänsterpartiet talar mer om Socialdemokraterna än om sin egen politik. Företrädaren för Folkpartiet har vänligheten att påminna om Bertil Ohlins insatser i den svenska nationalekonomiska debatten och om den svenska folkskolans kvalitet. Och Karin Falkmer upprepar nu ett påstående om Socialdemokraternas aktioner i Europaparlamentet, ett påstående som hon själv vet är väl och tydligt dementerat av en av hennes partivänner i Storbritannien. Hon vet det!

Dessutom har man med olika citat försökt blåsa upp en debatt om de förändringar i EU-delegationens utkast till resolution som bl.a. jag skulle ha föreslagit. Det var en "anka". Det visade sig att Karin Falkmer själv, alla hennes partivänner och alla andra röstade för resolutionen med just de föreslagna ändringarna, utan diskussion. Alla tyckte uppenbarligen att ändringarna var vettiga, även företrädaren för Europaparlamentet och de partier som står Karin Falkmer nära.

Den här typen av grundlösa angrepp visar att vi behöver föra en debatt om sakfrågan här också. Varför inte mera diskutera vilka krav vi nu bör ställa? Varför föra en debatt om andra frågor, en ställföreträdande debatt, i stället för en debatt om vilka krav Sverige bör ställa innan förhandlingarna är avslutade, kanske om en vecka? Låt oss föra en sakdebatt i stället!

Anf. 84 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Mats Hellström kan vara fullständigt övertygad om att jag mycket nog har övervägt det jag sade i talarstolen.

Politiska utspel som medverkar till förseningar och som sprider tveksamheter om tidtabellen är ytterst olyckliga. De signaler som jag vet att svenska socialdemokrater har givit Europakontakterna i Bryssel har skapat förvåning där. Ett exempel på hur dessa signaler har gått fram är den artikel i Dagens Nyheter den 19 januari som skrivits av socialistgruppens ordförande i Europaparlamentet, Cot. Det var ett utspel som väckte förvåning i såväl Bryssel och Strasbourg som Stockholm, ett utspel som gick i linje med de signaler och tongångar som vi har hört från Socialdemokraterna tidigare under den här processen.

Jag håller med Mats Hellström om att vi borde höja debattnivån och prata om det som är övergripande viktigt för Sverige i frågan om medlemskapet. Vi borde verkligen gå ut gemensamt och för svenska folket tala om värdet av ett svenskt medlemskap.

Anf. 85 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det förvånar mig något att Karin Falkmer i två dagar har deltagit i diskussioner om just dessa frågor med Europaparlamentariker från alla partier, utan att hon tydligen på något sätt har berörts av vad diskussionerna har handlat om. Det känner man rimligen till om man har följt Europaparlamentets arbete. Det har nämligen alltsedan hösten, kanske dessförinnan, förts en intensiv diskussion i Europaparlamentet, inom och mellan partigrupper, inom och mellan länderrepresentationer, om möjligheten att klara sitt godkännande och hur dessa frågor skall kopplas till institutionella

krav på EU:s ministerråd. Det är en närmast löjlig tanke att svenska socialdemokrater skulle ha uppfunnit denna debatt, som har förts där under lång tid.

Så sent som för ett par dagar sedan yttrade Karin Falkmers egen partivän från brittiska Tories, Mr Spencer, att han för sin del förutsåg att det kunde bli blockering inte bara i maj och september, utan kanske t.o.m. i november, om EU:s ministerråd inte godkände de krav som Europaparlamentet här kommer att ställa. Karin Falkmer gör detta till någon sorts svensk socialdemokratisk fråga, trots att hon väl borde känna till att det här är en diskussion som Europaparlamentet och olika partigrupper – även Karin Falkmers egen – i högsta grad för med ministerrådet. Det handlar i det här skedet mycket om en påtryckning på bl.a. ministerrådet. Det förvånar mig att Karin Falkmer har sovit i två dagar, under den tid när de olika företrädarna har uttryckt sina uppfattningar.

Anf. 86 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Jag är mycket väl medveten om den diskussion som pågår i Europaparlamentet. Jag vet att det i de båda stora partigrupperna finns delade meningar om tidtabellen och huruvida man skall ha möjlighet att fatta beslut i den här frågan före Europaparlamentsvalet. Men vår uppgift är då att försöka påverka våra partivänner, så att de inser värdet av att Europaparlamentet fattar beslut innan man stänger för sommaren och har ett nytt val. Det innebär ju oerhörda risker, om det nuvarande Europaparlamentet inte anser sig hinna med utvidgningsbeslutet. Vi vet ju inte någonting om nyvalet till Europaparlamentet, men många av dem som väljs in kommer att vara rutinerade parlamentariker.

Även jag vet att Europaparlamentarikerna naturligtvis ställer vissa krav för att kunna fatta dessa beslut. Vi förstår att det är krav som är befogade, nämligen att de skall ha förhandlingspapperen, så att de kan läsa och ta ställning till vad som ligger bakom. Det första som krävs är naturligtvis att förhandlingarna har gått i hamn inom tidsmarginalen, och det andra är att översättningsarbetet och själva förhandlingsresultatet kan presenteras för Europaparlamentarikerna.

I det läget har åtminstone jag av mina kontakter fått signalen att det bör gå bra att fatta ett beslut i Europaparlamentet innan man stänger och går till nytt val. Det här är oerhört viktigt. Jag hoppas att vi kan ge den signalen till våra partivänner, oberoende av vilket parti vi tillhör.

Anf. 87 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Karin Falkmer sade att en grundförutsättning för att utländska investerare skulle söka sig till Sverige var medlemskap. Jag är medveten om att det här är ett synsätt som är vitt spritt, också bland företagen. Men utländska företag har sökt sig hit även innan vi haft vare sig EES-avtal eller medlemskap.

Jag besökte för någon vecka sedan ett företag uppe i Arjeplog som hade valt mellan länder som USA, Finland, Canada och Sverige när det gällde förläggning av testverksamhet av motorfordon. Man hade valt Sverige, därför att det här fanns förmånliga villkor, bra infrastruktur, starka kommuner,

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

bra möjligheter till telekommunikationer och en rad andra bevis på ett starkt och dugligt samhälle.

Det kan också vara så att företag väljer att investera i Sverige på grund av en förmånlig företagsbeskattning, att man vill ta vara på speciella fördelar som svenska underleverantörer har, att man tycker att Sverige är ett relativt okorrumpert land, att vi har hygglig utbildningsnivå, att miljön är mindre byråkratisk här än i Europeiska unionen och även att Sverige har bättre handelsförbindelser med resten av världen än vad unionen har. Företag kan etablera sig i Sverige helt enkelt därför att de redan är etablerade inom unionen.

Jag tror nog att regeringen och ja-sidan får bereda sig på att det kan bli ett nej i folkomröstningen, och då borde man också ha ett eget intresse av att förhindra att det utbryter någon typ av psykos i dessa frågor.

Anf. 88 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Självklart finns det många olika faktorer som påverkar valet av investeringsland för utländska företag. Men det står utom allt tvivel att medlemskapsfrågans betydelse är central. Ingen sakfråga är viktigare när det gäller att få fler riktiga arbeten till Sverige än att vi blir medlemmar i den europeiska unionen.

Jag kan berätta för Bengt Hurtig att det i slutet av 80-talet blev allt tydligare att investeringarna försvann ut ur vårt land. Svenska företag valde att förlägga verksamheten till ett EG-land, för att komma åt den europeiska marknaden. Utländska investeringar uteblev, och arbetslöshetssiffrorna gick i höjden. Från 1989 och fram till valet 1991 förlorade Sverige 10 % av alla industriarbeten. EG-frågans betydelse för arbete och välfärd blev mot slutet av 80-talet alltmer uppenbar.

Under våren 1991 hade näringsutskottet under en hel dag en hearing, som vi ägnade åt den bekymmersamma utvecklingen när det gällde investeringarna. På sommaren 1991 lämnade den socialdemokratiska regeringen in medlemsansökan till EG. Vem man än pratar med, som kan någonting om företags investeringar och var de väljer att lägga dessa, ger ett entydigt budskap: Det svenska medlemskapet är det väsentligaste i det här avseendet.

Anf. 89 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag är naturligtvis medveten om att detta är ett problem, men investeringarna i Europa på 80-talet handlade faktiskt i stor utsträckning om fastighetsspekulation. Det var också svenska processindustrier som investerade i dotterföretag av olika typer, och det hängde ihop med att man ville vara nära den stora marknaden – produkterna har en sådan karaktär.

Det borde faktiskt vara ett regeringsintresse att man inte överdriver de här problemen. Samma domedagspropaganda fördes i Norge före 1972 och i Schweiz före EES-omröstningen. Enligt vad jag förstår har det inte blivit någon katastrof i de länderna. Enligt flera artiklar i Financial Times ser det ut som om schweizarna kommer att få skrattarna på sin sida till slut. Vi får väl se hur det går. De skulle inte heller få några möjligheter att förhandla med EU, hette det. Nu har de tydligen fått det. Utvecklingen går alltså inte alltid den väg som ekonomerna och experterna förutspår.

Världsbanken konstaterar att den ekonomiska tillväxten, som kommer att

betyda mycket för Sveriges utrikeshandel de närmaste decennierna, sannolikt snarare kommer att ske i Östeuropa och i Ostasien än i den europeiska unionen.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

Anf. 90 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Bengt Hurtig försöker förneka det som är uppenbart för alla oss andra, nämligen att EG-frågan är central när det gäller investeringsklimatet i Sverige. Men det är ändå inte det som är det huvudsakliga skälet till att jag tycker att det är så viktigt att vi blir medlemmar i EU, utan det är de övergripande, grundläggande värderingar som ligger bakom själva EU-samarbetet.

Jag kan inte annat än förvånas över att partier som påstår sig ha intresse för t.ex. miljön säger att vi skall stå utanför ett samarbete som faktiskt syftar till att göra miljön i hela Europa bättre eller att det finns partier som säger att vi skall stå utanför ett samarbete som syftar till att värna freden och säkerheten i Europa. Det var grunden till att man inledde detta frivilliga demokratiska samarbete, och det är avgörande för min ståndpunkt att Sverige självklart bör gå med som medlem.

Vi bör vara med och ta ansvar och hjälpa till att arbeta för freden, säkerheten, demokratin, miljön och välståndet i Europa. Det förvånar mig att det finns människor som inte ser dessa värden utan i stället gräver ned sig i detaljfrågor.

Anf. 91 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! 1980-talet och de första åren på 1990-talet har blivit en period av ökad öppenhet och ökade kontakter mellan människor, kulturer och länder. Vi lever i vad jag skulle vilja kalla internationaliseringens tidevarv. Det är en spännande tid och en ny epok.

Centern bejakar aktivt den här utvecklingen. Vi ser inte internationalisering som ett hot utan som en möjlighet att tillsammans med andra länder bygga något gemensamt.

I dag när vi har utrikesdebatt i riksdagen – debatten om EU är en minidebatt inom ramen för den – finns det skäl att påminna om visionen av ett Europa som skall präglas av demokrati och fredlig samverkan. Det var utgångspunkten för bildandet av det tidigare EG, nu EU.

Den visionen har, tycker jag, blivit mer levande och fått ett ökat innehåll allteftersom åren har gått. Vi hälsar också demokratiseringsprocessen i Östeuropa med tillfredsställelse. Det tråkiga undantaget är naturligtvis kriget och blodbadet i f.d. Jugoslavien. Vi får inte glömma bort ursprungsmotivet bakom bildandet av EU.

Det finns skäl att så här inför slutvarvet av förhandlingsomgången påminna om motiven för den svenska medlemsansökan till EU. De är många. Jag skall ta några stycken.

För det första fortskrider den europeiska ekonomiska integrationen, och det är viktigt att politiker är med i denna process. Näringslivet har under årtionden internationaliserats mer och mer. Företag agerar över nationsgränserna och agerar på flera olika marknader. De kan också utnyttja olikheter i skatte- och regelsystemen och spela ut enskilda stater mot varandra.

Av det skälet är det nödvändigt att de enskilda staterna samverkar för att skapa gemensamma regler och för att kunna fatta gemensamma beslut.

För det andra är de europeiska länderna beroende av varandra. Sverige är ju en liten marknad med en liten befolkning, och det är viktigt att en sådan nation kan samarbeta med andra länder i detta nya Europa. Ekonomisk-politisk samverkan i Europa är ett medel för att också trygga svensk välfärd långsiktigt. Vi lever ju inte i någon isolerad värld – det har också ett antal konsekvensutredningar pekat på.

För det tredje gör miljöföreningarna inte halt vid riksgränserna, utan de driver in över nationsgränserna. När ett land drabbas av miljöproblem på grund av bristfällig miljöpolitik i ett annat land krävs det gemensamma tag och internationell samverkan för att komma till rätta med det – det säger sig självt. Internationell samverkan är nödvändig för att nå lösningar. Här kan Sverige bidra med mycket.

För det fjärde tycker jag att det framväxande EU är den politiska kraft som är nödvändig för att hjälpa till med frigörelsen och demokratiseringsprocessen i Östeuropa.

Det som Centern lägger särskild vikt vid i de pågående förhandlingarna är miljöfrågorna, regionalpolitiken, jordbrukspolitiken, åtgärder som handlar om den sociala tryggheten och full sysselsättning och dessutom våra möjligheter att långsiktigt säkra en självständig svensk säkerhetspolitik. Vi betonar också demokratin och öppenheten i det framväxande EU.

Det är också viktigt att se att EU under senare år har lagt större tonvikt vid breddning och utvidgning i stället för enbart en fördjupning, som ett tag tycktes vara huvudmålet för EU.

På flera områden har Sverige hittills i förhandlingarna uppnått goda resultat. Det gäller, som tidigare har sagts i debatten, genombrötet för miljöområdet i december – jag tror det var Karin Falkmer som påpekade det. Inom alkoholpolitikens område är bibehållandet av Systembolaget en viktig bit, som en del i en svensk alkoholpolitik.

Nu i slutet finns det ett antal knäckfrågor på förhandlingsbordet: jordbruket, regionalpolitiken och Sveriges bidrag till EU:s budget. Det är frågor som måste få en positiv lösning för att vi skall kunna få svenska folket att ställa sig på ja-sidan i en kommande folkomröstning. Det är betydligt viktigare frågor än den stundtals meningslösa debatten kring snuset, som under ett antal år framstod som den absolut mest avgörande frågan för Sverige vid förhandlingarna. De här frågorna är betydligt viktigare.

Regionalpolitiken är viktig. Sverige måste ha möjlighet att garantera goda levnadsvillkor för människor i alla delar av landet. I positionspapperet underströks också att nationell regionalpolitik i framtiden måste kunna bedrivas på minst nuvarande nivå och i minst nuvarande omfattning. EU:s regionalpolitik blir ett komplement till den nationella regionalpolitiken – Mats Hellström berörde det i sitt inledningsanförande.

Det är tillfredsställande att så många, i samband med Sveriges förhandlingar med EU, betonar vikten av en bra regionalpolitik och jordbrukspolitik.

Eftersom Centern värnar om regionalpolitiken hälsar jag med tillfredsställelse att den tycks ha fått många nyvunna vänner under de senaste veckorna

och månaderna. Jag hoppas att detta utomordentligt starka intresse från olika håll och kanter också håller i sig efter de avslutande förhandlingarna, då vi skall diskutera nationell regionalpolitik. Jag hoppas att intresset också avspeglar sig i de kommande besluten, när vi skall forma regionalpolitiken här hemma i Sverige.

Norra Sverige är beroende av en bra regionalpolitik. Men regionalpolitiken handlar inte bara om de norra delarna. Det är en fråga som berör såväl stadsbygd som landsbygd. Jag vill koppla samman regionalpolitiken med en bra säkerhetspolitik. Det finns en förbindelse mellan en bra regionalpolitik, livskraftiga regioner och vår förmåga att klara oss i säkerhetspolitiska sammanhang.

Jag läste med mycket stort intresse en debattartikel i en av Stockholmstidningarna – jag tror att det var i lördags. Den var författad av landshövdingen i Norrbottens län. Han hade fört ihop kraven på en aktiv regionalpolitik med de säkerhetspolitiska argumenten. Det finns skäl att understryka detta.

Herr talman! Sverige har ett viktigt uppdrag i det nya Europa som vi ser utvecklas. Vi kan bidra till utomordentligt mycket – på miljöområdet, livsmedelsområdet, demokratiområdet osv. På område efter område kommer vi att kunna tillföra viktiga beståndsdelar i det fortsatta arbetet, om vi blir medlemmar i EU, vilket jag hoppas.

EU kommer att vara det forum i Europa där viktiga europeiska överlevnadsfrågor kommer att kunna lösas i ett internationellt samarbete. På tröskeln till ett nytt sekel tycker jag att Sverige har stora uppgifter i detta nya Europa.

Martin Luther King formulerade på sin tid en dröm för sitt folk och sitt Amerika. Här hemma i Sverige har vi också våra drömmar för vårt folk i det Europa som vi ser växa fram. Jag vill gärna instämma i Hadar Cars välgångsönskningar till de svenska förhandlarna, under ledning av Ulf Dinkelspiel, inför de avgörande dagarna i denna viktiga fråga.

Anf. 92 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Per-Ola Eriksson sade att alkoholmonopolet, dvs. Systembolaget, var säkrat. Hittills finns det ett brev från kommissionen där det står att man inte tänker anmäla detta monopol. Det återstår att se vad slutresultatet av detta blir.

Per-Ola Eriksson är finansutskottets ordförande. Regeringen har lagt fram ett positionspapper när det gäller budgeten. I slutet av det sägs det att Sverige lovar – såvitt jag förstår för all framtid – att vara nettobidragsgivare till unionen.

Vi skulle kunna drabbas av en industrikris i Sverige av den typ som man har drabbats av i Finland. Sådant kan inträffa. Det kan uppstå andra kriser inom verkstadsindustrin och inom samhällsekonomin över huvud taget. Tycker Per-Ola Eriksson att detta är en bra långsiktig position?

Anf. 93 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill till länskollegan Hurtig säga att jag, när han började tala om alkoholfrågorna, nästan fick intrycket att han själv skulle anmäla att vi i Sverige inte skall behålla vårt monopol på Systembolaget. Vi har fått ett

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

papper från kommissionen. Han tyckte närmast att det var bra men trodde att någon skulle kunna ifrågasätta det. Jag trodde nästan att han själv skulle göra det.

Sverige kommer att bli nettobidragsgivare till EU. Jag måste säga att det inte är så dumt att vara ett nettobidragsland. Det hade varit litet besvärligt om Sverige hade varit ett fattigt land. Sverige är faktiskt en rik industrination. Vi skall vara stolta över att vi också kan bidra med några kronor till EU. Vi ställer också krav på att få ett återflöde för regional utveckling.

Sverige kommer förstås att drabbas av konjunkturproblem, kriser osv. Men det är viktigt att vi ser att EU, och hela Västeuropa, är en stor och viktig marknad för oss. Ett svenskt medlemskap i EU ser jag faktiskt som en ganska bra försäkring för att trygga svensk industri och svenskt näringsliv i framtiden.

Anf. 94 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag måste uppfatta Per-Ola Erikssons svar som att han är tämligen nöjd med den säkerhetsklausul som finns i denna position. Han ser inga risker för stora kriser i svensk ekonomi, som t.ex. har uppstått i Finland. I sådana fall kanske vi skulle behöva extra mycket hjälp från dessa fonder.

Anf. 95 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Bengt Hurtig vet lika väl som jag att det är svårt att sia om framtiden. Det kan uppstå industrikriser i Sverige liksom i andra länder.

För dagen tycker jag faktiskt att vi industripolitiskt har rustat Sverige ordentligt. Svensk industri har återfått sin konkurrenskraft. Vi har gjort detta därför att det var nödvändigt. Sverige tappade ju konkurrenskraft under 80-talet.

Den politik som Bengt Hurtig stöttade under 80-talet skapade betydande problem för den svenska industrin och för sysselsättningen. Nu återfår vi konkurrenskraften.

Man skall aldrig säga aldrig. Det kan hända saker och ting i framtiden som gör att Sverige kan få problem. Jag hoppas att vi inte får det. Vi är rustade i Sverige för att möta framtiden och de utmaningar som vi står inför. Jag tror att vi kommer att kunna klara det om också Bengt Hurtig kan hjälpa till på ett litet hörn i stället för att fortsätta att vara en nejsägare, vilket han hittills har varit i alldeles för stor utsträckning.

Anf. 96 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Herr talman! Jag önskar i mitt anförande beröra dels de pågående medlemskapsförhandlingarna, dels kds syn på de säkerhetspolitiska frågorna i ett Europaperspektiv.

Kds har i ett mycket tidigt skede i svensk politik insett nödvändigheten av att vi skapar bästa möjliga former för att Sverige skall kunna utvecklas i nära samverkan med de övriga västeuropeiska länderna. Motivet för detta är att vår generation skall skapa en varaktig plattform för fred, säkerhet och bibehållen ekonomisk standard, som bl.a. möjliggör sociala trygghetssystem för barn och ungdomar, äldre och sjuka.

Denna nära samverkan får inte leda till att vi går miste om vår nationella

identitet eller att vårt självbestämmande hotas. Därför är de nu pågående medlemskapsförhandlingarna mycket centrala för de kristdemokratiska medborgarna i Sverige.

Regeringen går inom några dagar in i slutförhandlingarna med medlemsländerna om de villkor som skall gälla för relationerna mellan Sverige och EU under många år framöver.

Steget mellan det nu gällande EES-avtalet och ett medlemskap kommer att kosta Sverige netto 7–13 miljarder per år. Detta måste leda till att Sverige får ett reellt inflytande i samarbetet, genom de s.k. institutionerna.

Den koncentrerade makten i EU-organisationen ligger inom överskådlig framtid hos ministerrådet. Därför är det vår uppfattning att Sverige, med den nuvarande uppläggningsen, måste få fem röster i ministerrådet. Vidare bör målet vara att få 25 ledamöter i EU-parlamentet. De s.k. institutionella frågorna är viktiga därför att många svenska medborgares tveksamhet till EU just grundas på osäkerheten om vilken status Sverige kommer att få i det här samarbetet.

En mycket stor grupp av Sveriges befolkning följer också förhandlingarna kring de s.k. resandebestämmelserna, dvs. villkoren för hur mycket alkohol och cigaretter man får köpa med sig vid inresa till Sverige. Det stora intresset har sin grund i ett socialt engagemang för att vi skall kunna bibehålla vår nuvarande alkoholpolitik i Sverige. Den består av en restriktiv utskänkning och en högrispolitik.

Det är angeläget att förhandlingarna leder till så låga införselvolymerna som möjligt och till en tryggad långsiktighet. Regeringens inriktning att nå fram till en gemensam nordisk modell som i ett längre perspektiv kan hävdas utifrån likartade sociala och kulturella förhållanden i Norden bör kunna vara bra för denna långsiktighet. Förhandlingsresultatet bör innehålla en tydlig formell markering om att Sverige kommer att hävda nuvarande alkoholpolitik i ett långsiktigt perspektiv.

Några ytterligare kompromisser, herr statsråd, på alkoholpolitikens område tål inte de 15 % av svenska folket som är aktivt organiserade för en restriktiv och social alkoholpolitik.

Inför slutförhandlingarna vill jag också beröra ytterligare två områden som har mycket stor ekonomisk betydelse för Sverige, nämligen jordbruks- och regionalpolitiken.

Villkoren för svenskt jordbruk måste bli en direkt och 100-procentig anslutning till EU:s politik. För att inte få en haltande jordbruksnäring som har svårigheter att konkurrera med bönderna inom EU måste de svenska villkoren bli lika med EU:s. Produktionsvolymerna skall ligga på en sådan nivå att vi inte av förhandlingsmässiga skäl måste exportera arbetstillfällen från Sverige. Också de regionalpolitiska stöden måste kontinuerligt bestå på den nivå som gäller i dag, då man lägger ihop EU-stöd och våra egna nationella stöd.

Regeringen har starkt hävdat att varje förhandlingsfråga skall behandlas på sina "egna meriter", dvs. den ena frågan skall inte betala för den andra. Detta är en riktig princip. Jag vill bara understryka vikten av att denna princip också gäller tills dess att förhandlingarna är avslutade.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

Herr talman! Jag vill nu övergå till att tala om kds syn på de säkerhetspolitiska frågorna inför ett utvidgat Europasamarbete.

En kristdemokratisk målsättning är att man skall försöka tillämpa ett etiskt förhållningssätt på politikens olika områden. Detta gäller naturligtvis också utrikes- och säkerhetspolitiken.

Den kristna etiken innebär att människan skall vara fri och självbestämmande och tillmätas ett stort personligt ansvar, vilket bl.a. innebär att vi har stor respekt för andra människors integritet och frihet.

Vår uppfattning är att det säkerhetspolitiska arbetet bör vidgas och fördjupas till att omfatta inte enbart frånvaro av krig och konflikter, utan också att säkra freden i ett perspektiv av rättvisa, frihet, solidaritet och ett aktivt stöd för demokrati och rättssamhället.

Säkerhetspolitiken står inför mycket stora utmaningar såsom den globala befolkningsökning från cirka fem miljarder till cirka åtta miljarder på 30 år och ökande välfärdsklyftor som riskerar att skapa flyktingvågor från både syd och öst mot Västeuropa.

Vår uppfattning är att det framtida säkerhetspolitiska arbetet bör utvecklas enligt följande modell:

1. att Sverige deltar i det säkerhetspolitiska arbetet tillsammans med de övriga västeuropeiska länderna – med målsättningen att Sverige aktivt skall bidra till enhet, stabilitet och säkerhet såväl inom som utom Europa,

2. att Sverige aktivt arbetar för att de nordiska ländernas säkerhetspolitik skall kunna utgöra en integrerad enhet i den europeiska säkerhetspolitiken,

3. att Sverige stärker sin roll i det internationella fredsarbetet genom såväl de regionala som de globala organisationerna.

Denna inriktning av det säkerhetspolitiska arbetet underlättas starkt av ett medlemskap i EU och är därmed ett starkt skäl för medlemskapet i europeiska gemenskaperna. Även om ett medlemskap inte skulle kunna nås, bör denna inriktning av vår säkerhetspolitik utvecklas inom ramen för lämpliga samarbetsformer.

Vid ett medlemskap i EU ingår vi en nära allians på det ekonomiska och politiska området. Ett naturligt steg är då att vi också bejakar vår europeiska identitet även på det säkerhetspolitiska området och engagerar oss helt i den europeiska arkitekturen för fred och stabilitet.

Det är dock angeläget att Sverige förbehåller sig rätten att självständigt fatta beslut om huruvida vi skall delta i militära operationer vid en konfliktsituation eller om vi skall förhålla oss neutrala vid en uppkommen kris- eller konfliktsituation.

Genom Maastrichtprocessen kommer varje medlemsland i EU att i olika grad ingå i VEU:s säkerhetspolitiska arbete. Det är vår uppfattning att det ligger i Sveriges intresse att aktivt delta i den del av arbetet som inriktas på ökad demokratisering och öppenhet mellan länderna inom det militära och säkerhetspolitiska arbetet.

Vad beträffar NATO kan vi konstatera att ett samarbete kan omfatta dels det militära samarbetet, dels deltagande i de många underarbetsgrupper som behandlar exempelvis frågor om kärnsäkerhet, icke-spridning, massförstö-

relsevapen, miljöskydd, vetenskap, materiellproduktion, näringsliv och t.o.m. infrastruktur.

Det skulle vara ett säkerhetspolitiskt intressant steg för Sverige att, om möjligheten ges, exempelvis genom P&P, dvs. Partnership for Peace, få delta i dessa undergruppers arbete.

Avslutningsvis: Kds anser att ett effektivt säkerhetspolitiskt arbete bäst främjas av öppenhet, delaktighet och ansvar för att nå fred och stabilitet i Europa.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

Anf. 97 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Holger Gustafsson talade om möjligheterna för Sverige att i framtiden stå utanför beslut om militära insatser. Om man har en gemensam ekonomisk politik, handelspolitik, utrikespolitik och säkerhetspolitik och om man har ingått i unionen, torde det bli moraliskt svårt att argumentera för att inte vara med om det uppstår krig eller kriser och unionen skall för-
svaras.

Därför står det också i Maastrichtfördraget att konferensen är enig om att medlemsstaterna i rådsbeslut som kräver enhällighet så långt som möjligt skall undvika att hindra ett enhälligt beslut om en kvalificerad majoritet för ett sådant beslut föreligger.

Jag vill emellertid ställa en fråga till Holger Gustafsson om ett annat problem som han också var inne på, nämligen alkoholpolitiken. Kds slog i sina krav inför EG-förhandlingarna fast att man ansåg att såväl distributionsmonopolet som importmonopolet skall bibehållas vid ett EG-medlemskap. Man arbetar för att den mängd alkohol som får föras in i Sverige för personligt bruk skall vara begränsad och att polisen skall ha möjlighet att kontrollera att reglerna efterlevs. Anser Holger Gustafsson att dessa krav från kds har uppfyllts?

Anf. 98 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Bengt Hurtig att vår uppfattning är att ett engagemang i ett tidigt skede i de säkerhetspolitiska frågorna är det mest angelägna för att skapa frånvaro av kriser och krig. Vi är alltså för att Sverige engagerar sig i säkerhetspolitiken i ett sådant tidigt skede. Vi anser också att det är viktigt med vissa friheter, t.ex. friheten för oss att själva få fatta beslut om när och hur vi skall agera i en krissituation. Som jag ser det innebär det inte att vi med nödvändighet drar oss undan i en krissituation, men vi har därigenom ett självbestämmande, och det är det mycket viktigt för en nation att ha.

Den andra frågan gäller alkoholpolitiken. Nej, jag är inte helt nöjd. Det skulle vara fel att säga det. För att jag skall vara hundra procentigt nöjd vill jag kunna diktera alkoholpolitiken. Det får jag inte ens göra i den svenska riksdagen. Men för närvarande ser det ut som att förhandlingarna skall komma i hamn och innehålla de väsentligaste instrumenten för att nu och också på sikt kunna bibehålla de viktigaste delarna i alkoholpolitiken, nämligen restriktiviteten och högprispolitiken. Det är angeläget.

Anf. 99 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Det är tämligen sannolikt att efter en period på två, fyra eller sju år kommer EG-reglerna att gälla. Det blir möjligt att föra in tio liter sprit. Det kommer naturligtvis att i framtiden sätta press på priserna. I fråga om importmonopolet har alltså kds lagt sig.

Anf. 100 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag skulle naturligtvis aldrig tillstå att kds har lagt sig i fråga om alkoholpolitiken. Vi kommer heller aldrig att göra det. Jag kan lugna Hurtig med att så är inte fallet.

Inte i denna fråga eller någon annan fråga kan garantier lämnas för hur en politik kommer att se ut i framtiden. Den garanti vi har är tilltron till den politik vi kommer att föra i det här parlamentet och vilken politik som vi kommer att representera i ett framtida medlemskap. Det gäller tilltron till demokratins möjligheter att slå vakt om de värden vi vill kämpa för. Det är den garanti vi har. Det gäller inte bara detta område.

Jag tycker att vi skall tillstå att vi inte har någon garanti. Vi kommer att få kämpa för den i fortsättningen också.

Anf. 101 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Låt mig först av allt uttrycka min stora tillfredsställelse över den breda politiska enighet som har manifesterats i riksdagen i dag i EG-debatten. Det är ovanligt att så många partier och politiker är så eniga som vi har fått se prov på i debatten. Bengt Hurtig och hans vänsterparti – som låter som en ropande röst i öknen – är snarare ett undantag som bekräftar regeln.

Nu väljer Bengt Hurtig en ny metod att argumentera. Tidigare sade nej-sidan att vi skulle lägga oss platt i förhandlingarna. Nu när verkligheten har motbevisat den myten försöker man odla en annan myt, nämligen att förhandlingsresultaten inte är vad de i realiteten är. Förhandlingsresultaten läses som en viss potentat läser Bibeln. Det förändrar ingenting i det verkliga värdet av de förhandlingsresultat som har uppnåtts och som jag hoppas kommer att uppnås framöver.

Den enighet och samstämmighet vi har fått se prov på i dag har i stor utsträckning kunnat manifesteras utåt under själva förhandlingsarbetet. Jag menar att det har varit en stor styrka för oss. Erfarenheten från tidigare förhandlingar och nuvarande erfarenheter visar att med ett brett politiskt stöd på hemmaplan ökar möjligheterna för att få gehör för förhandlingskraven på bortaplan. Det är inte minst mot den bakgrunden som regeringen har lagt ned ett stort arbete på att stämma av alla förhandlingspositioner här hemma med hjälp av kontakter med riksdagen och många och långa diskussioner i EU-delegationen. Jag vill säga att i båda dessa fora, liksom under dagens debatt, har det framförts många värdefulla synpunkter som vi har sökt att så långt möjligt ta till vara i själva förhandlingarna.

Jag kan försäkra att när vi nu går in i den avslutande fasen i förhandlingarna kommer vi att fästa mycket stort avseende just vid den nära kontakten med EU-delegationen. För det ändamålet kommer att upprättas en särskild TV-länk mellan Bryssel och Stockholm. På så sätt skall vi söka slå vakt om

den breda enigheten ända in i det sista. Jag vill gärna passa på att tacka för de lyckönskningar som har uttryckts inför den avslutande förhandlingsrundan. Jag kan försäkra att de kommer att behövas.

Vi går nu in i den avslutande förhandlingsrundan. Det är ett slutvarv som inte överraskande karakteriseras av hårdnande positioner. Men samtidigt är det viktigt att säga att den karakteriseras av en politisk vilja att föra processen framåt.

Ser vi på det faktum att förhandlingarna inleddes för ungefär ett år sedan, kan vi konstatera att vi med alla mått mätt har kommit mycket långt. Vi har också kommit långt i den meningen att vi har ett gemensamt mål med EU-sidan, nämligen att avsluta förhandlingarna kring månadsskiftet februari-mars. Det är för att ge Europaparlamentet möjlighet att ta ställning till medlemskapsfördraget under våren. Allt detta är med sikte på ett medlemskap för Sverige och för de andra kandidatländerna den 1 januari 1995. Detta är det gemensamma mål vi arbetar för att förverkliga.

I början av denna vecka ägde ett nytt ministermöte rum i Bryssel. Vi kunde trots dessa hårdnande positioner notera framsteg på en del fronter. Det gällde bl.a. regionalpolitiken, som många har kommenterat i denna debatt. Jag konstaterar att vi har fått ett erkännande för den speciella Norrlandsproblematiken. Det finns nu ett förslag som utgör en god utgångspunkt för de fortsatta förhandlingarna. Det bör kunna öppna möjligheterna för en bra lösning. Men som också har sagts i debatten är det alldeles riktigt att ännu återstår en del viktiga frågor att klara ut. Ännu är vi inte hemma.

Vi har också fått ett bud från EU-sidan om jordbruket. Det pekar mera specifikt mot Norrlandsjordbruket. Det har numera givits klartecken för fortsatt stöd i nuvarande omfattning. Den fråga som återstår att klara ut med EU i den delen gäller hur stor del av den totala bördan som EU skall bära framöver. Omfattningen av stödet är säkrad.

På så sätt arbetar vi för att genom regionalpolitiken, jordbrukspolitiken och på andra vägar verka för att de obestridliga fördelar som är förenade med medlemskap skall komma alla svenska medborgare till del.

Framsteg – ja. Men samtidigt skall vi konstatera att det finns ett antal besvärliga frågor som återstår att lösa. Det gäller regionalpolitiken, jordbruket i andra delar, budgetfrågorna, institutionsfrågorna och ytterligare ett antal frågor. Det är knappast meningsfullt att nu på upploppet försöka ställa en prognos. Allt jag kan, och vill, säga är att vi går väl förberedda in i slutfasen. Vi har goda argument och goda skäl för de förhandlingskrav vi har framställt. Vi kan bygga på ett brett parlamentariskt stöd. Vi är beredda på ett givande och tagande. Det måste man vara vid varje förhandling, men vi bör ha goda möjligheter att nå ett bra förhandlingsresultat. Ett bra förhandlingsresultat, herr talman, är viktigt för att i den kommande folkomröstningen kunna få ett klart och tydligt ja till ett svenskt medlemskap.

Det är inte fråga om ett antingen-eller, att antingen ägna uppmärksamhet åt de olika förhandlingsfrågorna eller att ägna uppmärksamhet åt de övergripande Europafrågorna. Det är ett både-och.

Herr talman! I de senaste opinionsundersökningarna har vi kunnat konstatera att ja-sidan har gått framåt. Det är visserligen glädjande, men det finns fortfarande anledning att vara bekymrad – men inte bekymrad över de

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

procentsatser som ja- och nej-sidan fått. Det finns snarare anledning att känna bekymmer över den stora tveksamhet som en majoritet av alla svenskar fortfarande känner. Bland alla dem som man möter runt om i landet är osäkerheten fortfarande stor och tveksamheten en mycket vanlig inställning.

Jag tror, herr talman, att förhandlingsarbetet i viss mån har bidragit till den stora osäkerheten. Många ställer sig frågan om ett EU-medlemskap verkligen handlar om snus, antalet kor som skall få EU-stöd eller hur svenska Systembolaget skall se ut i framtiden. Många har också ställt sig och ställer sig fortfarande frågan: Vilka resultat kommer vi att nå i förhandlingarna? Jag känner mig ganska övertygad, herr talman, om att allteftersom arbetet framskrider kommer vi att genom klargöranden av de förhandlingsresultat som uppnås på punkt efter punkt slå nej-sidans myter i kras.

Vi har uppnått bra resultat i de delar av förhandlingarna som redan har avslutats. Det kan gälla miljöpolitiken, där nej-sidans påståenden att Sverige skulle behöva driva sina krav nedåt har visat sig i grunden felaktiga, liksom påståenden att vi skulle behöva göra avkall på vårt frihandelsavtal med Baltikum – bara för att nämna några exempel. Vi skall när det gäller de återstående frågorna bevisa att detsamma gäller nej-sidans påståenden i andra delar, att vi skulle lägga oss platt till marken. Det gör ingen förhandlare, ingen regering som vill åstadkomma ett bra avtal som kan godkännas av svenska folket i folkomröstningen.

Bengt Dalström tog upp frågan om information. Inte minst mot bakgrund av den osäkerhet som finns är just informationsfrågorna viktiga. Jag kan försäkra att så snart avtalet föreligger klart kommer nuvarande insatser med faktablad, informationsskrifter, telefonslussar och liknande att kompletteras med material som belyser innebörden av medlemskapet, innehållet i medlemsavtalet och konsekvenserna av medlemskapet. I delar kommer detta material att gå ut på remiss.

Herr talman! Om det går så som vi hoppas, dvs. att ett avtal snart föreligger, har vi chansen att lyfta blicken och diskutera, debattera och samtala om det som verkligen är viktigt inför framtiden: Hur klarar vi bäst jobben och välfärden, innanför eller utanför den europeiska unionen? Hur klarar vi bäst freden och säkerheten i Europa, innanför eller utanför den europeiska unionen? Hur får svenskar rösträtt i Europa, innanför eller utanför den europeiska unionen?

Det är dessa övergripande frågor som jag hoppas att debatten i ökad utsträckning skall handla om. Det är min förhoppning att vi som i dag är så eniga i denna kammare också skall kunna ge alla tvekande svenskar svar på deras frågor, svar som gör att de kan rösta ja i den kommande folkomröstningen, svar som gör att Sverige inte hamnar utanför utan kan vara med och fullt ut medverka i arbetet på att forma det framtida Europa. För medlemskapet är inte statiskt, utan det är en process. Det EU som formas framöver är ett utslag av medborgarnas samlade åsikter om hur det framtida EU skall utformas.

Suveränitet är att kunna påverka utvecklingen, sin egen och omvärldens. Genom medlemskap i den europeiska unionen får vi helt andra möjlighe-

ter än tidigare att anta de utmaningar som Europa ställs inför och medverka i arbetet att på ett konstruktivt sätt lösa de problem som vi ställs inför.

Genom medlemskap i EU kan vi bäst tillvarata våra intressen i Europa och genom att skapa förutsättningar för det på lika villkor konkurrera i hela det europeiska rummet, locka utländska företag att investera i Sverige och locka svenska företag att i ökad utsträckning investera i vårt eget land.

Genom medlemskap i EU kan vi med gemensamma krafter möta gemensamma problem. Det kan gälla sysselsättningen, välfärden, miljön, den växande internationella brottsligheten, flyktingarna med önskemål om fördelning. Det kan gälla inte minst relationerna till omvärlden, framför allt till u-länderna. Det kan gälla klyftan mellan länderna i Västeuropa och länderna i Östeuropa, där den kanske största utmaningen i dag är att bygga broar för att på så sätt i alla delar skapa ett Europa. Det gäller inte minst att gemensamt med gemensamma krafter bygga ett Europa som är ett tryggt hem för framtida generationer.

Anf. 102 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! De tunga krav att stå utanför EMU-processen, att ha garantier för att kunna stå utanför VEU som ställdes från många håll inför förhandlingarna har ju inte rests och inte fogats in i några protokoll. De krav som har ställts är i någon mån rimliga att få igenom. Sedan har man naturligtvis fått göra reträtter på dessa krav. Det gäller t.ex. den slutliga utformningen av alkoholmonopolen, regionalpolitikens mål 1 och, som jag ser det, den s.k. miljögarantin som den blev utformad. Till slut blev det bara en övergångslösning.

Det talas mycket om suveränitet. Sveriges suveränitet ökar när vi får bestämma i EU. I så fall måste väl Europeiska unionens suveränitet också öka när den får bestämma i Sverige.

Jag tog upp två exempel i mitt inledningsanförande när det gäller ozonnedbrytande ämnen. Vi har redan fått anklagelser från kommissionären Bangeman. Vi får inte förbjuda dessa ämnen före 1996. EU vill helst förbjuda dem år 2015.

Jag frågade också om det miljöfarliga avfallet, som man kritiserat Danmark för. Sverige ligger ganska långt där. Vad tänker regeringen göra i dessa två frågor? Tänker man ställa upp på de nordiska miljökraven?

Anf. 103 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Bengt Hurtig tog upp ett antal av våra förhandlingskrav. Nu är han i alla fall ärlig och säger att vi har fått igenom dessa förhandlingskrav i allt väsentligt, så han tänker inte vidare debattera den här punkten.

Man säger från nej-sidan att vi avstår suveränitet. Då frågar jag: Till vem avstår vi suveränitet? Om det är så, att alla länder i EU avstår suveränitet, vem är det då som får det? Är det en högre ande? Nej, sanningen är att länderna sammanlägger suveränitet för att med gemensamma krafter möta gemensamma problem. Länderna finner att de bättre kan lösa problemen genom att samverka. Detta är inte att avstå suveränitet, utan att "poola" suveränitet för att nå bättre resultat än om man skulle göra det ensam.

Bengt Hurtig ställde två konkreta frågor kring vårt arbete på miljöområ-

det som en del i ett betydligt vidare arbete. Vi kommer att gå vidare på dessa två områden, Bengt Hurtig. Beträffande den ena delen hörde kanske Bengt Hurtig vad Olof Johansson sade på radion i morse.

Anf. 104 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Det var ju bra, men miljöminister Johansson lät tämligen försiktig. Exporten av miljöfarligt avfall till u-länder och till Östeuropa är ju en allvarlig fråga. Man har tidigare i Sverige agerat bestämt på konferenser för ett förbud. Nu genomför man ett sådant i Danmark, och man får stöd av Norge och Island. Det vore väl lämpligt att Sverige nu fortsatte sin linje mot denna cyniska hantering, som naturligtvis inte väcker förtroende för oss i de länder dit avfallet exporteras.

Anf. 105 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Helt kort: Som jag redan i mitt första svar sade är det vår ambition att gå vidare på det här området.

Anf. 106 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Statsrådet Dinkelspiel har här lämnat en redovisning över hur han ser förloppet av den slutförhandling som nu har inletts. Från Socialdemokraterna har vi tidigare här i kammaren ställt frågan hur och när regeringen avser att inbjuda partierna i riksdagen att diskutera nästa stora fråga, nämligen folkomröstningen. Det handlar ju förvisso om tidpunkten men även om andra frågor, t.ex. kretsen av de människor som skall få delta i omröstningen – som bekant anser vi att invandrarna i Sverige bör få delta, i likhet med vad som gällde under folkomröstningen om kärnkraft, vilket krävde en särskild lagstiftning – och de exakta formuleringarna av den fråga som skall ställas. Det är också givetvis fråga om de resurser som skall ställas till förfogande för de ja- och nej-kommittéer som skall arbeta inför folkomröstningen.

Det svar som vi har fått från Ulf Dinkelspiel då vi har ställt frågan här i kammaren har, om jag minns rätt, lytt ungefär så här: När vi närmar oss tidpunkten för ett avslutande av förhandlingarna, då avser man att återkomma. Det tycks som om vi nu står väldigt nära den tidpunkten. Min fråga är då: Kan vi då få ett besked om när regeringen avser att inbjuda till diskussioner mellan partierna? Det kan vara viktigt att få veta det inför allas vår planering.

Anf. 107 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att Mats Hellström tidigare här i kammaren har ställt den fråga som han nu ställde. Jag har också tidigare svarat på den frågan, och mitt svar blir precis detsamma som det svar som jag tidigare gav, nämligen: Så snart som förhandlingarna är avslutade kommer statsministern att ta initiativ till en överläggning mellan partiledarna om formerna och tidpunkten för en folkomröstning. Då kommer alla hithörande frågor av den typ som Mats Hellström tog upp att diskuteras. Det är min och regeringens förhoppning att vi mycket snart skall kunna lösa dessa frågor i samförstånd.

Anf. 108 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag vill i min replik utnyttja tillfället till att önska statsrådet Dinkelspiel och förhandlingsdelegationen all framgång i slutförhandlingarna. Det innebär naturligtvis inte att man inte skall känna svenska riksdagens tryck på sina axlar inför avslutningen.

Jag vill gärna återupprepa de punkter som jag anser vara mycket angelägna: alkoholpolitikens långsiktighet, jordbruket, salmonellen och mjölkkvoterna, offentlighetsprincipen, regionalpolitiken och inte minst inflytande frågorna. Jag vill särskilt peka på rådets fem röster.

Herr talman! Jag representerar en del av Västergötland, och jag tycker mycket om det landskapet. Men vi vill inte se ett Västgötaklimax i slutet av förhandlingen. Lycka till!

Anf. 109 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Alla de punkter som Holger Gustafsson räknade upp finns med i slutförhandlingarna och som vi från regeringens sida fäster mycket stort avseende vid. Jag kan försäkra Holger Gustafsson att vi kommer att göra vad vi kan för att få gehör för dessa synpunkter hos motparten. Med Holger Gustafssons lyckönskningar kommer det kanske att gå ännu bättre.

Anf. 110 BENGT DALSTRÖM (nyd) replik:

Herr talman! Herr statsråd! Jag hoppas att mina signaler till statsrådet kring informationen om EU vinner gehör när nu de hektiska slutförhandlingarna är avslutade. Jag ser också fram emot uppfyllandet av ett löfte från statsrådet om att vi i någon form kan få en fördjupad information och diskussion med intresserade ledamöter från riksdagspartierna när det gäller regeringens informationsstrategi inför folkomröstningen innan besluten om strategi och åtgärder fattas.

Anf. 111 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Vi från regeringen välkomnar synpunkter på dessa frågor. Det är inte lätt att med säkerhet säga på vilka vägar man bäst kan nå fram till alla medborgare med information i dessa ofta väldigt komplicerade frågor. För min del ser jag gärna en diskussion av den typ som Bengt Dalström aktualiserar, t.ex. i EU-delegationen.

Jag vill också säga att i den mån medierna – TV, radio eller andra medier – kan stimuleras till olika verksamheter som är ägnade att öka intresset för EU-frågorna av den typ som Bengt Dalström i ett tidigare inlägg var inne på är jag den förste att välkomna detta, givetvis utan att själv kunna påverka just den utvecklingen.

Anf. 112 BENGT DALSTRÖM (nyd) replik:

Herr talman! Avslutningsvis, herr statsråd, tar jag fasta på det positiva intresset som alltid har funnits när det gäller information. Men jag hade tänkt mig en annorlunda lösning, inte via den konventionella EU-delegationen utan en mera expertorienterad föredragning av de ansvariga inom departementet. Då hade man kunnat få ett helhetsgrepp om hur man tänker och

pusslar och hur man värderar olika saker och ting. Men det är kanske en fråga som vi kan återkomma till i samband med en personlig kontakt.

Anf. 113 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Min erfarenhet säger mig att det inte finns någonting som hindrar att experter uppträder i EU-delegationen, om riksdagen så önskar.

Anf. 114 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag har egentligen inte mycket att polemisera med statsrådet om. Jag tycker tvärtom att han höll ett utmärkt anförande. Det var det som han sade om opinioner som föranledde mig att ta till orda, mest för att markera hur viktigt det är med de förhandlingar som nu förs och som naturligtvis är hårda och konfrontatoriska i flera avseenden. Vi försvarar våra intressen, och de försöker att vinna så mycket de kan från sin sida.

Men vi skall under denna period inte framställa den andra parten såsom lömsk och nedrig. Jag tror inte att det finns någon risk för det från svensk sida. Men det är viktigt att presentera människor detta på ett sätt så att de förstår att vad det i grunden handlar om är att det är två parter som siktar mot samma mål, att göra någonting gemensamt konstruktivt och att de förhandlingar som nu skall föras just har syftet att nå fram till den form som sedan gör att man gemensamt kan bygga någonting bra.

Det är inte fråga om två motsatta parter som är på väg att bryta upp eller som gör vad de kan för att komma åt den andra parten. Den risken finns alltid vid en så hård förhandling som nu förestår. Det var bara för att ge ett litet tips på hur man kan medverka till att också EG-sidan undviker att demonisera Sverige som jag ville ta till orda i en kort replik till statsrådet.

Anf. 115 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Jag skall gärna bära med mig den synpunkten. Det är viktigt att påpeka att det inte råder ett antagonistiskt förhållande vid våra förhandlingar.

Det är sant att det finns ett antal frågor där intressena går isär. Om man förhandlar om kvoter är det klart att var och en vill ha en så stor del av kvoten som möjligt. Det gäller också delar av det stöd som utgår regionalpolitiskt. Men i grunden är det icke ett antagonistiskt förhållande, utan förhandlingarna präglas av en i grunden gemensam strävan för att, som Hadar Cars sade, finna lösningar på de problem som i delar onekligen är förenade med varje förhandling om medlemskap.

De resultat som hittills har uppnåtts på t.ex. miljöområdet eller det handelspolitiska området, och i delar också de resultat som avtecknar sig på andra områden som ännu inte är slutförhandlade, pekar på att man från EU-sidan är lyhörd för våra krav och speciella intressen som vi naturligen har att bevaka i förhandlingarna.

Detta kommer att framgå än tydligare den dag förhandlingarna är avslutade, då det är alldeles klart att det är vi som tillsammans med de andra länderna skall söka finna gemensamma lösningar på gemensamma problem.

Anf. 116 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det är många som har uttalat välgångsönskningar inför slutförhandlingarna. Jag vill naturligtvis sälla mig till dem innan statsrådet Dinkelspiel försvinner från kammaren. Det kan också finnas anledning att gratulera till de framgångar som faktiskt har åstadkommit i de förhandlingar som hittills har varit.

Kritikerna till ett EU-medlemskap har i olika sammanhang dragit upp det ena området efter det andra, där man just har demoniserat EU och våra motparter. Men på det ena området efter det andra har vi faktiskt kunnat se att vi har fått gehör för våra synpunkter.

Frågor på miljöområdet rör sig i vår riktning. Vi har åstadkommit ett frihandelsavtal med Baltikum som förmodligen inte alls hade kommit till stånd om inte Sverige hade drivit på. Vi har fått textilkvoter som väl stämmer överens med vår fria import. Vi har lyckats åstadkomma en nordisk klausul. Vidare har vi fått gehör för en ökad öppenhet och insyn i arbetet i den europeiska unionen.

Jag vill i detta sammanhang fråga statsrådet Dinkelspiel om han kan ge några indikationer på hur en deklaration om offentlighetsprincipen kan komma att se ut och vilken status en sådan deklaration kan få i fortvarighets-tillståndet.

Det är ju ingen rigid och negativt inställd motpart som vi har att göra med, utan det är en motpart som försöker att sätta sig in i Sveriges problem och som försöker att gå till mötes där det är möjligt.

Herr talman! Vid det här laget har nog de flesta förstått att EU inte är någon kvinnofälla. Jag skall ta upp något om kvinnornas villkor. EU:s lagstiftning är definitivt ett oerhört gott stöd för de kvinnor som strävar mot ökad jämlikhet i de olika EU-länderna. Vad gäller EU:s gemensamma bestämmelser och lagstiftning finns det, även från svensk utgångspunkt sett, inget att anmärka på. Det handlar i stället om den nationella viljan att genomföra och förverkliga de intentioner som lagts fast i EU-lagstiftningen. I EU:s medlemsländer liksom i Sverige haltar det betänkligt när det gäller viljan att praktiskt genomföra de lagar som faktiskt finns.

Det har kommit en del nya siffror som jag tycker är ganska intressanta, eftersom de illustrerar den utveckling som är på gång också för EU-medlemsländernas kvinnor. Siffrorna gäller förvärvsfrekvensen i de åldersgrupper som för utvecklingen framåt, nämligen åldersgruppen 25–50 år. Frankrike har en så hög siffra som 73,2 %, England närmare 73 %, Portugal 70 %, Belgien 65,5 % och Tyskland har 63,4 %. Siffrorna är i paritet med de siffror som Sverige hade för cirka tio år sedan, vilket visar att någonting händer.

Så sent som i förra veckan lade EU-parlamentet fram en rapport från Women's Right Committee. Rapportören, Jessica la Rive, är för övrigt liberal. Den antagna resolutionen ger konkreta förslag till hur man kan förbättra kvinnornas situation både inom EU:s egna organisationer och i medlemsländerna.

Genom Maastrichtavtalet har EU-parlamentet möjlighet till ett avgörande inflytande över t.ex. tillsättningen av kommissionärer. Ett inslag i resolutionen var att man förutsätter att länder med två kommissionärer tillsät-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

ter en man och en kvinna. Det finns alltså flera konkreta förslag som EU-parlamentet har antagit.

Vi har talat om inflytande i institutionerna och att Sveriges andel rättmätigt skulle kunna innebära 25 platser i parlamentet och 5 platser i rådet. Om man tittar på de jämförbara länderna visar det sig att det är i det spannet de befinner sig. Intressant kan vara att framhålla Sveriges befolkningsutveckling. Vid en jämförelse med EG:s medlemsländer och övriga länder i Europa är Sverige det enda land där födelsesiffrorna ökar varje år. I alla andra länder minskar födelseantalet. Detta ger en god grund för EU att visa förståelse för de krav som Sverige har framställt när det gäller inflytandet i viktiga institutioner.

Herr talman! Avslutningsvis är det oerhört viktigt att vi får parlamentets godkännande före sommaren, därför att vår ambition är att bli medlemmar från den 1 januari 1995. Att delta i det europeiska samarbetet är viktigt för att ge tydliga signaler om att vi skall vara med i den oerhört viktiga regeringskonferens som börjar 1996, vilken är så angelägen för den europeiska unionens fortsatta utveckling. Då skall Sverige vara med!

Anf. 117 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt sade att Europeiska unionen rör sig framåt på miljöområdet. Det vore väl skruvt annars. Egentligen påbörjade man inte sin gemensamma miljöpolitik förrän i slutet på 80-talet. Men det har faktiskt funnits möjlighet att börja betydligt tidigare, så det vore konstigt om man inte rörde sig framåt med de problem som finns.

När det gäller offentlighetsprincipen finns det ju deklARATIONER om att man måste verka för större öppenhet. Men offentlighetsprincipen har faktiskt även andra kvaliteter. Det är t.ex. viktigt att det finns öppna offentliga diarium, där medierna kan gå in och studera myndigheternas inkommande skrivelser, även sådana som är sekretessbelagda. Den typen av offentliga diarium har jag inte sett att EU:s myndigheter tänker införa.

När det gäller meddelarskyddet vill jag framhålla att tjänstemän i Sverige har vissa möjligheter att lämna ut även viss sekretessbelagd information. EU:s direktiv går i precis motsatt riktning. Även när vi inte är medlemmar har vi drivit denna kritik och dessa krav, och det har faktiskt haft en viss effekt.

När man träffar vänsterkvinnor ute i EG säger de faktiskt att fattigdomen, arbetslösheten och de atypiska jobben med de dåliga arbetsvillkoren är i hög grad ett kvinnoproblem i Europeiska unionen.

Anf. 118 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det är intressant att höra att också Bengt Hurtig anser att våra förhandlingar med EU har inneburit framgångar på flera områden. Inte är det alldeles säkert att EU hade påbörjat en revision av sina miljöregler om inte vi hade ställt våra krav. Vi har alltså inflytande på EU:s sätt att agera.

Det är alldeles riktigt som Bengt Hurtig säger. Offentlighetsprincipen är ett område där vi kan få ytterligare inflytande. Redan har denna diskussion påverkat. Det dokument som antogs den 15 februari visar i allra högsta grad att det finns en strävan inom EU att gå i denna riktning. Det är ett mycket

långtgående dokument, om man betänker att det inom medlemskretsen finns både länder som inte tillämpar någon offentlighet över huvud taget och länder som har Danmarks offentlighet.

Bengt Hurtig drog åter fram det som kallas atypiska jobb. Atypiska arbeten är alla arbeten som inte försiggår mellan kl. 9 och kl. 5 måndag till fredag. Det finns ingen anledning att skrämma folk och slå folk i huvudet med beteckningen atypiska jobb. Vi lever i en modern värld där arbetstidsreglerna är flexibla på ett helt annat sätt än i industrins barndom.

Anf. 119 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! De atypiska jobben öppnar ju möjligheten att skriva avtal så att man jobbar någon timme på förmiddagen och någon timme på eftermiddagen utan att ha någon egentlig rast inräknad i arbetstiden. Även när det gäller anställningstrygghet och andra arbetsvillkor kan man göra väldigt enkla lösningar. Detta är egentligen oförenligt med svensk arbetsrätt, och vi ser det inte såsom någon lösning på lång sikt på våra sysselsättningsproblem. Det leder till en typ av hamburgerjobb, som man t.ex. i USA betraktar såsom en lösning.

Anf. 120 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Vi vill inte alls ha en statisk arbetsmarknad i Sverige. Är Bengt Hurtig möjligen fullständigt omedveten om den utveckling som pågår på arbetsmarknaden och den flexibilitet som många människor ser fram emot och arbetar för? Det betyder inte att man sätter likhetstecken mellan flexibilitet och oregelbunden arbetstid å den ena sidan och dåliga arbetsförhållanden å den andra. Tvärtom anser många människor att goda arbetsförhållanden innebär just flexibla arbetstider och möjlighet att styra sin arbetstid på ett helt annat sätt än som varit möjligt hittills. Det är inget argument mot EU.

Anf. 121 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Ylva Annerstedt ställde en direkt fråga till mig rörande offentlighetsprincipen. Låt mig direkt säga att jag delar uppfattningen – det kan knappast överraska Ylva Annerstedt – att offentlighetsprincipen är av största betydelse. Det framhöll jag inte minst i det anförande som jag höll den 1 februari, när förhandlingarna inleddes. Både offentlighetsprincipen och meddelarskyddet betecknades då såsom omistliga delar av vårt politiska och kulturella arv.

Vi slog på det sättet fast att vi avser att hålla fast vid denna princip. Vi söker nu en väg att göra motsvarande deklaration i slutskedet av förhandlingarna. Vi hoppas att kunna finna en väg, som å ena sidan slår fast det som för oss är axiomatiskt, nämligen att bara vi själva har att bestämma utformningen och inriktningen av offentlighetsprincipen. Det finns ingen harmonisering kring denna princip inom EU, utan varje land går här sin egen väg. Å andra sidan har vi önskemålet att på ett eller annat sätt få reflekterat vilken vikt vi fäster vid detta, utan att EU-domstolen eller någon annan kan tolka vår inställning och våra regler i dessa delar. Jag kan inte säga vilken

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

form en sådan deklaration kan få eller om vi når hela vägen fram, men vi arbetar på detta.

Anf. 122 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag litar på statsrådets omsorg om offentlighetsprincipen, en omsorg som har deklarerats vid ett flertal tillfällen. Det är oerhört angeläget att förhandlingarna får en lyckosam avslutning och att offentlighetsprincipen får en status som gör att den vinner respekt i olika sammanhang.

Det vore intressant att få veta om Nederländernas deklaration och framställning kommer att få någon betydelse eller kan vara oss till någon hjälp i detta arbete. Nederländerna har ju fattat mycket långtgående beslut om offentlighet. Har det någon betydelse för våra möjligheter att vinna respekt för den deklaration som vi kommer att göra?

Anf. 123 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Nederländernas förändrade politik på detta område ändrar i princip ingenting för vår del vad avser meddelarskyddet eller offentlighetsprincipen. Det beror på vad jag sade tidigare, nämligen att detta är en nationell angelägenhet, där varje land väljer att gå sin egen väg.

Samtidigt är det uppenbart att vi i Holland har en frände, som är av stor betydelse, inte minst när vi gemensamt kommer att verka för en ökad öppenhet från gemenskapsorganens sida, bl.a. från kommissionens och rådssekretariatets sida. Här har på senare tid tagits viktiga steg i rätt riktning, inte minst därigenom att kommissionen numera följer principen att alla dokument är offentliga om de inte har hemligstämplats. I grunden har kommissionen valt samma angreppssätt som vi själva har valt. Vi hoppas att man också i den praktiska tillämpningen kommer att följa en lika öppen politik som vi själva för på detta område. Här kan både Holland och Sverige verka pådrivande – Sverige när vi en dag blir medlemmar av den europeiska unionen.

Anf. 124 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! För 48 år sedan låg stora delar av Europa i ruiner efter det förödande andra världskriget. Många miljoner människor hade dödats och lemlästats. Lidandet och förödelsen var fruktansvärda.

Europas folk och ledare insåg att något sådant inte fick hända igen. Kol- och stålunionen bildades för att man skulle få kontroll över energi-, stål- och vapenproduktion, varefter det ena europeiska samarbetsorganet efter det andra startade. EG bildades, och det utvidgades senare med flera länder. Därmed inleddes en period av fredlig samverkan – den längsta någonsin hittills dessa länder emellan. Detta innebar fred, frihet, demokrati och en starkt ökad välfärd. Därmed utgör EG en mycket stark fredsrörelse, vilket vi aldrig får glömma.

Kontrasterna ser vi i dag i det gamla Jugoslavien där splittring, krig, lidande och hat blivit värre och värre.

För oss svenskar är det självfallet viktigt att det fredsälskande Sverige måste vara med i EG/EU och därmed bidra till nya landvinningar på fredens och samarbetets väg.

Alla måste inse vad ett splittrat EG skulle kunna innebära. Därför måste

alla goda krafter samverka just för att stärka, fördjupa och utvidga det europeiska samarbetet till gagn för kommande generationer.

En positiv opinion för EG/EU redan nu skulle i sig göra Sverige intressantare. EG-företagens, liksom de svenska företagens, investeringar i Sverige skulle öka. Vi skulle få draghjälp så att vi kan ta oss ut ur den ekonomiska krisen. Vår nuvarande produktion räcker inte för vår konsumtion och för de investeringar inför framtiden som vi behöver.

Tillgången till EG:s stora marknad, utan några hinder, skulle skapa nya möjligheter för produktion och tillväxt i Sverige. Grunden för vårt välstånd, dvs. möjligheterna att klara sjukvård, pensioner, familjepolitik, utbildning osv., urholkas om vi inte lyckas få fart på svensk industri och på näringslivet i övrigt.

Rädslan för att välfärden hotas om vi går med i EG är grundlös. Tvärtom ökar möjligheterna för välfärd om vi går med.

Herr talman! Förhandlingarna med EU om medlemskap är nu inne i ett intensivt slutskede. Resultatet – förhoppningsvis en överenskommelse om svenskt medlemskap – skall sedan godkännas av de inblandade parterna.

Svenska folket skall säga sitt, ja eller nej, i en folkomröstning. Denna omröstning är för Sverige den viktigaste på mycket mycket länge – ja, skulle jag vilja säga, något av en ödesfråga genom att det är fråga om *hur* våra framtida möjligheter skall kunna tas till vara.

Sverige skall, enligt regeringens mål, ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och livsmedelsindustri vid tidpunkten för EG-inträdet. 1990 års livsmedelspolitiska beslut måste därför korrigeras och anpassas på ett sådant sätt att vi får ett jordbruk och en livsmedelsindustri som kan överleva och utvecklas med de nya förutsättningar och spelregler som ett medlemskap kräver. Svenskt jordbruk och svensk livsmedelsindustri har goda möjligheter, förutsatt att man får arbeta på lika villkor.

Socialdemokraterna har, tyvärr, ännu inte varit beredda att ge dessa möjligheter, och man vill vänta med att ta ställning tills förhandlingarna är klara. Det menar vi är riskabelt – i synnerhet om det skulle dra ut på tiden, för då kan det innebära stora problem för svensk landsbygd.

Socialdemokraterna inser inte heller behovet av att möta EG-konkurrensen med sänkta produktionskostnader. Deras alternativ är i stället att höja böndernas skatter och kostnader. Det visar klart deras budgetalternativ, där man vill sänka spannmålspriset och höja kostnaderna för gödsel och andra produktionsmedel.

Regeringens förslag om infasning och om en anpassning till EG-politiken är ju ett viktigt led i ambitionen att upprätthålla en livskraftig livsmedelsproduktion inom landet.

De arealersättningar som införts har diskuterats och kritiserats i den allmänna debatten. Men de är avhängiga EG-strategin: att hålla spannmålspriserna nere och därmed dämpa produktionen och exportförlusterna.

Sverige har valt samma linje – att hålla nere spannmålspriset med hjälp av ett arealstöd som stegvis trappas upp till EG:s nivå. Målet är att upprätthålla svensk spannmålsodling men också odling av alla andra specialgrödor som vi har, inte minst i de sydliga delarna av landet.

Lantbrukets ekonomiska situation, liksom landets, är just nu bekymmer-

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Utrikespolitisk
debatt*

*Europafrågor
m.m.*

sam. Trots detta måste infasningen i EG-politiken fullföljas. Det är nödvändigt för att de goda förutsättningarna, som trots allt finns inför framtiden, skall kunna tas till vara. Det är också fråga om att ta till vara och förvalta landets naturresurser och om att kunna bibehålla en öppen och levande landsbygd i hela landet.

Till sist, herr talman, vill jag önska Europaminister Ulf Dinkelspiel och hans medarbetare all lycka och framgång inför den slutspurt som nu förestår.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.46 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

4 § Situationen i det tidigare Jugoslavien

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1993/94:UU21 Situationen i det tidigare Jugoslavien.

Kammaren beslöt i enlighet med vad utskottet föreslagit att ärendet fick avgöras efter endast *en* bordläggning.

Anf. 125 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Sarajevo har blivit symbolen för mänskligt lidande, för själva kriget i det forna Jugoslavien. Vi vet att krigshandlingar också råder på flera andra håll i konfliktområdet. De kan inte undantas från förhandlingar och fredsavtal. FN måste nu gå vidare och arbeta för ett snabbt utsträckande av Sarajevoformeln för de andra stridszonerna.

Även vi som inte vill ha krig, våld och bombningar har nödgats inse att även fredsvänner och humanister ibland tvingas till hot om våld och våld, för att hävda just fred och humanism och den internationella rätten. Annars skulle vi leva enligt djungelns lag och i barbariets värld. Det är kraften i FN:s och NATO:s beslut som nu räddar liv; det är den tidigare svagheten som skördat så många offer.

Politik är att vilja, men det är också att välja. Vi får inte tveka, mumla eller tiga när det gäller att välja sida mellan offer och bödel samt mellan angripare och försvarare.

Ingen kan förneka att det är invånarna i Sarajevo som är offren och att de har utsatts för brutala anfall från serbiska ställningar. Men det är inte serberna man är ute efter. Det vi vill är Sarajevos överlevnad, liksom vi vill Krajinas, Mostars, Tuzlas, Bihac och andra områdets överlevnad.

Vi vet att det finns en berättigad serbisk oro med rötter i nutidshistorien, nämligen från Ustasjatiden. Den oron måste tas med i förhandlingsbilden. Men oron kan inte få motivera fortsatta angrepp mot civila eller försök att med vapenmakt tillskansa sig territorium. Alla måste respektera folkrätten, FN, fredsplaner och vapenvilor. Det gäller serber, muslimer och kroater.

Alla tre befolkningsgrupperna i Bosnien-Hercegovina – de bosniska muslimerna, serberna och kroaterna – talar samma språk och har samma ursprung. De kan med samma rätt hävda sin historiska bosättningsrätt i Bosnien-Hercegovina. En dag måste freden komma, liksom försoningen mellan folken.

Den lösning som diskuteras i Genève kan ingen vara nöjd med. Det är som att acceptera, åtminstone tillfälligt, en etnisk uppdelning. Men denna dåliga lösning tycks vara den enda möjliga just nu. Blodbadet måste upphöra. I ett nästa, nödvändigt skede måste detta rättas till.

Men nu gäller det nog realistiskt sett att först bygga upp hus och broar samt byar och städer, att garantera minoriteternas rättigheter inom varje del av det uppdelade Bosnien, att skapa institutionella band mellan de tre grupperna, sedan mellan Bosnien, Kroatien och Serbien och med deras grannar, dvs. att göra allt det som man egentligen skulle ha gjort från början. Det gick ju inte av olika skäl. Detta tillfälle är inte det rätta att diskutera varför det inte gick. Låt oss i stället glädja oss åt den enighet vi har i kammaren. Låt oss också samtidigt sända en varm signal av tacksamhet till de svenskar som i olika positioner på plats i Bosnien ger sitt bidrag för fred och humanitet.

I förra veckan behandlade, som bekant, utrikesutskottet på socialdemokraternas begäran de motioner som berör f.d. Jugoslavien med förtur. Motionerna gäller skyddade zoner, demilitarisering och en Marshallplan för Balkan. Motionerna gäller också att man engagerar flyktingar och invandrare från f.d. Jugoslavien i det kommande återuppbyggnadsarbetet och förberedelserna för det. De gäller informationsstöd till oberoende medier och det civila samhället. De gäller åtgärder för att rädda det månghundraåriga kulturarvet, diplomatisk representation i Sarajevo och insatser inom ESK:s ram för Kosova, Vojvodina och Sandjak.

Glädjande nog har vi nått enighet i utskottet. Vi riktar nu en unison uppmärksamhet till regeringen att agera kraftfullt enligt betänkandets riktlinjer.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 126 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Betänkandet från utrikesutskottet är enigt när det gäller synen på Jugoslavien. Det innehåller en rad krav från socialdemokraterna genom sin stora motion om Jugoslavien. Alla dessa yrkanden har besvarats med hänvisning till att regeringen redan är aktiv på just de områden som socialdemokraterna har lagt fram yrkanden om. Det innebär att vi har en aktiv regering som gör åtskilligt när det gäller situationen i Bosnien-Hercegovina.

Det finns mycket att säga om historien; det har sagts tidigare från denna talarstol. Men ett faktum bör man ständigt komma ihåg. Denna aggression, detta tredje krig i Jugoslavien, vilket vi nu ser i Bosnien-Hercegovina efter det första i Slovenien och det andra i Kroatien, är inte ett resultat av ett slags

inneboende ondska mellan folkgrupperna i Jugoslavien. Tvärtom är det ett resultat av en målmedveten planering av framför allt den serbiske socialistle-daren Milosevics sida.

Föreställningen att detta krig började som ett inbördeskrig är i grunden fel. Sedan har det, genom krigets förlopp, naturligtvis fått dimensioner av etnisk splittning till följd av krigets grymma verklighet.

Läget i Sarajevo i dag är ett annat än för några veckor sedan. En optimist kan tro att det är början på slutet för kriget i Bosnien. Den mer försiktigt lagda är kanske mer böjd att säga att det är slutet på början. Vi vet naturligtvis inte hur det kommer att bli. Men det är väl inget tvivel om att det kraftfulla hotet mot dem som har kanonerna riktade mot Sarajevo, mot dem som inringar staden och som under en lång och grym period skickat in granater dit, har fått avsedd effekt där. Nu gäller det att gå vidare och se till att också övriga delar av Bosnien kan fredas.

Sverige har tagit en mycket aktiv ställning när det gäller kriget i Bosnien. Enligt statsledningen i Bosnien är Sverige ett av de länder som gjort mest för att hjälpa till på det humanitära området. Sverige har också gjort insatser av militär karaktär exempelvis när det gäller att övervaka sanktionerna mot Serbien. Sverige har också på andra sätt gjort oerhört mycket för att försöka hjälpa Bosnien-Hercegovina. Det var tack som framfördes av presidenten Alija Izetbegovic och statsminister Haris Silajdzic. Man noterar där Sveriges mycket aktiva insatser.

Insatserna från omvärlden kritiseras ofta. De kritiseras därför att vi alla naturligtvis känner en skam över att vi inte kunnat göra mer, framför allt att vi inte kunnat se till att kriget aldrig uppstod. De stora misstagen ligger snarast tidigt i processen, innan krigen började. Då begicks många misstag. Jag skall inte här gå in på dem. Men den lärdom som man kan dra av perioden fram till juni 1991, när de jugoslaviska krigen började, är hur viktigt det är att vi får en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik inom den europeiska unionens ram. Det är verkligen en fundamental lärdom av denna mycket genanta period i den västeuropeiska utrikespolitiken.

Därutöver kan man dock konstatera att de insatser som gjorts av det internationella samfundet har betytt mycket. Om FN inte hade funnits på plats med trupperna och med den humanitära hjälpen, är jag tveksam till om Bosnien-Hercegovina över huvud taget hade funnits i dag. En stor del av befolkningen hjälps via de humanitära insatserna, och FN-trupperna av olika slag gör betydande insatser, både för att garantera den humanitära hjälpen men också för att hålla nere stridigheterna något, även om krigets grymma vardag, som vi har kunnat följa, ändå har inneburit jättelika lidanden, dödsfall, sårade etc.

Också EG har betytt mycket. EG har åtminstone sett till att det inte har blivit en stor splittring mellan de västeuropeiska länderna. EG var en modell för hur Jugoslavien kunde ha hållits samman i en löslig federation – en lösning som motarbetades av den serbiska ledningen när detta var aktuellt.

EG och FN har också betytt mycket när det gäller fredsförhandlingarna. Det finns ibland en tendens att försöka skjuta skulden på EG- och FN-medlarna. Men det är inget tvivel om att deras försök att skapa fred i Bosnien har varit den minst dåliga lösningen för att få ett slut på denna konflikt.

Ibland finns det en föreställning om att det på något sätt skulle vara FN- och EG-medlarnas fel att kriget har fortsatt. Om vi går tillbaka till 1993, finner vi dock att deras ställning undergrävdes av uttalanden från olika håll, vilket gjorde det svårt för dem att fullfölja sin uppgift.

I dag fick jag ta emot ett upprop från Låt Bosnien leva, som har sju krav. Det är intressant att se att fem av de kraven kan anses entydigt besvarade med ja i utrikesutskottets betänkande. Ett annat krav är sannolikt med ja besvarat – det beror på hur man tolkar det hela.

Däremot finns det ett krav som utrikesutskottet inte vill bifalla utan tvärtom avvisa, och det gäller att upphäva vapenembargot. Föreställningen att ett hävt vapenembargo skulle ha varit till hjälp för Bosnien-Hercegovina är i grunden felaktig. Om det hade gjorts – vilket jag inte tror hade varit möjligt, med tanke på situationen i FN:s säkerhetsråd – är jag ganska övertygad om att det hade inneburit ett snabbt slut på Bosniens möjlighet att överleva. Tron att Serbien stillatigande skulle ha låtit Bosnien bygga upp en militär kapacitet är inte alls realistisk.

I uttalandet från Låt Bosnien leva säger man någonting som är viktigt, och det är att man är irriterad på dubbelmoralen. Därför är det viktigt att vi när vi själva uttalar oss om Bosnien har en precision i orden, så att vi inte ger intryck av att lova mer än vad vi kan hålla. Vi skall komma ihåg att våra ord tolkas noggrant, inte minst i Sarajevo. Jag sade tidigare att jag tror att FN- och EG-medlarnas situation har undergrävts, delvis därför att ord har sagts som sedan inte har fyllts med innehåll. Men det gäller även oss i Sverige.

Vi skall komma ihåg att FN hade två huvudlinjer att välja på. En var att ställa sig på Bosniens sida och försvara Bosnien gentemot serberna – i likhet med hur man gjorde under Kuwaitkrisen. Ingen har yrkat på den linjen, ej heller Sverige. FN har i stället i uppgift att säkra de humanitära leveranserna, att försöka få slut på striderna och att ha en i den meningen opartisk roll.

När vi talar om Bosnien är det viktigt att vi inte ger intryck av att Sverige skulle ha varit berett att skicka trupper och ställa sig på Bosniens sida. Inget sådant krav har framförts, vare sig av något parti i riksdagen eller av någon enskild riksdagsledamot. Vi får inte ge en känsla av att vi i Sverige driver en annan linje än vad vi faktiskt gör. När det gäller den här typen av konflikter är det mycket klokt att yttra sig på ett sådant sätt att man har full täckning för det man säger. Utrikespolitik måste hanteras med varsamhet och noggrannhet, och man får inte ge intryck av att man menar andra saker än man sedan kan hålla.

Vad sker nu? Ja, om den nuvarande linjen blir framgångsrik kan vi förmodligen räkna med att FN:s prestige har stärkts till följd av de uteblivna attackerna i Sarajevo i måndags. Det finns kanske en möjlighet att FN- och EG-medlarna återigen kan få till stånd samtal, som i bästa fall slutar i någon form av vapenstillestånd. Det är en lösning som åtminstone temporärt kan vara den bästa. När denna lösning har uppnåtts gäller det för det internationella samfundet, inklusive Sverige, att på allt sätt söka bidra till att en sådan lösning inte innebär en etnisk uppdelning av Bosnien-Hercegovina. Som vi har sagt i utskottet och som den svenska regeringen och alla i denna kammarare säger, gäller det att se till att Bosnien-Hercegovinas integritet som FN-

medlem och oberoende stat inte undergrävs, så att området delas upp mellan grannarna.

Fru talman! När det gäller att göra förutsägelser om utvecklingen i Bosnien får man alltid vara försiktig. När vi i slutet av förra våren diskuterade frågan om en svensk FN-trupp, levde många i föreställningen att vi kanske skulle ha någon form av fredsuppgörelse eller vapenstillestånd som grund för denna insats. På den punkten blev vi besvikna. Jag hoppas dock att det nu skall vara möjligt, knappt ett år senare, att se fram mot någon form av vapenstillestånd.

Anf. 127 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Det betänkande som vi nu behandlar har framskyndats av socialdemokraterna i utrikesutskottet. Bakgrunden är det kritiska läge som uppstått i Bosnien efter blodbadet den 5 februari på Sarajevos marknadstorg. Det skulle visa utrikesutskottets, eller åtminstone socialdemokraternas, handlingskraft.

Betänkandet tillgodoser också i allt väsentligt den socialdemokratiska partimotion som väckts. Man förväntar sig således en vägledning om hur kriget i Bosnien skall kunna bringas till sitt slut. Men vad får vi ta del av?

Det är helt okontroversiella uttalanden om behovet av en Marshallplan för att bygga upp det som kriget förstört, att flyktingarna från Jugoslavien är en resurs i återuppbyggnadsarbetet, fortsatt stöd till krigsförbrytartribunalen, att definiera våldtäkt som krigsförbrytelse enligt Genèvekonventionen, att flyktingar får adekvat psykologisk vård, att initiativ tas i Unesco om förstörelsen av kulturarvet osv.

Fru talman! Alla krav är utomordentligt angelägna. De förtjänar allt stöd. Utrikesutskottet är naturligtvis helt enigt. Men innebär de kraven ett starkare tryck på angriparna i Bosnien att tvingas till fred? Vari ligger brådskan att snabbt få upp dessa krav på riksdagens bord?

De motionskrav som bl.a. jag har rest om åtgärder mot angriparna i krigets Bosnien avstyrks däremot eller anses besvarade av ett enigt utrikesutskott, inklusive socialdemokrater, i till intet förpliktigande språkliga formuleringar, som i det närmaste ordagrant återger regeringens politik. Bakom dem står i grunden ingen annan politik än den icke-politik som den svenska regeringen fört.

Fru talman! Sverige har, särskilt i jämförelse med åtskilligt större europeiska stater, gjort omfattande insatser när det gäller FN-styrkor, humanitärt bistånd och mottagande av flyktingar – åtminstone till en viss gräns. Det är välkommet, men det lindrar bara det lidande som pågår. Det stoppar inte kriget – kanske det rent av förlänger det – men det måste ändå ske för att bistå de människor som drabbas.

Men i den internationella debatten om hur kriget i Bosnien skall bringas till ett slut har Sverige varit tyst. Det talas ibland om risken för att vi skall sluta att ha en egen uppfattning om Sverige blir medlem i EU och bara slaviskt följa de beslut som fattas där. Vari ligger skillnaden när det gäller Sveriges hittillsvarande Bosnienpolitik, utan att vi är medlemmar?

Det talas här i kammaren om det önskvärda i att Sverige intar en plats i FN:s säkerhetsråd. Varför då? Den politik som Sverige ständigt anpassar sig

till har redan förespråkare i säkerhetsrådet. Ett svenskt medlemskap skulle inte tillföra något nytt till säkerhetsrådets arbete.

Fru talman! Det hävdas ibland att omvärlden inte kan göra något åt det som sker på Balkan. Faktum är ju att omvärlden alltid har varit starkt inblandad i utvecklingen på Balkan och har ett mycket stort ansvar för denna. De senaste årens apokalyps är ett resultat också av de europeiska stormakternas spel. Till katastrofen i Bosnien är vi därför alla medskyldiga.

Balkan har länge utgjort ett strategiskt viktigt område i Europa. De senaste århundradena har det varit arena för en maktkamp mellan de europeiska stormakterna England, Frankrike, Tyskland, Österrike-Ungern och Ryssland.

På 1800-talet spelade dessa länder en dominerande roll i tillbakarullningen av det ottomanska imperiet från europeisk mark. En direkt följd var att Serbien återuppstod som självständig nation. Därmed började den storserbiska strävan att samla makten på Balkan i serbiska händer.

På Berlinkongressen 1878 ritade Europas stormakter om kartan på Balkan i arvet efter det ottomanska imperiets sönderfall. Bosnien-Hercegovina föll till serbernas stora missnöje i Habsburgs händer. I Versaillesfreden 1918 skulle serberna nå sitt mål. I dag ritar samma stormakter i London och Genève om kartan på Balkan efter kommunismens sönderfall. Lord Carrington och lord Owen går här i en gammal god brittisk tradition.

Första världskriget startade med den bosnisk-serbiske attentatsmannens skott i Sarajevo. Det började som en följd av de europeiska stormakternas intensiva inblandning och starkt motsatta maktintressen på Balkan. Det slutade med att Jugoslavien bildades på engelsk och fransk tillskyndan.

Andra världskriget innebar en förnyad maktkamp på Balkan. Den slutade med att Titos partisaner tog makten i Efterkrigs-Jugoslavien efter starkt stöd från engelsk, fransk och amerikansk sida – ett stöd som fortsatte under hela kalla kriget.

Under hela den process som ledde fram till Jugoslaviens sönderfall gick alla ansträngningar från engelsk, fransk och amerikansk sida ut på att hålla ihop Jugoslavien – i praktiken på Milosevics villkor.

Sedan Tyskland tvingat fram erkännande av Slovenien och Kroatien i januari 1992 ställdes landet offside av England och Frankrike i EG:s interna Bosnienpolitik. Sedan London och Paris sagt nej till president Clintons mer kraftfulla politik i början av maj 1993 drog sig även USA tillbaka.

Detta är bakgrunden till Owen-Stoltenberg-planen. Eftersom ingen vill ingripa till bosniernas försvar återstår bara att stycka Bosnien, så att serber och kroater blir nöjda och upphör med våldet. Så räddas livet på de återstående bosnierna, om än till priset av att en stat som vunnit folkrättsligt erkännande och invalts i FN upphör att finnas till.

Sverige har vid upprepade tillfällen uttryckt sitt stöd till Owen och Stoltenbergs ansträngningar, senast i säkerhetsrådet förra veckan. På vilken folkrättslig grund, det har jag frågat vid flera tillfällen i denna kammare. Något svar har jag inte fått.

Fru talman! Nu talar man om att sätta press på parterna att sluta fred. Basen för detta är Owen-Stoltenberg-planen. Den vore en ren kapitulation. Serber och kroater har uppnått vad de eftersträfvade med sin aggression, me-

dan vi stod och tittade på och med vapenembargo hindrade offret att försvara sig i enlighet med FN-stadgans artikel 51.

Men bosnierna har inte kapitulerat. Till omvärldens stora bestörtning sade Bosniens parlament nej till planen. Förtrytelsen var stor bland Europas regeringar, som alla ville bosnierna så väl.

I motion U631 föreslår jag riksdagen uttala republiken Bosnien-Hercegovinas rätt att fortbestå som självständig stat av multietnisk karaktär inom de gränser som erkändes av FN och världssamfundet våren 1992.

Utrikesutskottet försöker hävda att Bosnien-Hercegovina skall fortsätta som ett "folkrättssubjekt", men beklagar att indelningen i tre delrepubliker tycks bekräfta den etniska rensningens resultat. Trots de semantiska övningarna är utskottets yttrande i praktiken ett accepterande av fullbordad aggression.

Fru talman! FN:s sanktioner mot Serbien infördes i maj 1992, mindre än två månader efter det att den serbiska aggressionen inleddes i Bosnien. EG utlovade i november i sitt senaste s.k. fredsinitiativ lättnader i sanktionerna mot Serbien till priset av att man uppgav någon procent av det som erövrats i Bosnien.

Uttalandet var ett effektivt vapen i hand på Milosevic i den pågående valkampanjen inför de serbiska parlamentsvalen. Måste omvärlden alltid göra fel sak vid fel tidpunkt? Sverige har naturligtvis uttryckt sitt stöd för EG-initiativet.

Och vad ger det för signal till regimen i Zagreb, att omvärlden nio månader efter det att den kroatiska offensiven startade i Mostar fortfarande dröjer med motsvarande reaktion? Det är en offensiv som inte hade varit möjlig utan aktivt stöd från president Tudjman, och som skett under direkt medverkan av reguljära kroatiska förband.

Och vad ger det för signal till Serbien? Jo, att omvärlden straffar serber hårdare än andra för samma övergrepp – precis det som alltid varit kärnan i den nationalistiska serbiska propagandan. Vill vi nå fram till alla de serber som aldrig velat ha kriget och som längtar efter fred, kan vi inte behandla aggression olika.

Utskottet säger, efter nio månaders kroatisk etnisk rensning i Bosnien, att om den fortsätter kommer Sverige att stödja krav på sanktioner. Som vanligt kommer vi att stödja vad andra redan har krävt. Sverige tassar efter. Kan vi aldrig uttala ett självklart krav innan alla andra har gjort det?

Fru talman! Enligt FN-stadgans artikel 42 kan FN ingripa med de militära medel som erfordras för att stoppa en aggression, som den som nu pågått i snart två år i Bosnien. Trots det som skett de senaste dagarna i Sarajevo har oviljan och oförmågan att hindra serber och kroater att uppnå fullbordat faktum varit monumental.

Om inte resultatet av FN:s ultimatum i Sarajevo blir att resten av Bosnien också befrias, utan att kriget fortgår kan det i längden inte vara moraliskt försvarbart att upprätthålla det vapenembargo som enbart låser armarna på offret. Utrikesutskottet säger: "Faran för eskalering skulle öka markant". Hur mycket våld får utövas i Bosnien, innan man får rätt att försvara sig på lika villkor?

Kan det bli värre än ett folkmord, som hitills skördat 200 000 människoliv?

Redan för ett år sedan sade man att ett upphävande av vapenembargot skulle komma att förlänga kriget och människors lidande. Det kommer vi att få höra om en månad igen, om ett halvår igen, om ett år igen – allt medan kriget fortgår på angriparnas villkor.

Fru talman! Jag yrkar bifall till yrkandena 1, 3 och 4 i motion U631.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Situationen i det
tidigare Jugoslavien*

Anf. 128 PIERRE SCHORI (s) replik:

Fru talman! Jag känner respekt för Lennart Rohdin. Jag tror att mitt parti kan instämma med honom på alla – utom tre, mycket specifika – punkter som han har tagit upp i sina motioner.

Vi har diskuterat situationen i Jugoslavien mycket – på gator och torg och i utrikesdebatten här i förmiddags. Vad vi däremot har diskuterat i utskottet är vad Sverige kan göra i praktisk handling med tanke på hur situationen är. Med detta menar jag att vi inte är en huvudaktör: Vi sitter inte med i FN:s säkerhetsråd, vi är inte med i NATO, och vi är inte heller med i EU:s krets. Däremot har vi på vårt ansvar att se till att göra allt som står i vår makt för att i konkret handling försöka bidra till freden och även lindra nöden.

De åtgärder som vi enhälligt rekommenderar är att skynda på vissa saker. Det är också inriktat på framtiden: återuppbyggnaden, mediernas situation, det civila samhället – där kan man sätta i gång med en gång, liksom med att göra någonting för alla de flyktingar och invandrare från det forna Jugoslavien som måste må mycket dåligt här i Sverige. Man kan försöka engagera dem i något konstruktivt.

En av de tre punkter där vi har sagt nej till Lennart Rohdins motion gäller vapenembargot – på den punkten tror jag inte vi behöver argumentera mer. Vi har också sagt nej till sanktioner mot Kroatien. Som vi ser det är det just nu ett väldigt tryck på Kroatien att dra sig ur sin militära inblandning i Bosnien. Därför vill vi inte gå in omedelbart med krav på sanktioner – det pågår nu något slags förhandling. Men sådana ligger i luften om kroaterna inte efterkommer trycket och upphör med sin militära inblandning.

Fru talman! Slutligen vill jag ta upp frågan om Owen och Stoltenberg. Vi tycker inte att det är vår uppgift att avsätta dem. Man kan vara mycket kritisk mot det som nu pågår och mot det som det förhandlas om; det sade jag också i min inledning. Men man skall inte skjuta på pianisten så att säga. Lika litet skall man kritisera FN:s generalsekreterare. De gör vad de kan för att inom de ramar som finns få ett slut på detta krig. Det är ingen idealisk lösning. Någon sådan finns inte just nu.

Anf. 129 LENNART ROHDIN (fp) replik:

Fru talman! När det gäller det sista kan jag säga att jag inte har yrkat bifall till attsats nummer fem i min motion. Däremot är denna uppfattning inte unik. EG-parlamentet, Europaparlamentet, har t.ex. i en resolution den 19 januari krävt att Lord Owen ersätts som EG-medlare.

I mitt anförande sade jag att jag både uppskattar och ställer mig bakom de åtgärder som Sverige har vidtagit på det humanitära området och när det gäller FN-styrkor nere i det forna Jugoslavien. Jag tycker också att det är alldeles utmärkta krav som förs fram i den socialdemokratiska partimotionen. Det är bra att riksdagen kan ställa sig bakom den.

133

Jag tror också att det finns anledning att fundera ytterligare på det svåra arbete som krävs för att åstadkomma försoning och förutsättningar för en fredlig uppbyggnad på lång sikt i Jugoslavien.

Våra åsikter skiljer sig åt när det gäller frågan om vad Sverige kan göra. Sverige är på inga sätt någon huvudaktör. Det torde inte vara obekant för Pierre Schori att det har funnits tider i Sveriges utrikespolitiska historia då Sverige har kunnat tala högt när de flesta andra länder inte har kunnat eller velat tala högt om de orättvisor som finns i världen. På det sättet kan man påverka huvudaktörerna i en mer rimlig riktning.

Nu har Sverige varit tyst, och trycket på den svenska regeringen från riksdagen, inklusive oppositionen, är väldigt svagt. I detta avseende skulle jag vilja se en förändring, nämligen att Sverige talar högt när andra hukar.

Anf. 130 PIERRE SCHORI (s) replik:

Fru talman! Jag tror inte att Lennart Rohdin menar att vi för vår del skulle tycka mer om det som pågår än vad han gör, ej heller att en socialdemokratisk regering skulle föra en mindre aktiv politik. En stor del av diskussionen om regeringens passivitet har vi fört här på förmiddagen och också i tidigare sammanhang.

Det vi nu har diskuterat är de konkreta praktiska åtgärder som vi kan vidta. Då får man ta till kompromisser och se vad man vill göra. Man kan gå till radikalt angrepp, som Lennart Rohdin gör. Då uppnår man ingenting. Man kan också försöka få åtminstone någonting gjort. I den här motionen finns det angelägna åtgärder.

I övrigt håller jag med Lennart Rohdin i hans karakteristik över regeringen, men det här är inte det rätta tillfället att diskutera den frågan. Det har vi gjort tidigare på morgonen, och vi kommer kanske att fortsätta med det senare.

Anf. 131 LENNART ROHDIN (s) replik:

Fru talman! Pierre Schori kunde själv konstatera att debattordningen inte gav mig möjlighet att diskutera dessa frågor under förmiddagen.

Sedan jag blev ledamot av denna kammare för ett år sedan har jag varit med vid samtliga de tillfällen som kriget i Bosnien har diskuterats. Jag kan inte påminna mig om att jag, när det gäller att sätta effektivt tryck på parterna i krigföringen, har hört några krav där den socialdemokratiska oppositionen på något anmärkningsvärt sätt har skiljt sig från den regeringspolitik som jag kritiserar.

Det är klart att man kan säga att det inte går att köra huvudet i väggen genom att kritisera allt. Men ställ några krav på parterna som inte reses i den internationella debatten! Det vore en bra början. En opposition har alltid större möjligheter att vara litet friare i sitt agerande. Utnyttja den möjligheten, Pierre Schori!

Anf. 132 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Jag blev något förbryllad över några inslag i Lennart Rohdins anförande. Jag håller med om analysen av vad som ligger bakom konflikten, men det var, som sagt, några saker som förbryllade mig.

Sverige är huvudaktör. Sverige är ett av de länder som är allra mest aktiva i Bosnien-Hercegovina, åtminstone om vi får tro statsledningen där. Man tackar det svenska folket för denna mycket omfattande insats.

Om man anser att medlarna inte skall fortsätta med sitt jobb måste man ha något bättre att sätta i deras ställe. Det tragiska under 1993 var att USA:s nyvalde president gav intryck av att inte gilla medlarnas uppfattning. Det var ett intryck som framför allt växte sig starkt i Sarajevo. Men vad hade man att sätta i medlarnas ställe? Man hamnade i den värsta av alla situationer, nämligen att medlarnas roll undergrävdes utan att det fanns något att sätta i deras ställe.

Om Sverige skall tala högt om att gå in och försvara Bosniens rätt måste Sverige rimligtvis vara berett att skicka en trupp att sätta in på bosniernas sida. Annars är vi kvalificerade hycklare. Det är möjligt att Lennart Rohdin anser att vi i Sverige skall fatta beslut om att svenska trupper skall sättas in på Bosniens sida. Jag måste säga att jag inte någon gång här i riksdagen har hört det kravet förut. Det är kvalificerat hyckleri om vi inte själva från svensk sida i så fall är beredda att vara de första som ställer upp. Vi kan inte kräva att amerikanska pojkar, i dagens läge kanske även flickor, skall dö för Bosnien om vi inte är beredda att ställa upp från svensk sida. Tiden när vi kunde tala högt utan att själva medverka är nog förbi.

Vi bör också erinra oss om att vi gav den svenska FN-styrkan mandat i Bosnien, som i jämförelse med ett normalt fredsbevarande mandat var något utvidgat. Vi diskuterade frågan om rätten att försvara sig men också att försvara eld som riktas mot skyddade områden. Jag vill säga att vi i utskottet förde en mycket noggrann diskussion om detta. Det blev också ett mycket noggrant betänkande till riksdagen, som godkände det. Sverige var ett av de länder som var beredda att ge mandat till den typen av "close air support" – jag tror att det är den tekniska termen – som nu har utövats i Sarajevo. Den svenska regeringen har aktivt verkat för detta, precis på rätt sätt, nämligen inom FN:s ram. Det är bättre att göra så än att göra det i tidningarna.

Till sist vill jag säga att jag själv var vittne till när Sveriges utrikesminister i mycket skarpa ordalag förmanade Kroatiens president Tudjman att ta bort de kroatiska trupper som uppenbarligen finns i Bosnien-Hercegovina. Även på den punkten har den svenska regeringen varit kristallklar i sin kritik.

Anf. 133 LENNART ROHDIN (fp) replik:

Fru talman! Det senare betvivlar jag inte på något sätt. Jag vet också att utrikesministern, som ordförande i ESK, var nere och förmanade Milosevic. Det är dock mycket som talar för att förmaningar kanske inte har någon hundra procentig effekt på krigsherrarna nere på Balkan. Det kanske är först när man sätter hårt mot hårt, med hot om flygangrepp, som det verkligen blir förändringar.

Sverige är huvudaktör på det humanitära området. När det gäller att lindra det lidande som finns så länge konflikten pågår är Sverige en huvudaktör. Det skall Sverige också ha ett erkännande för. Men Sverige är definitivt ingen huvudaktör när det gäller konfliktens utveckling. Jag kritiserar att Sverige, som inte är någon huvudaktör, inte ens höjer rösten på det sätt som

vi tidigare har kunnat göra från svensk sida när andra länder inte har kunnat eller velat tala högt om de orättvisor som finns.

Bosnienmedlarna handlar med de mandat och de begränsningar som deras uppdragsgivare ger. Det är stormakterna, som har bestämt ordningen inom EG och FN:s säkerhetsråd, som har gett dessa uppdrag. Det kan inte ligga i uppdraget till Lord Owen att han skall hota den bosniska regeringen i Sarajevo med att dra tillbaka FN-styrkor och dra in det humanitära biståndet till de lidande i Bosnien om man inte går med på en kapitulation. Det var också det ställningstagande som Europaparlamentets, EG-parlamentets, majoritet gjorde den 19 januari.

Till sist vill jag ta upp frågan om ett svenskt deltagande. Om vi menar allvar med den debatt som förs om en framtida säkerhetsordning i Europa, Sveriges roll – när vi förhoppningsvis snart är med i den europeiska unionen – och en framtida gemensam utrikes- och säkerhetspolitik måste vi naturligtvis också våga tänka oss att ta steget fullt ut.

Det skall inte vara någon dubbelmoral, Göran Lennmarker. Det håller jag helt med om. Genom att ställa upp på de möjligheter som finns i FN-stadgan har Sverige naturligtvis också en skyldighet att ställa upp när FN så beslutar. Det tycker jag är självklart. Men enligt den dubbelmoral som råder skall vi inte ingripa enligt FN-stadgans artikel 42 för att skydda ett land som har blivit angripet och som är medlem av FN. När man trots detta upprätthåller ett vapenembargo så att det landet inte ens kan försvara sig när FN inte inskrider är det verkligen dubbelmoral.

Anf. 134 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Om den svenska regeringen avser att agera med styrka när det gäller att sätta in trupper till Bosniens försvar kan jag försäkra att den svenska riksdagen i så fall fullt ut måste godkänna att svenska trupper spelar en helt annan roll än vad de gör i dag. Det finns ingen möjlighet för Sveriges regering att agera i det avseendet. Det krävs en mycket bred – jag vågar i detta fall säga unison – majoritet i denna riksdag som är beredd att skicka in svenska trupper. Jag är mycket tveksam till om en sådan majoritet finns.

Vi har varit aktiva när det gäller att påtala att man kan använda flyg som skydd för de skyddade områdena. Flyg kan också användas som försvar för FN-trupperna. I det avseendet har Sverige faktiskt spelat en aktiv roll. Vi har varit så aktiva som vi någonsin skulle kunna vara i kraft av att vi har en betydande FN-kontingent tillsammans med de övriga nordiska länderna. Det innebär faktiskt att vi i den meningen också har ett inflytande i de informella och ibland även formella kontakterna inom FN-systemet. Det skall vi inte underskatta. I det avseendet är Sverige inte någon obetydlig spelare.

När det slutligen gäller medlarna får man faktiskt bestämma sig. Man kan inte ha en ordning där man först söker uppnå fred på marken för att därefter få till stånd den bästa tingens ordning, om man parallellt undergräver medlarnas roll. Därigenom blir situationen orimlig. Detta förklarar till stor del bristen på utveckling under 1993.

Vi skall vara noga med orden när vi diskuterar Bosnien. Vi får inte inge förhoppningar som vi inte kan uppfylla. Många har hållit vackra och bombastiska tal och givit förhoppningar i Sarajevo om åtgärder som inte har kun-

nat infrias i praktiken. Sverige skall aldrig göra på det sättet. Vi skall se till att vi när vi yttrar oss gör det väl avvägt. Vi skall vara beredda att fullfölja exakt det som vi åtar oss.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Situationen i det
tidigare Jugoslavien*

Anf. 135 LENNART RODHIN (fp) replik:

Fru talman! Jag delar helt Göran Lennmarkers uppfattning om bombastiska tal som man inte kan stå för. Med François Mitterrands besök i Sarajevo den 28 juni 1992 inleddes en lång rad av besök av europeiska politiker och statsmän i Sarajevo i syfte att ge befolkningen i Bosnien ett intryck av att omvärlden står på deras sida. Kriget har fortsatt, fortsatt och fortsatt.

Jag delar också Göran Lennmarkers uppfattning om att det säkerligen inte finns någon majoritet i denna riksdag för att sända svenska förband för att delta i FN:s regi i strider. I den situation som nu föreligger närmar vi oss dock redan gränsen för de svenska FN-trupperna runt Sarajevo. Jag vill emellertid göra Göran Lennmarker uppmärksam på att jag anförde dessa betänkligheter inför det svenska agerandet redan i debatten den 8 juni då vi diskuterade svenska FN-styrkor. Den tveksamhet och det vankelmod som visades i utrikesutskottets betänkande då och som visas i debatten här i kammaren gjorde att jag helt delar Göran Lennmarkers uppfattning. Här fanns ingen större tillskyndan, inte ens för det ursprungliga uppdraget för FN-styrkorna.

Anf. 136 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Ännu är det långt ifrån säkert att vapenvilan i Sarajevo håller och att ytterligare steg mot en varaktig fred i Bosnien-Hercegovina kan tas. Inga fler ultimatum från NATO när det gäller Bosnien är ryssarnas budskap. USA gör ansträngningar för att Bosnien och Kroatien skall kunna komma överens.

Att möjligheten till fortsatta fredsanssträngningar är beroende av stormakternas samstämmighet förstår nog de flesta. Fram till ett upphörande av beskjutningen av Sarajevo räckte samstämmigheten. Så långt kan vi andas ut. Men kriget i andra delar av Bosnien fortsätter som om inget hänt. Granaterna faller över staden Tuzla där befolkningen lever i samma helvete som sarajevoborna nyss befriats ifrån.

År 1992 utnämndes den förre polske premiärministern Mazowieckis till särskild utredare och rapportör för Bosnien-Hercegovina. Han lägger i dag fram sin åttonde rapport inför FN:s kommission för mänskliga rättigheter i Genève. Konflikterna i det f.d. Jugoslavien och speciellt i Bosnien-Hercegovina har ännu en gång visat att mänskliga rättigheter bara spelar en andra plats-roll i internationell politik. Detta är ett av hans bittra konstateranden i rapporten. Han säger också att han inte har lyckats få till stånd ett konstruktivt samarbete med medlarna Stoltenberg och Owen.

I en av sina tidigare rapporter ansåg Mazowieckis att FN skulle ges befogenhet att ingripa mot kränkningar av mänskliga rättigheter för att hjälpa offren vid övergrepp. Men FN-styrkan fick inga sådana befogenheter utan har tvingats att passivt se på när allvarliga kränkningar av folkrätten har skett.

Den skräck, förtvivlan, dödsångest och totala hjälplöshet som offren måste ha känt har vi som lever i fred och ombonad trygghet svårt att före-

ställa oss. Det har inte vidtagits några kraftfulla åtgärder för att få slut på det ohyggliga lidande som civilbefolkningen har fått utstå. Jag instämmer helt i den redogörelse som Lennart Rodhin gjorde i sitt anförande.

Än så länge är det en seger utan segrare. Bosnierna har just nu vunnit Sarajevo men riskerar att förlora Tuzla, Gorazde, Zepa och Srebrenica. FN:s trovärdighet som fredsskapare står på spel. Det krävs nu att fredssamtalen kommer ur sitt dödläge. För att det skall bli möjligt måste belägringen av andra bosniska städer också upphöra. För FN:s del krävs att stormakterna inte ställer sig bakom Stoltenberg-Owens plan. Den är djupt och groteskt oräddvis. Tilltron till FN:s fredsoperationer har för lång tid framöver skjutits i sank.

Vänsterpartiet har en motion om Kosova i betänkandet. Vi har ingen meningsyttring i betänkandet utan har godtagit utskottets svar på våra motionskrav.

Både i denna debatt i dag, i nyhetsrapporteringen och i fredssträvandena är intresset fokuserat på Bosnien. Det innebär att serberna kan fortsätta med sin etniska rensning i Kosova. Strategin är en annan i Kosova än den har varit i Bosnien-Hercegovina. Det pågår inget öppet krig i Kosova. Men slutresultatet riskerar att bli densamma, dvs. en etnisk rensning.

Omvärldens politiska överksamhet och världssamfundets tolerans inför serbernas grova kränkningar av mänskliga rättigheter och folkrätten gör den etniska rensningen möjlig.

I dagens debatt borde också sägas några ord om krigsdesertörer som kommer till vårt land. Europaparlamentet har gått ut med en appell där de europeiska länderna uppmanas att ge skydd till desertörerna. Det är en appell som UNHCR har ställt sig bakom. Men vi i Sverige har inte hört sammat denna uppmaning.

Vi har två viktiga skyldigheter i fråga om krigsdesertörer. Det är dels att medverka till att ge skydd för dem som inte vill skjuta på sina forna bröder och inte vill delta i mord och övergrepp på den civila befolkningen, dels att även hjälpa till att identifiera krigsförbrytare som försöker rädsla sig undan upptäckt medan tid är. Det sätt som Sverige i dag hanterar frågan om desertörer från det forna Jugoslavien är inte tillfredsställande.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 137 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Först vill jag hänvisa till mitt tidigare anförande i dag avseende situationen i Bosnien-Hercegovina och de förslag som jag lade fram och ställningstaganden jag gjorde då.

Fru talman! Många har ställt sig frågan om kriget i Bosnien-Hercegovina handlar om aggression utifrån eller om ett inbördeskrig. Iscensättningen av den långsiktiga ideologiska förberedelsen och det faktum att en stor del av de vapen som används av serberna förts in från Kroatien, de inledande direkta krigshandlingarna, utnyttjandet av serbiskt territorium som basområde och de ständiga leveranserna av krigsförnödenheter gör det omöjligt att beskriva konflikten som ett renodlat inbördeskrig. Där finns starka inslag av angrepps- och erövringskrig.

Alla tillgängliga uppgifter pekar på att serbnationalisternas övergrepp mot

civilbefolkningen är systematiska och storskaliga. De är påbjudna av ledarna och är delar av ett politiskt ställningstagande om den etniskt rena staten. Med utgångspunkt i detta är det ett fullkomligt rationellt handlande. Den bosniska regeringssidans övergrepp är inte lika rationella utan handlar mer om ett ge igen och att försöka försvara sig.

Det är bra att stormakterna, FN och NATO äntligen stigit ned från åskådarläktaren och kräver ett stopp på det meningslösa dödandet och förnedrandet, dvs. de systematiska våldtakterna, förintelselägren och hindrandet av mattransporter att komma fram osv. Våld, i vilken skepnad det än förekommer, får och kan aldrig accepteras. Två års passivitet är inte särskilt hedrande för världens makthavare. En större kraft och vilja hade för länge sedan kunnat stoppa det barbariska dödandet och lemlästningen av en nästintill oskyddad befolkning. Det är bra att man nu har börjat vakna.

Fru talman! Egentligen trodde jag inte – av många olika anledningar – att utskottet skulle tillstyrka eller riksdagen bifalla min motion om ett hävande av vapenembargot i Bosnien-Hercegovina. Men, fru talman, jag är ändå glad att jag har väckt denna motion och framställt kravet och att riksdagen har blivit tvungen att göra ett ställningstagande. Mitt förslag kommer dessutom i alla tider att finnas med i riksdagens handlingar och förhoppningsvis vara något för kommande historieskrivare att se över. Det skulle då vara intressant att se vem som egentligen fick rätt – förslagställarna till ett hävande av vapenembargot eller de som sade att det var fel.

Lika litet som jag tycker om bombningar av artilleriställningar och allt vad det kan ställa till med, lika litet tycker jag om att lösa konflikter med vapen. Men om världssamfundet inte gör mer än vad som har gjorts fram till i dag för att skydda en oskyldig civilbefolkning måste den ändå kunna få försvara sig själv. Bosnienserna får militärt underhåll från den f.d. jugoslaviska armén. Jag skulle vilja ställa en fråga till dem som är passiva: Vad är alternativet? Det är tydligen först efter hot och ett samfällt maktspråk från världssamfundet som belägrarna av Sarajevo förstår att det är allvar.

Fru talman! Man kan ha all anledning att ifrågasätta världssamfundets och Europas likgiltighet inför bristen på mänskliga rättigheter och rättvisa och inför att fredsförhandlarna med stöd av sina uppdragsgivare så tydligt visat att våld lönar sig, i de planer som hittills har lagts fram. Jag är inte ensam om mitt påstående. Precis som Berith Eriksson fick jag se inlägget i tidningen i dag med rubriken Likgiltighet inför lidandet i Bosnien. Jag skall inte citera vad Berith Eriksson redan har sagt. Men i rapporten riktas öppen kritik mot de internationella medlarna, EU:s David Owen och FN:s Thorvald Stoltenberg. Deras förslag om att dela Bosnien innebär ett totalt avvisande av Mazowieckis egna rekommendationer.

Fru talman! Vårt engagemang, vår syn och vårt ställningstagande till begreppet mänskliga rättigheter kommer också i fortsättningen att provas ännu många gånger i fråga om situationen i Bosnien-Hercegovina. Sverige kan ju inte heller ensamt ta på sig ansvaret för att skapa fred. Det är jag medveten om, och det vet vi alla. Här behövs hela världssamfundets gemensamma ansträngningar. Inom världssamfundet har Sverige en stor uppgift när det gäller att väcka opinion och att föra en rak och rättvis linje i påståendet att våld aldrig får löna sig.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

*Situationen i det
tidigare Jugoslavien*

Anf. 138 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Ingen skall tro att engagemanget för folken i forna Jugoslavien upphör i och med att vi röstar för detta betänkande.

Jag kan försäkra Lennart Rohdin att vi är många som aldrig har känt en så stor frustration i hela vår politiska verksamhet som just nu under det drama som utspelar sig i det f.d. Jugoslavien. Det är oerhört frustrerande att inte kunna agera i den tradition som Lennart Rohdin själv belyste, dvs. kraftfullt, högröstat och med konkreta förslag, aktivt engagerade och påtryckande. Men det är oppositionens roll.

När vi i förra veckan behandlade motionerna om f.d. Jugoslavien, var det i en situation när hela världen höll andan. Det enda alternativet som gällde var frågan om det skulle bli bombningar eller inte. Då var det inte läge att komma med storvulna deklarationer. Då var det läge att komma med precisa humanitära förslag. Det är det som motionerna och betänkandet handlar om.

Det är riktigt att Sveriges bidrag är stort humanitärt men litet politiskt i konflikten. Men vi hade att diskutera motionerna, och vi ställer oss naturligtvis helhjärtat bakom betänkandet.

Men nu gäller det att gå vidare. Som jag sade i min inledning måste FN gå vidare och arbeta för ett snabbt utvidgande av Sarajevomodellen till att omfatta alla de andra stridszonerna. Här måste både riksdag och regering ge sin uppfattning klart till känna och vara pådrivande krafter.

Anf. 139 LENNART ROHDIN (fp):

Fru talman! Låt mig försäkra Pierre Schori och övriga debattörer i denna kammare att jag inte tvivlar ett ögonblick på vare sig engagemanget eller frustrationen inför det som sker. Men detta måste leda ett steg vidare.

Vi lever inte längre i det kalla krigets trygga ramar. Vi lever i en omvandlingstid som är väldigt svår att hantera men där det gäller att hitta färdriktningen. Jag kan försäkra Pierre Schori att detta inte är någon lätt debatt för mig att föra. Jag har i 20 års tid ägnat nästan hela mitt politiska arbete åt internationella freds- och solidaritetsfrågor. Jag trodde inte att man i Europa skulle behöva hamna i den här situationen. Men jag har också träffat många av mina vänner från fredsdemonstrationerna under 80-talet mot kärnvapenupprustningen runt om i Europa som har kommit fram till samma slutsats: någonstans går en anständighetens gräns. Fred – ja, men ibland måste man stoppa våldet och våga välja det alternativet.

Jag tackar Pierre Schori för att jag äntligen efter ett års debatter här i kammaren fått möjlighet att föra en debatt kring de här frågorna. Det är kanske den inskolningstid man skall ha här.

Jag vill också säga att varje gång dessa frågor diskuteras går det alltid att hänvisa till att det just nu är ett kritiskt skede som gör att man skall skjuta på de allvarliga, svåra frågorna litet framåt. Det utnyttjar också parterna i krigets Bosnien, genom att hela tiden skjuta avgörandet framåt och ta för sig på det sätt man har gjort. Det här kanske också understryker att det inte var så lyckat att skynda på behandlingen av motionerna i frågan. Vi förde ju inte fram några krav som innebär ett ökat tryck i den kritiska situationen i

just Bosnien, men väl mycket angelägna krav på hur vi skall hantera freden efter det att våldet har stoppats.

Prot. 1993/94:65
23 februari 1994

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 mars.)

*Situationen i det
tidigare Jugoslavien*

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att det senast behandlade ärendet samt de på föredragningslistan återstående ärendena skulle företas till avgörande i ett sammanhang vid arbetsplenum onsdagen den 2 mars.

5 § Upphävande av vissa författningar

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1993/94:SkU28 Upphävande av vissa författningar (prop. 1993/94:108).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 mars.)

6 § Internationella oljeskadefonden

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU14 Internationella oljeskadefonden (prop. 1993/94:88).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 mars.)

7 § Ändring i växtförädlarrättslagen

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU15 Ändring i växtförädlarrättslagen (prop. 1993/94:89).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 mars.)

8 § Lokalkostnader vid universitet och högskolor

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1993/94:UbU3 Lokalkostnader vid universitet och högskolor (prop.
1993/94:105 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 mars.)

9 § Sveriges lantbruksuniversitet

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1993/94:UbU4 Sveriges lantbruksuniversitet (prop. 1993/94:105 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 mars.)

10 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan

Anf. 140 TALMANNEN:
Jag får anmäla att tidigare aviserat plenum i morgon torsdagen den 24 februari är inställt.

11 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Propositionerna
1993/94:144 Bostadsbidrag för år 1995
1993/94:172 Reserabatter för studerande, m.m.

12 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställts

den 22 februari

1993/94:370 av *Margareta Israelsson* (s) till jordbruksministern om anställningsförfarandet vid skogsvårdsstyrelserna:

I svensk författningssamling 1993:1272 förordnas den nya instruktionen för Skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna. Trots att denna utfärdats så sent som den 25 november 1993 föreskriver den i 31 § att tjänster vid Skogs-

vårdsstyrelsen (utöver länsjägmästaren) skall tillsättas av Skogsstyrelsen. När övrig offentlig förvaltning väljer att delegera, decentralisera och skapa självbestämmande enheter är det förvånande att Jordbruksdepartementet väljer att tillämpa ett så centralistiskt och byråkratiskt förfarande.

Mot denna bakgrund vill jag fråga:

Ämnar jordbruksministern vidta någon åtgärd för att decentralisera anställningsförfarandet vid skogsvårdsstyrelserna?

1993/94:371 av *Kenneth Attefors* (nyd) till statsrådet Bo Lundgren om Gotland som en lågskattezon:

För att stärka Gotlands långsiktiga utvecklingsmöjligheter är det angeläget med insatser med tanke på de förutsättningar Gotland genom sitt geografiska läge i Östersjöregionen har. Gotlands kommun har på ett mycket professionellt och föredömligt sätt sammanfört sina idéer i en vitbok. En förutsättning för att lyckas är att Gotland kan etableras som en lågskattezon, helt i linje med Ny demokratis politik. Gotlands läge mellan Baltikum och fastlandet innebär en möjlighet att etablera regionen som en samlingsplats för Östersjökontakter av olika slag och att förverkliga deras målsättning om Gotland som centrum i Östersjön. En del i detta är att skapa ett handelscentrum.

Ämnar statsrådet lägga förslag/låta utreda frågan enligt de förslag som Gotlands kommun framfört i sin vitbok?

13 § Kammarén åtskildes kl. 20.03.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 12 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 43 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 71 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 101 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.46 och
av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Onsdagen den 23 februari

1 § Justering av protokoll	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
3 § Utrikespolitisk debatt	1
<i>Allmänna frågor</i>	1
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)	
Pierre Schori (s)	
Christer Windén (nyd)	
Bertil Måbrink (v)	
Göran Lennmarker (m)	
Daniel Tarschys (fp)	
Pär Granstedt (c)	
Margareta Viklund (kds)	
Maj Britt Theorin (s)	
Jan Jennehag (v)	
Lennart Rohdin (fp)	
Kristina Svensson (s)	
<i>Mänskliga rättigheter, bistånd m.m.</i>	54
Karl-Erik Svartberg (s)	
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)	
Leif Bergdahl (nyd)	
Eva Zetterberg (v)	
Inger Koch (m)	
Karl-Göran Biörsmark (fp)	
Ingbritt Irhammar (c)	
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
Hans Göran Franck (s)	
Berith Eriksson (v)	
Bertil Persson (m)	
Berndt Ekholm (s)	
Ingela Mårtensson (fp)	
Marianne Andersson (c)	
Nils T Svensson (s)	
Simon Liliedahl (nyd)	
Birgit Henriksson (m)	
Fanny Rizell (kds)	
<i>Europafrågor m.m.</i>	90
Mats Hellström (s)	
Bengt Dalström (nyd)	
Bengt Hurtig (v)	
Hadar Cars (fp)	
Karin Falkmer (m)	

Ajournering	126
Återupptagna förhandlingar	126
4 § Situationen i det tidigare Jugoslavien	126
Utrikesutskottets betänkande UU21	
Debatt	
Pierre Schori (s)	
Göran Lennmarker (m)	
Lennart Rohdin (fp)	
Berith Eriksson (v)	
Margareta Viklund (kds)	
<i>Beslut skulle fattas den 2 mars</i>	
Beslut om uppskjuten votering	141
5 § Upphävande av vissa författningar	141
Skatteutskottets betänkande SkU28	
<i>Beslut skulle fattas den 2 mars</i>	
6 § Internationella oljeskadefonden	141
Lagutskottets betänkande LU14	
<i>Beslut skulle fattas den 2 mars</i>	
7 § Ändring i växtförädlarrättslagen	141
Lagutskottets betänkande LU15	
<i>Beslut skulle fattas den 2 mars</i>	
8 § Lokalkostnader vid universitet och högskolor	142
Utbildningsutskottets betänkande UbU3	
<i>Beslut skulle fattas den 2 mars</i>	
9 § Sveriges lantbruksuniversitet	142
Utbildningsutskottets betänkande UbU4	
<i>Beslut skulle fattas den 2 mars</i>	
10 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan	142
Talmannen	
11 § Bordläggning	142
12 § Anmälan om frågor	
1993/94:370 av Margareta Israelsson (s) om anställningsförfarandet vid skogsvårdsstyrelserna	142
1993/94:371 av Kenneth Attefors (nyd) om Gotland som en lågskattezon	143

